

במסכת מקואות

פירוש המשניות

פירוש משניות מקואות

מפתחות

פרק א	א
פרק ב	יג
פרק ג	כו
פרק ד	לד
פרק ה	מד
פרק ו	נז
פרק ז	פ
פרק ח	צא
פרק ט	קא
פרק י	קיב

פרק א

הקדמה כללית (א) למשניות א – ו

א. שבעה משקין מקבלין טומאה, ויש מחלוקת תנאים בפ"ק דפסחים אם טומאתן מדאורייתא או מדרבנן, ועוד נחלקו אם מטמאין אחרים ג"כ מדאורייתא או שזה ודאי מדרבנן.

ב. אפי' למ"ד דמטמאין מדאורייתא, היינו שדינן כאוכלין טמאין שאם נגעו באב הטומאה הרי הם ראשון, ואם נגעו בראשון או באוכלין ומשקין טמאין (שאינם נעשים אב) הרי הם שני ואינם מטמאין אלא תרומה וקודש, אבל מדרבנן החמירו שיטמאו אפי' כלים, ובזה חמירי מראשון לטומאה שאינו מטמא כלים, וגזרו בזה אטו משקה זב וזבה שהם אב הטומאה, ויש בזה חילוקי דינים שהקלו בזה, כדי שידעו שזוהי גזירה דרבנן.

ג. ועוד החמירו שהשותה רביעית משקין טמאין נעשה גופו שני ופוסל את התרומה, וזהו ששנינו שתה טהור טמא, אבל במגע אינו נטמא ממשקין טמאין.

ד. מים אינם מק"ט עד שיתלשם האדם מחיבורם לרצונו, ולכן כל המים שבקרקע אינם מק"ט, וכן מים שנפלו לתוך כלים או ע"ג פירות או ע"ג האדם שלא לרצונו אע"פ שהם תלושין אינם מק"ט, כגון אדם שירדו עליו גשמים ולא ניחא ליה, או שירדו גשמים לתוך כליו שלא לרצונו.

ה. מים מחוברין אינם מק"ט גם אם האדם חישוב עליהם לצרכו, כגון שהכין בור בחצירו לשת' והולך לתוכו מי גשמים ע"י צנור וכיו"ב, אבל בתלושין כה"ג אפי' נפלו לתוך כליו שלא לדעתו, אם ניחא ליה הרי הם מקבלין טומאה.

ו. מים תלושין שמקבלין טומאה אם החזירן לקרקע לא פקע הכשרו, אבל אם השיקן למקוה, או שעשה מהם מקוה פקע הכשרן ושוב אינם מק"ט.

ז. שיעור מקוה לענין זה מדאורייתא ברביעית ומדרבנן במ' סאה, נמצא לפ"ז דמים תלושין פחות מרביעית שנפלו בקרקע, או לתוך מים ואין בכולן רביעית הרי הם בהכשרן ומקבלין טומאה בקרקע [מיהו עי' בהקדמה השניה דין ו', דבטהורין רוב, יתכן שנעשו כמחוברים וטהורין אף בפחות מרביעית מדאורייתא, ומדרבנן דוקא בטהורין לבסוף, ואפשר דאף מדרבנן לא הצריכו טהורין לבסוף אלא בטמאין, אבל מוכשרין בטלין ברוב מחוברין בכל ענין], והמים שעמהם שהיו בקרקע אינם מק"ט, וכן הדין מדרבנן בפחות ממ' סאה.

ח. מים טמאים דינם כמים מוכשרין, דבהושקו למקוה נטהרו, וכן אם הם עצמם נעשו מקוה, ושיעורן מדאורייתא ברביעית ומדרבנן במ' סאה, ואפי' שאובין שנתנן בקרקע נטהרו ברביעית מפני שנעשו מקוה, (להסוברים שאובין דרבנן).

ט. מים מחוברין שלא נתלשו אפי' אם הם פחות מרביעית וחישוב עליהם לשתותם אינם מוכשרין, ואפי' נטל מהם בכלי לשתות אין שאר המים מוכשרין, ומרן זללה"ה כתב בשם הראב"ד דמהני מחשבה במחובר בפחות מרביעית, וצ"ע, ואין נראה כן דעת הרא"ש.

י. אבל אם הדיח ידיו או פרי במים אלו שהם פחות מרביעית, הרי המים הטופחין על הפרי או ידו כתלושין ומק"ט, ומדרבנן עד מ' סאה הדין כן, וכ"מ בראב"ד ויש לדון עוד בזה, אבל בתוך מ' סאה אינם מוכשרין, עד

ג. נתערבו מים טמאין וטהורין, וחזר וחישוב על הטהורין הרי הם מקבלין טומאה מן הטמאין, ומשמע שזה פשוט טפי מאופנים הנ"ל, כיון שכאן פסק כח המבטל, והטומאה לבדה חוזרת ומטמאת, וזוהי ששינינו במתני' שזה טמא ושתה טהור טמא, שהטיפה הטמאה שבגבא מתעוררת לטמא המים שתלשן בפיו.

ד. גם באופנים שפקע איסור אכילה ע"י ביטול ברוב, מ"מ הטומאה לא טהרה, שאם הוסיף על הטומאה עד שנתרבתה מטמאה, ואף האיסור אכילה חוזר וניעור, אלא דטומאה אינה חוזרת אחר שנטהרה, ונפ"מ שגם בשעה שבטלה לענין איסור מטמאה במשא, ומצינו כן בגמ' בתרומה טמאה שנתערבה בק"א ועלתה, דמ"מ טומאתה קיימת ומשלימה לרוב, ואף בכל התערובת אמרו שם שיאכלו נקודים או קליות מה"ט.

ה. מים טמאין שנפלו לגבא מים מחוברין, אע"פ שאין בהם מ' סאה, אם הטהורין רוב הרי הטמאין נטהרין מדאורייתא, ואין טומאתן חוזרת וניעורה, ומדברנן החמירו שאם רוב הטהורין באו לבסוף טהורין, אבל אם הטמאין נפלו לבסוף, אפי' כל שהוא, הרי הטמאין נשארים בטומאתן, ואם יוציאם מן המחובר חוזרין וניעורין לטמא.

ו. הא דנטהרין ברוב, לא נתבאר בהדיא הטעם, שהרי כבר נתבאר לעיל דרוב אינו מטהר טמאין, ובראב"ד משמע דאוקמוה אדאורייתא דרביעית הוי מקוה לטהר טמאין, ולפ"ז בפחות מרביעית לא נטהרין ברכייה, וק"ק סתמות הדברים ששינינו במכילתין ובמכשירין דמי גשמים מטהרין ברוב את המי שפיכות, ולא הזכירו דוקא בדאיכא רביעית, ועוד דלא מצינו שסמכו על טהרת רביעית לבתר דבטלוה, ואפשר דכיון שנתבטלו ברוב המחוברין נטהרו מדין מים מחוברין, בלא דין

שיוציאם (לחים) מן המים, אפי' יצאו מתוך המים כל שהוא.

יא. מים זוחלין אין דינם כמקוה, ולכן אע"פ שיש בהם רביעית או מ' סאה דינם כפחות מרביעית (ועי' דין ז') אבל אינם מק"ט במחובר אפי' חישב עליהן לפמש"כ בדין ט', וכן שינינו בידים פ"ד דאמת המים הבאה מבית הקברות טהורה, והיינו אפי' שתה מהן.

יב. שבעה משקין חוץ ממים וטל אינם נעשין מקוה, ואינם נטהרין ע"י מקוה, ודינם בקרקע ככלי לכל דבר.

כ" מש"כ כאן הוא לשיטת הר"ש והרא"ש וש"פ דמחובר אינו מק"ט, ובעינן תלישה לרצון, ויש לרמב"ם שיטה אחרת בכ"ז, ותלוי בכל מסכת מכשירין, ולע"כ.

הקדמה כללית (ב)

א. מים טמאים ומים טהורים שנתערבו באופן שאין הטהורים מקבלין טומאה, כגון שלא נתלשו, וכן שאר משקין שאינם מק"ט שנתערבו במים טמאין, הולכין אחר הרוב, שאם הרוב טמאין הנוגע בתערובת זו טמא, ואם הרוב טהורין הנוגע בהן טהור, ויש בזה חידוש כיון שהטמאין נשארו בטומאתן, וכמשי"ת בדין ב', והוא נוגע בודאי גם בטמאין, ואין שיעור למים המטמאין שהם מטמאין בכל שהוא, ואפ"ה ככר של תרומה הנוגע בתערובת זו טהור, כיון שהמגע מתייחס אל הרוב.

ב. הטמאין נשארים בטומאתן, כיון שלא הושקו למקוה, ואם הוסיף עליהם מים טמאין עד שנעשו הטמאין רוב, הרי הם מטמאין, ובזה כו"ע מודו שטומאה עוררת את הטומאה, ואם הוסיף מים טהורין המק"ט, ועי"ז נעשו המים הטמאין רוב נגד המשקין, [אבל במים טהורין י"ל דאינה עוררת כיון שאינם ניכרין, ולע"כ], נחלקו בזה אמוראי, ומסקנת הגמ' שג"כ מטמאין, וזוהי טהרה העוררת טומאה.

המציאות, אלא מבטל החשיבות, שכ"ז שהיא בתוך הרוב אינה מטמאה, אבל כשיוסיפו מים טמאין תצטרף טיפה זו להשלימן לרוב טמאין.

ד. כיון דיש בילה הרי הטיפה הטמאה מעורבת בכל המים שבגבא, והרי אין שיעור למים כדי לטמא, וא"כ בכל מים שדולין מן הגבא יש משהו מן הטמאין, ויש בו כדי לטמא את כולן, ולכן אפי' שותה הרביעית בזא"ז ואפי' כמה בנ"א כולן טמאין בודאי.

ה. כששתה טהור מן הגבא החשיב את המים שבפיו לקבל טומאה, שהרי נתלשו ברצון, וכיון שמעורבת בהן טיפה טמאה הרי היא מטמאה אותן, וא"א לומר שאינם נוגעים בטיפה, כיון שהיא מעורבת בהן, ושוב אין בהם כח לבטלה, מפני שהיא מטמאה את כולן, ונמצא שכל המים ששתה הם טמאין, שמיד כשתלשן לפיו נטמאו כולן, וכן הדין במילא בכלי טהור, שהמים שבתוכו נתלשו לרצון, והם מק"ט.

ו. משקין טמאין מטמאין את האדם השותה אותן כששותה רביעית, ולא במגע, וכן מטמאין כלים במגע, ואלו מגזירת י"ח דבר בפ"ק דשבת, וכבר של תרומה נטמא במשקין טמאין מעיקר הדין, ופליגי תנאי אם טומאתן מדאורייתא או מדרבנן.

ז. כבר של תרומה שנפל לתוך המים אין המים שעליו מקבלין טומאה, אפי' העלהו לח, שהרי ודאי לא ניחא ליה שירטב ככרו במים, אבל אם הדיח הככר בידי, הוכשרו מים שבידיו לקבל טומאה, שהרי רוצה להדיח בהן הככר, כגון שנטנף הככר בגבא והדיחו שם, דהכניס ידיו לרצון כדי להדיח בהן, וגם המים שעל הככר שמדיח בהן העפר שנדבק בו, חשיבי לרצון, ונראין הדברים שכבר בתוך המים הוא מק"ט, דכיון שאין בגבא שיעור מקוה הרי המים שע"ג ידיו דינם כתלושין, ונתבאר במקו"א.

מקוה, דכיון שהרוב מחוברין והם בטלין בהם נעשו כמחוברין.

ז. מי גשמים שנפלו ע"ג מים טמאים בכלים ג"כ מבואר שהם טהורין ברוב, כמש"פ הרמב"ם כרבנן, ור"י ור"ש מטמאין, ומיירי דוקא כשלא ניחא ליה במים, שהרי מים אלו לא נטהרו כלל, שאין בהם לא טהרה דרביעית ולא טהרה דמחבר.

ח. שאר משקין שאין להם טהרה במקוה, אפי' נפלו למקוה של מ' סאה נשארין בטומאתן, ומ"מ הטובל שם טהור, ואף משלימין למ' סאה, ומה ששינו בתוספתא דגבא שנפלו לתוכו יין דבש וחלב הולכין אחר הרוב, היינו דאם רוב משקין ושתה טמא, אפי' נפלו טהורין לבסוף הרי כבר הנוגע בהם במחבר נטמא, וכן טמא שנגע בהן טמאין.

משנה א

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מי גבאים היינו גומות שמתמלאות מן הגשמים או נהרות, ושנינו במשנה ד' דה"ה כל מים מכונסין שאין בהם מ' סאה, ונקט גבאים משום דמסיים בהם דין שעת הגשמים ופסקו הגשמים, דשאר מים מכונסין אינם מסורים לרבים.

ב. מים מחוברין אינם מק"ט, ולכן אע"פ שנתערבו בהם מים טמאין, הרי המים טהורין, וכדתנן במ"ד שאפי' נפל לתוכן מת אינם מק"ט ממנו, אבל כשאדם שותה מהן הרי המים שבפיו ושעולים חוץ לפיו ובשפמו, הרי הם מק"ט כדתנן מכשירין פ"ד מ"א, ולכן כששתה טמא נטמאו המים האלו, ואם נפלה טיפה מהם לגבא, הרי יש שם טיפה טמאה, ובסתמא נקטינן שנפלה טיפה מפיו למים.

ג. הטיפה הטמאה אינה נטהרת בגבא, מפני שאין בו מ' סאה, ואינה נטהרת משום ביטול ברוב, דביטול ברוב אינו מבטל

ביאור המשנה בקצרה

שש מעלות במקואות כו', ששה מיני מקואות המטהרין טמאין, ויש בהן מעלות זו על זו, או בכח טהרתן או באופן טהרתן, מי גבאין דהיינו מים מכונסין שאין בהם מ' סאה אינם מטהרין את הטמאין, ולכן כששתה טמא המים שעלו ע"ג פיו ושפמו נטמאו, וטיפה שנפלה ממנו לגבא נשארה בטומאתה, וכשהטהור שותה מן הגבא נטמאין כל המים שבפיו מן הטפה המעורבת בהן, דיש בילה והטיפה מעורבת בכולן, והשותה מים טמאין נטמא, וכן כשמילא בכלי טהור המים שבכלי הוכשרו לקבל טומאה, ונטמאין מן הטיפה המעורבת בהן, ומטמאין את הכלי, וכבר של תרומה כיון שנפל שלא לרצון אין המים שע"ג הככר מק"ט, ולכן כשלא הדיחו במים טהור, אבל אם הדיחו הוכשרו המים שע"ג ידיו, והרי הם מקבלין טומאה מן הטיפה שבהן, וחוזרין ומטמאין את הככר, ור"ש דפליג בסיפא פר"ש דאכולהו קאי, ועי' משנה ג' בזה.

ביאורים

שש מעלות במקואות זו למעלה מזו כו', הא דקאמר זו למעלה מזו וזו למעלה מזו, משום דבעלמא מתפרש לשון מעלות, שיש בדבר אחד כמה מעלות, אבל כאן מתפרש ששה מיני מקואות הן זו למעלה מזו, ולא בא לומר שש מעלות במים חיים, דלא מיקרו שש מעלות ששתה טהור טהור ושכשרין לתרומה כו', דכיון שטובלין ומטבילין בהם ממילא אין להזכיר בהם שתי מעלות הראשונות, וגם המעלות מהם בכח הטהרה ומהם באופני הטהרה, ולכן ביאר בלשוננו דשש מעלות דקאמר היינו שש דרגות במיני המקואות זו למעלה מזו.

ויש לדקדק מהי המעלה הראשונה, דמדקרי לה מקוה ש"מ שמטהרת טמאין, ולכאורה נראה שמטהרת מים טמאים משירבו

עליהם טהורים לב"ה, משא"כ בכלי שאינו מטהר מימיו, שאם נפלו לתוכו מים טמאין, ורבו עליו מי גשמים שלא לרצון, לא נטהרו המים הטמאין לגמרי, אלא חוזרין וניעורין כשישתה מהם, ועוד נפ"מ דהראשונה כשרה לחלה והשני' לתרומה.

מי גבאים, היינו גומות שבקרקע המתמלאין מן הגשמים ולכן נקראין מקוה מפני שהם בקרקע, וכח טהרתם או מפני שיש בהם רביעית או מפני שהם מחוברין, וה"ה כל מים מכונסין בקרקע שאין בהם מ' סאה כדלקמן מ"ד, ודוקא שאינם שאובין דשאובין הוכשרו לקבל טומאה, ואין הכשון פוקע בקרקע אלא במקוה.

שתה טמא, יש כאן ג' עניני טמאין וג' עניני טהורין דומין זה לזה, דהיינו שתה טמא, ומילא בכלי טמא, ונפלו מים טמאין, וכנגדן יש בכל אחד מהם ג' עניני טהרה, שתה, ומילא, ונפל, ויש בטמאין חידוש ובטהורין חידוש, בטמאין קמ"ל דשתה טמא חשיב כודאי נפלה טיפה, דהא לא קתני שתה טמא ונפלה ממנו טיפה, וקמ"ל דאחשבינהו למים שבפיו, אע"פ ששתה בפיו מן הגבא וסתמא יש חיבור לגבא ומשבלען חזרו למחובר בגופו, ובכלי טמא קמ"ל דרישא בשותה בפיו ולא בכוס, וקמ"ל דכודאי נפלה טיפה חשיב, ובמים טמאין קמ"ל דאע"פ שבודאי נפלו מים ואפי' מרובין אם לא הדיח טהור, ונטהרין ברבייה כב"ה, וכן בסיפא דמ"ת שלא פסקו איכא רבותא דאפי' בודאי נפלו טהורין, ועמש"כ במ"ו דכיון שמקצתן לרבותא דרישא ומקצתן לרבותא דסיפא לכך שנה כולם ברישא ובסיפא.

ובטהורין יש חידוש שמטמאין את האדם השותה, דהחמירו אף לגבי זה, ואע"פ ששתה בזא"ז כולן טמאין, וקמ"ל שמטמאין כלים, ולא רק ככר של תרומה, וקמ"ל שאפי' ככר של תרומה שטומאתו

משנה ב' ג'

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מילא בכלי טמא הטיפה הנופלת ממנו כנופלת מן הטמא השותה, ולא ידענו חידוש מיוחד בבא זו, דאי משום רבותא דסיפא דטהור, הא נפלו מים טמאים בודאי הוי רבותא טפי, ושמא קמ"ל דסתמא נקטינן שנפלה טיפה מן הכלי, ושהמים שעולין אחריו נטמאין, ומדסיפא בכלי ש"מ דרישא בשתה בפיו, ואם נימא דמשמילא בכלי ולא העלהו ג"כ טמא דחשיב שנתערב מעט מן הכלי, יש בזה חידוש, אבל לא שמענו זה בלשון המשנה, פרטי הדינים עי' במשנה א'.

ב. ככר של תרומה נטמא לר"ש מדאורייתא, אבל ככר של חולין אף לר"ש מדרבנן, וכן לרבנן עיקר החידוש בככר של תרומה שטומאתו מעיקר הדין, ולא מגזירת י"ח דבר כאדם וכלי דרישא, דמתני' דשתה טמא מיירי אף בשתה ראשון שהטיפה שני, ואף בשתה אב שהטיפה ראשון.

ג. נפלו מים טמאים יש בזה חידוש שאפי' ראינו שנפלו בודאי, ולא בסתמא כאדם וכלי, ואפ"ה בככר של תרומה בלא הדיח טהור, ולכן יש לדון אי פליג ר"ש ברישא.

ד. ר"ש סבר בפסחים ט"ז א' דספק משקין לאוכלין טמאין ולכלים טהורין, ואמרינן משום דסבר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא, ולכן מחמיר בספק, אבל אפשר דר"י דסבר כותיה בפסחים שם פליג הכא.

ה. טעמיה דר"ש פי' הר"ש והגר"א דחיישינן שכשיבשו המים מן הככר נשאבה הטיפה הטמאה באחרונה, ואז טימאה הככר לפי שלא נתבטלה ברוב, ותמה מרן זללה"ה דהא יש בילה והטיפה מעורבת בכולן, מיהו מצינו גם בתערובת דשייך לדון על המשהו האחרון של המים הבלולין, ואפי' לקולא איתא כן בתוספתא שבר"ש פ"ג מ"א שהטיפה האחרונה

מדאורייתא (למ"ד הכי) ועכ"פ טומאתו מעיקר הדין ולא מגזירת י"ח דבר, ואפ"ה בלא הדיח טהור, וכן ברבו או בלא פסקו.

שתה טמא, פי' אם ראינו ששתה טמא אפי' לא ראינו שנפלה ממנו טיפה, איכא דינים דלהלן, שהטהור ששתה אחריו נטמא כדין שותה משקין טמאין ברביעית, וכן כלי שממלאין בו נטמא מהן, ואפי' הרבה בנ"א והרבה כלים כולן טמאין, דלאו משום ספק שמא הטיפה כאן דהא הו"ל ספק משקין טהור, אלא בודאי הטיפה מעורבת בכולן, ואין שיעור למים המטמאין, ואפי' לא בלל קי"ל דבכל אשבורן הוי חיבור לטומאה כל המים, עי' ע"ז ע"ב א'.

נפל ככר של תרומה אם הדיח טמא ואם לא הדיח טהור, פי' בתוספתא דהמים

שבגבא אינם מק"ט עד שיתלשו לרצונו, והככר נרטב שלא לרצונו, ולכן אף כשמעלהו טהור, אבל אם הדיח (את הככר) במים טמא, ובתוספתא אמרו שהמים שבידיו (שהדיח בהם את הככר) נטמאו והם מטמאין את הככר, שאם המים האלו לא נטמאו, אין הככר נטמא מן הטיפה לחוד שהיא בטלה ברוב, ואחר שכולן נטמאו הרי הוא נטמא מכל משהו מהם, ונראה הענין שהככר נתלכלך מן העפר שבגבא וכשבא להעלותו הדיחו בידיו ע"י המים שבגבא להסיר העפר ממנו, ומים אלו חשיבי תלושין לרצון, ובפשטו הרי הוא נטמא בתוך הגבא, דהמים נטפלין לידיו, אבל אפשר שרק כשמגביהו אח"כ הרי הם נתלשין, אבל בתוך המים הרי הוא טהור, כדין צנן שבמערה ששינו במכשירין פ"ד מ"ו דנדה מדיחתו והוא טהור וכשהעלתו נטמא, אלא דמערה יש בה שיעור מקוה, וכאן אין שיעור מקוה, ונפ"מ נמי בנתן לתוכן מת להדיחו, שג"כ מטמא המים שעליו, אע"פ שעדיין לא הוציאו משם, והיינו דקתני גם גבי מת נפל ולא קתני נתן.

למשהו כזה, ויש מקום לומר דפליג רק בסיפא דנפלו בודאי מים טמאין, אבל כשנוסף עוד צד רחוק שלא נפלה טיפה מן הטמא ששתה מודה דלא חיישין בככר של תרומה, וניחא דפליג רק בסיפא, אבל יותר נראה סתמות הדברים דפליג בסיפא אכולהו, והתנא לא רצה לשנותו בכל בבא, ולא רצה לשנותו רק ברישא, דהויא סיפא סתמא דלא כותי'.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. כבר נתבאר דמים מחוברים אינם מק"ט אפי' שאין בהם שיעור מקוה, וכאן שנה רבי ד"ז דלא נימא דרק בשתה טמא הקלו בזה, אלא אפי' במת ממש טהור, ולא תימא דר"ש מטמא במים מחוברים, דגם ר"ש מודה בנפל לתוכן מת.

ב. טמא שהלך במים סתמא תולשן ברגליו, ואפ"ה אינם מק"ט, כיון שלא נתלשו לרצונו, אבל אם נכנס להדיח רגליו הרי המים נטמאין, ואף במת צדדנו דדוקא נפל, אבל אם נתנו בכונה, אע"פ שלא הוציאו עדיין, כבר נתלשו המים הטופחין עליו.

ג. מה ששנינו אחד מי גבאים מי בורות כו' זה קאי על הדינים השנויים עד כאן, אבל ההמשך דבשעת הגשמים, זה חוזר למי גבאים, ולכן שנו ברישא מי גבאים, ועי' להלן סוף אות ה' מש"כ בזה.

ד. הכלל ששנינו אחד מי גבאים כו' הכונה לאפוקי מים שאובין, שהם מק"ט במחובר, מיהו גם בלא פסול שאובין משכח"ל כגון טבלה שזקפה לידוח שמימיה מק"ט ואין בהם פסול שאובין, כדתינא בתוספתא פ"ד מ"א וכ"מ במתני' פ"ד מ"ב ובמכשירין פ"ד מ"ג, ואפשר עוד דאתא לאפוקי זוחלין כגון אמת המים וכיו"ב שאין בהם דין המשנה, ולדברי מרן זלה"ה ע"פ הראב"ד חמירי טפי שאינם

היתה מן השאובין, ויתכן דחייש שמא לא נבללו יפה יפה.

ביאור המשנה בקצרה

נפלו מים טמאים כו', אפי' ידוע בודאי שנפלו מים טמאים ואפי' הרבה מים, אפ"ה בככר של תרומה אם לא הדיח טהור, וזהו מה שנוסף כאן על הרישא, ומה"ט יתכן דר"ש פליג רק בודאי, ולא פליג ברישא, וכולה מתני' לרבנן כברישא, ור"ש מחדש דאפי' לא הדיח, אם הוציא הככר ונתייבשו מימיו חיישין שהטיפה הטמאה נשארה באחרונה לבדה, וטימאה את הככר, שהרי לעולם נשאר משהו אחרון, ויש לחוש שהטמאה היתה אחרונה, ור"ש לטעמיה דטומאת משקין לטמא אחרים מדאורייתא, וסבר בפסחים דספק משקין לאוכלין טמאין.

ביאורים

נפלו מים טמאין, כבר נתבאר דהחידוש כאן דאפי' נפלו ודאי הדין כברישא, בין לחומרא כברישא ובין לקולא בככר של תרומה, ובמאימתי טהרתן, ובסיפא דמי תמציות שלא פסקו, וגם מסיפא דנפלו ודאי נלמד דברישא בסתמא מטמאין בשתה טמא ומילא בכלי טמא, והגרע"א ז"ל נתקשה בזה.

רש"א בין שהדיח בין שלא הדיח טמא, לפמ"ש"כ לעיל במ"א בהדיח טמא בתוך המים, ובלא הדיח טמא בחוץ כשנתייבשו מימיו, ולהכי לא קאמר אפי' לא הדיח טמא, שאין טומאתן שוה, ויתכן שאם נגבו במפה מודה ר"ש דלא חיישין לטיפה אחרונה, לפי שמתנגבין כאחת, ורק ביבשו מעליהן חייש לזה.

ר"ש לטעמיה דספק משקין לאוכלין טמאין, ולכן חייש שמא נשארה הטיפה הטמאה באחרונה לבדה על הככר, ואע"פ שיש בילה, מ"מ יש משהו אחרון מתוך הבלולים, וכיון שטומאה אין לה שיעור יש מקום לחוש גם

ולאפוקי שאובין שמקבלין טומאה גם כשחזר וחיברן, ולאפוקי נמי מים זוחלין שאינם בדין המשנה, עי' לעיל אם לחומרא או לקולא.

בשעת הגשמים הכל טהור, זהו דין אחר, ולא קאי אגבא ובור שנטמאו מימיהן, אלא אגבא טהור שנתהווה כעת מהגשמים, ולא שמרוהו מן הטמאים, וע"ז שנינו דבשעת הגשמים שאין בנ"א מהלכין בחוצות, מחזקינן להו בטהרה, ומשפסקו גשמים הקרובים לעיר ולדרך בחזקת טומאה, דסתמא כבר מהלכים בנ"א בחוצות, ואף הטמאין שותין מהם, אבל הרחוקים מן הדרכים שבין העיירות טהורין, שאין בנ"א מתרחקין מן הדרך לשדות בשעת הגשמים וסמוך להם, עד שיהלכו רוב בנ"א, שגם השדות נתייבשו קצת, ועוד סיבות לחוש שכבר הלכו בשדות וטימאום, אבל הידועים בחזקת טומאה אינם נטהרין בגשמים אלא כדלהלן מאימתי טהרתן, ואפשר דסיפא מפרש לרישא דבשעת הגשמים טהור כשירבו, וכמ"ק מדקתני סתמא משירבו ולא קתני משירבו מי גשמים, וכן צידד במאורות הגר"א.

ביאורים

נפל לתוכן מת, דוקא נפל אבל נתנו בכונה מטמא מים שעליו, אפי' לא נתלשו כיון שאין בגבא מ' סאה והמים נטפלין למת שהוא תלוש.

או שהלך בהן הטמא, אפי' תלש מים בהליכתו דסתמא מגביה רגליו, ואפי' מעט שהוגבה דינו כתלוש, וכן מה שמטפטף ממנו, מ"מ אינם מק"ט כיון שלא נתלשו לרצון.

ושתה טהור טהור, אע"פ שנפלה טיפה מפיו לגבא, וטיפה זו תלושה, מ"מ אינה מק"ט מן המת כיון שבטלה מיד בנפילתה, ואפי' נימא דמים מוכשרין אינם בטלין ברוב, מ"מ אין המגע במת מתייחס לטיפה, ולכן אפי' שתו טהורין הרבה זא"ז כשהמת בתוכו טהורין.

נטהרין ברכייה, כיון שאין להם דין מקוה דרביעית, ויתכן לאידך גיסא שלא גזרו בזה, כיון שאין הטיפה כמחוברת לכל המים, עי' ע"ז ע"ב א' דמבואר שניצוק וקטפרס אינם חיבור לענין תערובת.

ה. מה ששנינו בשעת הגשמים הכל טהור, אין הכונה דגבא טמא נטהר בלא רבייה, אלא כלפי מה ששנינו דפסקו גשמים הקרובים לעיר ולדרך טמאים, ע"ז אמרו דבשעת הגשמים דין כולם כרחוקים, ונפ"מ דגבא שנתהווה כעת ממי הגשמים הרי הוא בחזקת טהור, וכן גבא שבחזקת טהור שלא שמרוהו בזמן הגשמים, נשאר בטהרתו, (ובתוספתא משמע דגממיות קטנות חזקתן שנטהרו ברביה (ובשטיפה) בזמן הגשמים, וכ"נ קצת ברמב"ם פט"ו מטו"א ה"ב דסתמן שרבו עליהם, וצ"ע בזה), ובתוספתא קתני דין ירבו וישטופו כשירדו גשמים, וסתמות הדברים דלא סמכינן בסתמא לטהר כשירדו גשמים, וה"נ מסתברא דאיך שייך לומר סתמא שירדו כ' סאה לבור עי"ש (דלא הקלו להחשיב הגשמים כמי תמציות שלא פסקו), שו"ר דיש לפרש בשעת הגשמים הכל טהור כשירבו וישטופו לר"ש, ולב"ה רבו לחוד, ולפ"ז אכולהו קאי, והכי משמע מדקתני משירבו סתמא דקאי אגשמים דלעיל, ומ"מ הא דתלוי בקרובים לעיר ודרך, שייך רק בגבאים הפתוחים לכל אדם, ולא בבורות שיחין ומערות של יחידים.

ביאור המשנה בקצרה

נפל לתוכן מת כו' כאן מפרש התנא דמי גבאים אינם מק"ט כלל כ"ז שלא נתלשו, ואפי' מת עצמו אינו מטמאן אע"פ שאין בהם מ' סאה, ואפי' הלך הטמא ונתלשו מים בהליכתו אין דינם כמים תלושים לקבל טומאה כיון שלא נתלשו לרצונו, וזה תוספת ביאור לרישא דכל הטומאות רק מפני הטיפה שנתלשה, ואפי' לר"ש, והדר מפרש דכל דינים אלו הם שוים בכל מים מחוברין שלא נתלשו,

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מדאורייתא מים טמאים שנפלו לרוב מים טהורים נטהרו, דכיון דחזינן דרבייה לבסוף מהני, ה"ה מתחלה, דאין מקום לחלק ביניהם מדאורייתא, אדרבה טמאין תחלה וטהורין לבסוף שיין לומר קמא קמא בטל, וטעם טהרתן או משום דאיכא רביעית שמטהרת מדאורייתא, וא"צ לרבייה כלל, דאפי' מים טמאין שנפלו בקרקע ויש בהם רביעית פקעה טומאתן כיון שנעשין מקוה, כמבואר פסחים י"ז ב', ולפי מה שצדדנו דאף בפחות מרביעית נטהרין ברבייה, יש לפרש הטעם מפני שנעשין מחוברין, כיון שרובן מחוברין והם מתבטלין ברוב.

ב. מדרבנן חילקו שאם קדמו מי גשמים הרי הם נפסלין אפי' בטיפה טמאה אחת, ואם קדמו מים טמאין אפי' כולן טמאין בתחלה, הם נטהרין ברוב מי גשמים, כ"מ במתני' דטיפה שנפלה כששתה טמא פוסלת כל הגבא, ואפי' נפלו מים טמאין סגי ברבייה, וכ"מ במכשירין פ"ב מ"ג, דדוקא בקדמו מי שפיכות נטהרין ברוב, אבל מי גשמים שקדמו אפי' מרובין נפסלין במי שפיכות אפי' כל שהוא, וכתב מרן זללה"ה שאין טעם גמור לחלק בין רבייה בתחלה לרבייה בסוף, אלא קולא דרבנן דאל"כ לא יטהרו מי גבאים לעולם, מיהו מצינו חילוק זה גם לגבי מים שאובין, שהכשרים שנפלו עליהם השאובין נפסלין, והטהורין שבאין אח"כ אינם נפסלין, דא"צ שיצאו מלואו ועוד אלא המים שהיו בשעת נפילת השאובין, וגדר הדברים שהבאים אחר הפסולין הם באים לטהר ולהכשיר, ולכן לא גזרו עליהם, וטעמא דמילתא שרצו חז"ל שיזהרו במי גבאים שלא ירבו בהם מים טמאין, ולכן אמרו שגבא שנפלו בו מים

אחד מי גבאים מי בורות כו', כל הני לאפוקי שאובין שמק"ט, ולאפוקי זוחלין שאין להם דין מקוה ברביעית, ולעיל צדדנו שלא גזרו במים זוחלין כלל, וקמ"ל דלא נימא שלא גזרו אלא בגבאים שנמצאים בחוצות, ולא נימא דבורות שיש בהם תפיסת ידי אדם חשיבי ומק"ט מן המת, ובשיחין יש חידוש שאפי' שיהיה טמא בצד זה, וטהור בצד השני טמא, דכל אשבורן כמעורב מיד חשבינן ליה, כמבואר בע"ז ע"ב א', ומערה מכוסה ואעפ"כ גזרו, ומי תמציות שפסקו אע"פ שמחברין לנקבי ההרים מ"מ מק"ט כגבאים, ולא נימא שדינם כגבאים הטהורין לחלה ולא לתרומה, ומקואות דסתמן יש בהם מ' סאה ס"ד שאין לגזור שמא ירבו בהם מים טמאין.

בשעת הגשמים הכל טהור, זה חוזר לגבאים שנעשו עתה מהגשמים, וקמ"ל דלא חיישינן שמא שיהיה מהן טמא, ועדיין הם טהורין עד שיפסקו הגשמים, אבל גבא שנטמא אינו נטהר ע"י הגשמים, עד שידע שרבו או שטפו לכל חד כדאית ליה לקמן במ"ה, שוב נראה דמאימתי טהרתן ארישא קאי מה שאמרנו דבשעת הגשמים טהור היינו לאחר שרבו וכן צידד במאורות הגר"א, וכ"נ מדקתני משירבו סתמא דאגשמים קאי וכ"נ בתוספתא דקתני ירדו גשמים רבו כו'.

פסקו הגשמים הקרובים לעיר, אפי' בשדה, או לדרך, שבין העיירות, טמאין מיד, ובתוספתא אמרו שאם במקום זה הפרסות ניכרות בדרך, סמכינן מדליכא היכר הפרסות שלא הלך שם אדם, ונראה דהיינו דוקא סמוך לזמן שפסקו גשמים, אבל במשך זמן מרובה אין לסמוך על היכר הפרסות, שדרכן ליסתם.

ח. מה ששנינו כשרין לחלה נראה דקאי אגבא שנטהר ברבייה ובשטיפה, דמ"מ אין להשתמש בו לתרומה, כיון שאין כאן טהרת מקוה, ולפ"ז יש ט"ס בתוספתא דקתני כשרין לחלה ולתרומה, ונתבאר במקו"א.

ביאור המשנה בקצרה

מאימתי טהרתן כו', כיצד מטהרין מי גבאים שנפלו לתוכם מים טמאין, בש"א משויסוף עליהם מי גשמים כנגד כל המים שהיו בבור עד שנפלו הטמאין וכנגד הטמאין, ועוד שיתמלא הבור וישטפו מימיו לחוץ, ולב"ה סגי ברוב טהורין, ולר"ש סגי בשטיפה, ובכל שהוא ששטפו סגי, ומיירי כשרובן טהורין, דאל"כ לא מהני שטיפה, ודין רבייה בלא שטיפה לא נתפרש לר"ש, וכשרין לחלה היינו לעשות מהן עיסה ולהפריש ממנה חלה בטהרה, וליטול מהן לידים ע"י כלי, אבל לא ע"י טבילה שהרי אין בו מ' סאה.

ביאורים

מאימתי טהרתן, בש"א משירבו וישטופו ובה"א רבו אע"פ שלא שטפו כו', מדלא קתני משירבו עליהם מי גשמים משמע דאשעת הגשמים דרישא קאי, וכ"כ בתוספתא דקתני ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי ב"ש כו', וה"ק ברישא בשעת הגשמים משנטהרו הרי הם בחזקת טהרה עד שיפסקו הגשמים, ומאימתי טהרתן ע"י הגשמים בש"א משירבו וישטופו כו', וכן צידד במאורות הגר"א.

משירבו, היינו שירבו מי גשמים על כל המים שהיו בגבא, ולא סגי שירבו על הטמאים, וכמבואר בתוספתא בדברי ב"ה. **וישטופו, אפי' כל שהן**, כמבואר בתוספתא.

רש"א שטפו אע"פ שלא רבו, לכאורה רבייה עדיפא משטיפה, וא"כ אפי' שטפו קאמר, אבל לשונו דנקט כדברי ב"ה, ובדבריהם מתפרש רבייה דוקא, משמע דר"ש

טמאין נפסל לשימוש בטהרה, אבל הבאין אח"כ אין בהם חסרון זה, שהרי באין להכשיר ואין ראוי לגזור בהם.

ג. בתוספתא ביארו רבייה כיצד, ונראה דעיקרה לפרש שצריך רבייה גם כנגד הטהורין, (דלא נימא שרק מספק צריך רבייה כנגד כולן אבל בדידעין כמה טמאים נפלו סגי ברוב כנגדן, אלא לעולם בעינן רוב כנגד הטהורין), וטעמא דמילתא דכדי שזיהרו מלטמא הוצרכו לפסול כולן, דסתמא נופלין רק מעט טמאין ובקל מטהרין אותן ולא יחושו ליזהר בהם, וכן חילקו במים שאובין וכמש"כ.

ד. בפשוטו נראה דר"ש מכשיר בשטפו אע"פ שלא רבו, וכ"ש רבו אע"פ שלא שטפו, וכ"כ מרן זללה"ה, אבל יתכן דכיון דמיירי שכבר יש רוב טהורין, דברוב טמאין לא מהני שטיפה מידי, ס"ל לר"ש שאין רוב השני מועיל יותר, ובעינן ישטופו דוקא.

ה. ענין הטהרה של ישטופו לא נתבאר, דמה טהרה היא זו כששוטפין מעט מים מן הגבא ולחוץ, שהרי א"צ שישטופו כשיעור הטמאין כדקתני בתוספתא וכמה שטפו כל שהן, ולפי מה שצדדנו דבזוחלין ל"ג כלל, י"ל דמשהחלו לזחול ומקצתן טהורין טיהרו את כולן, ואם נימא דגם בזוחלין גזרו, צ"ל דכיון שמילאן בטהורין ככל האפשר לא הצריכו יותר.

ו. גם גבא מלא נטהר ברבייה, ע"י שיצא ממנו כשיעור שיתחשב שיצאו רוב הראשונים, ויתכן דתלינן לקולא שיצאו הראשונים אפי' כשיצא רק רובו, ואם היו כולן טמאין, שיעורן עד שיתחשב, ובענין שחילקו בפ"ג מ"ב ג' בין מים שנפסלו בג' לוגין למים שכולן שאובין.

ז. נראה פשוט דשטפו ע"י שזרק אבן לתוכן לא מהני מידי, דרק בגלל שהוסיף טהורין עד ששטפו מטהרין.

הגשמים במי גבאים, ועוד דדמו קצת למעין, ושיין להבדילם בגדר הגזירה לקולא.

ב. בתוספתא אמרו שמטבילין בהם המים והיינו מים שנפלו לתוכן ובטלו ברוב, אבל השקה ע"י כלי לא מהני.

ג. בד"א במים טמאין מועטין אבל אם נפלו בב"א רוב מים טמאין, טמאין, אבל אם נפלו בזא"ז קמא קמא בטל ונטהר, דכיון שלא גזרו בהן, אוקמוה אדאורייתא דנטהרין ברוב, וכן אם נפלו הרבה במקום אחד ולא בלל טמאין עד שיכלול כמבואר מכות ד' א', והתם במי חטאת שאין נטהרין בהשקה, וה"ה הכא שאינם כמקוה להשקה, ובוה מיושב הא דקתני במתני' כל הני דרישא, לומר דדוקא במועטין כהני דרישא טהורין, אבל א"א לשנות דבכל ענין מטבילין בהם את המים דמשמע אפי' מרובין.

ד. טעמא דכשרין לתרומה דכיון שלא נקרא עליהם שם פסול הקלו בהם, אבל בעיקר הדין אין לחלק ביניהם, דמדאורייתא שניהם שוין.

ביאור המשנה בקצרה

למעלה מהן מ"ת שלא פסקו כו' דמי תמציות המחוברין לבצבון ההרים הקלו כמעין לטהר טמאין, ואפי' לתרומה, וא"צ רבייה ושיטה דמיד שנפלה הטיפה נטהרה, וזהו מ"ש בתוספתא שמטבילין בהן את המים, אבל עיקרו מדין רבייה, דהשקה בתוך כלי למי תמציות לא מהני מידי, וכן ברוב טמאין בב"א, ומש"ה הדר תנא כל הני דלעיל דהוו טמאין מיעוטא, דבוה במי תמציות טהור, ואין מטבילין בהם את הידים, ידידים ככלים ואדם, וכשרין אף לתרומה, כיון שנטהרו מיד בתחלה כבמקוה, ולא הוצרכו לרבייה נוספת לבטלם.

ביאורים

למעלה מהן, אפי' ממי גבאים שנטהרו ברבייה ושיטה, דמי תמציות כשרין

נמי שטפו דוקא קאמר, דאל"כ הול"ל רש"א או ירבו או ישטפו, וטעמא דמילתא י"ל דכיון דהא מיירי בדאיכא רוב טהורים, א"כ מה תוסיף רבייה שניה, ולכן הצריך ר"ש שיטה, ומיירי ששטפו מכח מי גשמים דוקא, ולא סגי בזרק אבן לתוכן ושטפו, וז"פ.

הכשר השיטה לא נתבאר טעמו, ואם בזוחלין ל"ג, י"ל דנעשו כזוחלין, וצ"ל דכיון שמילאהו ככל האפשר בטהורין, לא הצריכו יותר, ואפשר שלמדו ד"ז ממ"ת של"פ, דקולא דידהו מפני שמתמלאין ממי גשמים.

כשרין לחלה, היינו חולין הטבולין לחלה, אבל לא לתרומה, ואע"פ שטהרו ברבייה לא התירו להשתמש בהן לתרומה, ולפ"ז ט"ס בתוספתא דקתני דרבייה מטהרת אף לתרומה, אבל הרמב"ם והר"ש העתיקה, ונתבאר במקו"א.

וליתול מזה לידים, אף לתרומה, והא דקתני בסיפא נמי וליתול מהם ידים, היינו דלא נידוק דבסיפא מטבילין בהם ידים, אבל בדין נט"י שתי מעלות הראשונות שוות, ואף לחולין אין מטבילין בהם את הידים, שאין להם דין מקוה לידים.

משנה ו

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מי תמציות שלא פסקו דינם מדאורייתא כמי תמציות שפסקו וכמי גבאים, דבצבון ההרים אינו כמעין, אבל מדרבנן הקלו בהן מפני שלא חששו בהן לריבוי מים טמאין, ועיקר הגזירה משום מי גבאים שעלולין להגיע לרוב טמאין, אבל בשעת בצבון ההרים לא יגיעו בסתמא לרוב, וכן בחלחול הים והנהר לא יגיעו לרוב טמאין, שאם שתה טמא מתמלאין כנגדו מן הטהורין, משא"כ במי גבאים שאינם מתמלאין, דבצבון ההרים נמשך ושיין להגדירם כמקום בפ"ע, משא"כ שעת

לתרומה, ועוד שאינם צריכין רבייה כדי לטהרם.

מי תמציות שלא פסקו, פי' מים שמחבורין לבצבון ההרים, אבל המחבורים לשלוליות הגשמים לא מהני, ומשמע דאף המחבורים בקטפרס לבצבון ההרים בכלל מי תמציות, ולא בעינן שיתחברו באשבורן לבצבון ההרים, וע"כ דחזינן לענין זה הבצבון כמעין, וענין הבצבון הוא כמו חלחול המים דרך העפר היוצאין בחפירות שסמוך לים ולנהר, ומבואר בחגיגה כ"ב א' שאינם חיבור אבל לענין זה הקלו בהם, וכמ"ש בתוספתא שהחופר בצד הנהר והים דינם כמי תמציות.

שתה טמא ושתה טהור טהור, הא דהדר תנא כולהו, משום דלא בעי למיתני טהורין סתמא, דדוקא במים מועטין טהורין, אבל אם נפלו רוב טמאין בב"א טמאין, וכן אינם מטהרין בהשקה, ולכן שנה דבהני דרישא טהורין, ועוד דנפלו מים טמאין דרישא עיקרן משום סיפא נשנו, וכן חזר כולם בסיפא, לומר דמקצת דסיפא משום רישא, ומקצת דרישא משום סיפא, וגם נוח לזכור ג' שהם ג' דדמו להדדי כמש"כ לעיל.

כשרין לתרומה, דכיון שטיהרום חכמים מיד בנפילתן, עשאוהו כהשקה למקוה, משא"כ ברישא שטיהרום מכח ביטול ברוב אחר שנקרא עליהם שם פסול בנפילתם.

וליתול מהם ידיים, עיקרה נשנית לאפוקי טבילת ידיים, דהא ליטול בכלי כשרין גם במעלה הראשונה, אבל להטביל בעינן מים הראויין לאדם וכלים, ולכן שנו כאן דהני נמי כשרים רק ליטול ולא לטבול.

משנה ז

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מדאורייתא סגי במקוה של רביעית לכלים וכן לטהרת מים טמאין וכל שכן לשאובין

(ויש חולקין בזה), אבל לאדם בעינן מדאורייתא מ' סאה, וכדי שלא יטעו ביטלו רבנן טבילת כלים ברביעית, והצריכו מ' סאה לכל עניני טבילה, ואף בתקנת נט"י דבסברא יש לדמותה לטהרת המים ולכלים דטבילה לא גריעא מנטילה, מ"מ כשביטלו הרביעית ביטלוה גם מטיבילת ידיים.

ב. שיעור מ' סאה מדאורייתא, ומסרן הכתוב לחכמים לקבוע שיעורו בדקדוק, דבתורה כתיב מים שכל גופו עולה בהם, וזהו דין נוסף מלבד זה שצריך שיתכסה כל גופו במים, שד"ז בכלים ג"כ, והצריכה שיעור מים חשוב שגופו של אדם בינוני עולה בהם, ולא אמרה תורה שיעור מ' סאה, כיון שבאמת השיעור בגופו עולה בהם, ועוד דהא דמי פירות משלימין למקוה היינו דוקא מפני שלא נמסר שיעור במים מ' סאה, ומה"ט אמרו זבחים כ"ב א' דלרביעית אין מי פירות משלימין.

ג. מעין שיעורו בכל שהוא בין לאדם בין לכלים, ולכן לא ראו חז"ל לגזור בו, דבמקוה שיש שני שיעורים מדאורייתא, חששו שיטעו להכשיר רביעית לאדם, ודעת ר"ה פ' דמעין כשר לאדם בכל שהוא, ולא נמצא מקור לשנות המשניות והברייתות מפשטן, אלא שמחמירין בדאורייתא, דלהחולקים פסול מדאורייתא.

ד. לשון מקוה היינו אסיפת מים דקו וקיימי, כדכתיב יקוו המים, וזוהלין זהו היפך ממקוה, וזהו ששנינו דמקוה מטהר באשבורן דהיינו מים מכונסין עומדין, וזוהלין אינם חיבור זל"ז ואין כאן שיעור אסיפת מים לטהר.

ה. כל המחבור למעין באשבורן דינו כמעין, ולכן מעין שיש בו משהו מים ורבה עליו שאובין אע"פ שאין בהם מ' סאה ולא רביעית טובלין ומטבילין בהן, דטהרת המעין ממקור נביעתו ואינה תלויה בשיעור המים כלל, וע"ע פ"ה מ"ג בכ"ז.

ביאור המשנה בקצרה

למעלה מהם מקוה כו', מקוה פירושו אסיפת מים דקו וקיימי, ושיעורו מדאורייתא מ' סאה לאדם ורביעית לכלים, וביטלו חכמים הרביעית שלא יטעו להחליף ברביעית לאדם, וכ"ז בשיעור המים, אבל כל גופו במים בב"א צריך גם במעין, ומעין מדרבנן בכל שהוא בין לאדם בין לכלים, כ"ד רוח"פ ויש מחמירין להצריך בו מ' סאה לאדם, מעין מטהר בזוחלין, ודוקא מים שהיו בדין מעין נשארין מחוברין למעין בזחילתם, אבל מים שאובין או מי גשמים זוחלין כיון שאינם חיבור לעצמן אף למעין אינם מתחברין, ולכן כשרבו עליו מים שאובין מטהר רק באשבורן, דהיינו שהמים מחוברין למקור נביעת המעין באשבורן.

ביאורים

למעלה מהן, לפמשנ"ת יש בכולן כל מה שיש באלו שלמטה מהם.

מקוה שיש בו מ' סאה, שבו טובלין אדם ומטבילין כלים וידים, ונקט טובלין ברישא שזהו הדאורייתא במקוה, וגם הלשון ראוי לנקוט הפשוט תחלה, ועוד דאף מקוה מרודד שא"א לטבול בו אפ"ה מטבילין בו, עי' פ"ה מ"ה.

מעין שמימיו מועטין, ואין בהם כדי לכסות גופו ורבו עליו מים שאובין והשאובין רוב, אפ"ה מטהרין בכל שהוא כמעין, וא"צ מ' סאה, ומה שאמרו להטביל בו בכל שהוא ולא אמרו לטבול בכל שהוא, היינו משום דלא שייך לטבול אדם בכל שהוא, והתנא רצה להפליג בשיעור כל שהוא, דבשיעור מחט סגי, וגם אין נכון לשנות לטבול אדם בכל שהוא, שמא יטעו דא"צ כל גופו בב"א.

שוה למקוה לטהר באשבורן, היינו במים שמחברין באשבורן למקור נביעת המעין, אבל אם זוחלין למקו"א ועומדים שם

לא מהני, כיון שכח טהרתם ע"י חיבורם למעין, והרי חיבורם ע"י זוחלין, ועמשנ"ת בכ"ז לקמן פ"ה מ"ג.

משנה ח

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מעין היינו מים נובעין שפורצין ויוצאין מן האדמה, וכשהוסיפה תורה מים חיים, יש בזה תנאי נוסף על מעין סתם, דנביעת המעין נקראת חיים, אבל זה שנקראין המים מים חיים יש בזה תוספת, כדכתיב וימצאו שם באר מים חיים, ואמרו בתו"כ דאתא למעוטי מלוחין ופושרין ומכזבין ונוטפין, ונוטפין היינו שניתק חיבורן מן המקור של הנביעה, והם מנטפין טיפין טיפין, ועליהם שנינו בפ"ה מ"ה הנוטפין כמקוה, ומכזבין היינו שאין כח חיותם חזק, ומתייבשים לפרקים, ומלוחים ופושרים נתמעטו מפני שאינם מים חיים, ופי' הראב"ד דמשמע מלשון בשר חי שלא נתבשל, וה"נ פושרין כמבושלין ומלוחין כרותחין או מפני שנתקלקלה חיותן שאינם כטבע ברייתן.

ב. דין מעין יש לכל מים נובעין, וים דינו כמעין לר' יוסי, ונתמעט מדין מים חיים, אף ימה של טבריה שמימיו מתוקין, ואפשר דנלמד מהפסוק דקרי להו מקוה, או דמציאות ים אין ניכר בו חיות של נביעה ליקרא מים חיים.

ג. המעלה השישית של מים חיים היא בטבילה לזבים, שהוא הטמא היחידי שצריך מים חיים, והוסיף התנא הזיה למצורעים ולמי חטאת אע"פ שאין זה מענין מקואות.

ביאורים

למעלה מהן מים מוכין, משמע מים שלקו ונתקלקלו, והיינו מלוחים (ומרים, כלשון הרמב"ם בהל' מקואות ובפיה"מ הוסיף שאר טעמים רעים), ואפשר שנקטו לשון מוכין

לומר דאע"פ שאינם חמין אלא פושרין ג"כ פסולין, ופושרין חשיבי מקולקלין כדאמר ב"מ כ"ט ב' ולא כסא דפושרין, ודינם כמעין לענין זוחלין מפני שהם נובעים, אבל מים חיים דוקא קרים ומתוקים. - בכל מעלה שלמעלה יש כל מה שלמטה ממנה, לפמשנ"ת לעיל.

פרק ב

משנה א-ב

הקדמה - ידיעות ודינים

א. ספק טומאה ברה"י בין ספק אם זה שרץ או צפרדע, ובין ודאי שרץ וספק נגע, ספיקו טמא מדאורייתא, ונוהגין בו כודאי טמא, וברה"ר טהור, ונוהגין בו כודאי טהור מדאורייתא, מיהו לכתחלה מורין לו לטבול, ובדיעבד אם נגע בטהרות טהורות.

ב. מי שנטמא בספק רה"י, ואח"כ נגע בטהרות ברה"ר, הרי הם טמאות, שכבר נקבע דינו כטמא, וכן מי שנגע בספק ברה"ר וחזר ונגע בטהרות ברה"י טהורות, שכבר נקבע דינו כטהור.

ג. ה'י' טמא וספק אם נטהר, הרי הוא בחזקת טומאה, בין בספק טבל ואפי' ודאי טבל וספק אם ה'י' בו כשיעור, באופן שה'י' קרוב לשיעור ולא נמדד, ואפי' אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהן, ספיקו טמא לכו"ע, בין אם המקואות ברה"י בין ברה"ר.

ד. טמא זה שספק אם נטהר ונגע בטהרות ברה"ר ישרפו, אבל בטבל ויש כאן מקוה כשר ופסול וטבל באחד מהן, אע"פ שהדין נותן שישרפו יתכן שהחמירו מדרבנן שלא ישרפו, הואיל ויתכן תרתי דסתרי שישרפו משניהם בודאי, ואפי' ברה"י אפשר דתלויות, ועי' דין ה'.

ה. טבל באחד מהן וידע באיזה מהן טבל ועשה טהרות, ואח"כ נסתפק לו באיזה טבל, אפשר דבזה טהרותיו תלויות, כיון שלא נקבע דינו מעיקרא מחמת הספק, וכן אם טבל

אחד בפנינו ונגע ולא ידענו באיזה טבל והלך לו, ג"כ י"ל שהדבר ספק, ולא הוכרע מכח חזקת טומאתו, ויתכן להעמיד התוספתא בכה"ג, וא"כ בדין ד' ישרפו.

ו. מקוה שה'י' בו כשיעור ועכשיו נמדד ונמצא חסר, מעמידין אותו על חזקה דמעיקרא, דחזקה דמעיקרא אלימא מחזקה דהשתא שחסר לפנינו, אבל כיון שנוסף חזקת הטמא, הו"ל תרתי לריעותא, ולכן נשאר בטומאתו למפרע עד שעה שידענו בודאי שה'י' בו כשיעור.

ביאור המשנה בקצרה

הטמא שירד לטבול כו' טמא שספק אם נטהר, נשאר בחזקת טומאה, אפי' ודאי טבל, ואפי' אם יש כאן מקוה ודאי כשר, אבל יש ספק באיזה מהן טבל, ולכאורה עיקר החידוש ברה"ר, דברה"י אפי' טהור נטמא בספק, ומשנקבע דינו כטמא הרי הוא מטמא טהרות בודאי ונשרפות.

מקוה שה'י' בו כשיעור ועכשיו נמדד ונמצא חסר אע"ג דבעלמא חזקה דמעיקרא עדיפא מדהשתא ויש להעמידו בחזקת שלם, אבל כיון דאיכא חזקת טמא, הו"ל תרתי לריעותא ואפי' המקוה ברה"ר טמא, ור"ש פליג בברייתא ומטהר ברה"ר ותולין ברה"י, דס"ל חזקת מקוה שלימה לא איתרעאי למפרע.

בד"א בטומאה חמורה בין דאורייתא בין אם הטומאה דרבנן, אבל בטומאה קלה כהני שפוסלין את התרומה כגון אכל אוכלין

פרכינן לר"י אדרבה העמד מקוה על חזקתו, ולפ"ז לא שמענו ממתני' דין ספק ספיקא בטומאה קלה אם טהור, וכן מתפרש לקמן מ"ג לשון כזה.

שני מקואות אחד יש בו מ' סאה ואחד שאין בו מ' סאה טבל באחד מהן כו' ספיקו טמא, לרבותא קתני דאע"פ שיש כאן מקוה כשר, מ"מ לא איתרע חזקתו, וכ"כ הראשונים ז"ל בעירובין שם דמתני' לא זו אף זו קתני, ולפ"ז עיקר חידושא דמתני' דספיקו טמא בודאי, דאם נשאר ספק פשיטא.

ומתני' מתפרשת בין ברה"י בין ברה"ר, דהא במקוה שלא נמדד מיירי, וזה גרע ממקוה שנמדד דג"כ קתני סיפא בין ברה"י בין ברה"ר טמאות, והא דלא הוזכר כאן בין ברה"ר, י"ל דעל הגברא לא שייך כלל להזכיר רה"ר, דמאי נפ"מ אם נתעורר לו הספק כשעמד ברה"ר או ברה"י, ואפי' אם המקואות ברה"ר אין הספק שייך למקואות, ול"ד למקוה שנמדד שהספק במקוה אם נפסל, ואפי' להמפרשים דבין ברה"ר קאי על טהרות שנגע ברה"ר, כאן הרי לא הוזכרו הטהרות, והגברא ספיקו טמא, ואף לר"ש י"ל דדוקא הטהרות טהורות, אבל הגברא צריך לטבול, ועוד דכאן אף ר"ש מודה כיון שאין כאן חזקת מקוה כשרה, שאפי' ספיקו ליטמא טמא, ואפי' ברה"י שורפין לר"ש לפמ"ש הרמב"ן נדה ג' א', וכש"כ שאינו נטהר מחזקת טומאה לר"ש, ועי' בסמוך דיתכן שלא רצה התנא לשנות דטהרותיו טמאות בודאי.

ספיקו טמא, כבר נתבאר דעיקר החידוש שהוא נדון כודאי מפני חזקת טומאה שבו, ולפ"ז הדין נותן שאם נגע בטהרות ישרפו, וצ"ל דמ"ש בתוספתא שטהרותיו תלויות, היינו כשנתעורר לו עתה הספק אבל כשנגע בהם ידע באיזו טבל, דבכה"ג עדיין לא נקבע דינו מעיקרא, א"נ כגון שראינו שטבל ונגע והלך מכאן, ולא ידענו באיזה

טמאין כו' ספיקו טהור, וכל שכן ספק אכל אוכלין טמאין שהוא טהור, וכן ספק נגע בטהרות, שהרי בזה גם ר"י מודה, ומינה דבטומאה חמורה אף ספיקו ליטמא ולטמא טמא.

ר"י מטמא, בפשוטו נשאר בטומאתו כיון שהי' בחזקת טומאה, ואף מטמא טהרות, אבל ספיקו להטמא ולטמא היינו ספק אכל או ספק נגע בזה מודה ר"י דטהור.

ביאורים

הטמא שירד לטבול, ברישא הוי רבותא דאפי' יודע בודאי שירד לטבול ספיקו טמא, אבל יש להסתפק בסיפא דדוקא קתני ירד לטבול, דהיינו שיש לו ידיעה ודאית במעשה המסופק, אבל אם אינו זוכר כלום, אע"פ שיתכן שטבל, אפי' בטומאה קלה ספיקו טמא, ואמנם לא בעינן מעשה טבילה כשר שספק אם נפסל כדבעינן בעירוב, דהתם בעינן לעקור תחום ביתו, וזה דלא כמ"ש בתורע"א בשם המל"מ, וגם שם הוכיח מידים דבכל ענין טהור, אבל אכתי י"ל דבעינן ידיעה ודאית במעשה מסוים, אבל אם זכור לו שרצה לילך לטבול ואינו יודע שירד או הלך לכיוון המקוה לא נטהר בספק כזה, ואפשר דלגבי אשם תלוי ג"כ הדין כן, ומתפרשת מתני' דקתני ספק אכל חלב כגון שאכל רק ספק חלב הי' ספק שומן, וכ"מ בגמ' שם.

ספק טבל ספק לא טבל, פי' שהי' מקוה כשר וירד לטבול וספק אם טבל.

ואפי' טבל, פי' ואפי' באופן שודאי טבל אלא שיש ספק אם הי' במקוה כשיעור, והיינו שלא נמדד מעולם, אבל שיעורו קרוב למ' סאה, באופן שבלא מדידה א"א לעמוד על דיוקו, וכה"ג חשיב ספק, וזהו לשון הגמ' בעירובין במקוה שלא נמדד.

והתני' בעירובין ל"ה ב' הוכיחו דמתני' מיירי בודאי טבל ספק יש בו כשיעור, דהא

וצ"ע דכיון שנקבע דינן כטמאין אחר שטבלו, למה לא יטמאו הטהרות בכל מקום, ושמא ס"ל דכיון שלא נודע מעיקרא לא נקבע עליהם דינים, ונשארו בדין ספק, ומודו דמכאן ולהבא מטמאין בכל מקום, ול"מ כן, ופשטות הגמ' דקאי על הטובלין אם טבלו ברה"ר או ברה"י דאמרינן דר"ש גמור סוף טומאה מתחלת טומאה, ומגע הטהרות לא מיקרי סוף טומאה, ולפ"ז נמצא שאם עמדו ג' בנ"א במקוה נעשה רה"ר וטהור לר"ש, ואולי אף נטהר למפרע לר"ש לשיטתו במסוכן טהרות פ"ו מ"א.

טמאות, פי' ודאי טמאות וישרפו, וטעמא מפרש בגמ' משום דאיכא תרתי לריעותא דהעמד טמא על חזקתו, והרי מקוה חסר לפניך, ופשטא משמע דאף בלא טעמא דחסר ואתאי, סגי בריעותא דהשתא חסר לפניך, וכ"נ גיטין ל"א ב'.

ור"ש פליג בברייתא נדה ב' ב' וס"ל דברה"ר טהור וברה"י תולין והיינו משום דאלימא ליה חזקת המקוה, וחסרון דהשתא לא מגרע למפרע, ואף בעלמא ס"ל הכי בחזקה דמעיקרא ודהשתא, כגון בחבית של יין שהחמיץ, ואיכא כנגדו חזקת טבל דלר"ש ספיקא הוי, ולרבנן טבל גמור, ור"א גיטין ל"א ב' ס"ל דאינו חושש למפרע אלא מעל"ע, ומשמע לפ"ז דטהור גמור אפי' ברה"י.

בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה כגון כו', בטהרות פ"ד מ"א מסיים עלה אבל דבר שהוא אב הטומאה והוא מד"ס ספיקו טמא, ועי"ש ברמב"ם ובפס"ו מאה"ט ה"א דספק בית הפרס וספק ארץ העמים כיון שעיקרן משום ספק, אין ספקן טמא דהו"ל ס"ס, והר"ש והרא"ש הזכירו בית הפרס, ואפשר דספק מגע בית הפרס טהור, אבל ודאי נגע ספק טבל או ספק נגע אח"כ בטהרות טמא, שכבר נקבע דינו כטמא, ולשון אב הטומאה אפשר דלאפוקי משקין טמאין, ועי"ש בתוספתא בזה.

טבל, מיהו יתכן דכשיש כאן מקוה ודאי כשר דמוכיחו קיים לפנינו לא הקילו לשרוף, ולכן לא שנה התנא דין הטהרות שהן טמאות, ורק בסיפא שנה כן דאיכא רק מקוה אחד, ועי' בספר מרן זללה"ה ידים ס"ו [סק"ו] מ"ש בטעמא דמילתא שלא התירו לשרוף בכה"ג.

מקוה שנמדד ונמצא חסר, פי' מקוה שהי' בחזקת שלם מעיקרא, ועכשיו נמדד ונמצא חסר, ונקט לשון נמדד לומר שחסרונו מועט וע"י מדידה בלבד ראו כן, ולכן לא הרגישו בזה מעיקרא, וגם שייך לומר חסר ואתאי, ולא שמוענין שגם בזה מטמאין למפרע עד שעה שהי' ודאי שלם, ולשון הגמ' בקידושין ס"ו ב' ובתוספתא מוכח כן דנמדד עכשיו, ומ"ש בעירובין במקוה שלא נמדד זה כדי לפרש שבלא מדידה א"א לעמוד על צמצום שיעורו, ולכן חשיב ספק שיש בו מ' סאה.

כל טהרות שנעשו על גביו למפרע, נקט טהרות לרבנותא אע"פ שאין להם תקנה, וכל שכן דאדם וכלים שטבלו שצריכין לחזור ולטבול, והרמב"ן פירש בקדושין ס"ו ב' דר"ט סבר לטהר הטהרות שהחזיקו בטהרה קודם שנודע החסרון, אע"פ שמודה שמכאן ולהבא צריך לטבול גם אותם שטבלו מעיקרא.

למפרע, היינו עד שעה שהי' ודאי כשר, ואע"פ שחסר משהו לא מהני ליה חזקה דמעיקרא, כ"מ בגיטין ל"א ב' דלמפרע היינו עד שעה שהי' ודאי, מיהו כל שהוא שידעינן שנחסר ע"י הטובלין י"ל דלא משוי ריעותא, ונשאר בחזקתו דמעיקרא.

בין ברה"י בין ברה"ר, כן דרך לשנות הפשוט תחלה, וצ"ע בנדה ב' ב' דגרסינן איפכא, ומבואר בתוספתא בין שמקוה זה עומד ברה"י בין שעומד ברה"ר, וכן פרש"י בנדה ובגיטין וכ"ה ברמב"ם, וכ"ה לשון הגמ' נדה ג' א', והרי"ד והריטב"א פירשו על מגע הטהרות בכלים או באדם שטבלו במקוה זה,

וירד לטבול, עי' לעיל מש"כ בזה.

ואפי' טבל, דין ספק ספיקא שלא טבל, כגון שספק אם טבל ואפי' אם טבל הרי המקוה שמסופק בו לא נתברר שיש בו שיעור, לא נתפרש מה דינו לטהר בטומאה קלה, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה צידד דטהור גם בזה.

ספיקו טהור, פי' אפי' הי' בחזקת טומאה, וכש"כ ספק נטמא בטומאה קלה, או ספק נגעו טהרות בטומאה קלה, וכדקתני בסמוך דבזה מודה ר"י.

ר"י מטמא שרי"א כל דבר כו', פשוט הדברים דלר"י אם נגע בטהרות טמאות, ומ"ש ספיקו להטמא ולטמא טהור, היינו ספק אכל אוכלין טמאין, או ספק נגעו טהרות במי שאכל אוכלין טמאין, אבל בתו' עירובין ל"ו א' נקטו דאף לענין טהרות שנגעו בו מודה ר"י, ורק לכתחלה יש לו לטבול קודם שנוגע בטהרות, וכ"נ בר"ש לקמן מ"ג בביאור התוספתא, וכבר האריכו בזה במל"מ ובספר מרן זללה"ה מקואות ס"י וידים ס"ו.

בסיפא לא הוזכר דין מקוה שנמדד, ובפשוטו הוא ק"ו מהני, דהא אית ליה חזקת טהרה, ולר"א גיטין ל"א ב' טהור אפי' בטומאה חמורה, וכן לר"ש ברה"ר טהור וברה"י תולין, ולא איצטרך לאשמועינן אלא ברישא לאפוקי מדר"ש, ויש להסתפק מאי קסבר ר' יוסי במקוה שנמדד ונמצא חסר לענין טומאה קלה, ובתו' עירובין ל"ו א' משמע שגם בזה מטמא, אבל בתו' הרא"ש והר"פ שם כתבו דבזה מודה ר"י דטהור, והיינו דחזקת מקוה חזקה דאורייתא היא, וחזקת טמא טומאה קלה הויה בחזקה דרבנן, כיון שעיקר הטומאה מדרבנן, ומ"מ הדבר צריך ראי' שהמציא ר"י חילוק זה לחשוב מקוה שנמדד כנודע לך שטהר, דממ"ש שם דמיירי במקוה שלא נמדד, אין לדייק כלום, דהא לא

קתני במתני' מידי שנמצא חסר, ושפיר מפרשין בגמ' דהיינו כשמעיקרא ג"כ לא נמדד, ושפיר י"ל דה"ה בנמדד ונמצא חסר, וכמ"ש תו' שם.

אבל ספיקו להטמא ולטמא טהור, מבואר מזה דבטומאה חמורה בספק כזה טמא, אפי' להטמא ולטמא.

משנה ג

הקדמה – ידיעות ודינים

א. ספק מים שאובין שטיהרו חכמים מצינו רק בפסול ג' לוגין עד רובו, דכיון שרוב המקוה מים כשרים הקלו בזה, אבל ספק כולו שאוב פסול, אף למ"ד שאובין דרבנן, וכ"מ ברמב"ם, אבל דעת תו' משמע דאי שאובין דרבנן, אפי' ספק כולו שאוב כשר, וכתב מרן זללה"ה שאין להקל בזה ונקט שכן דעת הפוסקים.

ב. ספק ג' לוגין בתחלה ואפי' י"ט סאה בתחלה כשר אם יוסיף כ"א מים כשרים ועמשנ"ת בזה לקמן מ"ה ובפ"ד מ"ד דבוראי נפלו הכשרים והפסולים יחד לא הקלו בספק, ובאופן שספיקן טהור אף משלימין למ' סאה.

ג. חזקת המקואות כשרות, דהיינו שסתם מקוה העשוי לטבילה ברשות ישראל חזקה שנעשה בכשרות, ולא חיישין שכולו שאוב, אע"פ שספק כולו שאוב פסול, זה חזקתו כשר, אבל אם ידעין איך נתמלא ויש סיבה להסתפק שנתמלא בפסול, כגון מכתשת הנתונה תחת הצינור ויש ספק שעברו רוב המים דרך המכתשת ספיקו פסול, ואם רובו מים כשרים כשר.

ד. הא דלא מתכשרין בהמשכה מהמכתשת למקוה, י"ל שלא נמשכו ע"ג קרקע אלא נפלו מיד למקוה, א"נ דכולו או רובו בהמשכה פסול, או דאתיא כמ"ד דבעינן רבייה ואח"כ המשכה.

בתוספתא מבואר שאם נתמלאו מעצמן במי גשמים לכתחלה לא יטבול באחד מהן, ואם טבל ועשה טהרות טהורות, ולפ"ז במתני' שניהם פסולין היינו שאין למלאותן מי גשמים לכתחלה עד שיוציא מהם מלואו ועוד, ואם נתמלאו מעצמן לא יטבול בהם, ואפי' טבל יחזור ויטבול, אבל אם נגע בטהרות שאין להם תקנה לא פסלינן להו, כיון דבאמת ספק מ"ש טהור, ורק מפני שא"א לטהר שניהם החמרנו בשניהם, אבל בדיעבד מקילינן בספקן.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. שיעור ג' לוגין נקבע מפני שיש בו כדי לרחוץ ראשו ורובו, ודמי קצת כשיעור מקוה של שאובין, כ"כ תו' והרמב"ן ב"ב ס"ו ב', ומזה למדו שיעור ג' לוגין כשגזרו לפסול טהור שנפלו על ראשו ורובו ג' לוגין מים שאובין.

ב. לכו"ע נמסר הא דמים שאובין פסולין את המקוה בג' לוגין שנפלו על פני המים, וסבר ר"א שלא הצריכו שיעור זה אלא ע"פ המים שמתבטלין השאובין בכשרים, אבל בתחלה סגי ברביעית שהוא שיעור מקוה לכלים מדאורייתא, ורבנן סברי דמדלא חילקו ש"מ דבכל גונא השיעור ג' לוגין, ולרבותא נקטו ד"ז ע"פ המים.

ג. כיון שלא נמסרו שתי הלכות בפסול שאובין, אין לחלק בחומר הפסול בין בתחלה לע"פ המים, ויש נדון בזה.

ד. בתחלה היינו שקודם שהי' במקוה רביעית כשרים כבר הי' רביעית שאובין.

ביאור המשנה בקצרה

נחלקו ר"א ורבנן אם זה שנמסר שיעור ג' לוגין ע"פ המים, היינו לרבותא שפוסלין את הכשרין המרובין, אבל גם

ה. נראה דספק מים שאובין המקוה כשר ומברכין על הטבילה בו ואפי' לכתחלה טובלין בו, אבל בהיו שניהם פחותין ממ' סאה דקתני שניהם פסולין, בזה אמרו בתוספתא דבדיעבד אם טבל ועשה טהרות טהורות.

ו. היו שניהם פחותין ממ' סאה ונפלו לאחד מהם, אין למלאותן במי גשמים, ואם נתמלאו מעצמן אין טובלין בהם לכתחלה, ואם טבל לא יעשה טהרות וצריך לחזור ולטבול, אבל אם טבל ועשה טהרות טהורות, כיון שבאמת מטהרינן ספק מים שאובין, ורק משום שא"א לטהר שניהם החמרנו בהם.

ביאור המשנה בקצרה

ספק מים שאובין כו', שנינו במסכת טהרות דחכמים טיהרו ספק מים שאובין למקוה, ומפרשינן הכא דהיינו בספק נפלו ג' לוגין, או נפלו ודאי וספק קדמו מ' סאה, או שני מקואות אחד כשר ואחד פסול ונפלו לאחד מהם, אבל שניהם פחותים ממ' סאה דאחד ודאי נפסל, לא מטהרינן שניהם מכח ספק, שא"א לטהרם במוחלט, כגון אם שני בנ"א יטבלו א' בזה וא' בזה ונגעו בככר אחד דבכה"ג ודאי טמאוהו, ולא טיהרו אלא כשאפשר להכשירו במוחלט.

ביאורים

ספק מים שאובין שטיהרו חכמים, בטהרות שנינו ספק מ"ש למקוה, ונראה דר"ל שיש מקוה וספק נפלו לו מים שאובין, לאפוקי ספק כולו שאוב, וטעמא משום דג' לוגין הוי כעין גזירה לגזירה אטו כולו שאוב, ולכן הקלו בזה, ומצינו עוד קולות בג' לוגין טפי מכולו שאוב, כגון בספוג ודלי ומקוה סמוך למקוה, ומד' כלים, והמשכה במיעוט המקוה, וספק מים שאובין משלימין למ' סאה מספק, ובזה עדיפי מד' כלים וספוג ודלי.

היו שניהם פחותים ממ' סאה כו' שניהם פסולים מפני שאין לו במה יתלה,

עפ"ד מרן זללה"ה, אע"פ שבלקוטים נסתפק בזה, ולפ"ז שפיר מצטרפין הג' גומות כיון שסך הכל יש במקוה ג' לוגין, וגם משכח"ל ששפכן מכלי אחד בלי הפסק, ועוד דבנתכזין לרבות הרי מצטרפין בכל ענין כדתנן סופ"ג, ולפ"ז ה"ה דמצטרפין בד' גומות.

ב. הא דבעינן הכא בידוע שנפלו מ' סאה תחלה, י"ל דהיינו מפני שהשאוובין ודאי והכשרין ספק, דהשאוובין שבגומות חשיבי כנמצאים כבר בתוך המקוה, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה כתב דאפשר דחשיב כחסרון חכמה שאינו יודע לשער כמות המקוה עד הגומא השלישית, מיהו בפשוטו גם כחסרון ידיעה הדין כן, וכן אם נפלו השאוובין לגומא השלישית אחר שנתמלאה המקוה לא יפסלו מספק, ולקמן פ"ד מ"ד אפשר נמי דכיון שידוע שמקלחין כאן ג' לוגין מ"ש עם הכשרים, ואין הכשרים קודמים דנימא שבשעת נפילתן כבר נקבע כספק מקוה כשר, וג"ז דמי קצת לספק וודאי, כיון שהג' לוגין כבר היו בדרכם למקוה קודם שנפלו לו מ' סאה, והספק אם הכשרים קדמו, ולא הקלו בספק כה"ג.

ג. ענין מקוה סמוך למקוה מקורו בפ"ו מ"ג דתנן שמקוה כשר ומקוה שאוב בזה כ' סאה ובוה כ' סאה והושקו זל"ז לא נפסל הכשר, והטעם שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו לתוך המקוה ונתרבו מימיו ע"י השאוובין דזה כעושה מקוה משאוובין, אבל כששני המקואות מלאים ולא ניתוספו מים לכשר ע"י השאוובין, אע"פ שהושקו זל"ז ונתערבו מעט במקום ההשקה, לא גזרו בזה.

ד. גומא שבמקוה אינה ענין למקוה סמוך למקוה, דודאי גם מקוה שאין הקרקע שלו חלקה ויש בו גומות חשיב מקוה אחד, ולכן נראה דבמקוה שיש בו גומא אחת מודה ר"ש לרבנן, ואפי' אם הגומא בגובה קצת, וכ"נ מדלא פליג באביק פ"ו מ"י, ואמנם כלפי

בתחלה שיעורו ג' לוגין, או דבתחלה סגי ברביעית שזהו שיעור מקוה לכלים מדאורייתא, ושיעור ג' לוגין נאמר במקום שמתבטלין במים, דבזה רק שיעור חשוב פוסל.

ביאורים

ר"א אומר רביעית מים שאובין, בתחלה שלא נתבטלו במים הכשרין הרי הם מחשיבין את המקוה כשל מים שאובין, כיון דרביעית הוי שיעור מקוה לכלים והכשרים שבאין אחריהם נפסלין, ושלשה לוגין שאמרו היינו ע"פ המים, דכיון דמתבטלין בכשרים בעינן שיעור חשוב, שיש בו לרחוץ ראשו ורובו.

וחכ"א כיון שלא נמסר שיעור אחר יש לנקוט דבין בתחלה בין בסוף שיעורו ג' לוגין, ולרבותא אמרו דע"פ המים ג"כ פוסלין בג' לוגין, אע"פ שהכשרין רוב, ומלשון בין בתחלה בין בסוף דקדק אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שחומר שניהם שוה, מדלא קאמרי אף בתחלה שיעורו ג' לוגין.

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

במשנה זו יש ג' נדונים, א' איך מצטרפין ג' גומות הרי בעינן שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון, וכאן הגומות חלוקות זו מזו, ב' למה בעינן בידוע שנפלו מ' סאה קודם שהגיעו לגומא השלישית, הרי גם ספק מים שאובין כשר, ג' מ"ט דר"ש דמכשיר, הרי הגומות כחורי המקוה, ועדיפי מינה, דאטו מקוה צריך קרקע שוה, וא"כ מה שייך להזכיר כאן מקוה סמוך למקוה, ויתבאר לפנינו בס"ד.

א. ג' לוגין שנפלו בתחלה מצטרפין אף מד' כלים ואפי' לזמן מרובה, כיון שיש במקוה ג' לוגין בב"א, ורק כשנתבטל הראשון במים בעינן צירוף בהמשך אחד, כן נתבאר במקו"א

סבר דכיון שהגומות זו כלפי זו כשתי מקואות, אינם מצטרפין אע"פ שכלפי המקוה כולו הם נטפלין לו כחורי המקוה.

ביאורים

מקוה שיש בו שלש גומות, וה"ה שתי גומות או ארבע גומות, אבל בגומא אחת מודה ר"ש, כ"נ ע"פ הגר"א, אבל בר"ש משמע דאף בגומא אחת פליג, ולרבנן כמו שמצטרפין ג' גומות ה"ה ד' וה', דבתחלה אין דין ג' כלים, ומיירי שפיר גם בנתכיון לרבות, ועוד, ולר"ש הו"מ למיתני שתי גומות, אלא דמיתני ליה שפיר טפי בלוג לוג, וגם יש קצת חידוש לרבנן דבעינן בידוע עד הגומא השלישית, אע"פ שכבר נתבטלו השני לוגין הראשונים, ול"ד לשני מקואות שנתערבו בפ"ג מ"א.

אם ידוע שנפל לתוכו, מצינו לשון נפלו בנותן בכונה לקמן פ"ג מ"ד בבב"ק החולה שנפלו עליו ט' קבין וטהור שנפלו על רור"ר ג' לוגין מ"ש, ואולי נקטו שם כן כדי שלא יטעו דסגי בטבילה בט' קבין, וכן שנינו בפ"ד מ"ד שנפלו על הכשרים ושירדו על השאובין, ולפמ"ש"כ לעיל דמיירי כשידוע שג' לוגין כבר מקלחין לכוון המקוה, אפשר שלזה מרמז התנא שם.

אם ידוע שנפל כו', אבל בספק לא מכשרינן, כיון שהשאובין ודאי שקדמו במקוה, ולא הכשירו אלא בספק נפלו, או שבשעת נפילתן כבר ה' הספק ידוע שמא המקוה שלם, ולא חל שום פסול מספק, שכבר הוחלט הדין בשעת נפילתן דכשר, ואפשר שעיקר מה שנשנית משנה זו כאן, היינו כלפי הא דספק מ"ש כשר, אלא שהקדים התנא דבתחלה ג"כ בעינן ג' לוגין.

ר"ש מכשיר, אפי' ודאי שאין מ' סאה עד הגומא השלישית, מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה, דהיינו ששתי הגומות כשני

המקוה גם ג' גומות כחלק מהמקוה חשיבי, אבל טעמיה דר"ש מפני שהגומות זו כלפי זו כשני מקואות, וכמשי"ת.

ה. טעמיה דר"ש נראה ע"פ הגר"א דהיינו מפני שהגומות עצמן אחת כלפי חברתה הם כשני מקואות סמוכות זו לזו, שהרי בשתי גומות שנינו פ"ו מ"ג שאם הושקו זל"ז לא נפסלו זה מזה, וכיון שגומא אחת אינה יכולה לפסול את חברתה, סבר ר"ש שאינם מצטרפין לג' לוגין, שהרי אם היו בגומא אחת ג' לוגין ובשניה מים כשרין ואח"כ מלאו המקוה ונפסלו כל המים שלמעלה ע"י הגומא שיש בה ג' לוגין שאובין, מ"מ המים שבגומא השני' נשארו כשרין, מפני שלגבי גומא זו הרי הגומא השני' כמקוה סמוך למקוה, ואמנם כלפי המקוה שלמעלה חשיבי תרווייהו כחלק מן המקוה והיא נפסלת ע"י ג' לוגין שבאחת מהן, אבל אין הג' לוגין שבשניהם מתחברין לפסול את המקוה, כיון שחיבור הגומות נעשה רק כלפי המקוה שלמעלה, וכשהם מתחברין כבר נתבטלו המים שאובין במים כשרין, והר"ז כשני מקואות שנפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו דתנן פ"ג מ"א שהן כשרין והכא עדיף טפי כיון שהשאובין נשארו בגומות ולא נתערבו אחת כלפי חברתה, ורבנן סברי דלא מהני כ"ז למקוה, כיון דלגבי המקוה הרי הם כחורי המקוה וכנפלו לו ג' לוגין דמי.

ביאור המשנה בקצרה

מתני' מיירי במקוה שהכותל או הקרקע עשוין בשיפוע והגומות בשיפוע, זו למעלה מזו, וכשהמים מגיעין לגומא השלישית כבר יש במקוה קרוב למ' סאה, ואם נפלו מי גשמים בשפע כבר יש במקוה מ' סאה קודם שנשתוו המים והגיעו לגומא השלישית, וקמ"ל שאם ידוע שנפלו מ' סאה אע"פ שכבר קדמו ג' לוגין במקוה לא פסלו, ואם הדבר ספק לא מקילינן כאן כדין ספק מים שאובין, ור"ש

שהעלהו מן המים ומקצתו נוגע במים, כדתנן פ"ז מ"ו בסגוס, וזהו דין המסנק את הטיט לצדדין, שלא הגביהו באויר למעלה מן המים או מן הקרקע.

ד. אם הוציא הטיט מחלל המקוה והמים נמשכין ממנו לתוך המקוה לכאורה נכשרין בהמשכה, וע"כ מיירי שנשאר הטיט בתוך כותלי המקוה שאין כאן המשכה לטהרם.

ה. בתוספתא מבואר דר"ש מכשיר גם בסגוס, ונראה דודאי לא שיך לחשבו כאינו מתכוין, אלא כיון שכונתו לתלוש רק הטיט, והמים עולין בע"כ, וברצונו שלא יעלו כלל, בזה ס"ל לר"ש דחשיב שאיבה שלא במתכוין כלפי המים שנמשכין מאליהן מן הטיט למקוה.

ביאור המשנה בקצרה

התולש טיט מן המקוה בידיו, הרי המים שבתוך הטיט כשאוּבין, אבל אם לא תלשו לגמרי אלא נשאר מקצתו מחובר למים או ע"ג קרקע, אע"פ שהטיט בידיו אינו כתלוש, ור"ש אומר כיון שכונתו לתלוש רק הטיט, והמים עולים עמו בע"כ, לא חשיבא שאיבה במתכוין לגבי המים, ומבואר בתוספתא דה"ה בסגוס בין לרבנן בין לר"ש, וכ"מ במתני' פ"ז מ"ו.

ביאורים

המסנק את הטיט לצדדין כו', נראה דבין ברישא דמסנק, ובין בספא דתולש, מיירי שמניח הטיט בצדדין, והמים נמשכין ממנו בחזרה למקוה, ומיירי שהם בתוך המקוה שאין כאן הכשר דהמשכה, אלא שברישא שלא הפסיק חיבורו מן המים הרי המים שבתוכו כמחוברין למקוה, וכיון שלא נתלשו אין מגרע מה שהולכים ממקום למקום, אבל אם תלשם נעשו שאובין, ואע"פ שהניחם מידו פוסלין את המקוה, וכ"ז לדעת הרא"ש ודעימיה דתלושין בידיו כתלושין בכלי דמי,

מקואות, ואינם מצטרפין לג' לוגין, כיון שאין גומא אחת מצטרפת לפסול חבירתה, ובזה גם רבנן מודו, אלא דס"ל דכלפי עיקר המקוה הרי שתי הגומות מתבטלין וחשיבי כחורי המקוה, ולכן גם מצטרפין לפסלה, ור"ש סבר כיון דצירופן נעשה רק ע"י המים הכשרים שבעיקר המקוה, הרי הם מתבטלין בכשרים קודם שנתחברו זל"ז, והרי שנינו דשני מקואות שנפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרין, ואם היו נופלין לתוך הגומות בתחלה רוב מים כשרין, הרי גם לרבנן שוב לא יפסלו ע"י צירוף המקוה שלמעלה, וס"ל לר"ש כיון שמתבטלין עד שלא יגיעו לגומא השלישית, שוב אינם מצטרפין לפסול.

משנה ו

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מים שבלועין בטיט הרי הם כמים שבלועין בבגד כ"מ בתוספתא דסגוס וטיט דינם שוה, ואע"פ שטיט הנרוק אינו נפסל בשאיבה כדתנן פ"ז מ"א, ביאר הראב"ד שבטיט הנרוק המים מתמזגין עם הטיט ונעשין גוף אחד, אבל בטיט העבה המים בלועין בתוכו כמים בבגד, תדע שהאדם תופס הגוש בידיו ומים נוטפין ממנו, ואילו בטיט הנרוק אין המים נפרדין לינטף בפ"ע, ולכן המים שבטיט שביד האדם דינם כתלושין בחפניו.

ב. מים התלושין ביד האדם דינם כשאוּבין לכל דבר, בין בחפניו בין בתוך טיט או בגד שבידיו, אבל הרשב"א סובר שפסול שאובין הוא רק בכלי, וביד"א זהו פסול אחר, ונפ"מ שפוסלין רק כשנופלין מיד האדם למקוה, ולא משהניח ע"ג קרקע, ונקטינן עיקר כהרא"ש ודעימיה שדינם כשאוּבין לכל דבר, ולכן אפי' הניחם מידו במקום שיוורדין למקוה בלא המשכה פוסלין את המקוה.

ג. הדוחף את המים ע"ג קרקע אינם נפסלין כ"ז שלא תלשן, וה"ה אם אוחז בגד

ואפי' הפך הכלי על פיו כ"ז שחלק ממנו נוגע בקרקע כשר לר"י.

ה. אם שבר הכלי או שהסיר את הברזא ויצאו המים מעצמן מודה ר"א דלא חשיב מעשה גמור לפסול, ומ"מ לא התיר בכל האופנים דסו"ס מתייחסת ההבאה מן הכלי למקוה למעשה האדם, אבל אם מסיר ברזא שסותמת הגג אף לר"א כשר בכל גוונא.

ו. כלי המשוקע במים, כגון שנפל כלי לבור ונתמלא מים, כ"ז שמחובר בשפתו למים, אפי' הגביהו אינם שאובין כדתנן פ"ז מ"ו, ולפ"ז בסייד ששכח עציץ בבור ומים צפין על גביו, אפי' הגביהו כשר אם נשאר מחובר בשפתו, מיהו דוקא אם שכחו בבור שאין בו מים, ונתמלא שלא לדעתו.

ז. ג' עניני שלא בכונה שנינו כאן, א' מניח לנגב, שרוצה היפך ממילוי מים, ב' שוכח עציץ בבור שאין דעתו על המילוי, ושכחתו גמורה, ואח"כ נתמלאו מגשמים, (להמפרשים כן). ג. מסדר קנקנים בתוך בור שיש בו מים כדי שיספגו מים בדפנותיהם, שיודע שיש מים ויתכן בצד רחוק שיספגו הרבה מים ניכנסו לתוכן, אבל אין לו ענין בשאיבתו, שהרי רוצה שישארו המים בבור, ובאופן א' התיר ר"א שבירה כשיש מעט מים בבור, ובאופן ב' לא התיר שבירה אלא במים צפין על גביו, שאז המים כנפלו מעצמן לבור, ולפמש"כ באות ו' יש להתיר בזה אף עירו, והרא"ש שהחמיר בזה מיירי בשכח העציץ בבור שיש בו מים, ושקע מעצמו, ובאופן ג' ע"כ מיירי באין צפין, ולכן לר"א לא ישבר, וקמ"ל סתמא כר"י ואפי' אין כמעט מים בבור ישבר וה"ה יטה או יכפה, אבל לא יערה.

ביאור משנה ז'

המניח קנקנים בראש הגג לייבשן, לא רק שאין דעתו על מילוי המים, אלא לא ניחא ליה בזה, והמים שבתוכם לכו"ע אינם

אבל להרשב"א דפסול ביד"א דוקא כשנופלין מיד האדם, אבל אם הניחן חזרו להכשרן בלא המשכה, ע"כ מיירי הכא שמשכו ממנו ג' לוגין כשעודו בידו, ואף להרא"ש ברישא אפי' משכו מתוך ידיו כשר. [מיהו קשה להרשב"א מ"ט חילק התנא בין תולש למסנק ליתני תרוייהו בתולש, ולפילוג בדידיה אם הניח הטיט מידיו או לא].

לשון מסנק משמע שגוררו עם הקרקע, ולא שמגביהו בידיו מחובר למים, ויש מקום לדון אם במגביהו בידיו ונוגע במים מיקרי מחובר, כיון שהטיט כתולש ע"ג המים, ומ"מ פשטות הדברים שטיט כסגוס, וכדתנן פ"ז מ"ו שמימיו כמחוברין כ"ז שנוגע במים.

משנה ז-ח-ט

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מים שנשאבו בכלי שלא לדעת האדם אינם פוסלין את המקוה, ואפי' אם הונח הכלי במקום זה ע"י אדם שלא בכונת שאיבה, מיהו יש אופנים בפ"ד מ"א שאם הניח במקום שיודע שיכנסו מים, אפי' אין דעתו ע"ז פסול. - ד"ז למדו בתו"כ מקרא דמקוה דומיא דבור שיש בו תפיסת ידי אדם שגורם המשכת המים לבור ע"י חפירת הבור והכנת צינורות, ולא בעינן שיהא ביד"ש דומיא דמעין לגמרי.

ב. מכאן אמרו שהמניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מי גשמים הרי המים שבתוכן כשרים, ואם הפילה הרוח את הקנקנים למקוה או שעברו המים על גדותיהם כשרים וכ"מ במתני' דסייד לפמשנ"ת לקמן.

ג. אם הגביהן בידיו לשפכן למקוה כבר נעשו שאובין בידיו ופוסלין את המקוה.

ד. אם הטח הכלי לשפכו, ונשאר קצהו מחובר לקרקע, לר"א פסול, לפי שכבר החשיב את המים והגביהן מעט עם הכלי, ולר"י כשר,

והגר"א פי' דבעונת הגשמים הארץ לחה וחשיב כיש מעט מים בבור, וג"ז מחודש, דאם צריך רביעית, מאי מהני לחלוחית ועי' להלן, והמפרשים שצריך רוב מים כשרים, צ"ע למאי איצטריך עונת גשמים, הרי הדבר תלוי רק אם יש מים בבור, ואי מהני שנפלו אח"כ מים כשרים, א"כ לעולם ימתין עד הגשמים שבעונה הבאה, וגם הול"ל עד שירבו עליהם מי גשמים, ועוד.

ואפשר דעיקר דיניה דר"א דבעינן מעט מים קודם המים שבקנקנים, ובעונת הגשמים הקיל לסמוך שמסתמא היו מים בבור, אע"פ שלא ידע כן בבירור, והיינו אם עונת גשמים היא דמסתמא יש מים בבור או אם יש כו' פי' או אם ידוע בודאי שיש מים בבור, ולפ"ז מתחזור כפי' הגר"א דר"א לא מצריך מים ממש, ואפי' כמו מעט מים ג"כ סגי, והיינו דקאמר שאפי' בלחלוחית מים סגי, או בעונת גשמים או כגון שידוע שיש שם לחלוחית כמו מעט מים, ועיקרן של דברים דר"א מצריך היכרא שיש שם מי גשמים שלא באו מכלים, וסגי ליה בהיכר כל דהו.

ישבר ואם לאו לא ישבר, בפשוטו הסרת ברזא כדין שבירה, שמסלק המעכב והמים יורדין מאליהן, ומ"מ מחמיר ר"א דחשיב כנתינת האדם לבור, ולפמשנ"ת לעיל להיכרא בעלמא הצריך מעט מים של מי גשמים תחלה, ולא הצריך כן בנפלו מאליהן, ויתכן דגם כאן כשר בדיעבד, אלא דלכתחלה אמר שלא ישבר, וד"ז צריך רא"י, ומ"מ מסתברא שאינם פוסלין כשאובין אפי' אין מים בבור כלל.

רי"א ב"כ וב"כ ישבר או יכפה אבל לא יערה, ר"י פליג בתרתי, דלא בעינן מים בבור כלל, וא"צ לשבור אלא אפי' מטה הכלי או הופכו על פיו כשר, אבל לא יערה דהיינו שלא יגביה הכלי מן הקרקע, וכמו שנתבאר בתוספתא דר' יוסי אמר משום ר"י דיכול

כשאובין, ונפ"מ אם נפלו מהרוח ונשפכו המים למקוה דכשרין, אבל אם רוצה לשפכן בידים, בזה ס"ל לר"א שלא יטה הכלי, שעושה מעשה במים עם הכלי, אלא ישבר הכלי, שנוטל המעכב והמים נשפכין מאליהן, ועוד התנה ר"א שיהיו מעט מים כשרים בבור תחלה ממי גשמים, ור"י אומר אפי' אין מים כלל בבור, יכול לשבר הקנקנים, ואף להטותן או לכפותן, ובלבד שלא יגביהם מן הקרקע.

ביאורים למשנה ז'

המניח קנקנים בראש הגג לנגבן, וסבר שיתנגבו קודם שירדו גשמים, ולא הספיק להורידן עד שירדו הגשמים, בזה מיקל ר"א לשבר, כיון שנתכוין בהדיא שלא יתמלאו, ולא רק שאין דעתו על המילוי, ואם נפלו מימיהם מעצמן בכל ענין כשרין, אבל אם משבר בידים בהא פליגי.

ר"א אומר אם עונת גשמים היא או אם יש כמעט מים בבור ישבר, לא נתפרש היטיב מהו ענין עונת גשמים, הרמב"ם מפרש דעונת גשמים גריעותא היא, ולספרים דל"ג או אם יש כמעט מים בבור, משמע דחדא מילתא היא, ומדלא קאמר אם עונת גשמים היא ויש כמעט מים, משמע שאין זה מאותו ענין, וניחא להרמב"ם דאם עונת גשמים היא וידע שיתכן שיתמלאו מים הר"ז דומה קצת לשאיבה בכונה, ולכן בעינן מעט מים בבור, אבל אם ירדו שלא בעונתן אפי' אין מים בבור ישבר, אבל קשה דא"כ הכי הול"ל אם עונת גשמים היא רא"א אם יש כמעט מים, והלשון משמע שענין עונת גשמים שייך רק בדברי ר"א.

ושמא י"ל דגזר ר"א שאם אינה עונת גשמים נותן דעתו על המים, אבל בזמן הגשמים א"צ למים, ודוחק, א"נ גזר שלא יאמרו ממלאין מכלים, ולכן הצריך עונת גשמים שידועים שנתמלאו מגשמים, וג"ז דוחק, וגם דהול"ל ויש מים בבור.

בעצין שיטנף כל מי הבור, ולעולם יכול לדלות אח"כ מים מן הבור, וסתמא המים של בעה"ב ואין לסייד רשות לדלות, ומ"מ מחמיר ר"א שלא ישבר, וה"ה דמחמיר בשוכח בראש הגג, ורק בהעלה לנגבן שמקפיד על מילוי המים בזה הקיל לשבר, ובשוכח מקיל רק בנפלו מאליהן, וה"נ בעצין כשהמים צפו על גבי העצין נמצא שמימיו נתערבו מאליהן למקוה.

רא"א אם היו המים צפין ע"ג כ"ש ישבר, כשהמים צפין הרי הם כמחוברין, ושוב אין שום פסול במעשה האדם, דהר"ז כמטביל כלי במקוה והופכו ומעלהו דרך שוליו, כדתנן פ"ז מ"ו, ולפ"ז נראה דבמים צפין ע"ג אם אינו מפסיק חיבורן, אפי"ה הגביה הכלי מן הקרקע כשר לר"א, והא דנקט ישבר היינו כלפי לא ישבר, דבאין צפין, לשבר נמי פסול.

רי"א ב"כ וב"כ ישבר, וה"ה יכפה כמ"ש הגר"א, ולפמש"כ נראה שלא הזכיר יכפה, כיון דבמים צפין אפי"ה לערות מותר, ובאין צפין רק הטייה וכפייה מותרת, לכן לא מצי למיתני ב"כ וב"כ ישבר או יכפה, דהוה משמע דאפי"ה בצפין אסור לערות, ולכן התייחס רק למחלוקתו עם ר"א.

הרא"ש והגר"א פ"י בבור שהי' בו מים וע"ע בפ"י הרמב"ם והר"ש ונתבאר במקו"א.

ביאור משנה ט'

המפדר קנקנים בתוך הבור, שסידר קנקנים בתוך מי הבור כדי שיספגו מים, ועברו המים דרך דופן הקנקנים לתוך הכלי, ולא הי' דעתו שיספגו כ"כ, דסתמא אין הכלי שואב אלא לדפנו ולא לתוכו, וזה חמור מדלעיל שהרי נתנן לתוך המים, ואפ"ה קתני דישבר ואע"פ שאין מים בבור, וסתמא כר' יהושע, וה"ה דיכפה, ונקט ישבר ומתפרש דה"ה יכפה כדלעיל.

להטות, וכן הי' רי"א דכל שהולידן עם הקרקע כשר, וה"נ כ"ז שהקנקנים נוגעים בקרקע לא חשיבי כתלושין, ואין מעשה האדם פוסל במחוברין, אפי"ה באין מכחו למקוה.

ויש כאן שאלה למה לא חשיבא הוי' בדבר המק"ט, שהרי הקנקנים מק"ט והמים יורדין מתוכן, ובמתני' דהכא בראש הגג לא קשה שכבר עברו באויר אחר שיצאו מן הכלים, אבל אכתי בבבא דסייד וקנקנים שכבר קשה, ואם נימא דהתם ישבר דוקא שמשנשברו פקעה טומאה מן הכלים ניחא, אבל ל"מ דהאמת כן, ועי' בספר מרן זללה"ה קמא ס"ה סק"ב.

ביאור משנה ח'

הסייד ששכח עצין כו' שהסייד סייד בור יבש, ושכח שם העצין של הסייד, דודאי לא נתכוין לשאוב בו מים, ואח"כ ירדו גשמים ונתמלא העצין מים, ולכו"ע דין המים כמי גשמים, שאין לך שוכח גודל מזה, ואפ"ה לא התיר ר"א לשבר בידים ושאני קנקנים שרוצה לנגבן ומקפיד שלא יכנסו מים וניכר שלא לדעתו, אבל אם המים צפין ע"ג העצין נמצא שכבר נכנסו לבור מעצמן, וכיון שהם כבר מחוברין אפי"ה שופכו בידים כשר כ"ז שלא ניתק חיבורן, ורי"א שאפי"ה אין צפין ע"ג ישבר כדין קנקנים שבגג, וה"ה דיטה ויכפה כמ"ש הגר"א, ויש עוד פירושים במשנה זו.

ביאורים למשנה ח'

הסייד ששכח עצין בבור, קשה מאד לפרש שסייד בור שיש בו מים, שאין מסידין אלא יבש, וכן שכחת העצין בבור מלא מים באופן שחשב שלא יתמלא מים, וזה ג"כ משונה, וצ"ל שלבסוף שקע בטיט שבבור, ונתבאר במקו"א, ולפי' הש"ך ס"ק [צ"ה] דמיירי בבור ריק שאח"כ נתמלא במי גשמים ניחא, דיש כאן היתר שוכח כיון שאין דעתו על המילוי כלל, דאין דרך למלאת מים מבור

ביאורים למשנה ט'

המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים, הלשון מוכיח שסידר הקנקנים בבור מלא מים, מדקתני אע"פ שבלע הבור מימיו, וזה מוכיח שהיו מים תחלה בבור, וע"כ שהיו המים כשסידרן לתוכן, ואח"כ הבור בלע מימיו והקנקנים נשארו מלאין, דאל"כ הול"ל אע"פ שאין מים בבור, ודינם כנשאבו שלא בכונה לפי שאין הכלי שואב כ"כ עד שיעברו המים דרך הדופן לתוך הכלי, וכן שנינו בתוספתא דמכשירין פ"א ה"ד המסדר קנקנים בכיפה אע"פ ששאבו יותר מלוג אינן בכי יותן.

הרי זה ישר, סתמא כר"י דאע"פ שאין מים בבור ישר, ואע"פ שאין צפין, דהא מיירי שסידרן במים באופן שלא יכנסו דרך פיהם, ומסתברא שאם נכנסין מים גם בפנים הקנקנים נמוחין, דהא חזינן שאין בכי יותן, וש"מ דלא ניחא ליה, ומ"מ חמירי קצת משוכח כיון שנותנן לתוך מים, והיינו דקמ"ל דאפי' בכה"ג ישר, וה"ה דיטה ויכפה אלא כדי שלא נדייק דבסייד ישר דוקא, לכך סתם בכולן ישר, ומתפרש דומיא דרישא דיטה ויכפה כישר, וכ"מ בהגר"א.

משנה י

הקדמה – ידיעות ודינים

א. טיט הנרוק משלים למ' סאה, כיצד מקוה שיש בו כ"א סאה מים וי"ט סאה טיט הנרוק, הר"ז כשר, בין אם הטיט מלמטה בין אם הטיט מן הצד, ובזה לא נחלקו ר"א ור"י, ופלוגתתם רק אם מטבילין במקום הטיט או שאין מטבילין אלא במקום המים.

ב. פשטות הדברים שטיט הנרוק רק משלים למ' סאה, אבל אם יש כ"א סאה טיט וי"ט סאה מים פסול, מיהו יש מקום לומר דסגי במעט מים לטבול בהם, כיון שאין טובלין בטיט, אבל א"צ שיהא רוב שיעור מקוה מים.

ג. מקוה שיש בו כ"א סאה מים וכ"ב סאה טיט הנרוק או יותר, הר"ז כשר, שאין הטיט פוסל ברוב, אלא דבעינן רוב שיעור מקוה מים, דהטיט לחודיה קאי, וכיון שיש מים צלולין כשיעור, שפיר דמי.

ד. נראין הדברים דנאמרה הללמ"מ בדין טיט הנרוק שמצטרף למ' סאה ואין טובלין בו, דמסברא קשה להחליט חילוק כזה, ובסוכה י"ט ב' ילפינן מזה לאויר סוכה, ומשמע שד"ז ידוע מהללמ"מ.

ה. ר"א ור"י נחלקו אם נאמרה ההלכה שאין טובלין בטיט, או שנאמר שאין עושין מקוה מטיט, ונפ"מ בטיט שהמים צפין על גביו שאינו מקוה של טיט [ואפשר דבעינן שכל הכ"א סאה יצופו על גביו], דר"י סבר כיון שהטיט דינו כמים להשלים, יש להכשיר לטבול בו, וע"כ דההלכה נאמרה שלא לעשות המקוה מטיט, וכשהטיט מן הצד הרי חלק זה כמקוה של טיט, ובזה אמרו שהטיט מצטרף ואין טובלין בו, אבל טיט שבקרקע המקוה כאויר שבין הסכך כשר דמי, ויש אפשרות להסביר פלוגתתם דבהללמ"מ נאמר שטיט רק משלים ולא כולו, ומזה הבינו שאין מטבילין בו, דהא לא החשיבתו תורה לגמרי כמים, ור"י סבר דבמים צפין בטל למקוה ומטבילין בו.

ו. איזהו טיט הנרוק שמצטרף ואיזהו שאינו מצטרף, בזה נחלקו תנאי בסיפא דמתני', ולכו"ע גם העפר שבטיט מצטרף, שמשערין הטיט כמות שהוא מים ועפר.

ז. גדר טיט הנרוק כל שפרה שוחה ושוחה הימנו, שיש בו לחלוחית מים הראויה לשתי', אבל ההלכה נמסרה בלשון טיט הנרוק, ופירושו טיט שמוריקין אותו מכלי לכלי בשפיכה, א"נ טיט הדק שאינו ראוי לבנין, לפי שקשה לשער בשתית הפרה דצריך לקבוע אם חוששין שפרה זו לפי הענין לא שתתה, או שאינו ראוי לפרה.

שהטבילה מתייחסת גם למים וגם לטיט, ועי' בסמוך, ולכן לא אר"י אף בטיט.

באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין על גביו, לפמש"כ י"ל דבעינן לר"י

שכל הכ"א סאה יצופו ע"ג הטיט דאז מתבטל טפי שנראה עיקר המקוה ממים, והיינו דקאר"י במים ובטיט ולא קאמר אף בטיט, - מדקאמר באיזה טיט מטבילין ש"מ דסתמא כר"י, דאל"כ הול"ל באיזה טיט אר"י שמטבילין.

מודה ר"י שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט, ג"ז כמיותר, דהול"ל שאין מטבילין בטיט, אלא דלא נימא דטעמיה דר"י מפני שמן הצד אינו מצטרף, משו"ה קאמר דמודה ר"י דאע"פ שהטיט מצטרף ומטבילין במים שיש בהם מ' סאה בצירוף הטיט, אפ"ה אין מטבילין בטיט.

בטעם פלוגתתם י"ל דר"א סבר דההלכה נאמרה שאין מטבילין בטיט, ור"י סבר שההלכה נאמרה שאין לעשות מקוה מטיט, אבל טיט עצמו כמים לטבול בו, ומן הצד כמקוה של טיט דמי, אבל טיט מלמטה נטפל למקוה מים.

ואפשר עוד דבהלכה נאמר שטיט רק מצטרף ואין עושין מקוה שכולו טיט, ומזה למד ר"א שאין מטבילין בטיט, ור"י סבר דדוקא כשהטיט בפ"ע, אבל כשהוא מלמטה נטפל טפי למים, ואף מטבילין בו.

באיזה טיט אמרו, זה חוזר לעיקר דין טיט הנרוק שאמרו שמצטרף, ובזבחים אמרינן ששיעורו שפרה שוחה ושותה הימנו, דכיון שמשמש כמים לפרה שמלקקת משקין מכל דבר, לכך מצטרף למקוה, ומה שלא הוזכר במתני' שיעור זה היינו מפני שבהלכה נמסר טיט הנרוק, ונחלקו תנאי במשמעות נרוק, אם הכונה שנרוק מכלי לכלי ונשפך כמים, או שהכונה טיט שנימוק ורך שאינו מעכב קנה או משקולת, ובגמ' ביארו טעם

ח. מים עכורים מעפר אינם בדין טיט, והעפר שקרוב לשקוע אינו מצטרף כלל והחלק שנשאר במים לזמן מרובה, מצטרף ומטבילין בו, ואפי' כל המקוה ממים עכורים כשר.

ט. טיט עבה אינו מצטרף, אבל המים שבו י"ל דמצטרפין, באופן שהוא בתוך המקוה ובטל למימיו.

י. מסתברא דהשקה מועלת במקום הטיט, אע"פ שאין טובלין בו, דלענין השקה בביטול למחזר סגי, וכדתניא בתוספתא פ"ה ה"ה שהוא מביא טיט הנרוק בעריבה ומשיק, וש"מ דמהני ביה השקה, ואפי' למים שאחריו.

ביאור המושג בקצרה

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט כו', קי"ל שטיט רך הנרוק ונשפך מכלי לכלי משלים לשיעור מ' סאה למקוה ואין טובלין בו אלא במים שבו, ור"א סבר שאפי' הטיט תחת המים אין טובלין בו, ור"י סבר שטיט כמים, אלא דמקוה שכולו טיט אין מטבילין בו, וכל שהטיט תחת המים מיקרי מקוה מים, אבל מן הצד הר"ז כמקוה בפ"ע, ובמקום זה הרי הוא מקוה טיט, ונחלקו תנאים כמה צריך הטיט להיות רך, להיות בדין טיט הנרוק, ומשמע דיש תנאים שפירשו מלשון הורקה מכלי לכלי, ותנאי קמאי פירשו דהיינו טיט שאינו ראוי לבנין, ואפשר שע"פ סדר זה מחולקים במשנה ג' תנאים ראשונים וג' אחרונים, ולא לפי סדר רכותן.

ביאורים

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט, מדלא קאמר מקוה שיש בו טיט ש"מ שהמ' סאה הם ממים וטיט, ולמדנו מזה דמודה ר"א שהטיט משלים למ' סאה, ואפ"ה מטבילין במים ולא בטיט.

ר"א במים ובטיט, אפשר שבלשון זה השמיענו דמיירי בצפין על גביו

שנכנס בתוך החלל של השפופרת, שזהו הקובע שהוא כמשקין, והתם מיירי כעוביה וכחללה דהיינו עם עובי דפנות השפופרת.

ראב"צ אומר הנמדד בלוג, פי' שמוכרין אותו לפי מדת לוגין, ואילו טיט העבה אינו נמכר במדה זו, אלא בעריבה וכיו"ב, א"צ שמוודין אותו בכלי קטן של לוג.

בפדר התנאים פי' הרמב"ם והרא"ש שכל אחד מיקל משלפניו, ולכאורה קשה לומר דפי' החבית פחות משפופרת הנוד, ומסתברא נמי דהנמדד בלוגין הוא רך ביותר, ואי גרסינן ר' אלעזר יתכן דראב"צ האחרון הוא הנשנה בכלאים פ"ז מ"ב שאמר משום ר"מ, וא"כ י"ל דלפי שנות התנאים קתני להו, ואפשר דשתי שיטות הן בביאור לשון נרוק, ור"מ ור"י ואבא אלעזר קיימי בחדא שיטתא, ור"א ור"ש וראב"צ מפרשי לה מלשון הורקה מכלי לכלי, וזוהי שיטה אחרת, ושנה תחלה דברי ר"מ שהוא סתם משנה, ולהכי אמר דברי ר"מ, ולא רמ"א, ושנה עמו התנאים שבשיטתו, וכל חד מיקל מחבירו, ואח"כ שנה ר"א ושיטתו, והקדים ר"א לר"ש כבכל דוכתא, וכל חד מחמיר מחבירו, ולפ"ז המיקל מכולן הוא ר"א, ולכאורה הלכה כדברי המחמיר כיון שהנדון בדאורייתא, ואם המחמיר מכולן הוא ר"מ ואחריו ר"י, א"כ הלכה כר"י לגבי ר"מ.

ההלכה מפני שבשיעור זה פרה שוחה ושותה, ולפי שאין כל הפרות שוות ולא כל הזמנים אצל הפרה שוין, לכן לא מדדו השיעור בפרה, אלא בטיט הנרוק לכל חד כדאית ליה.

רמ"א מקום שהקנה יורד מאליו, סתם קנה צף ע"פ המים, אבל אם מעמידו זקוף הרי הוא יורד שכבירו קובעו, ואם יורד מאליו מפני כבירו דינו כמים, ור"א מקום שאין קנה המדה עומד, דהיינו לאחר שהורידו לתוך הטיט הרי הוא נופל לצדדין, ואע"פ שמתחלה יורד מאליו, מיהו קנה המדה מסתמא כבד מקנה סתם.

אבא אלעזר בן דולעאי אומר מקום שהמשקולת יורדת, זה לכאורה לקולא טפי מר"מ, שהמשקולת כבידה מן הקנה, ומיקל נמי טפי מר"י כמבואר ברמב"ם ורא"ש.

רא"א היוורד בפי' חבית, שאינו נדבק כגוש, אלא כשהופך החבית נשפך הטיט דרך פיה. - עי' במלא"ש דר' אלעזר גרסינן, וכ"נ דנשנו כאן תנאי בתראי.

רש"א הנכנס בשפופרת הנוד, בפשוטו פי' החבית רחב משפופרת הנוד, ועוד דיורד הוי יותר בקל מנכנס, וא"כ ר"א מיקל טפי מר"ש, - שפופרת הנוד דמתני' הוי פחות משתי אצבעות חוזרות למקומן, דכאן מיירי

פרק ג

משנה א-ב-ג

הקדמה - ידיעות ודינים

ב. אם חסר מהמקוה קורטוב מים, הרי לפי ערך חסרו הג' לוגין שאובין, כדקי"ל בעלמא דיש בילה, והמים יוצאין לפי ערך, ובזה ס"ל לר' יהושע דכשר להקוות עליו.

ג. גם רבנן מודים לר"י במציאות זו, שאם נפלו למקוה שאין בו מ' סאה ג' לוגין שאובין חסר קורטוב, וקודם שהשלים הג'

א. ג' לוגין מים שאובין שנפלו למקוה שאין בו מ' סאה פסלוהו, שאפי' יוסיף עליו אלף סאין נשאר בפסולו, ובזה מודה ר' יהושע.

מהשאובין שקדמו, וזה שהמקום הזה אינו נטהר עד שיוציאו השאובין מכאן, אינו גורם פסול למים הנוספין, אלא זהו פסול קיים במקום הזה, שלא להקוות עליו, אבל לעולם אין נפסלין אלא אלו שהשאובין נפלו עליהם.

ז. ולכן מקוה שיש בו ה' סאין מים כשרים ונפלו לו ג' לוגין שאובין ואח"כ נפלו ל' סאין כשרין, לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו ה' סאין ועוד, דהיינו מלואו ועוד שהי' בו בשעה שנפלו השאובין, וא"ת הרי לפי ערך נשתיירו הרבה מן הראשונים, שבכל סאה שיצאה יש ששה חלקים מן הנוספים האחרונים, וחלק אחד מן הראשונים, וי"ל דאח"כ, ומ"מ הכשירו חכמים בכך, כיון שידעו שצריך לסלק מכאן כל המקוה שנפסל, וכבר עשה מעשה להפסיד מן המקוה כל המים שנפסלו, ועוד דזה שהראשונים נשארו, זהו בגלל שרבו כאן הכשרים, וא"כ ממ"נ המקוה כשר, שאם הראשונים רוב הרי הם יוצאין רוב, ואם נתבטלו בשניים הרי הכשרים רוב, ואין לנו לגרום חומרא מכאן זה שהכשרים רוב, ולעיקר הענין כבר ידעו שא"א ליהנות ממים שנפסלו, וצריך להוציא כולן, כ"נ עיקר בראשונים, ודעת מרן זללה"ה בזה נתבאר במקו"א.

ח. לעולם אין המקוה נטהר אם לפי ערך נשתיירו בו ג' לוגין, אפי' יצא ממנו מלואו ועוד, כגון מקוה שיש בו כ' סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים שאובין, ואח"כ הרבה עליו מים כשרין, וחזר והוציא ממנו כ"א סאה מים, הרי"ז נשאר בפסולו כיון שלפי ערך עדיין נשתיירו כאן ג' לוגין מים שאובין.

ט. מכיון שנתבאר דטעמייהו דרבנן דפליגי עליה דר' יהושע היינו מפני שהכשרין נקרא עליהם שם פסול, אבל קודם שנקרא עליהם שם פסול, מהני להכשרין ע"י שיחסר מהם לפי ערך, כמש"כ באות ג', לפ"ז מובן מאי דקאמר ר' יוסי דכשלא נקרא עליהם שם

לוגין, נחסר מהמקוה קורטוב מים, ואח"כ הוסיף קורטוב שאובין, בזה כשר לכו"ע, דטעמייהו דרבנן רק מפני שנקרא עליו שם פסול, אבל מודו במציאות שהשאובין נחסרין לפי ערך, ולכן קודם שנקרא שם פסול אינם פוסלין.

ד. טעמייהו דרבנן שחכמים פסלו כל המים שנפלו עליהם מים שאובין, וגזרו כן כדי שידעו ששאובין פסולין למקוה, אבל הכשרים שבאין אחר השאובין אינם נפסלין, שהרי הם באין להכשיר את השאובין ולבטלן.

ה. ענין נקרא שם פסול הוא רק על המקוה במקום הזה, שא"א לעשות מקוה במקום זה אם לא יוציאו השאובין מכאן, אבל אם לאחר שהוציאו קורטוב מהמקוה, העבירו כל מי המקוה למקום אחר אינם פוסלין אלא לפי חשבון שאובין שבהם, וכן אם העביר מעט למקום אחר אינו פוסל אלא לפי חשבון שאובין שבו, כ"ד הרבה ראשונים שאין מים שנותרו בהם שאובין נעשין כולן כשאובין, ואינם פוסלין אלא לפי חשבון שאובין שבהם, ושם פסול שנקרא על כולם היינו שבמקום זה אין להכשיר עד שיצאו שיעור הראשונים שנפסלו, ויש חולקים ונתבאר במקו"א.

ו. ידוע שג' לוגין בתחלה חמירי טפי מע"פ המים, כדתנן פ"ב מ"ד בדברי ר"א, אבל לענין הכשרת המקוה משנפסלה פעמים שהשאובין שבתחלה נטהרין בפחות מהשאובין שבסוף, כיצד מקוה שמחזיק ד' לוגין ונפלו לו ג' לוגין שאובין, והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, הרי שנינו בפ"ג מ"ג שמשנתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין כשר, א"כ משיצא ממנו קורטוב מים כבר חסרו לו ג' לוגין, וכשר, ואילו נתן באותו בור לוג כשרין תחלה ואח"כ ג' לוגין שאובין, אינו נטהר עד שיצא ממנו לוג ועוד, והטעם מפני שהשאובין פוסלין את הכשרין שקדמו להם, אבל הכשרין שבאין להכשיר את המקוה אינם נפסלין

פסול כשרין, וקמ"ל דאפי' יש כעת במקוה ג' לוגין שאובין, ור' יהושע לוגין שאובין כשרין, כיון שנתערבו אחרי שנתבטלו השאובין בכשרין, ומסתברא דדוקא אחר שנתבטלו במקוה ונתערבו המקואות כשרין, אבל אם נתבטלו באויר בדרך למקוה פוסלין, כדתנן פ"ד מ"ד, אא"כ נימא דהתם כבר מקלחין הג' לוגין בדרכם יחד.

י. שני מקואות בזה כ' סאה ובה כ' סאה ונפלו ג' לוגין לאחד מהם ופסלוהו, ואח"כ נפלה המחיצה ונתערבו המקואות לת"ק דר' יוסי בתוספתא כשרין, כיון שאנו תולין ששלמו מ' סאה כשרין, קודם המשהו האחרון של הג' לוגין, ושוב אינו פוסל, ור' יוסי פליג בזה, [מיהו דוקא בנפלה המחיצה כיון שנעשו מקוה אחד ולא שייך שאני אומר, אבל בנתערבו ע"י שנפלו ממקו"א מודה דכשר], והיינו דקתני במתני' דדוקא בלא נקרא עליהם שם פסול כשרים כשנתערבו.

יא. שני מקואות בזה כ' סאה ובה כ' סאה ונפלו ג' לוגין לאחד ופסלוהו, ואח"כ נתערבו המקואות שנתבאר באות י' דלר' יוסי פסולין, מ"מ מודה ר"י שאם חזר וחלקן כשרין להקוות עליהן, שהרי יצא מהן מלואו ועוד, שכשנפלו הג' לוגין הי' בו כ' סאה, ועכשיו הוציא ממנו כ' סאה ועוד, דכשחלק המקואות לשנים יש בכל אחת כ' סאה ולוג ומחצה.

ביאור משנה א'

ר' יוסי אומר שני מקואות כו', ר"י אומר דפעמים שיש במקוה אחד ג' לוגין שאובין והם כשרין, ופעמים שאין במקוה ג' לוגין והם פסולין, כיצד אם נתערב בשני מקואות בכל אחת פחות מג' לוגין ונתבטלו במקוה, ואח"כ נתערבו המקואות לא קרינן בהו ג' לוגין שנפלו, שכבר נתבטלו קודם שנפלו, ואע"פ שעתה יש במקוה ג' לוגין כשר, ואם נפלו ג' לוגין במקו"א ואח"כ נחלק לשנים פסול, שכבר נקרא שם פסול על כל המים, ואע"פ

שעתה אין במקוה ג' לוגין שאובין, ור' יהושע מכשיר כ"ז שאין במקוה ג' לוגין שאובין, בין במקוה שנחלק לשנים בין במקוה שחסר ממנו מים באופן שלפי ערך כבר אין בו ג' לוגין, ורבנן סברי דאע"פ שהאמת שכבר אין בו ג' לוגין שאובין, מ"מ מחמירין שכל המים הכשרין ג"כ נפסלו, וצריך להוציא מהמקוה מלואו ועוד, פי' כמלא המים הכשרים שהיו במקוה קודם שנפלו הג' לוגין, ועוד משהו כדי שיחסרו הג' לוגין, ואע"פ שלפי ערך נשתיירו הרבה מן הראשונים, מ"מ סגי בזה שמוציא מן המקוה מים כשיעור שהיו בתחלה.

ביאורים למשנה א'

ר' יוסי אומר שני מקואות שנפלו לזה לוג ומחצה כו' כשרים, פי' אם יש בשניהם יחד מ' סאה מי גשמים כשרים לטבול בהם, ואם אין בהם יחד מ' סאה כשרין להקוות עליהם, והשאובין אינם משלימין, דטעמיה דר"י דכיון שנתבטלו אינם מצטרפין ליחשב כג' לוגין, אבל גם פחות מג' לוגין שאובין אינו מצטרף להשלים למ' סאה, וכ"מ בסיפא דבמקוה שאין בו מ' סאה דוקא מפני שנקרא שם פסול פסלינן ליה, אבל בלא שם פסול כשר אע"פ שנתבטלו ויש בהם ג' לוגין כשאין בהם מ' סאה, וכ"מ בתוספתא, וצ"ע בא"ר.

אין להקשות תיפוק ל' דנפלו בזא"ז דלא מצטרפין, דמשכח"ל בנתכוין לרבות, מיהו נראה דלענין מה שנתערבו אח"כ א"צ לזה, דהא דניחא ליה בחיבור המקואות כנתכוין לרבות דמי, אע"פ שאין דעתו על השאובין.

טעמיה דר"י מפני שהשאובין נתבטלו בכשרין קודם שנתערבו, ולא קרינן בהו ג' לוגין שנפלו, מיהו אם נפלו השאובין בכשרים באויר קודם שהגיעו למקוה, באופן שאינם כשרין משום המשכה, י"ל דלא מהני הביטול ברוב, ורק משנחו בקרקע נקבע הביטול, ויתיישב בזה מתני' דפ"ד מ"ד דלא מהני

אלא שנתחברו למקוה אחד גדול, מיהו בתוספתא יש אופנים שנפתקו מזל"ז, וג"כ לא הכשירו משום המשכה, וזה צ"ע.

אבל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו לו ג' לוגין ונחלק לשנים פסול מפני שנקרא עליו שם פסול, ענין שם פסול הוא שכל המים שהיו במקוה כשנפלו הג' לוגין נפסלין להשלים למקוה במקום זה, אבל אם היו הג' לוגין שאובין תחלה ואח"כ נפלו הכשרים ונחלק לשנים כשר, כיון שהכשרים לא נקרא עליהם שם פסול, ומשנחלק לשנים הרי יצא מהם מלואו ועוד, ויכולין להקוות על שניהם, וזהו שא"ר יוסי בתוספתא דבכה"ג רואה את דברי ר' יהושע דנחלק לשנים מטהר את שניהם.

ר' יהושע מכשיר שהי' רי"א כל מקוה כו', הי' מקום לומר דלא מכשיר ר"י אלא כשמוציא מים מן המקוה להכשירו, אבל כשחולק את המקוה הפסול, לא מתכשרין שניהם, שאין ניכר כאן מעשה לסלק השאובין, והיינו דקמ"ל דר"י מכשיר, ויש ללמוד מזה דבמלואו ועוד אף באופן שנחלק לשנים כשר, וכמבואר בתוספתא, וגם קמ"ל דלרבנן פסול אפי' נחלק לשנים, שאנו פוסלין שני מקואות, אע"פ שבודאי אחת מהן כשרה, משא"כ בחסר קורטוב דשייך לומר שהפסול נשאר במקומו.

מפני שחסרו לו ג' לוגין, גם רבנן מודים שהאמת דחסרו מכאן ג' לוגין, אלא דס"ל שכל המים שנקרא עליהם שם פסול, צריך להוציאם ממקום זה, ונפ"מ כשחסר קורטוב קודם שנפל הקורטוב האחרון של הג' לוגין, דבזה גם לרבנן כשר.

וחכ"א לעולם הוא בפסולו, אפי' יוסיף עליו מ' סאה כשרין, ואפי' הוציא תחלה רובו, עד שיצא ממנו מלואו ועוד, פי' שיצאו שיעור המים שהיו במקוה בזמן שנפלו הג' לוגין, אבל א"צ להוציא מן המקוה כל המים עד שישתיירו בו פחות מג' לוגין מים, דא"כ

ביטול, א"נ התם גרע כיון שמקלחין כבר הג' לוגין אלא שלא נתערבו עדיין, ועי' בסמוך.

מפני שלא נקרא עליהם שם פסול, אם נימא דדוקא במקוה מהני הביטול, מיושב לשון זה דה"ק מפני שנחו במקוה ולא נקרא עליהם שם פסול, ואח"כ נתערבו המקואות, אבל אם לא נחו במקוה שעדיין אין מקום לשם פסול, לא מהני מה שלא נקרא עליהם שם פסול.

עוד נפ"מ שאם נפלו לשני המקואות ג' לוגין לכל אחד, ואח"כ חסרו מהם מעט ולפי ערך אין ג' לוגין בכל אחד, ונתערבו פסולין, כיון שיש בהם ג' לוגין ביחד, וא"ת מאי נפ"מ הרי בלא"ה פסולין כיון שנקרא עליהם שם פסול מעיקרא, י"ל דנפ"מ כשנתערבו במקום שלישי שלא נקרא עליו שם פסול, דבכה"ג שנקרא עליהם שם פסול במקומם אין השאובין מתבטלין ברוב.

עוד נפ"מ בשני מקואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה ונפלו לאחד ג' לוגין ונתערבו ע"י שנפלה המחיצה ביניהם, דלר"י פסולין מפני שנקרא שם פסול על מקוה זה, והרי הם כמקוה אחד, אבל אם היו נופלין מן הפסול לכשר, תלינן להכשיר שנשלמו מ' סאה קודם המשהו האחרון של הג' לוגין, ובזה יש ליישב דנקט לה בשם ר' יוסי, כיון דלרבנן פעמים שאף בנקרא שם פסול כשר, ע"י תוספתא בכ"ז, ונתבאר במקו"א.

ולכאורה נראה דאם נפלו באחד לוג ומחצה ובשני ג' לוגין ונתערבו אין הלוג ומחצה מצטרפין עם הג' לוגין, דאלו שנתבטלו לא חוזרים לפסול, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה צידד דמצטרפין לפסול, וצ"ע.

וא"ת למה אינם מתכשרין מדין המשכה כשבאין מזל"ז, וי"ל כגון שנפלה המחיצה ביניהם, שכל מקוה נשאר במקומו,

והרמב"ן בחולין, וקמ"ל שהמים שבחצר אינם נפסלין ע"י הג' לוגין שבבור, כיון שהוא כמקוה סמוך למקוה, שאין מי החצר גוררין ע"ג הבור, ולכן כשנשלמו מ' סאה בחצר נטהרו גם המים שבבור, וראב"ע פוסל א"כ פקק הבור תחלה שלא יפסלו המים שבחצר ע"י השאובין שבבור, ואח"כ כשנשלמו מ' סאה בחצר יפתח הפקק וישיקם.

ביאורים למשנה ב'

כיצד הבור שבחצר שנפלו לו ג' לוגין, יש לעי' מה ביאור נוסף בהאי כיצד, הרי כבר שנינו כן ברישא, וי"ל דיש כאן ג' ביאורים, א' דהאי כיצד קאי גם אסיפא דבור שהוא מלא מים שאובין כו', ור"ל דלא סגי במלואו ועוד, אלא כשלפי חשבון לא נשתתיר ג' לוגין מהשאובין, ב' בור שבחצר מתפרש בבור שמתמלא מעצמו מי גשמים, (וכענין אמה נכנסת ויוצאה דסיפא), וכאן ביאר התנא שא"צ שיצאו כל המים עד שלא ישתתירו בבור ג' לוגין מים, שהרי הבור שבחצר מתמלא מאליו, ולפעמים גם המים יוצאין מאליו כאמה נכנסת ויוצאת, ואפ"ה סגי ביצאו שיעור מלואו ועוד, דאי מרישא הו"א עד שיערב המים יפה וידלה מהעומק להוציא הראשונים, ג' קמ"ל דלשון לעולם הוא אפי' נפלו לו מ' סאה כשרין ואפי' נפלו אחר שחסר ממנו, כדרך בור שבחצר שמתמלא על גדותיו, וקאי הכיצד על לשון לעולם, לומר דאפי' נוספו הרבה נשאר לעולם בפסולו, ד' ועוד משום סיפא שזהו דין בחצר דוקא וכמשנ"ת בסמוך.

או עד שיעמיד בחצר מ' סאה, ויטהרו עליונים את התחתונים, כ"ה גרסת הרמב"ם והרמב"ן והרי"ד בתשובה והמאירי, ובמציאות ודאי כ"ה הפשטות שהחצר למעלה מן הבור, וא"כ המ' סאה שבחצר הם עליונים ומטהרין את התחתונים שבבור, והר"ש נדחק לפי גרסתו, ולגרסא זו לכאורה לר"ש פ"ב מ"ה דגומא שבמקוה כמקוה סמוך למקוה

לא אשמועינן כלום במלואו ועוד, דהול"ל עד שלא ישתתירו בבור ג' לוגין, וכ"מ בתוספתא שבר"ש פ"א מ"ה וכ"מ בראשונים, והנה יש כאן קצת סתירה, שאנו חושבין כל הכשרים שהיו בשעת נפילת הג' לוגין כפסולין, ואנו מכשירין ביציאת שיעור הכשרין, אע"פ שלפי ערך ודאי נשאר מן הראשונים הרבה, כגון מקוה שיש בו כ' סאה ונפלו ג' לוגין ואח"כ נפלו כ' סאה כשרין, והוציא כ' סאה ועוד, הרי עדיין נשתתירו מן הראשונים עשר סאין, ואפ"ה כשר כיון שיצא ממנו שיעור שהיו הראשונים, והטעם שבאמת לא נפסלו הכשרין ממש, אלא שיש עליהם שם פסול שלא להקנות עליהם אמרו שלא ירויח להשלים במקוה מג' לוגין מהתערובת הראשונה, וכיון שהפסיד מן המקוה כל מה שהי' בזמן הפסול, תלינן כאילו יצאו כל הפסולין מכאן, וזהו גדר להרחקת שאובין, ועוד דהטעם שלא יצאו הראשונים כולם כשהוציא מלואו ועוד הוא מפני שרכו הכשרין, ואין לגרע המקוה בגלל הרוב כשרין, דאדרבה הוי טפי ביטול, והרי אילו הוציא שיעור זה מעיקרא הי' מתמעט מג' לוגין, והשתא הסיבה שלא יצאו הוא בגלל שרכו הכשרין, ולא משכח"ל שיוציא מלואו ועוד, וישתתירו רוב פסולין במקוה, ובמקו"א נתבאר בשם מרן זללה"ה גדר אחר בקולא שהקלו כאן במלואו ועוד.

אם נפלו מהמים למקו"א גם רבנן מודים שאינם פוסלין אלא לפי חשבון שאובין שבהם, כ"מ בהרבה ראשונים, ויש חולקים.

ביאור משנה ב'

כיצד הבור שבחצר כו' דמה שנחבאר דסגי ביציאת מלואו ועוד, הוא אף בבור שבחצר שמתמלא מהגשמים ויוצא מעצמו כשעובר על גדותיו, ואע"פ שנשאר מלא כל הזמן, מ"מ סגי בשיעור מלואו ועוד.

או עד שיעמיד בחצר מ' סאה ויטהרו עליונים את התחתונים, כ"ה גרסת הרמב"ם

ביאור משנה ג'

בור שהוא מלא מים שאובין כו' דבור מלא מים שאובין לא סגי במלואו ועוד, אלא בעינן שיחשב הנכנסין והיוצאין לפי ערך, עד שלפי חשבון לא נשתיירו ג' לוגין שאובין בבור, וכאן מודה ר' יהושע, דלא פליג אלא בשם פסול שעל הכשרין, ופשטות המשנה שא"צ לבלול ולידע בבירור שיצאו הראשונים, אלא כיון שיצאו מים לפי ערך שבבלול כה"ג יצאו הראשונים סגי בזה.

ביאורים למשנה ג'

בור שהוא מלא מים שאובין, והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, שאין אדם נוגע בבור לדלות הראשונים אלא האמה מעצמה עוברת דרך הבור, ויש לעי' אם הבור מלא איך נחשבה נכנסת ויוצאת, ולמה לא נימא שהיא כעוברת ע"פ הבור, ואפשר דבאמת מיירי באופן שהאמה נכנסת בצד הבור שהוא נמוך מעט משאר כותלי הבור ואח"כ המים עוברים את גדותיו ויוצאין לחוץ, וזהו לשון נכנסת לו ויוצאה ממנו, ולא אמרו ואמת המים עוברת על גביו, א"נ מיירי שהאמה גבוהה ומקלחת לתוך הבור, ועי"ז יוצאין גם מי הבור לחוץ.

לעולם הוא בפסולו, אע"פ שיצא ממנו מלואו ואע"פ שנכנסו לתוכו מ' סאה מים כשרים, עד שיתחשב שלא נשתיירו מן הראשונים ג' לוגין, כאן ל"פ רבנן ור"י שאין הנדון על הכשרים אלא על השאובין, ולכו"ע בעינן להתחשב שלא נשתיירו מהם ג' לוגין, ונראה מפשטות המשנה שא"צ לבלול המים כדי שידע בודאי שיצאו הראשונים, וזהו שינוי הלשון ממתני' פ"ה דמיירי נמי בכה"ג, והתם קתני עד שידע שיצאו הראשונים, כיון דהתם הנדון בדאורייתא וצריך לבלול עד שידע בודאי שיצאו רוב הראשונים, אבל כאן סגי בשיצאו מים שלפי ערך אם היו בלולין היו יוצאין הראשונים, וזה מתבאר מדנקט לה באמה נכנסת ויוצאת, שאין אדם בולל הבור,

כ"ש כאן שהחצר אינה כחלק מהבור ליחשב מקוה אחד, אבל לפמש"כ לעיל מודה ר"ש דגומא שבמקוה כמקוה, ומ"מ נראה דכאן יש להקל שלא יפסלו מי הבור את המים שהחצר כדין מקוה סמוך למקוה, שהרי מצינו בפ"ו מ"ג ששני מקואות אחד כשר ואחד שאוב שהושקו זל"ז אינם פוסלין זא"ז, דכיון שלא נתרבו מי הכשרין ע"י השאובין, וחיבורן עראי, לא גזרו שיפסלו כדין ג' לוגין שנפלו, וה"נ י"ל כאן דהא באמת החצר אינה כמקוה אחד עם הבור, שהבור מופרד במחיצותיו, והחצר אינה עשויה לקבל עמו מים, אלא שיכול לאסוף בתוכה בגומא מ' סאה לפי שעה, וס"ל לרבנן שאין מי החצר נפסלין ע"י מי הבור, דלא חשיב שהשאובין בחצר, אלא כמקוה סמוך למקוה, ואמנם אם יעמיד מחיצות בחצר שתעשה מקוה אחד עם הבור תפסל, אבל בסתם בור שבחצר, אינם מתחברין להיות כמקוה אחד, שהחצר אינו עשוי לקבל מים, ואינו מתחבר עם הבור כאחד, ולכן מ' סאה כשרין שבחצר מטהרין את הבור, וזהו שיטתו העליונים את התחתונים.

וראב"ע פוסל, דס"ל שהכל כמקוה אחד ונפסלין מי החצר ע"י הג' לוגין שבבור, וא"כ פקק את הבור, עד שיתאספו מ' סאה כשרין בבור, ואז יפתח הפקק וישיקם זל"ז.

ותקנה זו מהניא רק בבור שנפסל בג' לוגין אבל אם כולו שאוב הרי הוא פוסל את המים שבחצר, דהיתר מקוה סמוך למקוה נאמר רק בג' לוגין, אבל ברובו שאוב נפסל אף במקוה סמוך למקוה כמשנ"ת במקו"א, וא"כ כשנכנסין המים לחצר והבור מלא שאובין הרי הוא פוסל אותן, ולכן הקדים התנא עצה זו בנפלו ג' לוגין, משום דלא מהניא בסיפא בבור שהוא מלא מים שאובין, ובמקו"א נתבאר שהרמב"ם לשיטתו כדין מקוה סמוך למקוה לא מצי לפרושי הכי, והר"ש והרא"ש נדחקו טובא לפי גרסתם.

ביאורים

שנים שהיו מטילין למקוה, ה"ה אחד דומיא דשנים, כדמסיים בכסות וצרצור, אלא דפתח בשנים משום דיוקא דמטיל ולא מטילין, ומשכח"ל שנים דומיא דאחד, כגון שאוחזין באותו כלי בזא"ז, ומסתברא דמצטרפין, דעיקר תלוי אם שופך במקום אחד, או בשני מקומות, מיהו משני כלים אפי' במקום אחד מיקרו שתי הטלות.

והסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה, משכח"ל שסוחט כסותו ומטיל ממקום אחד, אע"פ שיוצאין המים מנקבים רבים, מ"מ למטה יוצאין כולן בהטלה אחת, ובזה מצטרפין אף לר"ע, ולכן אמרו מטיל למקומות הרבה, וכן בצרצור כה"ג שמטיל מימיו יחד, מטיל קרינן ביה, ולרבנן כל הני כלי אחד חשיבי, אע"פ שמטיל מד' וז' מקומות, שהכל מעשה הטלה אחד.

משנה ד**הקדמה – ידיעות ודינים**

א. הא דד' כלים אין מצטרפין, היינו משום דחשיב כמעשים נפרדים, וכל מעשה כיון שאין בו ג' לוגין בטל במים, וכסברת ר"ע במטילין, ולפ"ז כש"כ דבהפסיק בינתים אינו פוסל אפי' מכלי אחד, ואין ללמוד מהראב"ד שכתב דמצטרפין, דיש לו שיטה אחרת בכולה מתני'.

ב. נתכוין לרבות פי' הרמב"ם והגר"א שכונתו להרבות מי המקוה, ולא נתכוין לרבות היינו שכונתו לסחוט כסותו ולפנות כליו, ולא לתועלת מי המקוה, אבל הראב"ד והרשב"א מפרשים נתכוין לרבות שהי' דעתו מתחלה להשלים ג' לוגין, ולא נתכוין לרבות שלא רצה ליתן הכל ואח"כ נמלך ונתן ג' לוגין, ונראה לפי דבריהם דכולה מתני' בנתכוין להרבות מי המקוה, ולפ"ז ניחא דברי הראב"ד

וא"א לידע בבירור לעולם, אלא משערין המים שיוצאין לפי חשבון, עד שבערך כזה יצאו כל הראשונים, ויש בזה אריכות בדברי הראב"ד ובש"ך ונתבאר במקו"א.

משנה ג (ב)**הקדמה – ידיעות ודינים**

א. הא דסבר ר"ע דבשנים מטילין כשר, הטעם משום דכל הטלה לחודה בטלה, וכענין בזא"ז לרבנן ובד' כלים דלא מצטרפין, ומה"ט נראה דבתחלה בכל ענין פוסל ר"ע, דכ"ז שהג' לוגין לעצמם הרי הם מצטרפין ואין לנו ענין באופן שנפלו.

ב. ויש להסתפק בנתכוין לרבות מאי קאמר ר"ע, ונראה לדקדק דכשר, חדא מלשון מטיל דמשמע בכונה, ועוד דסתם ג' לוגין בנתכוין לרבות הוא, ולא הו"ל לשנות הגזירה בלשון מטיל, אם ברוב פעמים אף מטילין פוסלין, אבל ד' כלים דרבנן מסברא קאמרי לה, ושפיר מחלקין דבנתכוין לרבות לא בטלי, וצ"ע.

ג. מים שנפלו מכלי אחד מעצמו או ע"י קוף מסתברא דמטיל קרינן בהו, דלא מצינו דפליג ר"ע במניח כלים וטבלה תחת הצינור, ומיהו מתוקמי שפיר בתחלה או ברוב המקוה.

ביאור המשנה בקצרה

שנים שהיו מטילין כו', דר"ע סבר שאין ג' לוגין מצטרפין אלא כשנפלו במקו"א, אבל אם נפלו במקומות חלוקין, הרי כל אחד מתבטל במקומו, דליכא שיעור חשוב, ודייק כן מדלא אמרו אלא מטיל, ואין לנו ללמוד מזה למטילין, ואפי' אם מטיל בב"א משני כלים או מצרצור ובגד שמטילין מכמה מקומות אין מצטרפין, וא"ל רבנן דלא אמרו מטיל אלא שנפלו לו ג' לוגין, ונפילה מתפרשת על המים בלא התייחסות למטיל.

אף בהפסיק מצטרפין, דמפרש נתכוין לרבות שהי' דעתו מתחלה להשלים ג' לוגין, וכלפי זה קאמר דכ"ז שאותו כלי בידו, אין דינו כנמלך וחשבינן ליה כהי' דעתו כך מתחלה, ומפרש כולה בשופך בכונה למלאת.

משנים ומשלשה מצטרפין, ומארבעה אין מצטרפין, בפשוטו א"צ שיהא לוג בכל שפיכה, דלא מצאנו שיעור לוג, דבג' כלים מיקרי כמעשה אחד, ובפחות מזה בטל דבצר ליה שיעורא דג' לוגין, ויש בזה מחלוקת הראשונים.

בע"ק החולה שנפלו עליו כו', יש לדקדק לשון שנפלו בבע"ק, ואפשר דקמ"ל שא"צ שידע שנותנין עליו, וגם קמ"ל דבנפילה ולא בטבילה, וכאן חזינן שאין השיעור דג' כלים משום דהוי לוג, אלא דער ג' חשיב מעשה אחד, וכן פשוט דבמפסיק אין זה מעשה טבילה.

בד"א בזמן שהתחיל השני כו', יש להסתפק אם תלוי בשפיכת השני והראשון או בהגעת המים למקוה, דמשכח"ל שהראשון הפסיק והשני שופך למטה ממנו ומגיע למקוה קודם שהפסיקו מי הראשון לירד, ומשכח"ל איפכא ששופך קודם שהפסיק ומגיע למקוה אחר שהפסיק, ולכאורה להרמב"ם ודעימיה תלוי בהגעה למים, ולהראב"ד והרשב"א תלוי בזמן השפיכה.

ובד"א בזמן שלא נתכוין לרבות כו', הרמב"ם והגר"א מפרשים נתכוין לרבות מי המקוה, והראב"ד והרשב"א מפרשים נתכוין להשלים הג' לוגין, ולשון כונה נאמר בכל דוכתא על הכונה שעושה ע"ד כן, אבל מחשבות על העתיד מיקרי מחשבה ולא כונה.

אפי' קורטוב בכל השנה, פי' בכל שנה קורטוב אחד, והר"ש פי' אפי' חילקן לכל השנה ונתן בכל יום קורטוב, ולשיטת תו' דבעינן לוג בכל כלי יש בזה חידוש.

דכלי אחד אפי' הפסיק מצטרף, דכ"ז שאוחז הכלי בידו, חשבינן ליה מתכוין לרבות ולא כנמלך.

ג. נחלקו הראשונים ז"ל אם בעינן שבכל כלי יהא לוג, וסתמות הטוש"ע דבכל ענין מצטרפין.

ד. גם באופן שלא מצטרפין אינם משלימין, דלא עדיפי מקורטוב שאינו משלים כדתנן פ"ז מ"ב.

ה. ג' לוגין בתחלה מצטרפין אפי' מד' כלים ואפי' בהפסקה, דכיון שיש ג' לוגין במקוה הרי הם פוסלין, ורק כשמבטלין בתוך המים יש חילוקי דינים.

ביאור המשנה בקצרה

מכ"י אחד כו' דג' לוגין שנפלו כשאין לו צורך בהם במקוה אינם מצטרפין אלא כשנפלין בב"א, דבזה חשיב שנפלו ג' לוגין, אבל אם נפלו בזא"ז הרי קמא קמא בטל, והוסיפו במתני' דאף בד' כלים כמעשים נפרדים דמי, אפי' התחיל השני עד שלא הפסיק הראשון, ורבנן פליגי בזה בתמורה י"ב ב', ואם כוונתו להרבות בהן מי המקוה מצטרפין בכל גוונא, דכיון שדעתו עליהן לא בטלי.

ביאורים

מכלי אחד משנים ומשלשה כו', יש לדקדק מ"ט סתם תנא דאין מצטרפין, הרי בסתמא כונתו לרבות, והול"ל דאם אין כונתו לרבות אין מצטרפין, וי"ל דסמך ארישא דאמרו ג' לוגין שנפלו, ולשון זה משמע שלא במתכוין לרבות, וה"ק לא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו ומכלי אחד מצטרפין ואפי' מב' וג'.

מכלי אחד, צ"ב מה צירוף שייך בו, ולא מסתבר שאם הפסיק זמן מרובה בכלי אחד מצטרפין, ופי' בא"ר דכלי אחד דומיא דצורצור וכסות שמטיל ממקומות הרבה, בזה קאמר דמצטרפין, ואפשר דקתני כלי אחד ברישא, למידק דבהפסיק אף בכלי אחד אין מצטרפין, והראב"ד לשיטתו כתב דבכלי אחד

פרק ד

משנה א

הקדמה – ידיעות ודינים

א. פרק הקודם מיירי בג' לוגין, ופרק זה מיירי בכל מי המקוה, דצנור הוא המקבל לתוכו כל מי הגג, וממנו יורדין המים למקוה, וכשנותן כלים תחת הצנור, הרי כל מי המקוה עוברין דרך הכלים, וכן במ"ב בטבלה תחת הצנור, ובמ"ג בחוטט בצנור, וכן במ"ד מיירי בכל מי המקוה, וכן בשוקת שבסלע.

ב. מים שעוברין ע"ג כלי קיבול, אפי' אם הכלי מלא הרי כל המים כשאובין הן, מפני שהנופלין נכנסין ומוציאין את השאובין כבר, ואף השוכנים ע"ג הכלי קיבול מבחוץ כשאובין דמו, שהם כנתקבלו ע"ג הכלי, כסברת גדורין ע"ג כלים שבר"ש פ"ו מ"י מן התוספתא דגסטרא.

ג. המניח כלים תחת הצנור, לקבל מי גשמים, היינו שבא לשאוב המים לצרכו, ולא מיירי להוליכן למקוה, דבלא הכלים עוברין למקוה, ואם ניחא ליה בשאיבת המים אין חילוק בין מניח לשוכח ואפי' הניח קוף פסול, וכל מה שדנו בשוכח היינו כשעכשיו אין דעתו על המילוי, אבל ברמב"ם נראה דמיקל בזה, דהמילוי כביד"ש חשיב, שאין כאן מעשה האדם אלא רצונו.

ד. אם שמח עכשיו במילוי שהי' כדי שישמרו המים וירדו למקוה בשטף, אבל עכשיו אין רצונו במילוי לתלשן אלא כדי לשפכן למקוה, כשרין, דאין כאן ניותא בשאיבתן.

ה. השוכח כלים תחת הצנור דמיירי ביה מתני', היינו שנתן מתחלה לקבל מים, ואח"כ נמלך ושוב אין לו צורך במים, ושכח ליטלן משם, או שלא הספיק ליטלן, אבל אם אירע שנתן הכלים תחת הצנור שלא במתכוין שיהיו במקום שהמים יורדין, כעין סיד ששכח

עציץ בבור, בזה לכו"ע המים כשרין, כ"נ לדעת רש"י בסוגיא, ויש עוד שיטות בזה, דאיכא למימר שמעשיו סותרין כונתו, דלא תלינן שאירע שנתן תחת הצנור.

ו. השוכח שנחלקו בו ב"ש וב"ה אוקמוה בגמ' בשהניחן בשעת קישור עבים ונתפזרו ונתקשרו ונתמלאו מים, ולפמשנ"ת הכונה שנתן בתחלה כדי לקבל מים, ואח"כ נמלך ואין לו צורך במים, ומ"מ כיון שבהנחתו ניכר כונתו למילוי, הרי המילוי מתייחס למעשיו, כמו הנותן כלי תחת צנור המקלח, ושוב נמלך שאין לו צורך במים, ואמרו בגמ' דבהניחן בשעת קישור עבים ולא נתפזרו לכו"ע פוסלין, ובהניחן בשעת פיזור עבים לכו"ע אינם פוסלין, וביאור הדברים לפמשנ"ת דמיירי בכל האופנים כשכבר נמלך, אלא שבפיזור עבים אין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, ולכן מהני כשנמלך לבטל מעשיו, אבל אם ניחא ליה במילוי אפי' נתן קוף בשעת פיזור עבים פוסלין את המקוה, ועי' באות ג' דעת הרמב"ם בזה, וכ"נ בטור.

ז. הניחן בחצר היינו באויר במקום שהגשמים מנטפין לכלים, ואין מחשבתו ניכרת כ"כ לצורך מילוי, ובזה סבר ר"מ דלא נחלקו ב"ש וב"ה, ולר"י אין נפ"מ בזה דק"ל כב"ה, אבל לא מציינו דר"י פליג וסבר דנחלקו גם בחצר, ובאופן שב"ה מודים דהיינו בשעת קישור עבים אף בחצר פסולין. - כל מש"כ כאן הוא ע"ד פרש"י בסוגיא, אלא שברש"י משמע שהנדון בדעתו, בדלא חזינן ליה הכא, אבל אם הוא לפנינו ואומר שכבר נמלך קודם המילוי בטלו מעשיו והמים כשרין, ויש עוד שיטות, ונתבאר במקו"א.

ביאור המשנה בקצרה

המניח כלים תחת הצנור כו', המניח כלים למלאות בהם מים מע"פ שהמילוי

נעשה ביד"ש ע"י הגשמים, הרי המים בדין שאובין ופוסלין את המקוה, ודוקא בדניחא ליה, אבל אם נמלך ושכח ליטלן משם פליגי ב"ש וב"ה, ולפי המבואר בגמ' פליגי בנתנן בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו מים, אבל נתנן בשעת פיזור עבים לכו"ע כשרין, בשעת קישור עבים ולא נתפזרו לכו"ע פסולין, וכ"ז כשנמלך ואין דעתו על המילוי, ויש חולקין, החילוק בין תחת הצינור לחצר, שתחת הצינור ניכר שכונתו לקבל המים שיורדין מן הצינור, אבל בחצר אין נופל לתוכן אלא טיפות הגשמים ולא מינכרא מחשבתו ולכן מהני נמלך.

ביאורים

המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו לצרכו, הרי כל המים שעוברין ע"ג הכלים פוסלין את המקוה, ויש כאן חידוש שהכל מתייחס לאדם אע"פ שנעשה ביד"ש, ואפי' נמלך לפי מה שנתבאר מסוגיא דשבת.

אחד כלים גדולים, דודאי ניכר שכונתו למלאות, וקמ"ל שכל המים כנתקבלו בכלי אע"פ שלא נכנסו לתוכן, ואחד כלים קטנים, קמ"ל שדינם שוה לגדולים, אע"פ שאין כל המים העוברין על גביהן ראויין ליחשב כבתוכן, וגם אין ניכר כ"כ שכונתו למילוי כשנותן כוס קטן תחת הצינור, וזה כפרש"י שבת ט"ז ב', והדר אשמועינן אפי' כלי גללים כו' שאינם מק"ט משום דלא חשיבי, ואפ"ה פוסלין את המקוה דשאובין לא תליין בקבלת טומאה, ועי' לקמן מ"ג דאשכחן דבעו רבנן כלי חשוב בחוטט בצנור, ועמש"כ שם.

אחד המניח ואחד השוכח, בפ"ב מ"ז ח' ט' שנינו כמה עניני שוכח שהמים כשרין, ולא הוזכר שם פלוגתא דר"מ ור"י, ולכן אין לפרש כאן סתם שוכח, אלא שנתנן מתחלה בכונה ונמלך.

אפי' אוקימתת הגמ' לשון המשנה סתום, די ש אופנים שב"ש מטהרין ויש שב"ה מטמאין, ופליגי באופן מסוים, ויש לדקדק בלישנא דב"ש וב"ה, דהול"ל בש"א אף השוכח וב"ה מטהרין, דהא קתני רישא המניח, ולישנא דב"ש משמע דשוכח כמניח, ואין הדבר כן דודאי יש חידוש בשוכח טפי ממניח, וכן ב"ה לא הול"ל מטהרין בשוכח, אלא מטהרין סתמא, אלא לבתר לישנא דב"ש דאחד ואחד, הוצרכו לפרש דמטהרין רק בשוכח, ולאוקימתא דגמ' מיושב דבשעת קישור עבים לכו"ע הר"ז בדין מניח, ובש"א דאפי' נתפזרו בינתיים דינו כמניח, כיון שנתנו בשעת קישור עבים, והיינו דקתני אחד המניח שלא נתפזרו כלל, ואחד המניח ששכח דהיינו שנתפזרו, וב"ה מטהרין בשוכח פי' בכל שוכח שנתפזרו, דבלא נתפזרו קרינן ליה מניח, ומש"ה קאמרי בשוכח דהמניח בקישור ולא נתפזרו אפי' שכח מטמאין.

ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור, ר"מ קתני לה דלשיטתו שהלכה כב"ש הוצרך לבאר דבחצר מודים, ומדקאמר מודים משמע דרק בנתפזרו מטהרין, דאל"כ אין נופל לשון מודים, שהרי גם במאי דלא פליגי ולכו"ע תחת הצינור טמא בחצר טהור, א"ו בהניח בשעת קישור עבים ולא נתפזרו אף בחצר פוסלין והיינו אפי' נמלך ואין דעתו על המילוי.

אר"י עדיין מחלוקת במקומה עומדת, לא נתבאר בהדיא אם ר"י פליג וסבר דב"ש לא מודו בחצר, או דלר"י ליכא נפ"מ בד"ז כיון דהלכה כב"ה, ובפשוטו למעוטי בפלוגתא עדיף, אך יתכן דידעו ר"מ ור"י דבחצר ק"ל דטהור, ור"י הוכיח מזה דהלכה כב"ה, ור"מ סבר דבהא מודו ב"ש דטהור, ואם נימא דר"י מודה לר"מ בזה, יש לדקדק מלישנא דמתני' דהלכה כר"י, דאל"כ הי' רבי שונה תחלה ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור אר"מ נמנו כו', אבל כיון דנפ"מ בד"ז רק לר"מ, לכך

ביאור המשנה בקצרה

טבלה שהיא נתונה תחת הצינור כו', טבלה אע"פ שדפנותיה קצרים ביותר, אם מונחת כדרך קבלתה פוסלת את המקוה, אבל אם אין לה קיבול, אע"פ שרוצה שיעברו המים על גבה להדיחה, אינה פוסלת, ואפי' יש לה קיבול אם עומדת שלא כדרך קבלתה אינה פוסלת.

ביאורים

טבלה שהיא נתונה תחת הצינור, סתם טבלה אינה עשויה לקבל מים, שאין לה דפנות אלא לזבזב כעין זר סביב, ותחת הצינור שהמים מקלחין בשטף, הרי הם יוצאין מיד לחוץ, ואפ"ה פוסלת את המקוה, ומשמע אע"פ שדעתו רק לידוח, דסו"ס נותנה כדרך קבלתה לרצונו.

ובסיפא קמ"ל דאע"פ שהמים מוכשרין לקבל טומאה ע"י שנתלשו לרצונו בהדחת הטבלה, ואע"פ שיש לה קיבול, כיון שעומדת שלא כדרך קבלתה אינה פוסלת, ואפי' אם הטבלה טמאה אינם פוסלין את המקוה, דדוקא תלושין לרשות האדם מיקרו שאובין, אבל לא התלושין לפי שעה שאין לו אחיזה בהן, ואע"פ שנשאר מעט מים בקצה סמוך לזבזב, אין דעתו של אדם על זה.

במ"ש הרא"ש שהמים עוברין למקוה בלא הטבלה, הקשה מרן זללה"ה מאי מהני סו"ס המים שוכנים ע"ג הדבר המק"ט, ונראה דעת הרא"ש דבכה"ג שאין התייחסות המים לטבלה, שהיא רק חוצצת בינם לקרקע, אין בזה חסרון הויה ע"י מק"ט, דהויה היינו דוקא כשהמק"ט מקיים המעין ומעמידו, כההיא דנתן ידו או רגלו שיעברו המים לחבית, דבמקום זה אין למים קיום בלא ידו, אבל כשהמים מהלכין ע"ג קרקע וחצץ בינם לקרקע בטבלה לא מיקרי שהטבלה מהווה אותם, אע"פ שהם שוכנים ממש ע"ג הטבלה, ונתבאר במקו"א.

שנה ד"ז רק לר"מ, ואפשר דרבי גופיה לא קים ליה מאי קסבר ר"י בד"ז, שר"י לא הזכיר ד"ז כיון דליכא נפ"מ לשיטתו, וראשון נראה יותר, ומ"מ הלכה כר"י לגבי דר"מ, ואין מסוגיא דשבת סייעתא לר"מ, וכ"ד הראב"ד והרא"ש והראב"ה וכ"ה בטוש"ע.

משנה ב**הקדמה – ידיעות ודינים**

א. לשון המשנה כלים פכ"ז מ"א טבלה שאין לה לזבזב בכלי עץ טמאה בכלי חרס טהורה.

ב. טבלה שנתנה תחת הצינור לידוח, בין יש לה לזבזב בין אין לה לזבזב, המים שעברו עליה הוכשרו לקבל טומאה ואם היתה הטבלה טמאה נטמאו, ומ"מ אינם פוסלין את המקוה, כ"מ בתוספתא פ"ד ופ"ק.

ג. טבלה שנתנה כדרכה תחת הצינור אע"פ שכוונתו להדיחה ולא לקבל המים, אפ"ה פוסלין את המקוה, דסו"ס נכנסין לכלי קיבול לדעתו.

ד. גם בזקפה לידוח מתקיימין מעט מים ע"י הלזבזב, אלא שאין דעתו של אדם על זה, ולא מיקרי לקבלה, אבל אם דעתו על מילוי זה, אפי' אין לה לזבזב אלא מג' רוחות פוסלין, דסו"ס נתקבלו ונתלשו לצורך האדם, וצ"ע ברא"ש בזה.

ה. הרא"ש הקשה בטבלה שיש לה לזבזב דמק"ט אמאי אין נפסלין משום הויה ע"י דבר המק"ט, ותיירץ דמיירי שהיו מגיעין למקוה בלא הטבלה, ומשמע דאף ברישא באינה זקופה מכשרינן בכה"ג, אע"פ שהמים שוכנים ע"ג הטבלה ממש, והרי סתמא קתני אף טבלה של עץ שמקבלת טומאה.

משנה ג

הקדמה – ידיעות ודינים

א. צנור עשוי בשתי דפנות ופתוח מלמעלה, סילון סתום גם מלמעלה, כצנורות שלנו, ושניהם אינם פוסלין את המקוה, שאינם ראויין להחזיק המים בתוכן שהם עשויין להעביר מים דרכן, והם פתוחין בכניסתן וביציאתן.

ב. החוטט גומא בצנור שיפלו הצרורות לתוכה ולא יעכבו המים, הרי גומא זו ככלי קיבול, ופוסלת את המים שעוברין בתוכה אע"פ שאין כונתו לקבל מים, דסו"ס נותנו במתכוין כדרך קבלתו, ואפשר דניחא ליה שיכנסו המים עם הצרורות, שבאופן זה יתקבלו הצרורות והעפר בטוב יותר.

ג. אם חיבר את הצנור אינו פוסל אא"כ עשה את הגומא קודם שחיברו, ובמתני' לא הוזכר החיבור, ולכן לא הוזכר מתי חטטו, ויתכן שכוללת גם צנור תלוש, כיון שמשמש כצנור מחובר, ועי' אות ד'.

ד. כל המים העוברין ע"פ הגומא נעשין שאובין, אע"פ שרוב המים עוברין ע"פ הגומא מלמעלה, כדין כלי הנתון תחת הצנור שפוסל את כל המים, אע"פ שאין כולם נכנסין לתוכו, עי' לעיל מ"א בזה, ואין כאן חסרון דהפסק המים וד' כלים כיון שאלו הם מי המקוה, ואין לך נתכוין לרבות גדול מזה, ויש עוד טעמים.

ה. דפנות הצנור שמעל הגומא אינם פוסלין, כיון שאינם ראויין לקבל מים, ונפ"מ שאם חטט הגומא רק בחצי רוחב הצנור, הרי המים שעוברין בחצי השני אינם כשאובין, אע"פ שהם בתוך דפנות הצנור שע"ג הגומא, ואצ"ל שהמשך הצנור מכאן ומכאן אינו כלי קיבול, ומ"מ אינו מטהר משום המשכה, כיון שאינו דבר נפרד מן הכלי, ואין המשכה מטהרת אלא

כשיצאו מן הכלי ונמשכו ע"ג דבר אחר, כן ביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בדעת הש"ך.

ו. גומות שמתהוות בצנור של עץ מרקבון אינם בדין כלי קיבול, דאין דעתו של אדם על קיבולן כלל, ומה ששינו בשל עץ כל שהוא ר"ל שאין שיעור לגומא, אלא כל גומא שחטטה בשיעור הראוי לקבל צרורות פוסלת את המקוה, וזה תלוי לפי הענין, כגון כשהצנור צר סגי בגומא קטנה.

ז. אבל בחרס אע"פ שעשה גומא הראוי לקבל צרורות אינה פוסלת עד שיהא בה רביעית, ומדברי ר"י נראה שהחסרון מפני שאין לה חשיבות כלי, ובצנור מחובר הענין מובן דכיון שפסולו רק משום שהי' עליו שם כלי בתלוש, והצנור עצמו אינו כלי כלל, לכן בעינן שיעור חשוב של כלי, ופחות מרביעית בחרס לא חשיב, ולכן אין בכחו להחשיב שם כלי על הצנור, והיינו טעמיה דר"י דפליג, וס"ל דכאן א"צ חשיבות כלי, שהרי מודים חכמים לר"י דכלים שתחת הצנור אפי' קטנים ביותר ואפי' כלי אבנים וכש"כ כלי חרס פוסלין, ומסתברא דאפי' חיברין פוסלין, ורק כאן בצנור שעיקרו אינו כלי והחזק טפל לצנור, בזה הצריכו חכמים חשיבות כלי, מיהו אם מיירי גם בצנור תלוש ק"ק, ומ"מ י"ל כיון שבאמת אינו עשוי להחזיק המים, ומשמש כצנור מחובר, לא החמירו לחשוב הגומא ככלי אלא א"כ יש לה חשיבות כלי בפ"ע, דבזה דמיא קצת לסברא דשברי כ"ח, שצריך לתת לגומא חשיבות בפ"ע כאילו נשברה מן הצנור.

ח. הגומא שנתמלאה בצרורות אינה ראויה לקבל צרורות, ושוב לא ניחא ליה בקבלתה כלל, ומ"מ נשאר בה דין כלי קיבול כיון שמים נכנסין לתוכה, אבל אם נסתמה בעפר שנכבש, ואין המים נכנסין לתוכה אינה פוסלת, אע"פ שאין סתימה זו מבטלת מתורת כלי, שזוהי סתימה עראית וגם ממחר לנקות הגומא שתוסיף לקבל צרורות כבתחלה,

המים, והרמב"ם פי' שאפי' עשוי להגביר לחץ המים שיקלחו למרחוק כשר.

ביאורים

החוטט בצנור לקבל צורות, בשל עץ כל שהוא דינו ככלי קיבול ובשל חרס ברביעית, אבל לא הוזכר כאן שפוסל את המקוה, רק בסיפא גבי צורות מתחלחלין בתוכו, ואמנם ממילא מובן, אבל דרך התנא לפרש, ועוד יש לדקדק שלא הוזכר דדוקא בחקקו ולבסוף קבעו פוסל, ושמא לא רצה התנא לסתום דלא כר"א דדף ב"ב ס"ו א', ולכן לא שנה בפירוש פוסל את המקוה כיון שלא ביאר כל התנאים לד"ז, ומתפרשא מתני' אף בתלוש, ודוחק, ועוד דמתני' דשוקת שחיברה בסיד דלא כר"א, וסתמא מיירי במחובר, ויתכן דבתלוש א"צ רביעית בשל חרס.

בשל עץ כל שהוא, פי' שלא נתנו חכמים שיעור של רביעית וכיו"ב, אלא כל מה שחטטו באופן הראוי לקבל צורות נעשה כלי ופוסל את המקוה, ובשל חרס אע"פ שראוי לקבל צורות אינו פוסל בפחות מרביעית, ואין לומר דפחות מרביעית אינו ראוי לקבל צורות, שזה תלוי בעומק הגומא ורחבה, ואין שיעור רביעית קובע בזה כלום, וגם מדר"י שמעינן דטעמיהו דרבנן משום חשיבות כלי, ולא משום תועלת הקבלה של הצורות, ואמנם מודים חכמים בכלים הנתונים תחת הצנור דא"צ רביעית כדתנן ואחד כלים קטנים, מ"מ בחקק שבצנור ס"ל דבטל אגב הצנור, וכיון שכל פסולו משום שנקרא עליו שם כלי בתלוש, אין נקרא עליו שם כלי אלא כשיש בו שיעור חשוב, כדאשכחן בשברי כ"ח שפחות מרביעית לא חשיבי.

היו צורות מתחלחלין לתוכו פוסלין את המקוה, אע"ג דלא ניחא ליה השתא בקבלת הגומא, שכבר נתמלאה בצורות ואינה משמשת כלום, אפ"ה כיון שהמים נכנסין

ומסתברא דגם בנתון תחת הצנור אינו פוסל כשסתום בעפר דהו"ל כאינו עשוי דרך קבלתו.

ט. סילון כיון שהוא סתום מלמעלה אין תועלת בגומא שא"א לנקותה, ומה שעושין צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע, פי' הרמב"ם כדי להגביר לחץ המים שיצאו בשטף, ולא מיקרי עשוי לקבלה עי"ז, כיון שמטרתו רק להעביר המים, ולפמש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שעושין כן כדי שיהא קל לחברו לסילון אחר או לגג או לסתמו, אין ראוי דבכה"ג לא מיקרי עשוי לקבלה, ומ"מ מסתבר כן.

י. בתוספתא פ"ד ה"ד נראה דפרצופות שמקלחין מים בפיהם לשתיית עוברי דרכים, ומכניסין סילון מאחוריהם כדי שיקלחו בפיהם, המים האלו פסולין כיון שנשאבו בתוך הכלי, אע"פ שעשוי רק להעביר דרכו המים, והטעם דסו"ס יש כאן כלי קיבול שמחזיק מים ואם נקובין מלמטה כשרין עי"ש, ועי' פיה"מ להרמב"ם בזה.

ביאור המשנה בקצרה

החוטט בצנור כו', צנור אינו עשוי לקבלה ואינו פוסל, אבל אם חטט בו גומא אע"פ שמטרתה לסייע בהילוך המים ולא לקבל מים אלא שיפלו לתוכה הצורות פוסלת את המקוה, ולא כל גומא פוסלת אלא הראויה לקבל צורות, ובשל חרס בעינן שיהא שיעור רביעית שיהא חשוב כלי ולא סגי בראוי לקבל צורות, דכיון שנטפל לצנור אינו חשוב כלי בפחות מזה, ור"י פליג שדינו כשל עץ, ואם נתמלאה הגומא בצורות אע"פ שאינה ראויה לקבל צורות פוסלת כיון דסו"ס עדיין יש כאן קיבול מים, אבל אם נסתמה לגמרי בעפר אינה פוסלת, אע"פ שסתמה זו עראית ואינה מבטלת מתורת כלי בעלמא, סילון סתום גם מלמעלה ואע"פ שהוא רחב מן האמצע בכל צדדיו אינו פוסל, כיון שלא נעשה לקבל

דלראב"י עם ההמשכה נעשין מיד מים כשרים, ולרבנן ההמשכה הועילה שאינם פוסלין, ואח"כ מתבטלין ברוב ומשלימין ג"כ. - יש הרבה שיטות בד"ז וכתבנו לפמשנ"ת במקו"א דזה מיושב יותר.

ג. פשטא דמתני' כרבנן, אבל אפשר ליישבה גם כראב"י, דרישא דרוב מן הכשר מיתוקמא שפיר ברבייה ואח"כ המשכה, ואם רוב מן הפסול פוסלין גם בג' לוגין לפי שלא נטהרו בהמשכה, והיינו כראב"י, אבל פשטה כרבנן דברוב מן הכשר שנתערבו על מעלות המערה ג"כ יש חלקים שהפסול רוב, ורק בסך הכל רוב מן הכשר, ואפ"ה נטהרין בהמשכה, ורוב מן הפסול פסול עד שישלים רוב, אבל השאובין אינם פוסלים שכבר נטהרו בהמשכה וכן בסיפא היו מקלחין בתוך המים, לרבנן היינו שמתערבין באויר דרבייה בלא המשכה לא מהני, ולראב"י מיירי בנמשכין כל אחד בפ"ע, ואפ"ה פוסלין בג' לוגין.

ד. המשכה היינו שנמשכו ע"ג קרקע קודם שנכנסו למקוה, אבל מה שנמשכין בתוך המקוה אינו מטהר, שכבר נכנסו למקוה שאובין, ומ"מ ממעלות המערה למערה מהני, ויש להסתפק אם מיירי רק במעלות שלמעלה ממ' סאה, או דכיון דהשתא ליכא מ' סאה מהניא.

ה. הרמב"ם בהלכות וכן הרא"ש פ' שנתערבו בחצר ומשם לעוקה שטובלין בתוכה, או ממעלות המערה למערה, ובפיה"מ הביא עוד פירוש דנתערבו או בחצר או בעוקה או במעלות המערה, ומשם למקוה, וכ"פ הרע"ב, ויש סיוע לפי' זה שהוא הפשטות.

ו. מהא דפוסלין בג' לוגין מבואר דרבייה בלא המשכה לא מהני מידי, דהא לרבנן לא מיירי בהומשכו בפ"ע, ומתפרש שמתערבין באויר המקוה, ולעיל נתבאר מה בין זה למתני' דפ"ג מ"א, שאם נתערבו לאחר הביטול שוב אינם פוסלין.

בתוכה פוסלתן, אבל אם נכבש העפר אין מים נכנסין כלל אינו פוסל, והוכיח אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה מזה שדפנות הצנור שמעל הגומא אינם נחשבין ככלי, שהרי הגומא לא בטלה מתורת כלי ע"י העפר שנכבש בתוכה באופן עראי, ומ"מ המים שעוברין בדפנות הצנור שע"ג הגומא אינם פסולין, אבל כשהגומא פתוחה כל המים פסולין, כיון שעוברין ע"ג כלי, כדין כלי שהוא נתון תחת הצנור שפוסל את כל מימיו.

סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע, אע"פ שהמים עומדין בתוכו אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה, ומשמע שדרך לעשות כן, ופי' הרמב"ם שעושין כן להגביר לחץ המים שיקלחו למרחוק, וזה לא חשיב עשוי לקבלה, ולפמש"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שעושין כן כדי שיוכלו לסתמו או לחברו בקל, אין ראי' לד"ז, אבל אפשר לקיימו מסברא, ומה שלמד הרמב"ם מזה לפרצופות המקלחין מים דג"כ לא חשיב עשוי לקבלה, בזה צ"ע מהתוספתא.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. במשנה זו שנינו הכשר דהמשכה, שהרי יש כאן קרוב למחצה מים שאובין, והמקוה כשר, ומדנקט כשר משמע שהשאובין משלימין ג"כ, דהא מיירי אף במקוה שמחזיק רק מ' סאה וקתני כשר, וגם מדלא קתני אינם פוסלין.

ב. נחלקו ראב"י ורבנן בתמורה י"ב א' ב' אם המשכה מועלת לשאובין בפ"ע, או שההמשכה מועלת רק לאחר שנתבטלו ברוב כשרין, ולכו"ע בעינן שיהא במקוה רוב מי גשמים, אלא הנדון בסדר ההמשכה, דלרבנן אפשר להמשיך השאובין לחוד ואח"כ לבטלן ברוב מי גשמים, ולראב"י בעינן לבטלן תחלה ואח"כ להמשיכן יחד עם הכשרים, נמצא

אמרינן שנקרא עליהם שם פסול בגומא כשנתערבו, אבל חצר אינה עשויה למקוה, וניכר שהמים בדרך למקוה.

הא דחשיב המשכה ממעלות המערה חידוש הוא, שהרי בתוך המקוה אינה המשכה, וגם מעלות המערה פעמים שהם מכלל המקוה כשהמים מרובין, ויתכן לומר דדוקא במעלות שהם למעלה ממ' סאה חשיבא המשכה, שמקום זה אינו בהכרח מן המקוה, ואפשר דבכל ענין מהני, דסו"ס מה שנמשך כעת הוא ממעלות המערה למערה דהשתא המעלות חלוקין מהמערה בגבהן וצורתן.

אם רוב מן הכשר כשר, בחצר ובעוקה אפשר לשער דיש רוב כשר, אבל על מעלות המערה קרוב לחוש שנתחברו ורבו השאובין במקום זה, ואמנם בסך הכל לפי מוצא המים של השאובין ידענו שמי הגשמים רוב, אבל א"א לידע כן בכל רגע של תערובת, שהרי אנו מכשירין עד מחצה, ובשיעור כזה קרוב להיות השאובין רוב, ומזה משמע כרבנן דמהני המשכה אף ברוב פסולין.

אם רוב מן הפסול פסול, לרבנן אינם פוסלין את המקוה, ואם הוסיף עליהם מי גשמים נראה דמצטרפין, ולראב"י פוסלין בג' לוגין כבסיפא, אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה, דאיכא המשכה מהמקום שמתערבין עד המקוה, ולראב"י משום דאיכא רבייה ואח"כ המשכה, אבל אם היו מקלחין בתוך המים, דהיינו שהשאובין נשפכין לתוך המי גשמים באויר המקוה, ואין להם המשכה, אע"פ שמתבטלין ברוב הכשרין, פוסלין את המקוה בג' לוגין דרבייה בלא המשכה לאו כלום הוא, ולעיל פ"ג מ"א נתבאר מה בין זה להא דתנן שם דבלא נקרא עליהם שם פסול אפי' נתערבו כשרין כיון שנתבטלו השאובין ברוב הכשרין.

אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו כו', הא

ז. בטעמא דבעינן הכא שיהא ידוע שקדמו מ' סאה כשרים, ולא סגי בספק מים שאובין, נתבאר לעיל פ"ב מ"ה דכיון שכבר היו מקלחין ג' לוגין בשעה שבודאי לא הי' במקוה מ' סאה, בכה"ג יש כאן חזקת פסול, ודמי קצת לאין ספק מוציא מידי ודאי, ועכ"פ לא הקלו בכה"ג.

ביאור המשנה בקצרה

מים שאובין ומי גשמים כו' מים שאובין שהומשכו ע"ג קרקע קודם שבאו למקוה נטהרין, ומשלימין למ' סאה כשיש רוב מי גשמים, בין אם נמשכו מהחצר למערה או מעוקה שבחצר למערה או אפי' ממעלות המערה למערה, אבל אם לא נמשכו ע"ג קרקע, אלא שנתערבו עם הכשרים באויר, אינם נטהרים אע"פ שהכשרים רוב, ופוסלין בג' לוגין.

ביאורים

מים שאובין ומי גשמים, שנתערבו בחצר או בעוקה או במעלות המערה, ומשם למקוה, כשרים כל המים למקוה כשרוב מן הכשר, לפי שהשאובין נטהרו בהמשכה ממקום שנתערבו למקוה, ואין לומר דרק נטהרין ולא משלימין דכשר משמע שכל המים כשרים, דאל"כ הול"ל אינם פוסלין, ועוד דמשמע אפי' במקוה המחזיק רק מ' סאה כשר, ועוד דלרבנן דראב"י אף ברוב מן הפסול נטהרין בהמשכה, ופסול דקתני היינו שהמקוה פסול לטבול בו, וא"כ ברישא דקתני כשר היינו לטבול בו, וכן בסיפא קרי למי גשמים מים כשרים, וש"מ דלשון כשר לגמרי משמע.

בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה, לא זו אף זו קתני, דמהחצר עד המקוה ודאי ניכרת ההמשכה, אבל מעוקה הסמוכה למערה שהיא כחלק ממנה ס"ד דלאו המשכה היא, שהיא כחלק מן המערה, עי' פ"ו מ"א, קמ"ל דג"ז מהני, ואפי' ממעלות המערה למערה מיקרי המשכה, ויש עוד חידוש בעוקה, דלא

שנגמ"מ, אבל בתלמודן חולין ט"ז א' נראה דלאו כללא הוא, ולענין ע"ז פשיטא לן דכתלוש דמי, ולענין זרעים פלוגתא דתנאי לרבא עיי"ש, והכי מתפרשא סוגיא דב"ב ס"ו ב' כמ"ש תו' חולין שם.

ג. בב"ב ס"ו ב' מבואר דאף קבעו ולבסוף חקקו דינו כתלוש לענין טומאה, ורק בשאובין הקלו, וקשה מ"ט הקלו כאן לענין שא"צ צמיד פתיל, וי"ל דדוקא בצנור ודף אמרו כן שמשנתה שמם ע"י החקיקה כדאמר ב"ק ס"ז א', אבל שוקת שבסלע אין שמה משנתה ע"י החקיקה, דנקראת חקק שבמחומר ולא כלי בפ"ע, ואפי" סלע תלוש אפשר שכבדו קובעו ודינו כמחומר, ועכ"פ במחומר ודאי שאין כאן שינוי השם, וחיברה בסיד דסיפא אשוקת שלא בסלע קאי כדלהלן.

ד. במתני' מבואר דתלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש אף לקולא בדאורייתא, מיהו אכתי אפשר דלענין קבלת טומאה והכשר זרעים דינו כמחומר מדאורייתא, כיון דסו"ס משמש עם הקרקע, וסוגיא דחולין ט"ז א' משמע דהנדרון בדאורייתא, וא"כ גם סוגיא דב"ב דמדמינן הכשר זרעים לטומאה משמע דהנדרון מדאורייתא וצ"ע בכ"ז.

ה. הא דתנן היתה כלי וחיברה בסיד, נראה בר"ש ורא"ש דמפרשי היתה השוקת חקוקה בסלע בתלוש ואח"כ חיברה, אבל הרמב"ם מפרש היתה השוקת כלי בעלמא שחיברו בסיד לקרקע או לסלע, ולפ"ז ליכא למידק מסיפא דין קבעו ולבסוף חקקו, דלא קאי אגונא דרישא, והכי מסתברא דלשון סלע מתפרש בכל דוכתא דבר מחומר וקבוע, ולא מסתבר לפרש הי' הסלע כלי וחיברו, ולשון היתה משמע אשוקת, וכן חיברה בסיד שייך על כלי ולא על סלע שכבדו קובעו יותר מן הסיד, ומ"מ מדנקט היתה כלי גמור בתלוש, משמע שאם לא היתה כלי דינה כמחומר, והכי דייק בירושלמי ממתני'.

דבעינן הכא ידוע בודאי ולא מטהרינן מדין ספק מים שאובין, כתבנו לעיל פ"ב מ"ה דכיון שידוע בודאי שמקלחין כאן ג' לוגין שאובין, ובאותה שעה עדיין אין במקוה מ' סאה, והנדרון מי קדם להגיע למקוה, הר"ז כחזקת מים שאובין לפנינו ואין חזקת מקוה כנגדו, דחזינן לפנינו ג' לוגין שאובין נופלין למקוה שאין בו מ' סאה, ויש ספק שמא קדמו להכניס לתוכו מ' סאה מים כשרים, ואפשר שזה מרומז במ"ש נפלו על הכשרים וירד על השאובין, לומר שהם בדרכם כבר בודאי, והספק אם הגיע למקוה, וצ"ע.

משנה ה (א)

הקדמה – ידיעות ודינים

א. לשון המשנה בידים פ"א מ"ב שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזין מי חטאת ואין נותנין לידים אלא בכלי ואין מצילין בצמיד פתיל אלא כלים, והיינו כלים תלושין או שדינם כתלושין, וחקק שבסלע שאינו כלי סגי ליה בכיסוי להציל באהל המת, וכן לפסול את המקוה כל שדינו כמחומר אינו פוסל.

ב. ג' אופנים בכלי המחומר, א' חקקו בסלע שמחומר מעיקרו, ב' קבעו ולבסוף חקקו, ג' חקקו ולבסוף קבעו, וכ"ז בכלי שיש לו קיום בפ"ע, כסלע שהוא גוף בפ"ע, אבל בנין אבנים שבנאו ע"ג קרקע, ועיקר קיומו עם הקרקע, עדיף מהני דמתני', שאין לו שום שימוש דתלוש, מיהו לענין ע"ז דינו כתלוש כיון שכולו נעשה ביד"א, ע"י ע"ז מ"ז ב', וסלע שמחומר מעיקרו אין לאדם תפיסת יד בו, ודינו כמחומר, דדין ע"ז אינו תלוי בשימושי תלוש, אלא בתפיסת ידי אדם, מיהו בירושלמי ע"ז פ"ג ה"ו הקשה ממתני' דחזינן דתלוש ולבסוף חיברו כמחומר, לרב דסבר דבית הוי כתלוש לענין ע"ז, ומשני דאבנים שסיתנן לבנין הר"ז ככלי שחיברו אחר

ביאור המשנה בקצרה

השוקת שבסלע כו' דכלי שחקקו במחובר דינו כמחובר לכל דבר, אפי' להקל בדאורייתא שא"צ צמיד פתיל, מיהו דוקא כשלא נשתנה שמו, דחקק שבסלע נשאר שמו כקרקע, ולפי' הרמב"ם לעולם סלע כמחובר שמציאות כבידו קובעו, וזהו שם סלע בכל מקום דבר הקבוע ומחובר, והא דתנן היתה כלי היינו בכלי בעלמא שחיברו, דנשאר דינו כתלוש לכל דבר, ופוסל את המקוה כ"ז שמחזיק את מימיו, ואם ניקב כשר, כיון שאינו מקבל מים כלל.

ביאורים

השוקת החקוקה בסלע, לשון סלע מתפרש בסתמא הקבוע בקרקע מששת ימי בראשית, וא"כ הר"ז כאילו קתני השוקת החצובה בקרקע, אבל מדרקתני סיפא היתה כלי וחברה כו', שמעינן דברישיא מיירי בכל האופנים שהיתה השוקת בסלע, אפי' תלש הסלע וחיברו, ואפשר דסלע בכל אופן דינו כמחובר דכבידו קובעו, ולא משכח"ל ביה שם כלי שחיברו, וא"כ היתה אבן קטנה יותר, ושוב אין שמה סלע.

החילוק בין שוקת שבסלע לצינור שקבעו ולבסוף חקקו, דלחומרא דינו כתלוש ורק בשאיבה דרבנן הקלו כדאמר ב"ב ס"ו ב', יש לפרש משום דאין השם של הסלע משתנה ע"י החקיקה, ואפי' סלע שלא חיברו כלל יתכן שדינו כמחובר, דלעולם שם סלע עליה, ולא מיקרי כלי, אלא חקק שבסלע.

היתה השוקת כלי בתלוש ואח"כ חיברה לקרקע או לסלע בסיד, כן פי' הרמב"ם, והכי משמע לישנא דמתני' דהיתה וחיברה אשוקת קאי, ולא קאי על הסלע, דכל שוקת שבסלע כמחובר, ורק כלי בעלמא שחיברו דינו כתלוש, וה"ה כלי שחקקו באבן תלושה ונראה ככלי וחיברו, ובר"ש ורא"ש משמע שפירשו דחקק שוקת בסלע ואח"כ

חיברו דינו כתלוש, ולפי' זה מיירי בסלע המיטלטל אבל סלע שכבידו קובעו דינו כמחובר בכל ענין.

כלי שקבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה, אבל צריך צמיד פתיל ואין טובלין בתוכו, שרק בשאיבה הקלו, כ"כ האחרונים ז"ל להחמיר דלא כמשמעות הטור והרמ"א, מיהו בשלא נשתנה שמו כגונא דשוקת שבסלע יש לקיים כמתני' דמדאורייתא נמי כמחובר דמי.

משנה ה (ב)**הקדמה – ידיעות ודינים**

א. שוקת התלושה שחיברה בסיד שאמרנו שפוסלת את המקוה, אם ניקבה ואינה יכולה לקבל מים כל שהן אינה פוסלת את המקוה, בין אם הנקב מלמטה בין מן הצד סמוך לשוליה, ואפי' כמחט, כך מתפרשת רישא דמתני' דקתני ניקבה כו' כשרה, והא דמסיים וכמה יהא בנקב כשפופרת הנוד, הוא ענין אחר ולא קאי על הנקב דרישא, כ"מ בסוגיא דיבמות, ואמנם צריך לשוב למה נשנה כך, אבל זהו הדין העולה ע"פ הגמ', וכ"מ בתוספתא דסגי בכמחט.

ב. יש להסתפק אם ד"ז דסגי בנקב כמחט הוא דוקא בשחיברה בסיד, או דה"ה כל כלי תלוש הנתון תחת הצינור אם הוא נקוב אינו פוסל, והנה בעיקר הדין לא נעשית השוקת כמחוברת ע"י הסיד, כדחזינן שממלאין בה ומקדשין בה, דבעינן כלי תלוש מדאורייתא, ולא החמירו בזה מדרבנן, ואף בנקובה כמחט ויותר צריכה צמיד פתיל ואין טובלין בתוכה דהויא כתלוש, וא"כ הנדון רק בדיני שאיבה בכונה, דכשהכלי מחובר בסיד ואינו מחזיק מימיו, הר"ז כצינור שהמים עוברין דרכו, אבל בכלי תלוש יכול להשתמש במים לצרכו, וליתלם עם הכלי אע"פ שהוא מנטף, ונראין הדברים שתלוי בכונתו, שאם

ה. הא דמהני חיבור כלי למקוה כשפופרת הנוד להטביל בתוכו, היינו דוקא כשיש רוב שיעור מ' סאה במקוה שאז הכלי נטפל למקוה, אבל רובו בכלים לא מהני.

ו. טעמייהו דב"ש נראה בגמ' שם דפליגי על שיעור עירוב מקואות כשפופרת הנוד, דהיינו שנקב במחיצה שהעומד מרובה אינו מחבר המקואות, כדין מחיצה בעלמא שעומד מפריד, ולדבריהם אפי' אינה מקבלת מים בעינן שתפחת רובה.

משי"ב כאן בהכשר טבילה בכלי נקוב כשפופרת הנוד שמחזיק מים למטה מן הנקב, וכן בניקב מן הצד פחות משפופרת הנוד שאינו פוסל, יש בד"ז אריכות בראשונים ואחרונים והארכנו בזה במקו"א דיש להחמיר בזה, וכתבנו כאן להבנת המשנה מה שנראה מתיישב יותר.

ביאור המשנה בקצרה

ניקבה מלמטה כו', כלי הנתון תחת הצינור להעביר מים למקוה, אם הוא נקוב בענין שאינו מחזיק המים כלל, בין מלמטה בין מן הצד סמוך לשוליה אפי' כמחט, שוב אינו פוסל, ואם ניקב כשפופרת הנוד ומחובר למקוה במים הממלאין כל הנקב דינו כמקוה לכל דבר, דשיעור חיבור זה משוי למים כמחוברין, ומצטרפין ומטבילין בתוכו אפי' מקבל מים מן הנקב ולמטה, וב"ש חולקים שאין מקואות מתחברין במחיצה שהעומד מרובה עד שתפחת רובה.

ביאורים

ניקבה מלמטה, שבכל ענין המים יוצאין דרך הנקב, או מן הצד סמוך לשוליה באופן שאינה יכולה לקבל מים כל שהן כשרה, ולא שנינו שיעור לנקב זה, ומבואר בתוספתא דאפי' כמחט כשר, והא דאמרינן וכמה יהא נקב ענין אחר הוא, כמ"ש הר"ש מגמ' דיבמות.

באמת נתכוין לתלוש המים לא סגי בנקב להכשירו, אבל אם הוא נתון שם שיעברו מים דרכו כההיא דשוקת, ואפי' אם רוצה שיוכלו לשתות משם כ"ז שלא נתרקנו, אין זו תלישה בכלים דסו"ס אין למים קיום כאן, אלא שעוברין דרך הכלי, וצ"ע בזה, אבל בפשוטו גם השוקת דמתני' עשויה לשתות ממנה וכשרה, מיהו במתני' פ"ו מ"ה שנינו רק שק או קופה שאינם מחזיקין מים כלל, וא"כ בנקב קטן י"ל דפסול.

ג. שוקת המחוברת למקוה בנקב שיש בו כשפופרת הנוד והמים ממלאין כל הנקב, הר"ז כמקוה לכל דבר, ומטבילין בתוכה אע"פ שהיא תלושה, ואפי' מחזקת מים מן הנקב ולמטה, כדתנן בשירה ותיבה שבים פ"ו מ"ה דבנקובים כשפופרת הנוד מטבילין בהם, ואין זה כטבילה בכלי תלוש, כיון שחיבור המים כשפופרת הנוד עושה את כל המים כמחוברין לכל דבר, ואין מקדשין מים אלו ואין מזין מהם, שהם כמחוברין, ומשלימין למ' סאה, כענין שמצינו בגמ' חגיגה י"ט א' שלר"מ אפשר להטביל מחטין וצינורות בראשו של אדם שרגליו נוגעות במים, ומצינו בתוספתא שמשיק עריבה מליאה טיט להשלים למ' סאה, וכן במתני' פ"ז מ"ו בסגוס, ועוד.

ד. לפ"ז מתפרשת מתני' וכמה יהא נקב ותהא כשרה אפי' אם מקבלת מים מן הנקב ולמטה, כשפופרת הנוד, שאז היא כמקוה לכל דבר, ואצ"ל שאינה פוסלתו אם נפלו המים לתוכה כשהיא מחוברת במים כשפופרת הנוד למקוה, והתנא סתם בלשונו משום דלא סגי בנקב כשפופרת הנוד אלא בעינן נקב מלא מים המחובר למקוה, ואפשר דאפי' אם עדיין אין במקוה מ' סאה, סגי בחיבור זה שלא יפסלו מים הנופלין לשוקת, דהו"ל כמים צפין ע"ג השוקת שאינם נפסלין אפי' בפחות משפופרת הנוד שהם כמחוברין לקרקע עי"ז.

לחלק בין מעין למקוה בד"ז, כדלקמן פ"ה מ"א, וגם יתכן שבמשנה ראשונה היו שונים דבעינן שיהא בנקב כשפופרת הנוד, כדתיא בתוספתא שבר"ש שרק ברגל שלישי הכריעו ביבנה דסגי בכמחט, ושיעור שפופרת הנוד לעירוב מקואות נאמר, וכאן במשנה שנו כלשון ששנו במשנה ראשונה, ולכן לא הביאו ביבמות מתני' אלא ברייתא, משום דמתני' הי' צריך להאריך אהיכא קאי, ובברייתא כל הענין מבואר, ועי' להלן דאפשר דמעשה דריב"ב הי' בשוקת שבסלע, ולא בכלי שחיברה בסיד.

אריב"ב מעשה בשוקת, שהיתה בירושלים, והיתה נקובה למקוה כשפופרת הנוד, והיו מטבילין בירושלים כל הכלים שצריכין טבילה בשוקת זו, אע"פ שמחוברת למקוה רק בנקב כשפופרת הנוד (והנקב אפשר שהי' למעלה והיו מים בשוקת גם למטה מן הנקב, מיהו ה"ה אם הי' למטה), ושלחו ב"ש ופחתה שתהא מחוברת ברובה, דס"ל שעומ"ר מפריד בין המקואות, וכ"מ ביבמות שם ענין המעשה הזה, ועי' לקמן פ"ו מ"ה דר"י מצריך בכלי גדול ד"ט ובקטן רבוב, ולא מסתבר דס"ל כב"ש, אף דבתוספתא אמר כן משום ב"ש, ועי' בזה לקמן שם, ומפי' ר"ש נראה דר"י מפרש שהי' המעשה בשוקת שבסלע, ולא בשוקת שהיתה כלי וחיברה.

במקו"א נתבאר בארוכה בפר"ש והרא"ש והרשב"א בכ"ז ע"ש.

ויש לשאול למה שנה התנא ד"ז בשוקת, הרי בפשוטו כל כלי הנתון תחת הצינור אם הוא נקוב אינו עשוי לקבלה, וי"ל דדוקא דומיא דשוקת שקבועה במקומה והמים עוברין דרכה למקוה, בכה"ג לא חשיבי המים כתלושין, אבל המניח חבית תחת הצינור לקבל מים לצרכו, אע"פ שנקובה פוסלת את המקוה, דסו"ס תלש המים לצרכו, ולא גרע מסגוס ומים שבראשו שהם שאובין כמ"ש בתוספתא פ"ג, מיהו אם הניחה שלא ע"מ לתלשן אלא דומיא דשוקת אפשר דכשר, ובמתני' פ"ו מ"ה שנינו רק שק או קופה, שאינם פוסלין בנתונין תחת הצינור, אלא דהתם אפי' במתכוין שיכנסו לתוכן לתלשן י"ל דאין ע"ז שם שאיבה, וצ"ע.

וכמה יהא בנקב כשפופרת הנוד, לפי המבואר ביבמות ט"ו א' לא קאי ארישא, אלא דין נוסף בשוקת שאם מחוברת למקוה כשפופרת הנוד מטבילין בתוכה ואע"פ שמקבלת מים מן הנקב ולמטה, מיהו לב"ש אף אם אינה מקבלת מים מן הנקב ולמטה בעינן שתפחת רובה, ולכן סתם התנא לשונו, דמיירי בכל גוונא, ותנייה הכא כלפי מה ששנינו דפוסלת את המקוה אם מקבלת מים כל שהן, כלפי זה סיים התנא כמה יהא בנקב ולא תפסול את המקוה אפי' מקבלת כשפופרת הנוד, ולא שנה כן בהדיא משום דלא סגי בנקב, עד שתהא מושקת למקוה כשפופרת הנוד מלא מים, מ"מ שנאו כאן מפני שידוע שמטבילין בשוקת כמעשה דריב"ב, וכן כדי

פרק ה

משנה א-ב

הקדמה – ידיעות ודינים

כלים והשיקה למקוה צריכה שפופרת הנוד ובמעין כל שהוא.

ב. ויש לעי' א"כ מ"ט מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול הרי הוא מחובר למעין שכולו עובר ע"ג השוקת ושוקת כלי אבן

א. כלי שהשיקו למעין מימיו טהורין וכלים שבתוכו טהורין, כדתיא בתוספתא פ"ה הובאה בר"ש פ"ו מ"ה עריבה שהיא מלאה

אלא מעין שנתלש ע"ג כלי, דומיא דתוך הכלי.

ה. המים שנכנסו לשוקת נעשו שאובין, ואם מתחברין למעין משיצאו מן השוקת, חזרו ונטהרו בהשקה זו, וזהו ששנינו כשר חוצה לה, דההשקה בתוך השוקת לא מהניא, שהרי בלא"ה מי השוקת מושקין למעין בתחלתו.

ו. העבירו ע"ג בריכה כיון שהוא מחובר הרי הוא כמו שהי', אבל אם הפסיק חיבורה למקור המעין נעשית כמקוה, שאין דין מעין כלל אלא בחיבור למקורו, בין עומדין בין זוחלין, ואדרבה זוחלין גרע טפי.

ז. המשיך מעין לתוך בריכה מלאה מים אין חילוק אם המים היו פעם מי מעין או שהם מי גשמים ואפי' שאובין, מ"מ אינם חוזרין לדין מעין עד שירבו מי המעין עליהם, כדתנן מ"ה העיד ר"צ על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרין, וזהו ששנינו עד שידע שיצאו הראשונים, והיינו רוב הראשונים לפי ערך, דלעולם לא יצאו כולם שהרי נכללים לפי ערך עם מי המעין.

ח. מעין שהעבירו ע"ג ספסל לר' יוסי נפסל מדין מעין, וא"כ אינו מטהר בזוחלין, ולכן א"א להטביל ע"ג הספסל כשהמעין זוחל על גביו, אבל אם הספסל שוקע במים ואינם זוחלין מטבילין גם ע"ג הספסל, אלא שבכה"ג גם המעין לא נפסל, דכל עיקר דברי ר"י הוא מפני שהמעין נתלש ע"ג הספסל, וזה לא שייך במעין שנפגש במקוה שיש ספסל שוקע בתוכו, ולפ"ז אין ממתני' שום מקור לפסול טבילה ע"ג כלים, אבל הראב"ד פי' מתני' בע"א.

ביאור משנה א'

מעין שהעבירו ע"ג השוקת כו', מעין שכולו נכנס לתוך השוקת הרי הוא נפסל ומימיו שאובין, ואע"פ שהוא מחובר למקור המעין, מ"מ הכלי מפקיע כחו, כיון שכולו

שאינה מק"ט, ועו"ק דבמקוה כה"ג שנינו לעיל סופ"ד שאם השוקת נקובה כשפופרת הנוד למקוה מטבילין בתוכה, וה"ה אם מושקת למקוה מלמעלה ברוחב כשפופרת הנוד, וא"כ מ"ט במעין שנינו דפסול, ויעו' בזה בר"ש ורא"ש ורשב"א ומ"ש כאן הוא ע"ד פי' הראב"ד והרא"ש, ונראין הדברים דהכא מיירי שכל המעין כנתלש ע"ג השוקת, ואמנם מעין גדול שיש שוקת בקרקעיתו אינו נפסל, אבל מעין שהעבירו ע"ג השוקת, היינו שכל זחילתו של המעין במקום זה נכנסת לתוך הכלי ובכה"ג אין החיבור למקור המעין מצילו משאיבה זו, דסו"ס הכלי תופס בתוכו את כל המעין, [ועי' פ"ו מ"ו במעין שיוצא מן התנור שאינו נפסל אע"פ שכולו בתנור], וגם במקוה אם רוב המקוה בשוקת, פסולה, ואפשר דאפי' מדאורייתא, שלא הכשירו כלים המחברין אלא כשנטפלין למקוה שיש בו רוב שיעור מ' סאה, וכמ"ש מרן זללה"ה בשם מהרי"ק, והכא במעין אין השוקת נטפלת ליחשב כחיבור למעין, שהרי כולו נבלע בתוכה, ולכן נעשין המים כשאובין, ומסתברא שרק מדרבנן הוא נפסל, כיון דסו"ס יש כאן חיבור למעין, ומעין גופיה א"צ שיעור.

ג. ובזה מובן מה שפסל ר' יוסי העבירו ע"ג כלים או ע"ג הספסל, אע"פ שאין שם שאיבה כלל, ומימיו כשרין למקוה, מ"מ המעין כנתלש ע"ג הכלים דמי, שבמקום זה ניתק ממקומו בקרקע ונתקבל כולו ע"ג הספסל, ור' יהודה סבר דלא גזרו אלא בשנכנס לתוך כלי, ששאיבת הכלי לתוכו מפקעת יותר.

ד. מעין שעובר על שפת השוקת מבואר במתני' דכשר, ויש לשאול מ"ש מע"ג כלים, ונראין הדברים ששוקת משוקעת בקרקע, ושפתה שוה לקרקע עולם, ולכן אין המעין שעובר על שפת השוקת כנתלש ע"ג כלים, וה"ה בספסל וגב כלי שמשוקע בקרקע והמעין עובר על גביו שאינו נפסל, דלא אמרו

העבירו ע"ג שפה כל שהוא, פי' שמעט מרוחב המעין עובר ע"ג שפת השוקת אפי' כל שהוא, אותו כל שהוא לא נפסל, ואף מטהר את המים שיוצאין מן השוקת שנפסלו כדין שאובין בשוקת, לפי שהמעין מטהר בכל שהו, וז"ש כשר חוצה לה, שאין המים שבתוכה נטהרין אף אם מחוברין למעין שע"ג השפה, שאין בו כח לטפול מי השוקת לכל שהוא שבצדה.

ויש כאן ג' עיונים, א' למה אין שפת הכלי פוסל המעין, כמו ששנינו במ"ב בהעבירו ע"ג כלים, ובמה גרע שפת הכלי מגב הכלי, ב' המים שיצאו מן השוקת כבר נטהרין בהמשכה, ומה תועלת יש במעין כל שהוא שמטהרם, ג' איך המים שיוצאין נטהרין הרי הם זוחלין, ודינם כקטפרס שאינו חיבור, ואמנם המעין מטהר בזוחלין, אבל כ"ז שמי השוקת רוב, אינם נטהרין בזוחלין ע"י המעין.

ונאמרו בזה כמה דרכים, ונכתוב יישוב אחד, א' שהשוקת שקוע בקרקע, ושפת השוקת כגובה הקרקע, ובכה"ג אין המעין נתלש ע"ג כלים, אלא כעובר ע"ג עלים שמונחים ע"ג קרקע, וה"ה אם יהא כלי משוקע בקרקע ואין חלל תחתיו שאינו נפסל, ב' הראב"ד הוכיח מכאן דשאובה שהמשיכה כולה פסולה ועי' בסמוך, ג' אפשר דמיירי כשנעשין אשבורן ביציאתן מן השוקת, ומעין שמשיק למקוה שאוב מטהרו בהשקה זו, ובזה ניחא דאין כאן הכשר המשכה שמיד ביציאתן מן השוקת הם בשטח המקוה, והר"ז כנופלין מהכלי למקוה, ולפ"ז לא נתחדש כאן קולא במי השוקת בגלל שמדאורייתא בלא"ה כשרין מעיקרא.

העבירו ע"ג בריכה דינו כמעין לכל דבר כ"ז שלא הפסיק חיבור הבריכה למקור המעין, דכיון שהבריכה מחוברת הר"ז כגומא שבקרקע שהמעין עובר בתוכה, וכ"מ בסיפא דכ"ז שלא הפסיקו כשר לזבים, ואין נגרע דין

נשאב לרשות השוקת, ואין הכלי נטפל ליחשב כמושק למעין, ואם המעין עובר כל שהוא חוץ לכלי, הרי המשהו הזה בדין מעין, ומטהר את המים שיוצאין מן השוקת שלא יפסלו כשאובין, ושפת השוקת כחוץ לכלי דמיא, כיון שהיא שוה לקרקע עולם, ואין המעין נתלש עליו.

העבירו ע"ג בריכה המחוברת דינו כמעין לכל דבר כ"ז שמחובר למקור נביעתו, אבל אם הפסיק החיבור דין הבריכה כמקוה, חזר וחברו לבריכה והמים נכנסין בזו ויוצאין בזו, אין מי הבריכה נחשבין כמעין עד שירבו מי המעין עליהם, וידע לפי ערך היוצאין מן הבריכה שכבר יצאו רוב הראשונים, ורבו מי המעין עליהם.

ביאורים למשנה א'

מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול, שכל המעין נעשה כשאוב בשוקת, והטעם מפני שא"א לראות השוקת כנטפלת ומתבטלת למעין, שהרי כולו ברשות השוקת, אבל אם הכניס כלי כשוקת זה לתוך מעין שמימיו מרובין, הרי הכלי נטפל למעין, ונטהר בהשקה, כמו ששנינו לעיל סוף"ד בשוקת שהשיקה למקוה ברוחב כשפופרת הנוד, וה"ה מלמעלה דעדיף מנאב כשפופרת הנוד, וזהו ששנינו פסול על כל המעין, ולא אמרו המים שבשוקת פסולין, וכן מתפרש לשון שהעבירו ע"ג השוקת, שכולו עובר דרך השוקת, ומסתברא דמדאורייתא כשר כיון שמושק למעין, ואפי' נימא דמקוה שרובו בשוקת ומיעוטו בקרקע פסול מדאורייתא, מעין עדיף שמקורו ודאי דינו כמעין, והמעורב לו כמוהו, משא"כ מקוה שצריך להשלים מ' סאה, ויש עוד פירושים בראשונים בטעם הפסול אע"פ שמושק למעין, ומש"כ כאן הוא ע"פ הראב"ד בשילוב דברי הרא"ש, ולמש"כ פסול לקדש בשוקת זו, כיון שמדאורייתא דינה כמחוברת.

דדוקא בגומת המעין מהני לטהר רוב השאובין, אבל בזחילת המעין אין רוב השאובין מטהרין בכל שהוא אע"פ שמושקין למעין, צ"ל דה"נ אין דינם כמעין כלל, וכיון שהבריכה אשבורן לא הוצרך להזכיר פסול זוחלין, שהרי בא לבאר דין מי הבריכה, וכיון שסתמא יש בה מ' סאה כדקתני ברישא הרי הוא כמקוה, לכך שנה הנפ"מ במי הבריכה עצמה שאע"פ שראויין לדיני מקוה כברישא, עדיין אינם ראויין לדיני מעין, ויש עוד ישוב דבכה"ג שהזחילין הם מי מעין והם מושקין למי גשמים שבאשבורן, הר"ז כמחוברין לגומת המעין, דעיקר הפסול הוא בנוטפין זוחלין שהם קטפרס ואינם מתחברין להיות כמעין, כיון שהם לעצמם אינם חיבור, וצ"ע בזה, ונתבאר במקו"א בכ"ז.

ביאור משנה ב'

העבירו ע"ג כלים כו' העביר המעין ע"ג כלים שאין להם תוך כגון ספסל או גב הכלים, אע"פ שהמעין נתלש ע"ג הכלים ס"ל לר"י דהרי הוא כמו שהיה, כיון שלא נשאב לתוך הכלי, ור' יוסי סבר שגם בתלישה זו ניתק חיבורו ממקור המעין, וזו גזירה אטו תוך הכלי, או גזירה אטו כלי המק"ט כדלקמן מ"ה, וכשר למקוה כיון שלא נשאבו מימיו, וע"ג הספסל כיון שהמים זוחלין פסול.

ביאורים למשנה ב'

העבירו ע"ג כלים או ע"ג הספסל, סתמא משמע דומיא דשוקת שאינה מק"ט, דאל"כ הרי נפסל מדין הויה ע"י דבר המק"ט, מיהו ע"י לקמן מ"ה דאפשר דר' יהודה לא ס"ל פסול זה כלל, אבל ר' יוסי דפסל ודאי מתפרש גם דומיא דשוקת, ואפ"ה ע"ג כלים כגון כלי אבנים וספסל של אבן נפסק חיבורו ואינו בדין מעין.

ר' יהודה אומר הרי הוא כמו שהי', דכיון שלא נשאב לתוך כלים, אלא ע"ג אחורי

מים חיים במה שנכנסו לתוך בריכה הנעשית בידי אדם, אבל כשהפסיק חיבורה למקור נביעת המעין נעשית כמקוה, שאין דין מעין אלא בחיבורו למקור המעין, בין אם המים שנפסקו מן המעין נחים באשבורן כבריכה זו, ובין אם זוחלין כגון שהפסיק המעין באמצע המדרון, ויש כאן קושיא מגל שנתלש ויתבאר במ"ו בס"ד.

חזר וחיבר המעין לבריכה והוא נכנס בצד זה ויוצא בצד אחר כשהבריכה מתמלאה, מ"מ אין המים שהיו בבריכה תחלה נטהרין ליחשב כמי מעין, אע"פ שמקורם הי' במעין, דמשניתק חיבורן הרי הם כנוטפין ודינם כמי גשמים לכל דבר, ולכן פסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים שהיו בבריכה שנפסקה, והקשה הראב"ד הרי סגי ברבו זוחלין על הנוטפין, ועו"ק דכיון דלא מיירי בשואב מי הבריכה בידיו, אלא שהם יוצאין ע"י שמי המעין נכנסין בזה ויוצאין בזה, א"כ לעולם נשארין מי הבריכה בתערובת, וי"ל דאה"נ דידע שיצאו מן הראשונים כפי הצריך שיצאו, ואם ידע שיצאו רובן כשרין, ולא סגי במתחשב שיצאו לפי ערך, דכיון שהנדון בדאורייתא צריך לבלול המים שיצאו בערך שוה מהחדשים והישנים, וכשידע שיצאו רוב הראשונים כשר, וזהו שינוי הלשון ששינונו כאן עד שידע, ולעיל פ"ג מ"ג שנינו עד שיתחשב ע"י"ש.

ויש כאן קושיא דמדקתני פסול לזבים ולמצורעים, משמע שדינו כמעין אלא שאין דינם כמים חיים, דאל"כ הול"ל שעדיין הוא כמקוה עד שידע שיצאו הראשונים, וא"כ מטהר בכל שהוא ובזוחלים אף קודם שיצאו הראשונים, ואמאי הרי כ"ז שרובו נוטפין אינו מטהר בזוחלין, ודעת מרן זלה"ה דרק לענין כל שהוא דינו כמעין, וכדין מעין שרבו עליו מים שאובין ששוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא, אבל להסוכרים

הכלי, וכש"כ ע"ג ספסל שאין לו תוך כלל, לא נגרע כח המעין, והרי הוא כמו שהי' לכל דבר.

ובלבד שלא יטביל אפי' ע"ג הספסל, וכש"כ ע"ג כלים שיש להם תוך, אלא שהעבירו על גב הכלי.

משנה ג

הקדמה - ידיעות ודינים

א. מעין שרבו עליו מים שאובין מטהר בכל שהוא, אע"פ שטובלין במקום שרובו מים נוטפין, דכמו שהמחובר למקוה כמקוה, ה"ה שהמחובר למעין כמעין, דכח הנביעה כמ' סאה של מקוה חשיב, וכל המחובר לו מטהר כמוהו מכוון.

ב. מעין מטהר בזוחלין, ואע"פ שבעלמא קטפרס אינו חיבור, מ"מ המים שנמשכו מן המעין דינם כמחוברים למעין אפי' בזוחלין, וממילא גם מחוברים זל"ז, אבל אם נפסק החיבור למעין נפסק חיבורן זל"ז.

ג. מים שנפלו לגומת המעין ונתחברו למקור נביעתו באשבורן, שוב אין נפסק חיבורן מן המעין כשיזחלו, והן מטהרין בזוחלין כמי מעין, שאין היתרון של טהרת מי מעין מפני שהם נבעו מן הקרקע, אלא שחיבורן למקור המעין אינו ניתק בזחילה, וממילא גם מים אלו משנתחברו אין חיבורם נפסק בזחילה, ועוד שהזחילה של כל המים מתייחסת למעין שהוא נובע ושולח ריבוי המים שבגומא לזחול לחוץ, כ"נ לכאורה.

ד. בפשוטו מדאורייתא אין חילוק בין מעין מושך למעין עומד, כל שנתחברו המים באשבורן למקור נביעתו דינם כמעין, אבל מדרבנן אם ניכר שמשיכתו באה ע"י השאובין נראה כשאובין המטהרין בזחילה.

ה. פשטות המשנה בנותן שאובין יותר ממי המעין, ואפ"ה נעשין כמעין בין ברישא בין בסיפא.

ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה, שנפסל במה שנתלש ע"ג הספסל, וכשר למקוה מפני שלא נשאב בכלי, אבל חיבורו למעין ניתק בתלישה זו, ושוב אינו חוזר להכשר מעין שכבר נפסק חיבורו למקור הנביעה כשעבר ע"ג הספסל, והרי המים העוברים כשרין לטהר באשבורן ובמ' סאה, ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל ששם המים זוחלין, דאם המים ע"ג הספסל אשבורן ומחוברים למ' סאה שאחרי הספסל, א"כ הר"ז כמעין שהעבירו ע"ג בריכה, דכל עיקר הא דפסל ר"י את המעין הוא מפני שנתלש וקיומו ע"ג הספסל, וזה שייך רק בזחילת מעין, אבל ספסל שמשוקע בקרקע בריכה, אינו פוסל את המעין שעובר על גביו, וה"נ אם היו המים שע"ג הספסל אשבורן אף המעין לא נפסל, ולכן הזהיר ר"י שלא יטביל ע"ג הספסל כיון שאינו כמעין לטהר בזוחלין, ולפ"ז אם אח"כ נתמלא הכל מים וגם ע"ג הספסל הכל אשבורן יכול להטביל ע"ג הספסל בין במקוה בין במעין, ויש בזה אריכות דברים בראשונים שלמד הראב"ד ממתני' שלא להטביל ע"ג דבר המק"ט, ונתבאר במקו"א.

ויש כאן קושיא איך כשרין למקוה אם הכלים והספסל מק"ט, הרי הויתו ע"י דבר המק"ט, ומ"ש הש"ך ס"ק ל"ו בשם תוי"ט דמייירי שבלא"ה היו מגיעין למקוה צ"ע דהא כל עיקר טעמיה דר"י דהמעין נפסל היינו מפני שנתלש והויתו ע"ג הכלים והספסל, ואם אין כאן שם הויה לפסול המקוה, ראוי שישאר בדין מעין, ואיכא לאוקומה באינם מק"ט, או בדאיכא הפסק אויר להמכשירין בזה, אף דלישני' דר"י משמע שמיד חוץ לספסל כשר, ונתבאר במקו"א.

המעין ברוב, י"ל דבב"א נפסק החיבור של זוחלין אלו עם המעין, ונעשו כולן כחרדלית של גשמים שאינה חיבור זל"ז, ונפסלו כל הזוחלין מדאורייתא, אבל אם נתחברו זוחלין של מעין עם אשבורן של מי גשמים י"ל דהוי חיבור כמשנ"ת בסמוך].

ז. מיהו נראה דהחסרון בגלל שחיבורם למעין בכח זוחלין, ולא באשבורן, דבפשוטו כל המחובר למקור הנביעה באשבורן הרי הוא בכלל גומת המעין, ונפ"מ דמעין המושך מעצמו, והושק לברית מים עומדת דכמו שנטהרין מכח השקה למעין, דה"נ מטהרין כמעין בכל שהוא, וצ"ע בזה, ונתבאר במקו"א.

י. בגמ' מבואר דפרת שרבו עליו מי גשמים אינו מטהר בזוחלין, אע"פ שהי' מושך מעצמו ג"כ, ונאמרו בזה כמה ישובים, והרמב"ן בשם הרמב"ם פירש מפני שנתרבה במקום זחילתו ולא במקום נביעתו, ומתני' בנתרבה במקום נביעתו.

יא. מעין שרבו עליו מים שאובין או מי גשמים אפי' במקום נביעתו נסתברא דפסול לזבים ולמצורעים, דסו"ס אינם מים חיים, וק"ק מ"ט קתני הרי הוא כמו שהי'.

ביאור המשנה בקצרה

מעין שהוא מושך כו', מעין שמושך והולך מכח נביעתו אע"פ שמיכותיו דקות ביותר, וריבה עליו מים שאובין יותר ממנו, מ"מ מטהר אף בזוחלין, דכיון שמעצמו ג"כ מושך, אין ניכר שנגרמה משיכתו ע"י השאובין, אבל אם הי' עומד והתחיל לימשך ע"י השאובין, אינו מטהר בזוחלין במקום שנמשך מכח השאובין, אבל במקום שנתרחב תחלה עד שעמד, מטהר גם בזוחלין, כ"ה לפי גרסת הרמב"ם בתוספתא, אבל לפנינו חסר בבא זו, ולפי הגרסא שלפנינו פי' הראשונים ז"ל דאף המושך אינו מטהר אלא במקום שהי'

ו. מעין שמושך מעצמו אפי' כנדל שמיכותיו דקות ביותר, וריבה עליו מים שאובין יותר ממנו ונמשך למרחוק דינו כמעין לטהר בזוחלין ובכל שהוא כמו שהי', אבל אם הי' עומד, וניכר שע"י השאובין התחיל לימשך אינו מטהר בזוחלין במקום משיכתו, אבל בשטח של המקום שהי' עומד מתחלה מעצמו מטהר אף בזוחלין, כגון מעין שנתרחב ה' אמות ועמד, וריבה עליו והמשיכו, ועכשיו יוצאין כל המים והוא זוחל גם בה' אמות הראשונות, הרי הוא מטהר שם בזוחלין, ומשם ואילך אינו מטהר בזוחלין, כ"נ בתוספתא בפ"ק, (ובפ"ד כנראה נשמט דין מעין המושך כנדל, ונמצא לפנינו רק דין הסיפא), וברמב"ם שהעתיק הדינים כמשנה וכומשנ"ת, והראשונים ז"ל נדחקו להעמיד התוספתא שבגרסתנו עם מתני', ולפ"ז אף מעין המושך מעצמו אינו מטהר בשטח שנתרבה משיכתו ע"י השאובין, ונתבאר במקו"א.

ז. מעין העומד ונתן בו שאובין מועטין ועי"ז הוא מושך, הרי הוא מטהר בזוחלין, דכיון שהשאובין בטלין הרי"ז זחילת המעין עצמו.

ח. מעין שרבו עליו מים נוטפין במקום זחילתו אינם מטהרין בזוחלין, ובטעמא דמילתא הי' נראה שזוהי גזירה דרבנן אטו מעין הזוחל או העומד שנפגש בחרדלית של גשמים שאינו מטהר אותה מדאורייתא, כיון שהחרדלית לעצמה אינה חיבור שהיא קטפרס, ונמצא שהמעין הושק רק למשהו שנגע בו, ולכן גזרו שכל נוטפין שנפלו לתוך זחילת המעין כיון שלא נתחברו עמו באשבורן אינם כמעין, אבל ברמב"ם ורמב"ן בשמו משמע שיש יתרון לכח טהרת הנביעה של המעין, [שוב נראה דמעין שרבו עליו מים שאובין במקום זחילתו אפשר שנפסל מדאורייתא, דלעולם מקור הנביעה הוא המטהר במעין, ומים שיצאו מהמעין או שהיו מחוברין למקור הנביעה באשבורן, אין חיבורם נפסק כשזוחלין, אבל אם נפלו רוב מים שאובין על הזוחלין בב"א באופן שנתבטלו מי

המחוברין למעין באשבורן מטהרין. - הי' עומד ונתן לתוכו מעט מים שאובין והמשיכו כשר, דכיון שבטלו הר"ז כנמשך מעצמו.

ויש כאן קושיא כיון דמעין המושך מטהר בזוחלין בכל מקום משיכתו אפי' רבו עליו שאובין, א"כ למה אמרו בגמ' שאם רבו נוטפין על פרת אינו מטהר בזוחלין, והראב"ד מפרש דפסול רק במקום שנתרחב במשיכה חדשה, אבל מה שנתרחב לרוחב המשיכה הישנה מטהר בזוחלין, והרמב"ן בשם הרמב"ם תירץ דדוקא בגומת המעין ששם מקור נביעתו מהני לטהר בזוחלין, אבל במקום זחילתו לא אלים כחו, וכשרבו שאובין פסול, ועי' להלן מ"ה בעדותו של ר"צ שהזוחלין מן המעין כגומת המעין, וצ"ב דלא מצינו בתורה שני דינים במעין, ולא קושיא היא שאין מטהר אלא מקור הנביעה, והמחובר לו כמחובר למקוה של מ' סאה והזוחלין מטהר רק מכח חיבור למקור, ונראה דגזירה דרבנן היא שמים שנכנסין לגומת המעין מתרחבין למעין באשבורן, אבל מים שנכנסים לזחילת המעין אם אינם באשבורן אינם חיבור זל"ז כלל, שהרי קטפרס בעלמא אינו חיבור, ורק מכח המעין נתחדש דכל המחובר אליו אפי' בקטפרס טהור, וא"כ מים שאובין ומי גשמים שהם זוחלין והושקו למעין לא נעשו חיבור לו ע"י ההשקה, שהרי אין חיבור לכל המים בהשקה זו שהם עצמם אינם מחוברין זל"ז.

ואפשר דמדאורייתא נמי פסולין כה"ג שרבו מי גשמים על מי המעין וביטלו, דאמנם המים שבאו מהאשבורן של נביעת המעין נשארין כמעין אפי' בזחילה שהיא קטפרס, אבל המים שנוספו מבחוץ אינם נעשין חיבור לו בזחילתו, וכשנפלו לתוך מי זחילת המעין וביטלו ברוב, י"ל שפסק הקשר גם ממי המעין, כיון שעתה רובו נוטפין, ואין כאן כח מעין לחברם למקורו כשהם זוחלין, וזה מיושב יותר בפשטות הדברים, מיהו אם נכנסו מעט ונתבטלו, כיון שכבר נעשו חיבור

הולך בתחלה מעצמו, וצ"ע דהא לעולם מתרחב מעט, ועוד נתבאר במקו"א.

ביאורים

מעין שהוא מושך, אפי' משיכות דקות ביותר כנדל שיוצאין ממנו רצועות דקות, מ"מ יש לו קולא דמעין המושך, שאפי' ריבה עליו מים שאובין יותר ממנו הרי הוא מטהר בזוחלין ובכל שהוא כמו שהי' בתחלה, ואפי' במקום שלא הי' מושך בתחלה מעצמו, כ"ה גרסת הרמב"ם בתוספתא, וכ"ה פשטא דמתני' דדינו בכל משיכתו כמו שהי' דינו תחלה, והרי ודאי שנתרבית משיכתו יותר, ודוחק לפרש הרי הוא מטהר רק כמו שהי' מטהר תחלה, והוא ט"ס דמוכח בתוספתא שלפנינו, כמבואר בתוספתא פ"ק דאף מעין העומד מטהר בזוחלין במקום שהי' עומד שם בתחלה, וא"כ המושך מטהר בכל משיכתו.

לשון הרי הוא כמו שהי' צ"ע, דבפשוטו פסול לזבים ולמצורעים כיון שרוב המים אינם מים חיים, וצ"ל דלא נחית תנא להכשר תערובת המים, אלא לכח טהרתו בזוחלין וכל שהוא, ומתני' כוללת גם מים מוכין שבלא"ה פסולין לזבים, ושיעור לשון המשנה הוא דמה שנמשך מכח מה שריבה עליו הרי הוא כמו שהי' ולא מיירי במה שנפסל גם אם הי' נשאר עומד כבתחלה.

הי' עומד ורבה עליו והמשיכו, כיון שניכר שמשכתו מכח השאובין אינו מטהר בזוחלין, אבל כל המחובר למקור המעין באשבורן דינו כמעין להטביל בו בכל שהוא, ובתוספתא מבואר דבמקום שהי' המעין עומד שם בתחלה הרי הוא מטהר גם בזוחלין, ומבואר מזה דכל המים יש להם דין מעין לכל דבר, שהרי זוחלין כאן מים שרובן שאובין ואפ"ה מטהרין, ומדרבנן החמירו שלא יטהרו בזוחלין, ונראה דאף כשעומדין בסוף באשבורן אינם מטהרין כל שחיבורן למעין הוא בזוחלין, דאין להם כח טהרת זוחלין, ורק

למעין שוב אינם מתבטלין ע"י שירבו שאובין, שכבר חל עליהם דין מעין בחיבור זה.

שפסולין מפני רוב מים מעלמא, או דלא מיקרו חיים אלא הנובעים.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. כל הימים יש בהם מעיינות, ורוב מימיהם נאספו מן היבשה בשעה שנאמר יקוו המים, והמים שנאספו דינם כמקוה שכבר ניתקו מהמעין, ובפשוטו הרי המים כמעין שרבו עליו מים שאובין שדינו כמעין, אלא כיון דקרינהו מקוה, ש"מ שהתורה מגדירה את מימיהן כמים האסופין, ואינה מחשביתן כמעין, וש"מ שאינם כשאר מעינות שהנופל לתוכן נטפל להם.

ב. ר"י אומר שלא אמרה תורה מקוה אלא לים הגדול שנאספו לתוכו כל מי בראשית, ושאר הימים י"ל שהם כמעיינות, ואם מימיהן מתוקין כשרין אף לזבים כגון ימה של טבריא.

ג. רי"א כל הימים מטהרין בזוחלין שהם כמעין, והא דפסולין לזבים היינו מפני שמעורב לתוכן רוב מים שנאספו מעלמא בימי בראשית, א"נ דסו"ס אין כאן נביעה, ולא מיקרו מים חיים אלא הנובעים.

ד. תנועת גלי הים לכו"ע לא חשיבא זחילה, כדתנן פ"ז מ"ז מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה ואפי' גל שנתלש מטהר, וצ"ע בתו' שבת ק"ט א' בזה.

ביאור המשנה בקצרה

כל הימים כמקוה כו' הימים הם דומים למעין בזה שיש בהם נביעה כמעין, וכולו ביד"ש, מיהו יש בהם אסיפת מים מעלמא שלא מכח נביעתם, ור"מ ור"י ילפי מן הפסוק שהם נקראין מקוה, ואע"פ שיש בהם גם נביעה, מ"מ הגדרת מימיהם בתורה היא על המקוה שבהם, ור' יוסי סבר שהם כמעין, אלא

ביאורים

כל הימים כמקוה כו', טעמיה דר"מ דאע"פ שבימים יש גם נביעה, מ"מ עיקר מימיהם הם הכנוסין ממקום אחר, וכיון שהתורה קראתן מקוה המים, ש"מ שמקוה שבהם עיקר, ואינם בכלל מעין שאמרה תורה, וכאילו נאמר ולמקוה המים קרא מקוה, דבזה ודאי שהיינו מפרשים קרא דמקוה מים יהי' טהור על המקומות האלו שקראתן תורה מקוה, וסבר ר"מ דהשתא נמי שקראתן תורה ימים, מ"מ הגדירותן בשם מקוה המים, ולא דמו לכל מעין שרבו עליו מים שאובין שהם מתבטלין ונטפלין למעין, אבל כאן כינוס המים הוא חשוב ועיקר, ולכן אינם בגדר מעין שבתורה, ואינם מטהרין בזחילה חוץ לגבולות הים, אבל מקומות שגלי הים נוסעים מיקרי אשבורן, ואף גל שנתלש מטהר כדתנן לקמן מ"ו.

ר"י אומר הים הגדול כמקוה, שלא קראה תורה ימים אלא לים הגדול שנתכנסו בו מי בראשית, ושאר הימים י"ל שדינם כמעין, כיון שהם נובעין כנהרות, ואין מגרע מה שנאספו בהן מעלמא, או דבשאר ימים לא נתאספו מעלמא, ולפ"ז אפשר דלר' יהודה ימה של טבריא שמימיו מתוקין כשר לזבים, דמדתנן ד"ז במסכת פרה משמע שזה נפ"מ גם לזבים ומי חטאת, וכן מדמפרש ר' יוסי דפסולין לזבים, משמע דר"י מכשיר.

ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין, כדין מעין המושך שרבו עליו מים שאובין, ופסולין לזבים כו' כיון שיש בהם רוב מים מעל הארץ שאינם כמעין, א"נ מציאות מים חיים היינו נביעה, ואין הגדרה זו נכונה על הימים, אבל מן הפסוק דלמקוה המים לא דריש מידי, דאם מים שנאספין למעין מטהרין כמעין אין משמעות בהאי קרא לאפוקי מעינות הים מדינם.

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

א. הזוחלין והנוטפין פי' הרמב"ם ששניהם במעין וג' מקומות הן, א' גומת המעין ששם המעין נובע, וכל המים שמחוברין לנביעה באשבורן זהו עיקר המעין, ב' המים הנמשכין ויוצאין מגומת המעין וזוחלין למקו"א, זהו ששנינו שגם הם כמעין, דאע"פ שמים בעלמא אינם חיבור בזחילה דהו"ל קטפרס, כאן נתחדש שמעין מטהר את כל המים המחוברין אליו אע"פ שהם זוחלין במדרון קטפרס ונבדלין מן המעין, ג' המים שניתק חיבורן מן המקור של המעין, אף אם הם אשבורן או זוחלין בטל מהם כח מעין, שכל טהרתם מדין מעין תלויה בחיבורם למקור הנביעה, וקמ"ל מתנ"י דאף הנוטפין מן המעין כשהמעין נשפך מהר גבוה לעמק, שוב אינם מטהרין כמעין ודינם כמקוה, אע"פ שלא הפסיקן אדם, אלא הכל מכח המעין, וגם הטיפות יורדין בשטף זו אחר זו, מ"מ הם כמקוה, וכ"פ הראב"ד והרמב"ם והרא"ש.

ב. מעין שמקלח בנצוק, אע"פ שמקלח באויר דינו כמעין כיון שכולו מחובר למקור הנביעה, ואין חילוק אם הזחילה ע"ג קרקע או באויר, כ"נ בטוש"ע וש"פ, אבל הראב"ד בתשובה נסתפק בזה, ומכריע דדוקא ע"ג קרקע דינו כמעין.

ג. מעין שרבו עליו מים שאובין במקור נביעתו הרי הוא כמעין, וכאופנים שנתבארו במ"ג, אבל אם רבו עליו מים שאובין או מי גשמים במקום זחילתו אינו מטהר שם בזוחלין, וזהו ששנינו העיד ר"צ על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרין, דהיינו דבמקום זחילתן דוקא אם מי המעין רוב.

ד. אם ניתק החיבור למעין ע"י שהיו השאובין רוב במקום הזחילה, או שהיו מי המעין מנטפין, שוב אין המים הללו שעברו כבר חוזרין להכשרן, אע"פ שנחו באשבורן או

נתחברו הטיפות, דהכל תלוי בחיבור למעין, ולא במצב המים במקום הטבילה.

ה. אם רואה שמי המעין מתמעטין ואין בהם קילוח, יכול להניח דף או מקל וקנה, כדי שיזחלו הטיפות מחוברות זו לזו, וישאר דינם כמעין, וזהו ששנינו נוטפין שעשאן זוחלין ע"י מקל או קנה.

ו. בתוספתא מבואר דלר' יהודה אף ע"ג המת מזחילין, ומוכח מזה דטעמיה דר"י לאו משום דמקל אינו מק"ט מדאורייתא, אלא דר"י פליג על עיקר הדין שאין מזחילין בדבר המק"ט.

ז. מעין שהעבירו ע"ג דבר המק"ט והמשיך אח"כ ע"ג קרקע או באויר, מבואר לפרש"י בזבחים כ"ה ב' שחוזר להכשרו, ולפ"ז צריך טעם למה פסל ר' יוסי את המעין הזה, וי"ל דכיון שבלא הדבר המק"ט הי' נפקע לגמרי מדין מעין, חשיב שכל היותו מכח המק"ט, מיהו ד"ז אינו פשוט ולהראב"ד והרמב"ן אפשר לפרש בגמ' דלעולם מעין משנפסל אינו חוזר להכשרו, וכמש"פ הגר"א במ"ב דהרי הוא כמקוה מפני שנפסל ע"ג הספסל.

ח. יש לעי' מ"ט דר' יהודה דהא ודאי לא פליג על עדותו של ר"צ דדבר שהוא מק"ט אין ממלאין ממנו מים לחטאת, ולא נתפרש בזה דבר ברור, והמיושב בסברא דר"י פליג וס"ל שאין פסול הויה במעין, וההיא דר"צ זהו דין מיוחד במילוי מי חטאת שלא יבואו מע"ג דבר המק"ט, ואפשר שזה מדרבנן, אבל המעין נשאר בהכשרו, וצ"ע.

ביאור המשנה בקצרה

הזוחלין כמעין כו', דדין מעין הוא אף בזוחלין שנתרחקו מגומת המעין, אבל בתנאי שהם מחוברין, אבל אם המעין נוטף בטל מהם שם מעין, כי הטיפות נפרדות זו מזו, ולכן דינם כמי גשמים שכשרים רק במ' סאה ואשבורן כמקוה, ואם רבו מי גשמים

המעין אינם מטהרין בזוחלין, אא"כ היוצאין מן המעין רוב, והנוספין בטלין ברוב, ועי' לעיל במ"ג דיש לדון אם פסול זה מדאורייתא, או מדרבנן גזירה אטו זוחלין של מעין שנפגשים בזוחלין של גשמים, ששם אינם חיבור מדאורייתא.

ונוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל כו', הלשון צריך יישוב, ושיעורו כך, נוטפין שעשאן זוחלין ע"י דף רחב ואפי' ע"י מקל או קנה כשרין ויורד וטובל במים שנקוו למטה בקרקע משירדו מן המקל, ואפי' זב טובל בהם שדינם כמים חיים, ולשון אפי' מקל וקנה, פירושו אפי' דבר דק כזה מכשיר את המעין, וכש"כ דבר רחב כגון שיש שפע מים שיורדין מן ההר וכדי שלא יפסקו באויר מחברם ע"י דף וכיו"ב.

והנה מתני' מתפרשת לר' יוסי כמו לר' יהודה, סומך בידיו אפי' מקל וקנה ויורד וטובל, ואפי' הזב טובל, ור' יהודה חידש שאפי' זב וזבה סומכין אותו כשר ויורד וטובל, והרא"ש כתב דכל אדם הסומך את המקל פסול לר"י, אבל פשטות המשנה בפרה שהאדם אוזזו עלי האגוז ועלי הקנים בידיו ומקלחן לחבית, שא"א שיחזיקו עלים אלו מעצמן, ויעבירו הקילוח מההר לחבית, ונראה מזה דכיון שהמים עצמן נוגעים בדבר שאינו מק"ט אין מגרע מה שהאדם סומכן מלמטה, וקרינן ביה יהי' טהור, ודוקא זב וזבה פסול ר' יוסי לפי שהם מטמאין את המים בהיסט אע"פ שאינם נוגעין בהם, כדתנן זבים פ"ה מ"ב אצבעו של זב תחת הנדבך כו' אוכלין ומשקין מלמעלן טמאין, ולכן הזכיר ר"י זבה לומר דאין כונתו רק לזב לענין טבילה במים חיים אלא לומר שאף המטמאין בהיסט יכולין לסמוך המקל והקנה, וע"ז פליג ר' יוסי דחשיב שמזחיל בדבר המק"ט.

ולפ"ז הכי קתני, שאם עשאן זוחלין אפי' זב שצריך מים חיים טובל, וסומכין

או מים הנוטפין על הזוחלין במקום זחילתן פסולין, שכבר ניתק הקשר עם המעין, כיון שהנוטפין רוב, וביטלו את הזוחלין, או מדרבנן אטו מעין שהושק לחדלית של גשמים, והעיד ר"צ שאם רבו זוחלין על הנוטפין כשרין, ומטהרין כמעין לכל דבר, וכ"ז במקום הזחילה של המעין, אבל במקור הנביעה שנינו במ"ג דאפי' ברוב שאובין הרי הוא כמו שהי', ויש עצה להכשיר הנוטפין שישארו בדין מעין, ע"י שנייה מקל או קנה, והטיפות ירדו על המקל ויתחברו זל"ז, ויעשו כזוחלין, כיון שהם מחוברין למקור המעין, וזהו ששנינו נוטפין שעשאן זוחלין, ובד"ז לא נחלקו ר"י ור"כ, אלא דר' יהודה מכשיר להזחיל אפי' ע"ג דבר המק"ט, ובאופן שהמעין כשר לכל חד כדאית ליה מהני ההזחלה הזו שיהא דינו כמים חיים לטבול בהן הזב, אע"פ שכל חיותם עומדת ע"י מקל או קנה שהטפות עוברין עליהם.

ביאורים

הזוחלין מגומת הנביעה של המעין ויורדין במדרון דינם כמעין עצמו, ומעין עצמו היינו המים שמחוברין לנביעת המעין באשבורן, אבל הנוטפין מן המעין כגון שהוא נמשך ויורד מן ההר טיפין טיפין, הרי הוא כמקוה מפני שנפסק הקשר עם מקור הנביעה, דכח המטהר של מעין, הוא ע"י החיבור למקור הנביעה. - לשון מזחילין היינו לעשות המים שיזחלו, וגם מזחילה של גג היינו שכל הטיפות מתקבצות יחד במזחילה ושוטפין למרחוק.

העיד ר"צ על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרין, שאם השאובין או הנוטפין מן המעין או מי הגשמים רבו על מי המעין במקום זחילתו פסול שאין החיבור למעין מטהר בזוחלין אלא למים שיוצאין מן המעין, או שהיו מחוברין למקור הנביעה באשבורן, אבל המתחברין למים הזוחלין מן

להר"ש, ונראה שאף המחבר שהביא הרא"ש מודה בזה, מיהו דעת הרא"ש משמע דכשיש למטה מקוה כשר, שוב אין פסול הויה למעלה ממ' סאה, אף אם טובל במים שלמעלה מן הנקב, דכיון שהם מושקים למקוה כשר אין לחוש להוית המק"ט, ובזה יש חולקים וכ"ה פשטות הר"ש והרשב"א, דכל שטובל במים שנשמכין על המק"ט פסול, וכ"ז אם נחמיר כהר"ש, דהרמב"ם והראב"ד והרמב"ן ועוד פי' בע"א וכמשנ"ת, וכן דעת הרא"ש.

משנה ו

הקדמה - ידיעות ודינים

א. לפי מה שנתבאר לעיל דכל שניתקן מי המעין מחיבורן למקור הנביעה בטל מהם דין מעין, א"כ גל שנתלש מן הים ע"כ מטהר מדין מקוה, וכ"מ מדהצריך תנא מ' סאה לאדם ולכלים ודעת רוח"פ דא"צ מ' סאה במעין, ויש כאן קושיא הרי הגל נוסע ומימיו דומין לנצוק כשהן באויר ולקטפרס כשהם ע"ג קרקע, ואיך מטהר הרי מקוה אינו מטהר בזוחלין, ומכח קושיא זו פי' הרא"ש דאתיא כר' יוסי דים כמעין, ויש בגל קולא דמעין אע"פ שנתלש, ופירשו הטעם דהיינו מפני שיש בו כח חיות המים, ולכן אינו נפסד בזחילה, והדברים מחודשים, ופשטות הדברים שדינו כמקוה ואין בו חסרון קטפרס מפני שכולו מאוגד בכח אחד, וכמו שביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דכמו שטיפה אחת חיבור לעצמה, ולא אמרינן שהצד העליון והתחתון כנצוק זל"ז, והטעם מפני שהטיפה מאגדת עצמה לגוף אחד, ה"ה גל שנתלש בכח שמאגד אותו משוי ליה חיבור, ומרן זללה"ה הביא כע"ז בשם האשכול, והקשה דאכתי כשנופל ע"ג קרקע נשבר לרסיסים ונעשה זוחלין, וי"ל בזה דכיון שבאויר ה' חיבור לא בטל חיבורו עד שישבר ויפרדו, וברגע הטבילה עדיין הם חיבור, וקרינן בהו מקוה מים שנקוו כאן מ' סאה יחד, וכן משמע בגמ'

הזחילה אפי' במקל וקנה שהם תלושין ודקין, וסומך את המקל הזה אפי' זב וזבה שמתמאין את המים ע"י אחיזתן.

ויתכן דלר' יוסי שנו המשנה כך סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב יורד וטובל, לומר שדינם כמים חיים, ולא קאי אפי' זב על הסומך, אלא על הטובל, ור' יהודה הוסיף זבה, לבאר דאפי' דקתני חוזר לרישא וגם לסיפא, דסומך אפי' זב (וזבה) וטובל אפי' זב.

ויש להסתפק אם גוף הזב והזבה עצמן ג"כ כשרין להזחיל על גביהן כמו שמזחילין ע"ג המת, או"ד המים שעל גביהן נעשין שאובין ופוסלין, ומצינו ברגליו של ראשון נוגעות במים דכשר לר"י פ"ז מ"ו, אבל במעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול לר"י, וא"כ ע"ג האדם שעושה שאובין ג"כ פסול, או"ד כיון שאינו רוצה לתלוש המים ע"ג גופו אלא שיעברו, ואינם נכנסין לתוך של הכלי, הר"ז כע"ג כלים וספסל שכשר לר"י במ"ב, ואפי' נימא דכשר מתפרשת מתני' סומך אפי' מקל וסומך אפי' את הזב והזבה שיחברו את המים, ור' יוסי פליג שאפי' לסמוך את המקל פסול ע"י הזב כיון שמתמא את המים בהיסט.

הר"ש פי' מתני' בע"א דנוטפין היינו מי מקוה שהחלו לזחול ולצאת סומך מקל או קנה או אצבעו של זב וזבה וסותם הנקב, ור' יוסי פוסל בזה בדבר המק"ט, ולפי' זה מבואר במתני' שגם מקוה נפסל כנסמך ע"ג דבר המק"ט, והמעכב את הזחילה מיקרי מהווה את המקוה, ולא נתפרש שהרי בסוף פרקין שנינו שמודים ב"ה שגודר כלים טמאים [מדקתני דכלים שגדר בהם לא הוטבלו] וטובל בתוכן, ואם כל המקוה בתוך כלים טמאין כשר כ"ש סתימת נקב, ועי' ברא"ש וש"פ בזה, וכתב שם פי' אחר, ותומך בפ"י הרמב"ם.

עוד כתב הרא"ש דמים שזוחלין למעלה ממ' סאה אין זה מגרע את התחתונים אף

במדרון מ' סאה ס"ל לב"ש שכח השטף מאגדן כגל, אבל יש בראשונים דב"ש פליגי בכל קטפרס וסברי שהוא חיבור.

ה. ומודים ב"ש שאם העמיד כלים וגדר בהם החרדלית, ומימיה שוטפין מע"ג הכלים, הרי המים שיוצאין מבחוץ דינם כזוחלין, שכבר פסק מהם כח המאגד של החרדלית, וזהו ששינוי דכלים שגדר בהם לא הוטבלו אף לב"ש.

ו. ומודים ב"ה שאם גדר את החרדלית בכלים, אע"פ שמתקיימין רק לפי שעה, חשיבי אשבורן בשעה זו, ומטבילין בהם, שא"צ אשבורן המתקיים זמן מרובה, דלא פסלו אלא נצוק וקטפרס, אבל כל קיום באשבורן משוי להו חיבור, וכ"כ הרא"ש דע"כ המים זוחלין בין הכלים ואפ"ה מטבילין בהם, אלא דלא הכשיר כולי האי כלשון שכתבנו.

ביאור המשנה בקצרה

ג' שנתלש כו' גל שנתלש מן הים שוב אינו מטהר בזוחלין, ודינו כמקוה שצריך מ' סאה, ומ"מ אם נפל על האדם ועל הכלים טהורין, והטעם מפני שהגל מאוגד כולו, ואין בו חסרון של נצוק וקטפרס, וכמש"פ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דכמו שטיפה אחת לעצמה חיבור, ואין בה חסרון דנצוק, ה"ה גל שמאוגד יחד, כל מקום שיש בו מ' סאה אע"פ שאין דבר שמאגד אותם, כגון מי גשמים המתפשטים בבקעה, מ"מ כל שיש בהם חיבור הראוי לערוב מקואות כשרין, חרדלית של גשמים היינו שטף של גשמים שיורד במדרון, ודומה לגל כיון שהם שוטפין יחד, ולכן סוברין ב"ש שאין כאן חסרון של קטפרס, שכח השטף במדרון אחד מאגד אותם כגל, ובה"א שלא אמרו אלא בגל שנתלש מאשבורן בכח אחד, ומודים ב"ה שאם עצר את החרדלית אפי' לשעה מועטת ע"י גדר של כלים טובלין בהם, דא"צ אשבורן לזמן מרובה, ומודים ב"ש שהמים ששוטפין על

דאי לאו שאין מטבילין באויר הי' כשר אף באויר, וכ"מ בתוספתא דאף במים שנפסקו מהגג לבית כעין גל מטהרין, אע"פ שאין להם זיקה למעין כלל, ועוד משכח"ל כשנפל הגל ע"ג קרקע שהיא אשבורן, ואפי' מתפשטים המים הנה והנה הר"ז כנוסעים במקוה ממקום למקום, כל שבגמר ההתפשטות ישאר בכל השטח טלה"ט או כקלה"ש, וכ"כ מרן זללה"ה במקו"א דזהו גדר שנחשבין כזוחלין במקוה עצמו וחשיבי אשבורן, ובאמת כבר הזכירו בגמ' דיש מקום לגזור ולפסול גל אטו חרדלית של גשמים, ואין הכונה לגזור מעין אטו מקוה, אלא שהחילוק דק בין גל שנתלש ומימיו מאוגדין, לבין חרדלית שמימיה נמשכין זה אחר זה, ולא נתאגדו יחד, ועי' להלן בטעמיהו דב"ש שמכשירין חרדלית.

ב. בגמ' אמרו שאין מטבילין באויר, ופרש"י שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה, והרמב"ם פ' משום זוחלין, ולפי זה אין פסול אויר במעין, אבל להמפרשים דגל כמעין יש פסול אויר גם במעין, ונפ"מ להטביל כלי בתוך קילוח היורד מן המעין, דהגל כשראשו נוגע בארץ כשר וא"כ גם נצוק שנוגע בארץ כשר במעין, ויש לחלק אבל ממ"נ כשר, דלהמפרשים גל כמקוה א"כ במעין אף באויר כשר.

ג. כל מקום שיש בו מ' סאה כשר, אע"פ שלא נתאגדו למקום אחד, כגון גשמים שנתפשטו בבקעה, שאין מחיצות שמאגדות אותן אלא שלפי שעה יש כאן מים בשיעור מ' סאה המחוברין בשיעור עירוב מקואות, מיהו בעינן מקום בקרקע ולאפוקי אויר כנ"ל.

ד. חרדלית היינו שטף של מי גשמים שהם מאוגדים יחד ודמו לגל דחשיב מ' סאה, ולכן סברי ב"ש שמצרפין השטף המאוגד לטבול בו, אבל מודו בזוחלין דעלמא, ואפי' בחרדלית שנוסעת חציה בהר וחציה בבקעה שאין מצטרפין, וחרדלית שבמדרון ויש

הכלים מבחוץ דינם כזוחלין, שכבר ניתק כח החיבור של החרדלית, כ"ז להמפרשים דגל כמקוה, ויש ראשונים דס"ל דגל כמעין.

ביאורים

גל שנתלש, מן הים ומן הנהר כ"ה בתוספתא, ובו מ' סאה, כאן מבואר לדעת רזה"פ שדינו כמקוה, דהא ס"ל דמעין א"צ מ' סאה, וגם להסוברים דמעין צריך מ' סאה הר"ז מיותר להשמיענו כאן, וגם קתני כלים דלכו"ע א"צ מ' סאה, אלא להכי נקט ובו מ' סאה דבעינן שיהיו מ' סאה מאוגדים בגל מפני שדינו כמקוה, ואין ד"ז מצוי כ"כ לכן הדגיש התנא ד"ז, משא"כ אם כשר בזוחלין, דממילא מובן שיש מ' סאה, דמהיכי תיתי נקל כאן טפי ממקו"א, ובתוספתא שבר"ש פ"ד מ"ד מבואר דמשכח"ל גל שנתלש מגג לבית.

ונפל על האדם ועל הכלים, שהיו ע"ג קרקע, אבל באויר אין טובלין, ונקט כלים לאשמועינן דלא גזרו אטו כיפין, דהיינו שלא יזרוק הכלי ויטביל בגל כשהוא באויר דפסול מדאורייתא, וזה מבואר בלשון ונפל דדוקא שהגל נפל עליהם ולא שזרק לתוכו כלים, וקמ"ל נמי דלא גזרינן אטו חרדלית של גשמים, שהרי החילוק בין גל לחרדלית הוא דק ביותר, וכדחזינן בדב"ש לקמן.

כל מקום שיש בו מ' סאה טובלין ומטבילין, פי' אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דקמ"ל שא"צ מחיצות למקוה, ומרן זללה"ה נסתפק בזה, וכ"ה משמעות המשנה שאפי' מים המפוזרים בבקעה ואין להם קשר כל שיש להם חיבור המועיל לעירוב מקואות טובלין בהם, אע"פ שקיום המים וחיבורן עראי, שבשעה מועטת יתייבשו המי גשמים מעט, ויפסק החיבור.

טובלין ומטבילין, לכאורה מטבילין פשוט יותר דהא סגי מדאורייתא ברביעית

וי"ל דנקט הדאורייתא ואח"כ הדרבנן, ועוד דמקום שראוי לטבול אדם בתוכו, הוא עמוק, והחידוש אף במקום שאין ראוי לטבול אלא להטביל, דג"כ מצטרפין למ' סאה.

מטבילין בחריצין ונעיצין, שעשויין להוליד מים לשדות, ולא גזרינן שיטבילו בהם כשהם זוחלין, ונעיצין שימושם רק להעביר מים לפי שמחודדין למטה ורחבין למעלה, ולא יבחינו בנ"א שהטבילו בהם כשהם עומדין דוקא.

ובפרסת החמור המעורבת בבקעה, היינו שקע קטן שנעשה ע"י פרסת החמור, ואינו נראה כחלק מהבקעה כלל, אלא שאירע שיש ביניהם חיבור כקלה"ש ורוחב כשפופרת הנוד, ולא מיחזי כמקוה מים כלל, הן מצד קטנו, והן מצד שלא חפרוהו בכונה, ועוד דנחלקו בתוספתא ר"י ורבנן בזה אם צריכין כשפופרת הנוד, או שמתבטלין בפחות מזה כעין חורי המערה, וקמ"ל דבעינן מעורבת כעירוב מקואות, מיהו עי' ר"ש פ"ו מ"ב דלא מוכח מלשון מעורבת דלא כר"י, ואפשר שקיבלו ההלכה בלשון זה דמטבילין בפרסה המעורבת בבקעה, ור"י סבר דקמ"ל דסגי במעורבת בכל שהוא, ורבנן סברי דבעינן כשופה"נ ככל עירוב מקואות.

בש"א מטבילין בחרדלית, פשטות הדברים דרק בחרדלית פליגי ב"ש, וכמ"ש בתוספתא איזהו חרדלית מי גשמים הבאים במדרון רואין אותן כו', ומשמע דלאו בכל קטפרס פליגי, וכן בכולה מכילתין פשוט שמקוה אינו מטהר בזוחלין ולא משמע דע"ז פליגי ב"ש, וגם בקרא כתיב מקוה מים דקוו וקיימי, ואיך נכשיר מים הנגרים דלא קוו וקיימי, ולכן נראה דב"ש סברי דחרדלית שיורדת בשטף אחד הר"ז דומה לגל שנתלש, ודוקא בכה"ג שיש מ' סאה בחלק שכבר במדרון, שכח המדרון מחברם יחד כגל,

וכלים שגדר בהם לא הוטבלו, בתוספתא אמרו דמודים ב"ש בזה, והנה אם הכלים לא היו כולם במים פשיטא דלא הוטבלו, אלא ודאי אע"פ שהמים עברו מע"ג הכלים וגלשו לחוץ, אפ"ה לא טהרו, והטעם מפני שהמים שנגרים מבחוץ זוחלין נינהו, ולפ"ז ניהא דמודים בזה ב"ש, שפסק כח החרדלית לגבי המים שגולשין מע"ג הכלים ולכן אינם מטהרין אותן, וכמשנ"ת דב"ש מודו בקטפרס דעלמא, וכ"פ בהגר"א שבסוף המסכת דלא הוטבלו מפני שהמים שמבחוץ אינם אשבורן.

והראשונים שפי' דלב"ש חרדלית כקטפרס, היינו משום דס"ל דגל מטהר רק מדין מעין, אבל לפמשנ"ת דגל מטהר כמקוה, מתיישבים שפיר דברי ב"ש כמשנ"ת.

ומודים שהוא גודר כלים וטובל בהם, יש לעי' מה שייך כאן מודים, האם ב"ה מודים לב"ש דחרדלית חיבור בכה"ג, ואפשר דכח החרדלית ששוטף ממשיך לעבור מן הכלים שגדרוה בהם, ומודים ב"ה דכיון שלפי שעה מתעכבין ע"י הכלים סגי בזה, אע"פ שאין כח בכלים לעכבן לגמרי מזחילתן.

פרק ו

משנה א

הקדמה – ידיעות ודינים

נקראת בתוספתא כאן גממיות שהם כעוקה בצד המקוה, אבל פתוחין לאויר, ובזה פליגי ר"י ורבנן שם.

ה. לשון מעמדת עצמה בעלמא מתפרש שהמים שבתוכה נשמרין ע"י עצמה בלא סיוע המקוה, ולאפוקי אם יש נקב בשולי העוקה, ומימיה מתקיימין רק כשהמקוה ג"כ מלא, או שדופנה דק ומחלחל, וקיום מימיה ע"י מי המקוה.

ו. אם בחורין יש רק כקלה"ש או אפי' טלה"ט ג"כ דינם כמקוה, כל שמימיהן מחוברין למקוה באשבורן.

ביאור המשנה בקצרה

כ" המעורב למקוה כמקוה כו' כל המעורב ומחובר למקוה דינו כמקוה לטבול בתוכו ולהשלים מ' סאה, ויש שצריכין חיבור כשפופרת הנוד לערבם יחד, ויש דסגי בכל שהוא, חורין וסדקין נטפלין יותר והם כמקוה עצמו וא"צ שיעור לתערובתן, אבל חפירה הסמוכה למקוה דינה כמקוה אחר, וצריכה שפופרת הנוד לחברה, רי"א אם אין מימיה מחזיקין ונשמרין בתוכה, ורק ע"י שהמקוה

א. כל המעורב למקוה כמקוה לענין לטבול בתוכו ושמשלים למ' סאה, אבל לענין פסול ג' לוגין י"ל דאינו נפסל כשנפלו ג' לוגין למעורב למקוה ולא למקוה, וצ"ע בזה.

ב. כתב הרא"ש דרישא כללא קאמר דהמעורב כמקוה עצמו, והדר מפרש שיעור תערובתן, וראמו"ר (שליט"א) זללה"ה הוסיף דקאי אכוליה פרקין, דהיינו אף מתני' דעירוב מקואות וכותל שנסדק, ולפ"ז מבואר שדין חורין שאין בהם כשפופרת הנוד כעירוב מקואות דשפופרת הנוד לכל דבר, ולענין פסול ג' לוגין הי' מקום לדון דחורין חשיבי טפי במקוה עצמו.

ג. עוקה היינו חפירה רחבה שמחזקת מים לעצמה כגומא, וחור סתמא הוא נקב צר ופרוץ במלואו שכל דפנו פתוח למקוה, ואף אם מעמיק מעט אין לזה חשיבות מקום לעצמו.

ד. עוקת המערה היינו שגם העוקה תחת תקרת המערה ופתחה מתוך המערה, עוקה סתם

בפ"ע, ואינה כחור הנטפל למקוה, אלא זוהי גומא רחבה וחשובה לעצמה, ומ"מ אם אינה מעמדת עצמה דינה כמקוה, ובתוספתא נחלקו ר"י ורבנן בגממיות שע"פ המקוה, ואם במתני' ר"י מפרש כמ"ד דאימתי לפרש, וכן פסק הרמב"ם, לפ"ז יש לפרש דדוקא בעוקת המערה מודו רבנן לר"י, דכיון שאין כניסה לעוקה אלא דרך המערה, הרי היא נטפלת למקוה יותר, משא"כ בגממיות שהם פתוחות לאויר, דהו"ל כמקוה סמוך למקוה.

מעמדת עצמה, פר"ש שאם יש במקוה מ' סאה קודם שיגיעו לעוקה חשיב כמעמדת עצמה, ואם כשיש מ' סאה במקוה גם העוקה מלאה מים חשיב שאינה מעמדת עצמה, וגם נקט דגממיות דתוספתא היינו עוקה דמתני', ולפ"ז אימתי דר"י לחלוק, ולכאורה לשון מעמדת עצמה מתפרש שמתקיימת ועומדת מכח עצמה בלא סיוע אחרים, והיינו שמי העוקה מתקיימין בתוכה בלא תמיכת מי המקוה, דפעמים שיש נקב בתחתית העוקה, או שדופנה דק ומחלחל, וכשאין מים במקוה אף העוקה מתרוקנת, שרק ע"י המקוה מימיה מחזיקין בתוכה, ובזה ס"ל לר"י שדינה כמקוה, דכיון שאין לה קיום לעצמה הר"ז כמקוה, וכשפתחה תחת גג המערה מתוך המקוה בזה אף רבנן מודו ליה דנעשית כחורי המערה, אבל בגממיות שפתוחות לאויר אע"פ שאין מעמידות עצמן מ"מ אינם כמקוה לרבנן, וצ"ע בכ"ז שלא ראיתי מפרשים כן.

דעת הראב"ד דבמקוה המחובר למקוה כשפופרת הנוד בעינן שיהא בו רביעית, שהוא שיעור מקוה לכלים, ובחורין וסדקין נתחדש שא"צ רביעית, ונראה דהראב"ד יחידאה בזה, ולש"פ א"צ רביעית בשום ענין, והש"ך הביא ד"ז, ומרן זללה"ה כתב דהוי ספיקא דדינא.

מלא נשארין גם המים שבתוכה, דינה כמקוה וא"צ שפופרת הנוד, ודוקא כשפתח העוקה מתוך המערה, דבזה נטפל למערה, כ"נ לכאורה, אבל המפרשים פ"י בע"א.

ביאורים

כל המעורב למקוה כמקוה, פ"י הרא"ש דה"ק כל המעורב בשיעור המחברו למקוה, דינו כמקוה עצמו, ונפ"מ שמטבילין בתוכו ומשלים למ' סאה, מיהו לענין לפסול בג' לוגין יש לדון בזה, דמקוה הסמוך למקוה אע"פ שמעורב עמו כשפופרת הנוד אינו פוסלו וא"כ י"ל דה"ה חורי המקוה, ואמנם י"ל דחורין נטפלין יותר למקוה, אבל מהא דספוג ודלי שנפלו למקוה אינם פוסלין, יש ללמוד דה"ה חורין וסדקין דשייך לדונם לעצמם לקולא, מיהו צ"ע באביק ומטהרת לקמן מ"י א.

חורי המערה וסדקי המערה, הא דפתח במקוה ומסיים במערה י"ל דהיינו משום דעוקת המערה מיירי דוקא במערה שפתחה של העוקה מתוך המערה כמש"כ להלן, ואפשר דרבותא קמ"ל במערה שהחורין לא נעשו ביד"א, וכש"כ חורין שנעשו בכונה ביד"א שנעשו לשמש צרכי המקוה, ועוד דארעא כולה חלחולי מחלחלא ואין החלחול כמערה, אבל חורין וסדקין כמערה דמו.

מטבילי בהם כמה שהן, פ"י וכש"כ שמשלימין לשיעור מקוה, דהא כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד משלים לשיעור מקוה, ואין מטבילין בתוכו.

כמה שהן, פ"י אע"פ שאין בהם כשפופרת הנוד, ובפשוטו מיירי במלאים מים, מיהו אף כשאינם מלאים אם יש בהם טלה"ט הרי הם כמקוה, כשהם שוין למים שבמקוה, דאל"כ הו"ל קטפרס.

עוקת המערה אין מטבילין בו, אר"י אימתי כו' עוקה היינו חפירה שמחזקת מים

משנה ב'

הקדמה – ידיעות ודינים

א. המטביל כלי שפיו צר ואין בו כשפופרת הנוד הר"ז טהור, ולא אמרינן שהמים שנכנסו לתוכו אינם מי מקוה מפני שאינם מעורבין עם המקוה כשפופרת הנוד, והטעם מפני שהכלי כולו בטל למקוה, וכמו שמצינו בחורי המקוה שמצטרפין אע"פ שאין בהם כשפופרת הנוד, ואפי' במקוה מצומצם כשר להטביל בו כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, וכ"מ במתני' פ"ז מ"ו גבי סגוס, מיהו אם מילא המקוה בכלים עד שרוב מ' סאה בכלים י"ל דלא מהני, דבעינן שיהא רוב מקוה בקרקע, ואז הכלים נטפלין למקוה, ועי' בספר מרן זללה"ה בדעת הרשב"א בזה.

ב. המטביל כלי בתוך כלי הר"ז כטובל במקוה ולא כטובל בכלים, כיון שהכלי החיצון ג"כ מתבטל למקוה, ואף באופן שהכלי החיצון אינו מתבטל למקוה, כגון שרובו חוץ למקוה, כיון שחיבור המים כשפופרת הנוד המים נעשין מחוברין, וסגי בזה שלא יחשבו כתלושין בתוך הכלי.

ג. כתב הגר"א דמלשון המשנה הי' נראה שהחילוק אם טבל את הכלי החיצון כולו במים הרי הוא בטל וא"צ כשפופרת הנוד, ואם נשאר מקצתו בחוץ בזה בעינן כשפופרת הנוד, אבל בגמ' חגיגה כ"ב א' פירשו דבין ברישא בין בסופא מיירי בטבל הכלי החיצון כולו במים ואפ"ה יש חילוק שאם הכלי החיצון טמא א"צ כשפופרת הנוד ואם החיצון טהור בעינן כשפופרת הנוד, וזהו ששנינו ואם לא טבל פ"י ואם א"צ טבילה, וברישא שהחיצון טמא מיגו דמהניא טבילה לחיצון מהניא נמי לפנימי, ומבואר שם דבטהור פסול מדאורייתא, וא"כ המיגו סברא דאורייתא, וביאור הדברים דהא באמת יש כאן תרתי דסתרי בהא דפסלינן טבילה בכלי חיצון

כשהוא טהור, שהרי המים שבחיצון בטלין למקוה ואף משלימין לשיעור אפי' בכלי טהור, והטעם משום דלגבי המקוה הכלי כולו טפל ובטל והו"ל כחורי המקוה, אבל הכלים שנמצאים בתוך החיצון אינם יכולים לבטל המחיצה של הכלי שחוצצת בינם למקוה, שהם ברשות החיצון והוא חוצץ בפניהם, ולכן אם החיצון צריך טבילה אין בו כח להוות חציצה בין המקוה לפנימים, שהרי ע"כ צריך הוא לבטל חציצתו כדי שיטהר במי המקוה, וממילא גם נטהרין הפנימיים, אבל אם החיצון א"צ טבילה הרי הוא חוצץ כלפי הפנימיים, אע"פ שאינו חוצץ כלפי המקוה, כענין שמצינו בחצר קטנה שנפרצה לגדולה, שלגבי הגדולה הקטנה מתבטלת ונעשית כפתחה של גדולה, אבל הגדולה אינה מתבטלת לגבי הקטנה ליחשב עמה כאחת, והא דקתני מתני' ואם לא טבל, ולא אמרו ואם א"צ טבילה, פ"י אאמור' (שליט"א) זללה"ה דאשמועינן שאם יש חציצה בחיצון ואין הטבילה מועלת לו עתה, אע"פ שהוא טמא, חוצץ.

ד. כלי שפרוץ במלואו ויש בו רוחב כשפופרת הנוד, א"צ שיהא כולו במים, אלא אפי' הטהו על צדו ונתחבר עם המקוה ברוחב כשפופרת הנוד סגי בזה, וכ"נ בתוספתא פ"ה וזה כדין כותל שבין שני מקואות שנפרצו זל"ז דסגי ברוחב כשפופרת הנוד.

ה. אבל אם אין בפיו כשפופרת הנוד והוא פרוץ במלואו, כגון כוס שאין בו רוחב כשפופרת הנוד, או שיש בו אורך אצבעיים על רוחב אצבע, אע"פ שבמקוה כה"ג מסתברא דמצטרפין דכיון שפרוץ במלואו הר"ז כחורין, אבל בכלי כה"ג צ"ע, כיון דבמתני' גרסינן דלי, וסתם דלי פרוץ במלואו ואפ"ה הצרכנו שיהא טמא או כשפופרת הנוד, מיהו סתם דלי הרי יש בו כשפופרת הנוד, ובגמ' גרסינן כלים שמילאן כלים והטבילין ולפ"ז אין ראי'.

נפ"מ למעשה בטובל כל הניקה מן הגוי, והחיצון א"צ טבילה זו, אבל הוא טמא מגע טמא מת, דכיון שהטבילה מועלת לו לטהרו מטומאה זו מהניא נמי לפנימי, ואם יש חציצה על החיצון או שאוחזו בידו ומטמאהו באחיזתו, בעינן כשפופרת הנוד.

ואם לא טבל אין המים מעורבין, עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד, גרסא זו מיושבת, דכיון שלא טבל הכלי החיצון בעינן עירוב מכח המים לחוד, ובזה בעינן כשפופרת הנוד, וה"ה אם לא הכניס הכלי למים אלא ברוחב כשפופרת הנוד, דהשתא מכח חיבור המים הם נטהרין.

משנה ג

הקדמה – ידיעות ודינים

א. משנה זו היא המקור לכלל הידוע בעלמא דמקוה סמוך למקוה אינו נפסל בשאובין שמזה לזה, דבפ"ב מ"ה אר"ש מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה, וכן אר"מ בפ"ו מ"י, וכאן הוא מקור הדין הזה שכולם מודים בו, שהרי נתחברו השאובין והכשרים יחד, ואפ"ה נשארו המקואות הכשרים כמו שהיו אפי' בסיפא שלא הושקו ולא נטהרו השאובין, וטעמא דמילתא שלא פסלו בשאובין אלא כשהוסיף מים למקוה בשאובין אלו, דנראה כמכשיר שאובין לטבילה, אבל כשלא נוספו מים ע"י השאובין, אף אם נתערבו מעט לא קרינן בהו ג' לוגין שנפלו, שאין אנו חוששין לתערובת השאובין בכה"ג שאין ניכרת תוספתן במקוה, מיהו אם יערבם ויכללם בידיים יפסלו, אבל בצורת השקה זו לא קרינן בהו ג' לוגין שנפלו, והרי לבסוף כשחזרו למקומם נשארו בכשרים רק כמות המים שהיו בהם תחלה, וגם תלינן ההיתר כאילו לא נתערבו אלא נגעו זב"ז, ואפי' נשתנה מראיהם ע"י השקה כמ"ש בתוספתא, תלינן שרק הצבע עבר ולא המים עצמן.

ו. בתוספתא מחלקין בין פיו למעלה להטהו על צדו, ובתלמודן לא מחלקינן בזה, דסברת מיגו מהניא בכל ענין, אבל הרמב"ם חילק בזה בכלי טמא, והר"ש מחלק בזה בכלי טהור, ונתבאר במקו"א, ופשטות הדברים דהתוספתא מפרשת מתני' כמשמעותה, שיש חילוק אם טבל את כל הכלי דאז סגי בכל שהוא, וזהו דין קומקום, אבל עריבה מיירי בהשקה בלבד שאינו מכניס כולה וע"ז אמרו כשפופרת הנוד, והטהו על צדו מיירי ג"כ כשאין כולו במקוה.

ביאור המשנה בקצרה

דלי שהוא מלא כלים כו' כלי שהטבילו בתוך כלי צריך חיבור כשפופרת הנוד, דאל"כ הכלי החיצון חוצץ בפני הפנימי, אבל אם החיצון טמא, מיגו דמהניא טבילה לחיצון מהניא לפנימי, וזהו ששינוי שאם הטבילין פי' שגם החיצון צריך טבילה טהורין, ואם לא טבל דהיינו שאין החיצון צריך טבילה אע"פ שטבלו כולו אין הפנימי טהור אלא א"כ המים מעורבין כשפופרת הנוד.

ביאורים

דלי שהוא מלא כלים והטבילין טהורים, גרסת דלי ק"ק, דהא דלי סתמא פיו רחב, והרי עיקר חידושא דמתני' דבכלי החיצון טמא א"צ שהיא בפיו כשפופרת הנוד, וגם סתם דלי פרוץ במלואו בפיו, ואפשר דבזה א"צ כשפופרת הנוד, ובגמ' חגיגה כ"ב א' הגרסא כלים שמילאן כלים, ובין ברישא בין בסיפא מיירי שהטביל כל הכלי אלא דרישא בכלי טמא והטביל שניהם, וסיפא בכלי טהור שא"צ להטביל רק הפנימיים.

ויש לדקדק א"כ מ"ט קתני ואם לא טבל, הול"ל ואם א"צ טבילה, ופי' אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דקמ"ל אם החיצון יש בו חציצה שהטבילה אינה עולה לו, אע"פ שהוא טמא לא מהני, כיון דליכא מיגו, ומשכח"ל

קתני המקואות טהורין, ודין השאובין ככשרים לכל דבר אף להשלים מ' סאה.

ביאור המשנה בקצרה

ש"ש מקואות כו' דמקוה שאוב ומקוה כשר שהושקו זל"ז לפי שעה לא נפסלו זה מזה, ושני מקואות כשרין בזה כ' סאה ובה כ' סאה שהושקו זל"ז לפי שעה, הרי באותה שעה דינם כמקוה של מ' סאה, ומטהרין את הטובלין בתוכם, ואת השאובין שהושקו להם, וכגון שהמים שצפין למעלה עומדים במקומם, אבל אם הם זוחלין לחוץ אינם כמי מקוה לשום דבר, ולא משלימין ולא מצרפין, וזהו ששינוי ברישא המקואות טהורין שהושקו הכשרים זל"ז, ונעשו כמ' סאה לטהר את הטובלין ואת השאובין שבצדם, ואפי' נתחברו השאוב והכשר תחלה לא פסלוהו, ובסיפא שהשאובין מפסיקין לא נתחברו הכשרים, ונשארו כולן כמו שהיו, ולא נפסלו הכשרין, דאין מקוה סמוך למקוה פוסל.

ביאורים

ש"ש מקואות, בזה כ' סאה מים כשרים ובה כ' סאה מים כשרים ובה כ' סאה מים שאובין והשאוב מן הצד, ומיירי שיש כותל מקיף את שלשתן שלא יברחו המים הצפין לחוץ, ואין בחלל המקואות שיעור למ' סאה, דאין אדם מציף כ' סאה, וכש"כ ננס שמתכסה בכ' סאה, ואפ"ה כשמתחברין למעלה נעשין מקוה אחד של מ' סאה והטובלין בתוכו טהורין, וכיון שנתחברו הכשרין, מטהרין את השאובין בהשקה, ואף הטובל בתוך השאובין נטהר, והשאובין נשארים בטהרתן, שאין מקוה כשר חוזר ונפסל, והא דאין הכשרין נפסלין מתערובת השאובין היינו משום דמקוה סמוך למקוה אינו פוסל, דלא גזור אלא בשאובין שנפלו למקוה והוסיפו מימיו, אבל בהשקה לחוד ליכא למגזור, דלמראית עין נראה שכל אחד נשאר במקומו, ולא הרויח לשיעור המקוה

ב. לשון המשנה המקואות כמו שהיו מתפרש לגמרי, ונפ"מ שיכולין להמשיך עליהם י"ט סאה מים שאובין, ומזה מוכח דלא אתינן עלה משום היתר דהמשכה, והכי נמי משמע דדוקא כשלא ניתוספו עליהם מים, אלא חזרו לכל אחד כ' סאה שהיו בו תחלה, ואפשר שאין כאן היתר המשכה כיון שלמעלה הם בתוך כותלים המקיפין את כולם.

ג. נראה דאין היתר מקוה סמוך למקוה אלא עד רוב, אבל כשיש חשש שנתערבו רוב שאובין בהשקה לא שרינן בדין מקוה סמוך למקוה, וה"ה בספוג ודלי שנפלו ויש בהם רוב המקוה.

ד. כתב הריב"ש דמיירי כשיש כתלים גבוהים מחוץ לג' המקואות שהמים שצפו למעלה לא יזחלו לחוץ, דאל"כ הרי נתמעטו המקואות משיעורם, שאין זוחלין משלימין למ' סאה, ונראה דמתני' נמי מוכחא הכי דהא מיירי כשנשאר במקואות כמו שהי' בהם תחלה, ואם המים זחלו לחוץ, איך נשאר בכל אחד כ' סאה, מיהו בעיקר הענין נראה שיש שיעור גודש שמתקיים ע"ג המים ואינו נשפך לחוץ, וג"ז דינו כאשבורן, ומשכח"ל חיבור מקואות גם בלא מחיצות נוספות, אבל לא בשיעור כזה של ג' בנ"א דודאי אין המים מתקיימין אלא ע"י מחיצות או מדרון שהוא כמחיצה לעכב המים.

ה. אע"פ שחיבור המקואות נעשה ע"י הטובלים לא חשיב הויה ע"י אדם וע"י דבר המק"ט, דכל הטובל במקוה מגביה מימיו וטובל במה שהוגבה על ידו, ולא חשיב כמהוה המים בכאן.

ו. למדנו ממתני' דחיבור עראי שנעשה ע"י הטובלים ג"כ משלים למ' סאה, אע"פ שאין לצירוף זה קיום.

ז. ולמדנו דשאובין שנטהרו בהשקה אינם חוזרין לפסולן כשפסקה ההשקה, דהא

חשיב שחסרו מהשאובין כלום, שהכלי שבמקוה כמקוה לכל דבר, ונפ"מ לדין מלואו ועוד או לחסר קורטוב לר' יהושע פ"ג מ"א.

ג. אם הפך הדלי וסחט הספוג הרי הם פוסלין, דהשתא הו"ל ג' לוגין שנפלו, והיינו דקתני דלי דומיא דספוג שמימיו בתוכו, וכל שכן בגד שנפל שאינו פוסל, דספוג קל להוציא מימיו.

ד. בשו"ע כתוב דמיירי בכלי שפיו צר, והרמב"ם שינה בהלכות ממש"פ כן בפיה"מ, ובפשוטו אפי' פיו רחב כל שאין ניכר להדיא שיצאו המים שבתוכו אינו פוסל, מיהו בכלי רחב ומימיו מרובין י"ל דניכר מיד שנפלו ממנו ג' לוגין למקוה, והר"ז כהפכו שכתבנו שפוסל.

ה. נראה דאין היתר זה אלא עד רוב המקוה, אבל אם רוב בספוג ודלי ומיעוט במקוה פוסלין, דשריותא דמקוה סמוך למקוה מצאנו רק עד רוב, ואף במים כשרים שבכלים כתב מרן זלה"ה דבעינן רוב מים כשרים במקוה.

ו. קולא דלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו מצאנו עוד במתני' לקמן מ"א, ובתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ד, ותורייהו משמיה דר"א.

ביאור המשנה בקצרה

הספוג והדלי כו' מים שאובין שנפלו בתוך ספוג ודלי מקילינן לדונם כאילו נשאר בתוך הכלים ולא נתערבו במקוה, אע"פ שבודאי נתערב מהם מעט, ואפי' יש בהם הרבה מים ג"כ משמע שאינם פוסלין, והטעם מפני שלא נתוספו מים למקוה עי"ז, שהרי מימיהם נשאר בתוכם, ולא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו והוסיפו במקוה, ובכל דוכתא דיינינן להו מיד כמעורבין בכה"ג.

ביאורים

הספוג והדלי שהיו בהם ג' לוגין, מדבריי הפוסקים נראה דלאו דוקא ג' לוגין

כלום ע"י השאובין, וכמו שלא גזרו בספוג ודלי שנפלו, ומה"ט גם בסיפא שלא נטהרו השאובין, אינם פוסלין את הכשרין, ובמקו"א נתבאר בדברי הר"ש שפי' הטעם משום רבייה והמשכה.

טעמא דלא חשיב הויה ע"י אדם מפני שהאדם לא הביא את המים למקוה, וכל טובל מגביה מימיו מעצמו וטובל בהם, ואע"פ שנתחברו עי"ז לא חשיבא הויה ע"י האדם.

הי' השאוב באמצע הרי הוא חוצץ בין הכשרים שלא יצטרפו, ומאותו טעם שאינו פוסל, דחשבינן כל חד כבמקומו, ממילא גם אינם מצטרפין, דבסברא הי' מקום לומר דנימא באין כאחד החיבור והטהרה, ויש להסתפק אם היו השאובין מים שהומשכו שאינם פוסלין, אם מהני לצרפם.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. במשנה זו שנינו קולא נוספת בפסול שאובין, דכיון שהשאובין עדיין בתוך הספוג והדלי, לא חשבינן להו כמעורבין לפסול את המקוה, והנה בעלמא ודאי חשיבי כמעורבין מיד שנפלו למקוה, דכל אשבורן כה"ג כמעורב חשיב, אלא זוהי קולא בדין שאובין, מכיון שלא נתוספו מים במקוה עי"ז שהרי שיעור המים שנפלו נשאר עדיין בתוך הספוג והדלי, ואע"פ שנתערבו ונכנסו אחרים תחתיהם, אנו מקילין לחשוב כאילו לא נתערבו, כענין שמצינו במקוה סמוך למקוה כמשנ"ת לעיל במ"ג, כיון שלא הרויח בתוספתן כלום, שלגבי שיעור המקוה אין בו יותר מבתחלה.

ב. הדלי שבמקוה דינו כמקוה לכל דבר, ואם שפך לתוכו מים שאובין כשהוא במקוה, י"ל דכשופך למקוה דמי, וצ"ע בזה, אם שאב מים מהמקוה והם עדיין בכלי במקוה לא

ב. עוד חידוש יש כאן דאע"פ ששינוי בתוספתא דעריבה שהשיקה למקוה צריכה שפופרת הנוד ולמעין כל שהוא, מ"מ שידה שבים צריכה שפופרת הנוד, ויש להסתפק אם הדין כן בכל כלי שמשיקו דרך נקב, ולא אמרו דסגי בכל שהוא אלא ע"ג הכלי שמתבטל למעין, וה"ה שידה ותיבה שהמים צפין על גביהן, או"ד דוקא שידה ותיבה שהם גדולים אינם מתבטלין למעין וצריכין חיבור דמקוה, וזו סברא מדרבנן שהמעין אינו נראה כנמשך לתוך השידה, ונראה לדייק מסיפא דקתני אם ה' שק או קופה פ' בים, וש"מ דשאר כלים בעו כשפופרת הנוד.

ג. סתם ים דנקט כולל גם מעין, דהא קי"ל כר' יוסי, ועוד דלר' יהודה שאר ימים כמעין, ולא הו"ל למינקט שבים.

ד. נראה שהשידה והתיבה שפתותיהן חוץ למים, מדקתני נקובין שפופרת הנוד, ואם הם במים הרי יש חיבור בכולן, וגם נראה דלר' סגי בזה כמש"כ בסמוך, וסתמא עשוין כך לרחוץ בהם ולהיות מוגנים משטף הים.

ה. ועוד נראה דמיירי במקבלין מן הנקב ולמטה, שא"א לסתום דסגי בנקב אם בעינן שהנקב יהא בשולים או סמוך לשולים, וכ"מ בדלי שבמשנה ב' ובעריבה שבתוספתא ובגסטרא דבסמוך, ותדע דגסטרא נקובה טהורה.

ו. ר"י מודה דעירוב מקואות כשפופרת הנוד, וכדמשמע לעיל מ"א ולקמן מ"ט, דמודה לרישא ולסיפא, והא דמצריך ד"ט או רובו היינו דוקא בכלי תלוש, שאינו מתערב בנקב כשפופרת הנוד, כיון שאין המים שבכלי קבועין להתחבר בנקב, ולכן צריך ביטול המחיצה, ברובה או בד"ט.

ז. ד"ט היינו ד"ט על ד"ט שיעור פתח, שזה חשוב לבטל המחיצה וכן רובו היינו רוב רוחב הכלי ברוח אחת, וכן רוב דפנו, אם זה פחות מד"ט, דטפי מד"ט א"צ.

מצומצמים, וא"כ בעלמא כשנפלו ד' לוגין בדלי למקוה, חשבינן להו כמעורבין לפי ערך, וא"כ כבר נפלו למקוה יותר מג' לוגין, ואפ"ה כאן כשרין, כיון שלא נפלו להדיא לתוך המים, ודיינינן להו לקולא כאילו נשארו אותן המים בתוכן, כיון שלא ניתוסף בשיעור מי המקוה ע"ז, שהספוג והדלי עדיין מחזיקין את מימיהם בתוכן, ולא אמרו אלא כשהוסיף בשיעור המקוה ע"י השאובין, שנראה כעושה מקוה משאובין, ואפי' שהו במקוה כמה ימים אינם פוסלין, וכמבואר בתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ד ובמתני' פ"ו מ"א, דענין שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו, הכונה כל שלא נוספו במקוה ג' לוגין, ולא משום דתלינן שבאמת לא נתערבו בזמן מועט, אלא קולא היא כיון שלא נתרכו מי המקוה ע"ז, וכמשנ"ת.

שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו, בלשון זה מבואר שאין ההיתר מפני שלא נתערבו, אלא מפני שלא אמרו הגזירה אלא בענין זה, וכלישנא דר"ע פ"ג מ"ג לא אמרו מטילין אלא מטיל, וכ"מ בתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ד ובמתני' פ"ו מ"א דאף באופן שבודאי נתערבו כההיא דגסטרא, וכן במטהרת שבמרחץ שהשאובין ע"ג הכשרים, מ"מ כיון שלא נפלו למקוה ס"ל לר"א דאינם בכלל הגזירה, וגם הא דמקוה הסמוך למקוה אינו פוסל נלמד מזה שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו.

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

א. השידה והתיבה שבים, משמע שהם קבועים בים לרחוץ בתוכן, ונראה שיש בהם נקבים רבים שיכנסו המים, והיינו דקמ"ל דלא מהני ריבוי הנקבים עד שיהא כשפופרת הנוד במקום אחד, וראי' לזה מדמסיים עלה דשק או קופה סגי בכל שהן, והיינו מפני ריבוי הנקבים.

דליכא השקה אלא דרך הנקבים, אבל כשאין כולו במים לא בטל וחוצץ, ולהכי הוסיף הא דמעלין אותן כדרך, שאפי' כשפתותיהן למעלה מן המים חשיבי מחוברין, א"נ רישא מיירי בים שהוא כמעין, וסיפא אשמועינן אפי' במקוה.

ביאור המשנה בקצרה

השידה והתיבה שבים כו' דשידה ותיבה שמונחין בתוך הים לרחוץ בהם ג"כ צריכין נקב כשפופרת הנוד לחברם לים, אע"פ שיש בהם נקבים קטנים והם קבועים בים ואפי' יש בה מ' סאה ואע"פ שהים כמעין שמטהר בכל שהוא, ור"י מצריך חיבור ד"ט על ד"ט או רוב הכלי, ואע"פ שמודה בעירוב מקואות, דסגי בשופה"נ, ס"ל דכלי שהוא תלוש אין מימיו מתחברין בפחות משיעור פתח שהוא דע"ד טפחים, או שרוב הכלי פרוץ, ושק או קופה אע"פ שאין בהם נקב כשפופרת הנוד אינם חוצצין ומטבילין בתוכן, שהם בטלין למקוה וכחורין דמו, ואם היו נתונים תחת הצנור אע"פ שהמים נכנסין בתוכן ויוצאין דרך נקביהן אינם כשאובין, ואין חוששין למים הבלועין בהם, ומטבילין אותן ומעלין אותן כדרך, ואע"פ שפתותיהן למעלה מן המים לא חשיבי שאובין.

ביאורים

השידה והתיבה שבים, משמע שזוהי מציאות ידועה, ולא מאורע שנתן שידה ותיבה בים, וכנראה עשוין לרחוץ בתוכן, וא"כ שפתותיהן למעלה מן המים, דאל"כ אין בהם תועלת של רחיצה בתיבה בפ"ע, ויש בהם נקבים שיכנסו המים לתוכן, והיינו דקמ"ל דלא סגי בנקבים קטנים עד שיהא נקב כשפופרת הנוד, ויש לשאול מאי ס"ד דלסגי בפחות משפופרת הנוד, כדמשמע לישנא דאין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד, דאי לאפוקי מדר"י, הול"ל כיון שנקובים כשפופרת הנוד מטבילין בהם,

ח. אם המים צפין ע"ג הכלי ברוחב ד"ט או ברובו נראה דג"כ שפיר דמי, דצפין מלמעלה לא גרע מנכנסין בנקב של ד"ט, דהא ודאי נקב ד"ט סגי אף כשהכלי עמוק ומקבל הרבה למטה מן הנקב, ובזה מיושב דלא פליג ר"י במ"ב גבי דלי שהטבילו דסגי בשפופרת הנוד, דכשכל הכלי במים הר"ז יותר מרובו, ומים צפין על גביו עדיף מנקב, אבל בעריבה שהטה אותה והשיקה ברוחב כשפופרת הנוד אפי' מלמעלה לא מהני לר"י, עד ששיקנה ברוחב ד"ט או רובה, והכי משמע בתוספתא דפליג גם בעריבה שמשיקה מלמעלה, וסגי בד"ט מלמעלה.

ז. אפשר דמודה ר"י במעשה דשוקת יהוא שהיתה בירושלים כיון שהיתה מחוברת בסיד וקבועה שם, דבכה"ג דינה ככותל שבין שני מקואות דסגי כשפופרת הנוד כיון שזה חיבור מים קבועין, ויתיישב בזה עובדא דריב"ב אף לר"י, והכי משמע ביבמות דמאן דפליג בההיא דשוקת יהוא, פליג בעיקר דין עירוב מקואות, ואפשר דמפרש שהיתה שוקת שבסלע מעיקרא ולא כלי שחיברו, וכמ"ק בר"ש.

י. שק עשוי משער של עיזים שהוא קשה ואינו בולע כ"כ, וכן קופה עשויה מנצרים ואינה בולעת, וג' דינים אשמועינן בהם, א' שמטבילין בתוכן, ב' שאינם פוסלין תחת הצנור, ג' שמעלין אותן כדרך, ודין א' אשמועינן דאע"פ שאין בהם נקב כשפופרת הנוד, מ"מ אין נקביהם חוצצין, ואע"פ שאם עושה מחיצה מהן הרי הם חולקין את המקוה, מ"מ כשהם במקוה הרי הם בטלין, כדאמר חגיגה כ"ב א' בסל וגרנותני, ודין ב' קמ"ל דאע"פ שהמים מתקיימין בתוכו לשעה קלה לא חשיבי כשאובין, וכן שאין חוששין לבלוע בגוף השק והקופה, ודין ג' צ"ע מאי קמ"ל הרי אם טובלין בהם כש"כ שהם כמקוה כשמעלין אותן, ואפשר דהוה ס"ד לפרושי דין א' בשק שכולו במים אלא שהוא קשור וסגור

ד"ט על ד"ט משוי להו כצפין ע"ג הכלי, ולפ"ז י"ל דא"צ שיהא ד"ט מלא מים בגובה, דסגי בצפין ברוחב ד"ט בתוך פתח כזה, ול"ד לשפופרת הנוד שהוא בדין חיבור המים ולא סגי בנקב לחדוד, וצ"ע בזה.

ובזה מיושב הא דלא פליג ר"י במ"ב בדלי שהוא מלא כלים דסגי בשפופרת הנוד, דהתם מיירי שהטביל את כולו, ובזה ודאי מודה ר"י דמטבילין בתוכו שהרי אפי' ברובו ס"ל דמטבילין, ואמנם אם יטה הכלי ויחברנו למקוה פחות מרובו לא מהני לר"י אע"פ שחיבורו דרך פיו, אבל כשכולו במים ודאי שפיר דמי, וכ"מ בתוספתא דר"י פליג בהשקה של עריבה דסתמא מיירי דרך פיה שלא הוזכר שנקובה, וקתני דצריך ד"ט או רובו, ומבואר דסגי ברוחב ד"ט או רובו.

ויש לעי' אטו ר"י כב"ש ס"ל, ואמנם י"ל דס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בד"ז, אבל אכתי קשה לומר דפליג אעדוהו של ריב"ב בשוקת שהיתה בירושלים, דבמתני' ובגמ' דיבמות משמע שזה מוכרע דהלכה כב"ה, דפשיטא לן התם דמאן דפליג בשוקת פליג בעיקר דין עירוב מקואות, ואפשר דמודה ר"י בשוקת של אבן שחיברה בסיד, כיון שהיא קבועה שם סגי בחיבור שפופרת הנוד, ורק בכלי תלוש ס"ל שהוא תולש המים לרשותו אם אינו מתבטל למקוה בפרצה חשובה, ובתוספתא שבר"ש הגרסא ר"א משום ב"ש, והגר"א הגיה משום ב"ה, ואפשר דר"י סבר דשוקת שבירושלים היתה שוקת שבסלע שאינה כלי, ובזה פליגי ב"ה, וכ"נ מפר"ש שכתב דגבי שוקת שבסלע הוא דפליגי ב"ש וב"ה.

אם הי' שק או קופה, משמע שהיו בים כמו השידה והתיבה, מטבילין בהם כמה שהן, אע"פ שאינם נקובים כשפופרת הנוד, דכיון שהם מלאים נקבים אינם חוצצין בפני הכלים שבתוכן, ומבואר בגמ' דאם חילק כל

וי"ל דכיון שאמרו בתוספתא גבי עריבה דבמעין סגי בחיבור כל שהוא, קמ"ל הכא דבים אע"פ שדינו כמעין בעינן כשפופרת הנוד, דודאי לא בא התנא לומר שים דינו כמקוה, ולר"י רק ים הגדול דינו כמקוה, ולר' יוסי כל הימים כמעין לענין כל שהוא, ויש להסתפק אם הטעם מפני ששירה ותיבה הם כלים גדולים ולא מתבטלין למעין בכל שהוא, או דה"ה כל הכלים כשחיבורן למעין דרך נקב בעינן כשפופרת הנוד, ורק ע"ג הכלי שכולו שקוע במעין, ועכ"פ עד שפתו שקוע בצד הזה שמתחבר למעין, בזה סגי בכל שהוא, אבל בתוך נקב נגרע כח המעין ואינו מטהר בכל שהוא, ולכאורה יש להוכיח מסיפא דקתני אם הי' שק או קופה, דמשמע בים, ודוקא שק או קופה א"צ כשפופרת הנוד אבל שאר כלים בעו וגם קמ"ל דאע"פ שיש בהם מ' סאה והם נקובים לים וקבועין בתוכו, אפ"ה אין מטבילין בהם בפחות משפופרת הנוד, דהי' מקום לומר שריכוי הנקבים הקטנים שעשויין להכניס ולהוציא לתוכן מים מחברין אותן עם הים, כשק וקופה דסיפא.

מדקתני סתמא מתפרש אע"פ שמקבלין מים מן הנקב ולמטה, ואמנם יש מקום לומר שדרכן להיות נקובים למטה נקבים קטנים, וקמ"ל שצריך גם נקב כשפופרת הנוד, אבל האמת דסגי בחיבור כשפופרת הנוד כבתוספתא דעריבה שמלאה כלים ומחזקת המים וכן טיט הנרוק שבעריבה, וכן גיסטרא שבמקוה לקמן מ"ו, ועוד, ונתבאר במקו"א.

ר"י אומר בכלי גדול ד"ט ובקטן רובו, ד"ט היינו דע"ד שהוא שיעור פתח, ומבטל כח המחיצה של הכלי, או שהכלי פרוץ מרובה, ומשערין פרוץ מרובה ברוח אחת, ובעגול אפשר ג"כ דמשערין פרומ"ד לפי רביע הכלי, שהוא כרוח אחת, ויש לשאול מאי מהני ד"ט כשהכלי עמוק הרבה למטה מן הנקב, ונראה מזה שאם המים צפין ע"ג הכלי מלמעלה ברוחב ד"ט שפיר דמי, ונקב

ועוד שמענו ממתני' שאין לחוש למים המנטפין שהם מהבלועין בגוף השק, מיהו גם במעלה אותן דרך שוליהן שיך חשש זה, ואם העלה אותם מהר ותלש מימיהם י"ל דפוסלין, אבל המים הטופחין ע"ג הכלי ונופלין מיד לא חשיבי שאובין ביד האדם שאין לו שליטה עליהם ע"י שאיבה זו ואין דעתו עליהם, ועדיפי משאיבה שלא בכונה.

משנה ו (א)

הקדמה – ידיעות ודינים

א. גסטרא היינו שברי כ"ח, ודינה ככלי חרס שמטמאה באויר, ואין לה טהרה במקוה.

ב. כלי חרס אינו מטמא כלים, אבל מטמא את המשקין שע"ג הכלי, ומשקין טמאין מטמאין כלים, שגזרו בהם שיחזרו להיות תחלה ויטמאו כלים כמשקה זב וזבה, וז"ל המשנה פרה פ"ח מ"ו אין כ"ח מטמא חבירו אלא במשקה, נטמא משקה טימאהו הר"ז אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאתי.

ג. משקין המחוברין אינם מק"ט, ולכן אין הכלי נטמא אלא אם שפתי הגסטרא למעלה מן המים, שאז הכלי טופח במשקין שעל גביו שאינם מחוברין, והם נטמאין באויר כ"ח, וחוזרין ומטמאין את הכלי.

ד. אם שפת הגסטרא שוה למים ואינו בולט לחוץ אינו מטמא, שהרי כל המשקין שבאויר הגסטרא מחוברין, ויש לעי' א"כ מ"ט קתני צפין על גבה כ"ש, הרי אפי' אינן צפין אלא כמותה ג"כ טהורין, ואפשר דכשמעלה הכלי מתוכה מתמעטין המים מחללה, והרי הכלי באויר הגסטרא, ולכן בעינן כל שהן שגם כשמעלה הכלי תשאר הגסטרא מלאה מים.

ה. כלי חרס שלם לא משכח"ל שיהא מחובר למקוה בשפופרת הנוד וגם שפתו חוץ למים, ולכן שנינו הדין בגסטרא שחידודין

המקוה בסל וגרגותני חוצצין, ורק דומיא דכלי שמוקפין במי המקוה אמרו שאין חוצצין, ומדוקדק מה ששנה התנא דין שק או קופה בים, דאם הי' שונה במקוה הי' צריך לפרש דמיירי כשאינם חולקין את כל המקוה, ולמדנו מזה דדוקא שק או קופה אבל שאר כלים אפי' בים בעו כשפופרת הנוד, ולמדנו דשידה ותיבה הנקובין חוצצין.

היו נתונין תחת הצינור, אע"פ שהמים נכנסין לתוכן כדרך ומתעכבין מעט עד שיוצאין ואפי' נחא לי' שיסתנו דרך הנקבים אינם פוסלין את המקוה, דלא חשיבי כלי קיבול למים, אע"פ שמק"ט, כדקתני ומטבילין אותן, ומה"ט לא חשיב הויה בדבר המק"ט כיון שאין להם הויה וקיום בתוך הקופה, וגריעי מטבילה שאין לה לזבו, ומרן זללה"ה כתב דוקא שהרוב מים כשרין, ולטעמיה דהוי' במק"ט פוסל רק ברוב.

אבל בגד הנתון תחת הצנור י"ל שבולע הרבה מים והבלועין יוצאין ופוסלין את המקוה, ואמנם לענין חציצה נראה דבגד כשק שאינו חוצץ, ודוקא בכר וכסת של עור אמרו שהמים שבתוכן שאובין, אבל תחת הצנור במניה גרע, מיהו בשוכח י"ל דכשר, ששכחתו ניכרת שאין דרך להניח בגד לשאיבה.

ומטבילין אותן ומעלין אותן כדרך, יש לעי' פשיטא, דכיון שמטבילין בהם הרי מימיהם כמקוה, וי"ל דמרישא הו"א דמיירי בשק שכולו במים, אלא שהוא קשור וסגור סביב, וקמ"ל דאפי' מעלה אותן כדרך שפיהם לחוץ, המים שבתוכן כמקוה דמו, ואפשר דכיון דרישא מיירי בשק וקופה שבים דומיא דשידה ותיבה, הי' מקום לומר דבהני הקלו בנקביהם כדין מעין דסגי בכל שהוא, אבל אכתי במקוה לא שמענו, והשתא שמעינן מסיפא דאף במקוה מצומצם אין לחוש לשאיבתן.

שבתוכה חיבור בריוח שבין החידודין, ולכן הכלים שטובלין בתוכה טהורין, שאין כ"ח מטמא כלים, ואינו מטמא מים המחוברין למקוה, אבל משעלה הכלי חוץ למים ומשקין טופחין על גביו, הרי מים אלו תלושין ונטמאין באויר הגסטרא, וחוזרין ומטמאין את הכלים, ואם המים מכסין את כל החידודין, א"כ המים שבאויר הכ"ח אינם מק"ט שהם מחוברין, ולכן הכלים טהורין לגמרי.

ביאורים

גסטרא שבמקוה, לא הוזכר במתני' שהגסטרא טמאה, ואפשר לומר דממילא מובן, ואפשר דפשטא דמתני' בכלי שהוא אב הטומאה, מדקתני טהרו מטומאתן אבל טמאין ע"ג כ"ח, פי' שטהרו מאב הטומאה ונעשו ראשון, ויש לדחות דראשון דכ"ח קיל טפי, ומ"מ אם מיירי באב הטומאה הרי הגסטרא נטמאה מן הכלי בירידתו לטבול, ושוב אין לה טהרה במקוה.

גסטרא היינו שברי כ"ח, ולא נקט כ"ח שלם, שאם שפתו חוץ למים אינו חיבור וא"א להטביל בתוכו, אבל בגסטרא משכח"ל חיבור בין החידודין, ומטמאה באויר בחלל החידודין אף למעלה מן המים, והקשה מרן זללה"ה היכי דמי, אם יש בין החידודין פרצה כשפופרת הנוד הרי אינה מטמאה שם באויר, דתנן כלים פ"ד מ"ג שבמקום שאין הגסטרא מקבלת זיתים אינה מטמאה שם באויר, ואם אין פרצה כשפופרת הנוד איך היא חיבור למקוה, ואפשר דמיירי שרובה פרוצה בין החידודין, ובכה"ג הוא חיבור למקוה אע"פ שאין במקום אחד כשפופרת הנוד, דכיון שרובה מחוברת למקוה אין החידודין המועטין מבטלין החיבור, כענין שמצאנו בשק וקופה שנקבים מרובין מבטלין העומד המועט אע"פ שאין שפופרת הנוד במקו"א, והשתא הוא מתני' מענינא דרישא דשק וקופה, ויתכן דדוקא בגסטרא דלא חשיבא מצטרפין בכה"ג,

יוצאין ממנה והיא מטמאה באויר, ובין החידודין המים מחוברין למקוה, והקשה מרן זללה"ה דתנן בכלים פ"ד מ"ג דאם בין החידודין יש נקב כמוציא זית שוב אינה מטמאה שם באויר, וא"כ איך משכח"ל חיבור כשפופרת הנוד למקוה, ושגם תטמא באויר, ואם נימא דבמוטה על צדה מעט מיקרי תוכה לטמא באויר, א"כ גם בכלי שלם משכח"ל, וכל עיקרה דמתני' דקתני גסטרא, הוא משום דבכלי שלם לא משכח"ל תרויהו וכמש"כ, ויש ללמוד מזה דבאלכסון שאינו מקבל זיתים לא חשיב תוכו, או דמתני' מיירי בכלי המונח כדרכו עי' כלים שם היתה מוטה על צדה כו', ועי"ש שהביא מפיה"מ דמיירי בטומאת מגע, אבל כבר חזר בו הרמב"ם בהלכות ופי' מתני' באויר, דכל עיקרה דמתני' מתפרשת שבהכרח נטמא בעלייתו מן המים, ולא במאורע שיגע בכלי, ומש"ה נקט גסטרא שהיא כ"ח שמטמאה באויר, ואפשר שיש ללמוד ממתני' דגסטרא שפופרת ברובה למקוה אע"פ שיש בה חידודין ואין ביניהם כשפופרת הנוד חשובה חיבור, כיון שהפרץ מרובה על העומד, דכמו שמצינו בשק וקופה שנקבין מרובין מבטלין המחיצה ה"ה בשפת הגסטרא אין החידודין המועטין חוצצין, ואפשר דבכלי שלם העשוי כך חשיבי וחוצצין, ורק בגסטרא שהיא שברים אינה חוצצת, ער"ש סברא כזו, וכן יש לדון בכותל שנפרץ רובו, ויש בו חידודין יוצאין.

ו. למדנו ממתני' שאפשר להטביל בתוך כלי תלוש שמחובר רק בפרצה שבשפתו ואע"פ שהוא טמא ומטמא, מיהו מתני' מיירי שהוא מונח בתוך המקוה.

ביאור המשנה בקצרה

גיטרא שבמקוה כו' גסטרא שהיא שבר כ"ח יוצאין חידודין במקום השבירה, הרי היא מטמאה באויר בין החידודין, ואע"פ שהחידודין בולטין חוץ למקוה, מ"מ המים

אבל כלי שמתוקן לצרכו כך אינו חיבור, עד שיהא במקו"א כשפופרת הנוד, וצ"ע בזה, וכן בכותל כה"ג צ"ע, ובסדק שרובו פרוץ ויש עומדין באמצע נראה דאינו חיבור, וצ"ע שיעורו.

טהרו מטומאתן, מבואר שאפשר להטביל בתוך כלי תלוש שהוא טמא ומטמא, ומחובר למים רק בפרצה שבשפתו, מיהו מתני' מיירי כשכולו מוקף במי המקוה מבחוץ.

אבל טמאין ע"ג כ"ח, שהמים התלושים ע"ג הכלים מקבלין טומאה מאויר הגסטרא כשעלו מן המים, ולכאורה לר"י פ"ז מ"ו כ"ז שהכלי נוגע במים אין המים שעל גביו מקבלין טומאה, מיהו א"א לצמצם דאפשר שניתק החיבור והם עדיין באויר כ"ח, מ"מ לר"י א"צ צפין על גביו כל שהן, דסגי בחיבור טלה"ט שתחת הכלים שלא יטמאו, ועי' לקמן דמתני' דמעין היוצא מן התנור דלא כר"י.

ואם היו המים צפין ע"ג כל שהן טהורין, יש לדקדק למה לי צפין על גבה דמשמע שגבוהין משהו משפת הגסטרא, והרמב"ם לא העתיק ד"ו, רק ביאר ברישא דמיירי ששפת הגסטרא גבוהה מן המים, ואפשר דבדרך כלל כשהכלי עולה מתוך הגסטרא נעשה חלל בתוכה, והמים מתמעטין משפת הגסטרא ומטמאה המים שע"ג הכלים, ולכן צריך כל שהוא יותר, שלעולם תהא הגסטרא מלאה מים עד שפתה, ויתכן דבשוי' ג"כ מיקרי צפין על גבה, וכלפי סיפא דבעינן רוב ידיו נקט כן, וצ"ע.

משנה ו (ב)

הקדמה – ידיעות ודינים

א. תנור עשוי כקדירה בלא שולים, ומודבק לקרקע בטיט, והקרקע היא השולים של התנור, וגזירה כ"כ שמקבל טומאה אע"פ שמחובר.

ב. תנור עשוי מחרס ומטמא ככלי חרס מאויר, ואינו מטמא אדם, ואין אדם מק"ט ממשקין שנטמאו באויר התנור, אבל ידיו נטמאין באויר התנור, ואפי' כשהתנור מלא מים המחוברים שאינם מק"ט, מ"מ המכניס ידיו לאויר התנור נטמאו, ולכן לא סגי במים צפין ע"ג התנור, עד שיהא על גביו רום ידיו, שהידים חוזרין ונטהרין במים שחוץ לתנור.

ג. לר"י פ"ז מ"ו דרגליו של ראשון נוגעות במים הרי הוא כבמקוה, א"כ א"צ ע"ג רום ידיו, וסגי במים כל שהן חוץ לתנור, דכיון שקצה ידיו מחוברים למים שחוץ לתנור ידיו טהורות, ויתכן דסגי ברגליו במים לטהר את ידיו, ויש לדחות דאף לר"י לא סמכו ע"ז לטהר ידיו שמא נשאר משהו נגוב, ורק לחבר המים מהני.

ד. בפשוטו נראה דדוקא מעין היוצא מן התנור מטהר, אבל מקוה שבתנור אע"פ שקרקעיתו קרקע עולם הר"ז כמקוה בכלים, כיון שהחשיבה תורה התנור ככלי, ול"ד לגודר כלים פ"ה מ"ו, דהתם המקוה ע"ג קרקע, אבל כאן גם קרקע התנור כחלק ממנו, ומ"מ נביעת המעין אינה נפסדת ע"י התנור, שאין במקור הנביעה שום דינים, אבל מקוה בכלים פסול, ותנור ככלי דמי, ועי' בסמוך.

ה. מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול, ולכאורה ה"ה מעין שהעבירו ע"ג תנור, לפמש"כ דתנור ככלי לענין מקוה, ולא מהני מה שקרקעיתו קרקע עולם, וצ"ע בזה גם לענין מי מקוה אם נעשין שאובין, דנהי דמק"ט אבל סו"ס המים מחוברים ונבלעין בקרקע.

ו. מעין שהוא יוצא מתוך השוקת טהור, דדוקא כשהמעין ניתק ממקור נביעתו לכלים פסול, אבל כשנביעתו בשוקת עצמה הרי כולה כמעין, וכשנובע בתחתיתה הרי השוקת כנקובה, אבל גם כשנובע בצדה והשוקת מקבלת ממנו ולמטה, מ"מ מסתברא דכשר, וכדין מעין היוצא מן התנור, דלא פסלו

בתוך התנור, ואין כאן מקוה שיטפל לה כגיסטרא שבמקוה.

ידידו נטמאות, שכ"ח מטמא את הידים באוירו, אף כשמי המעין חוצצין בין ידידו לתנור, ואף בשעה שגופו נטהר עדיין ידידו טמאות.

ואם היו ע"ג רום ידידו אף ידידו טהורות, פי' באופן שידידו חזרו ונטהרו במים שע"ג התנור, ואם הוציא ראשו למטה בעינין רום ידידו בצורה זו, דעיקרה דמתני' לאשמועינן דלא סגי בצפיין על גביו כל שהן, שאף בתוך מים טהורין ידידו נטמאות, ואינן נטהרות אא"כ חזר והטבילן בעלייתו במים שחוץ לתנור, ועי' לעיל דלכאורה לר"י פ"ז מ"ו סגי בכל שהן, דכ"ז שקצה ידידו נוגעת במים הרי הן טהורות, מיהו י"ל דחיישינן שנגבו מעט, ושוב אינם נטהרין, ורק לחיבור המים למקוה יש לסמוך שיש חיבור דטלה"ט, אבל לא להבטיח שכל גופו מכוסה במים, ועי' חגיגה י"ט א' דמחזיק עצמו כ"ז שרגלו במים.

משנה ז

הקדמה – ידיעות ודינים

א. נראה דבהללמ"מ נאמר דעירוב מקואות כשופרת הנוד, דאם נמסר באצבעות, למה שינו חז"ל לומר כשופרת הנוד, ומדאמרינן מפני שהיא מן התורה ש"מ שכן נמסר בהללמ"מ, והתנא מבאר דאין הכונה כמים שיוצאין בחלל השפופרת, אלא נקב שנכנסת בו השפופרת, דהשתא הוי כעוביה דהיינו דפנות השפופרת וחללה, והדר מפרש דגודל השפופרת הבינונית היא כשתי אצבעות ברחבה, ומפני שהיא עגולה בשוה, א"כ השיעור כשתי אצבעות חוזרות למקומן, וכתב אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בשם מרן זללה"ה דלא סגי בנקב צר וארוך אע"פ שיוצאין בו מים כמו שיוצאין בשפופרת הנוד, אלא בעינן

אלא מעין שניתק ממקורו לתוך כלים, דהכלים כשואבין ותולשין אותו, אבל כשמקורו בכלים לא נפסד כלום.

ז. הא דלא חשיב הויתו ע"י דבר המק"ט בין כשהתנור כבר נטמא ובין כשהוא עדיין טהור, י"ל דכתלים לא חשיבי מהוים את המים, אבל למש"כ די"ל דקרקע התנור כתנור, צ"ל דכל שלא נתלשו ממקור נביעתו לא חשיבא הוייתן בדבר המק"ט, דגם פסול הויתן הוא כשנתלשו ונקבעו ע"ג דבר המק"ט ולא בזמן שהם במקור נביעתן, וזה אפי' נימא דהשקה למעין או למקוה לא מהני לזה.

ביאור המשנה בקצרה

מעין היוצא מן התנור כו' תנור עשוי כקדירה בלא שולים ומודבק לקרקע בטיט והקרקע היא השולים, וגזיה"כ שמק"ט ומטמא ככ"ח, וכ"ח אינו מטמא אדם ולכן הטובל בתוכו טהור, אבל ידים שנכנסו לאויר כ"ח נטמאו, ולכן ידידו טמאות, ואם יש על גבי התנור מי מעין רום ידידו, חזרו ונטהרו משיצאו לחוץ.

ביאורים

מעין היוצא מן התנור, בפשוטו מקוה בתוך תנור פסול, שהוא כמקוה בכלים אע"פ שקרקעיתו קרקע עולם, דהתורה החשיבתו ככלי, וא"כ יש כאן חידוש דמעין אינו נפסל בתוך כלי, ול"ד למעין שהעבירו ע"ג השוקת, ששם כשנכנס לשוקת ניתק ממקור נביעתו, וה"ה העבירו ע"ג תנור, לפמש"כ דמקוה כתנור פסול, אבל כשנובע ויוצא מתוך התנור או מתוך השוקת אין היקף הכלי פוסלו.

וירד וטבל בתוכו, אם הי' אב הטומאה טימא את התנור בכניסתו, וממילא מובן דמיירי בתנור טמא, דאל"כ אינו מטמא ידידו, ומבואר כאן שטובלין בתוך תנור טמא, וכדקתני רישא בגיסטרא, וכאן החידוש אע"פ שכל המעין

ז. רשב"ג חידש דכל שהוא מבריית המים אע"פ שהוא גוש ואינו משלים למקוה, מ"מ אינו ממעט בשפופרת הנוד, כיון שהוא מבריית המים, ואם ירסקנו ישוב דינו כמים לכל דבר, ובהא פליגי רבנן עליה, כיון דהשתא לאו מים ניהו, אבל במרוסקין לא שייך להזכיר לשון מיעוט כלל, שהרי הם מים ממש, ובזה מיושב פסק הרמב"ם וש"ע דברייתו מן המים ממעט בשפופרת הנוד, אע"פ שפסקו שעושין מהן מקוה כולו.

ח. לענין נט"י ג"כ סבר רשב"ג דגוש שברייתו מן המים נטהר במים שניים כמים.

ביאור המשנה בקצרה

עירוב מקואות כו' מחיצה שבין שני מקואות ויש בה נקב עגול שיש בו רוחב שתי אצבעות סביב והוא מלא מים מצרף את המקואות ליחשב כאחד, ובהלל"מ נמסר שיעור כשפופרת הנוד, והיינו הנקב שבנוד שהשפופרת עצמה נכנסת בו, ולא נקב השפופרת כפי מה שיוצא מן הנוד דרך השפופרת, וז"ש כעביה וכחללה, דהיינו דפנות השפופרת וחלל של תוכה, וכל דבר גוש שיעמוד בנקב חוצץ וממעט את השיעור, ורשב"ג אומר דכל שהוא מבריית המים כיון שאם ירסקנו יהא דינו כמים השתא נמי אינו חוצץ למעט בשפופרת הנוד, אבל המרוסק כבר לכו"ע דינו כמים לכל דבר.

ביאורים

עירוב מקואות, כשיש מחיצה המפרדת ביניהם, אבל מקוה צר שפרוץ במלואו למקוה רחב מצטרף, אע"פ שאינו כחורי המקוה הרחב, ורא"י מכותל שבין שני מקואות שנסדק דמצטרפין, וכש"כ פרוץ במלואו.

כשפופרת הנוד, כך נמסר בהלל"מ, ויש לעי' למה לא נמסר השיעור באצבעות, שאם נמסר באצבעות לא היו מחדשים שיעור שפופרת הנוד, וגם שיעור

נקב עגול כשפופרת הנוד, שיש בו שתי אצבעות חוזרות למקומן ברוחב ובגובה סביב.

ב. ענין השיעור של שפופרת הנוד הוא דבשיעור כזה חשיבי כפרוצין זל"ז ולכן נעשין כחד, אבל נקב קטן אינו מפסיד המחיצה, מפני שהוא כברזא ופתח משימושי המחיצה, ולכן צריך שפופרת הנוד רק במחיצה, אבל בכותל שנסדק או ע"ג המחיצה סגי בחיבור כקלה"ש או טלה"ט דבעינן הפירצה לבטל המחיצה ובדליכא מחיצה א"צ שיעור זה, ולפ"ז י"ל דלכך לא נמסר השיעור באצבעות, דבשיעור שפופרת הנוד נרמז גם טעם לשיעור זה, דשיעור נקב שעושין לנוד להוציא מימיו זהו שיעור פתח ואינו פירצה, אבל שיעור גדול מזה מיקרי פירצה, וזהו שיעור חלל השפופרת עם עובי דפנותיה, דכולי האי אין עושין לשימוש פתח, וכיון שפרוצין זל"ז מתחברין יחד.

ג. פשטות הדברים דבעינן שיהא השפופרת הנוד מלא מים, ולא סגי בפרצה שבכותל בשיעור זה, ולכך כל שיעמוד ממעטה מפני שמתמעט שיעור המים, דאל"כ לא ה"י הנקב מתמעט ע"י דבר עראי, אבל יש בזה מחלוקת הראשונים ונתבאר במקו"א.

ד. כל שיעמוד בשפופרת הנוד ממעטה היינו דבר דבוק לנקב, אבל דבר תלוש שמקלח במים אינו ממעט, דהא א"צ שיהיו מים נקיים.

ה. כל המשלים למקוה כגון שלג וברד ומלח אינם ממעטין, דלא גרע הנקב המתחברין מכל המקוה המתחברת ע"י הנקב, וכיון דשלג באחד מצטרף ע"י הנקב ה"ה שלג בנקב.

ו. כל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושין אדומין ועינו של דג מבואר בזבחים כ"ב א' שאפי' כל המקוה מהם מטבילין בהם, וא"כ כש"כ שאינם חוצצין בשפופרת הנוד, אלא דהפוסקים פ"י דרק בנימוחו דינם כמים, והכי משמע בכמה דוכתי שדגים דינם כאוכלין ולא כמים.

זבחים כ"ב א' דאפי' בעינייהו מטבילין בהו, וא"כ פשיטא דאינם ממעטין, שהרי כל המקואות מלאים מאלו בלבד, ומה ראה רשב"ג להשמיענו ד"ז בכאן, הול"ל כלשונו בברייתא שם כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו, וע"כ צ"ל דהתם מיירי בנימוחו, ורבותא דרשב"ג בשלא נימוחו, דאע"פ שאינם משלימין ולא מצטרפין למ' סאה, מ"מ אינם ממעטין, דסו"ס עיקרן מים, שאם ירסקם מטבילין בהם בעינייהו בלא צירוף מים, ובהא פליגי רבנן, אבל בריסקן אף לרבנן מטבילין בהם, כדמשמע זבחים שם דד"ז פשוט ומוסכם ואע"פ שנשנה בברייתא בשם רשב"ג, וכן אמר ריב"א מטבילין בעינו של דג, ובזה מיושב פסק השו"ע דברייתו מן המים ממעט וטובלין בו, כ"כ המ"א ומהרי"ח ובספר מרן זללה"ה.

ומהא דלא פליגי אלא בברייתו מן המים שאינו משלים למקוה כ"ז שהוא גוש, יש ללמוד דשלג וברד ומלח אינם ממעטין בשפופרת הנוד לכו"ע כיון שמשלימין למקוה.

משנה ח

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מים שיורדין במדרון ע"ג דף או צינור הרי הם בדין קטפרס שאינם חיבור זל"ז, וזהו שהקשה הר"ש א"כ איך המים שבסילון מטהרין את המקואות, הרי הם עצמם אינם חיבור זל"ז, ואיך יחברו מקואות זל"ז.

ב. משפך מלא מים שהניחו בכלי מלא מים באופן שהמים שבכלי סותמין את שולי המשפך, אע"פ שהמים שבמשפך יורדין ומשתוין עם המים שבכלי, מבואר בע"ז ע"ב ב' שהמים שבמשפך חיבור זל"ז, ואין בהם חסרון של נצוק וקטפרס, וביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דה"נ מתפרשא מתני' בסילון כההיא דמשפך, שמיניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים, ואח"כ נותן שולי הסילון בתוך המקוה התחתון, וכיון שהמים שבמקוה

אצבעות ידוע בכל התורה, ואם משום דבעינן נקב גדול ולא סגי בשיעור זה בתשבורת, הול"ל חוזרות למקומן, ויש לדחות דמ"מ בשפופרת הנוד מבואר טפי ד"ז, ויתכן שיש בזה נתינת טעם דשיעור עירוב מקואות הוא בנקב שאינו משמש כפתח וברזא, דנקב כזה שהוא משימושי המקוה אינו מבטל את המחיצה לחשבן כחד, אבל נקב גדול שאינו ראוי לשמש כפתח הרי הוא פורץ ומבטל את המחיצה, ובזה אמרו ששפופרת הנוד זהו שימוש הראוי לפתח וברזא, ולכן אינו מחברם יחד, אבל יותר מהרגיל לפתח הנוד, דהיינו כפי גודל הפתח שהשפופרת נכנסת בתוכו, דהיינו חללה עם עובי דפנותיה, זה כבר נקרא פרצה ומחבר את המקואות.

כשתי אצבעות חוזרות למקומן, דוקא נקב בגודל כזה, אבל אם הנקב צר וארוך אינו מצטרף, וכ"מ בכותל שנסדק לשתי או לערב דאפי' יש בצירוף שפופרת הנוד לא מהני, לר"י או לרבנן, לכל חד כדאית ליה.

ספק כשפופרת הנוד כו', פי' שספק אם הי' בשעת טבילה חיבור מים כשפופרת הנוד, הרי"ז ספק דאורייתא, דלא נימא דמדאורייתא סגי בקלה"ש או טלה"ט, אבל ספק על נקב שלפנינו לא שייך להסתפק, שהרי יכולין למדוד.

וכן כזית מן המת כו', שכל אלו בכלל שיעורין דהללמ"מ.

כל שיעמוד בשפופרת הנוד ממועטה, אפי' דבר עראי הדבוק בנקב, אבל התלוש ומקלח בתוך המים בטל למים ולא קרינן ביה כל שיעמוד, ונקטו הרמב"ם ושו"ע דרבנן פליגי ארשב"ג, וכל שיעמוד אפי' מבריית המים ממעט.

רשב"א כל שהוא מבריית המים טהור, מפ"י הר"ש והרא"ש והרמב"ם נראה דהיינו יבחושינן אדומים, וקשה דהא אמרינן

ונטהרין, ואמנם המקוה השאוב כבר מחובר ואעפ"כ לא נטהר, מ"מ בחיבורו למקוה כשר נטהר, ולא גרע מה שהמקוה כבר מחובר וטהור מדאורייתא, מאילו הי' תלוש ונזרע בחיבור זה, דנהי דמחמירינן במקוה שאוב לחשבו כאילו הוא עדיין שאוב ותלוש לצורך האדם, (עד שימשכנו למקום אחר ויטהר מדין המשכה), אבל א"א להחמיר בו יותר מתלוש גמור שנטהר בחיבורו למקוה.

ד. המים שבסילון אע"פ שאין בו כשפופרת הנוד אפשר דמצטרפין למקוה, דכיון שהסילון פרוץ במלואו א"צ שיעור שפופרת הנוד לחברו למקוה, ולפ"ז המקוה העליון בהשקתו לסילון הר"ז מושק למקוה עצמו, ואמנם אינם מתחברין ע"י הסילון שאין בו כשפופרת הנוד ליחשב מקוה אחד, אבל הסילון עצמו כאחד עם זה ועם זה, והר"ז כחור שבין שני מקואות שאין בו כשפופרת הנוד, דחשיב שפיר חורי המקוה לזה ולזה אע"פ שאינו יכול לצרפם, ומיושב בזה טפי הכשר הזריעה של העליון ע"י הסילון כיון שהוא זרוע ע"פ המקוה ממש, ולא ע"פ סילון תלוש הזרוע למקוה, ועי' בסמוך עוד בזה.

ה. הא דקתני מביא סילון של חרס או של אבר, נראה דמרומו בזה דין התוספתא שאם נכפף הסילון פסול, ולכן נקט סילון של חרס או של אבר שנשברין בכפיפתן, ולאפוקי סילון של ברזל ונחשת שנכפפין ומתקיימין, וטעמא דמילתא לא נתבאר בהדיא, ואאמור"ר (שליט"א) זללה"ה צידד לומר דבמקום הכיפוף המים נסמכין על הסילון והר"ל כקטפרס, ובסילון מלא מים אין לחוש לזה, ואולי גזירה אטו קטפרס, ואפשר שהכיפוף מונע האויר מלצאת, ויש לחוש שלא יתמלא מים, ואז הוא בדין קטפרס, ולפמש"כ באות ד' דהסילון כשהוא פרוץ במלואו הרי הוא כמקוה ממש, מיושב היטב דכשהסילון נכפף שוב אינו פרוץ במלואו ואינו כמקוה עד שיהא במקום הכיפוף ובכולו כשפופרת הנוד, וכיון דמייירי הכא בכל

סותמין את שולי הסילון, חשיבי המים כמונחים בכלי והם חיבור זל"ז כאשבורן, וטעמא דמילתא מפני שהמים שבמשפך ובסילון מונחים כבתוך כלי שיש לו דפנות ושולים, ואמנם לחץ האויר דוחק את השולים שעשויין ממים, אבל אין המים נשפכין כקטפרס, אלא כאדם שדוחק את המים שבכלי שיצאו לחוץ, ותדע שהלחץ דוחק את המים שהיו בכלי לצאת, ואת המים שבמשפך ליכנס, ונמצא שהמים שבמשפך נשארים בכלי כל הזמן, והוכיח כן אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה מסילון שמשוקע הרבה בעומק המים, דודאי המים שבסילון בגובה המים שבכלי הם אשבורן, שהרי אין נגרע חיבורם בזה שנוסף להם מחיצות הסילון, שהרי הם גם בתוך מחיצות הכלי או המקוה, והמים שבסילון מעל לגובה המים הם במצב של אשבורן שזה כמו המים שבסילון מתחת לגובה המים שלשניהם יש שולים אחד שהם המים שסותמין שולי הסילון, ואדרבה אותם שהיו למעלה נשארינן בסילון, ואותם שהיו למטה יוצאין, ומצאתי שכתב מרן זללה"ה בכה"ג שיש מנהג לטבול בתוך תיבה שנקובה ונתונה ע"פ המים וממלאין אותה מים חמין וטובלין בתוכה, אע"פ שמימיה יורדין ומשתוין למים שלמטה, מ"מ חשיבא טבילה באשבורן, וכתב הטעם דכיון שיש להם הנחה גמורה מסתברא ולא חשיב קטפרס, והתיבה הזו היא כמשפך וסילון הנ"ל.

ג. יש לדקדק שלא הזהירו שיהא בסילון כשפופרת הנוד, וגם מלשון אפי' כשערה, משמע דסגי בהשקה משהו כשערה, והר"ש וכן בשו"ע סנ"ג פסקו מכאן דלטהר שאובין סגי בפחות משפופרת הנוד, ויש לפרש הטעם משום דסגי בדין זריעה שהמים נטפלין למקוה, וא"צ בזה להשקה גמורה דעירוב מקואות, דדין זריעה ענינו חיבור המים לקרקע, ושייך גם בזריעת שתילים שנטמאו, ושייך גם במים שנזרעו בגוף האדם דבטלי

ביאורים

מטהרין את המקואות, כאן לא קטני עירוב מקואות אלא טהרתן, דלא סגי בסילון זה לערבם אלא לטהרם.

העליון מן התחתון, היינו כשהתחתון כשר והעליון פסול, ובפשוטו ה"ה איפכא, ואפשר דלרבותא נקט שהתחתון מטהר את העליון שיותר קרוב לומר גוד אחית מגוד אסיק, כדאמרינן חגיגה י"ט א' דלר"י גוא"ח אמרינן גוא"ס לא אמרינן, אבל אין נראה לומר דלהכשר זריעה בעינן שהעליון נזרע ע"ג התחתון, שהוא כנסמך עליו, ועוד דכיון שההשקה נעשית בתחתון כדקטני מושכו ומשיקו והיינו בתחתון, קרינן ליה שהעליון נטהר מן התחתון, אבל אה"נ שגם התחתון נטהר מן העליון בהשקה זו.

והרחוק מן הקרוב, הקרוב קרי לזה שידו בתוכו, ולכן קרינן שהרחוק נטהר בהשקתו לקרוב אליו, וה"ה שהקרוב נטהר בהשקה זו מן הרחוק, והחידוש דחשיבי זרועין זה ע"ג זה אפי' מרחוק, ודלא חיישינן שלא יתמלאו יפה ויהיו קטפרס.

כיצד מביא סילון של חרס או של אבר, בתוספתא מבואר שהסילון שנכפף פסול, ונראה דמש"ה קטני של חרס או של אבר שאינם נכפפים, ובתוספתא שפירשו בהדיא שלא יכפפו, קטני נמי עץ וזכוכית ועצם, דגם הני אינם נכפפים בקל.

ומדלא קטני שיהא בו שפופרת הנוד, משמע דא"צ שפופרת הנוד, וסתמא דמילתא בסילון של עצם אין שפופרת הנוד, וכן מדקטני משיקו אפי' כשערה משמע שא"צ שפופרת הנוד.

ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים, לא הוזכר במתני' מהיכן מתמלא, אבל הדבר מבואר שהסילון ראשו בעליון ושוליו

סילון אע"פ שאין בו כשפופרת הנוד, לכך הזהירו שלא יכפף.

ו. בתוספתא מבואר עוד אופן לחיבור מקואות כשהם זה בצד זה שא"א לחברם ע"י סילון אחד מים כבעליון ותחתון, וקטני שמביא ג' סילונות ומחברם כמין ח', וממלא הסילון המחובר הזה מים, והם עוברין מזל"ז, כענין גישתא ובת גישתא ע"ז ע"ב ב'.

ז. השופך מים ע"ג מקוה מלא אע"פ שנשפכין מ"מ חשיב שנטהרו באשבורן, שהנוספין יורדין לפנים מכח השפיכה ודוחקין את הישנים, ועוד דגודש המתקיים ע"פ המקוה מיקרי אשבורן.

ביאור המשנה בקצרה

מטהרין את המקואות כו', אחר ששנינו דעירוב מקואות לצירוף גמור כשפופרת הנוד, קטני הכא דלטהרן משאיבתן אפשר ע"י סילון שמשיקו לכשר ולשאוב, וסתמות המשנה שאפי' אין בסילון כשפופרת הנוד סגי אפי' משיקו ברוחב שערה כשר, כיצד מביא סילון ישר ומעמידו בשפת המקוה העליון באופן שהוא שוה למים שבמקוה העליון והמים נכנסין מהמקוה לסילון, ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים, ואז המים שבתוכו בדין אשבורן שהרי ידו סותמתו בשולי הכלי, ומניח שולי הסילון בתוך המקוה התחתון ומושך ידו משם, באופן שמי המקוה התחתון סותמין שולי הסילון, וג"ז חשיב אשבורן, ועי"ז נטהרין מי המקוה העליון משאיבתן, הי' בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום שאין בו ג' לוגין שיפסלוהו, ממלא בכתף ונותן לעליון עד שיציפו המים ויעברו מן העליון לתחתון, דכל השאובין נטהרו במקוה העליון.

בכח לעומק ודוחקים את המים הישנים שהיו בתוך המקוה, כמו שהמעמיד משפך ע"ג המים, הרי הנוספים נכנסין לפניו ודוחקין את הישנים, ה"ה בכח העירוי גם בלא משפך, ב' דיש שיעור גודש ע"פ המים שדינו כאשבורן אף למעלה מן המחיצות, כיון שהוא מתקיים עם המים במקומן, וא"כ מתחברין תחלה באשבורן ונטהרין, ואח"כ הם יוצאין ונשפכין לתחתון, ומי המקוה שיוצאין מבפנים לא חשיבי זוחלין, כיון שנדחקין מלמטה למעלה.

משנה ט

הקדמה – ידיעות ודינים

א. כותל שנסדק לשתי פירושו שנסדק מלמעלה למטה, ולערב היינו לרחבו מכותל לכותל, כ"פ הרמב"ם, והר"ש פ"י איפכא, והוכיחו כהרמב"ם מערובין ט"ז ב', דקנים מיקרי מחיצה של שתי וחבלים לרוחב הוי מחיצה של ערב.

ב. ר"י ורבנן קיבלו שיש סדק שמצטרפין ויש שאין מצטרפין, ור"י סבר דלערב מצטרף טפי, מפני שבמקום הסדק נתחברו המקואות לגמרי, וכמו שע"ג הכותל כה"ג נעשין כחד, ה"נ כבר נעשו כחד, ושוב אין הכותל שמעל הסדק מגרע, ורבנן סברי דלשתי עדיף, שאין מקום במקוה שחצוץ במוחלט מחבירו, ובככה"ג מצטרפין טפי מפני שנעשין יותר כמקוה אחד.

ג. נסדק רוב הכותל סגי כמ"ש מרן זללה"ה, ונראה דרוב נמדד לפי השטח שבמים, ולא אזלינן לפי גובה הכותל שחוץ למים, ומסתברא דנסדק במ' סאה העליונים סגי בזה, אע"פ שיש מים מרובין אין זה מגרע החיבור, דהו"ל כאן שם מים לפמש"כ.

ד. שיעור הסדק שיהא בו מים כקלה"ש, דלא עדיף נסדק לערב מע"ג הכותל דבעינן כקלה"ש, ואפי' נסדק כולו ברוחב שתי אצבעות פחות משהו אינם מצטרפין אע"פ שיש כאן נקב גמור, ולא סדק.

בתחתון, ולא משמע דמיירי דוקא בחפירה שבקרקע שיכול לתחוב הסילון בתוך הכותל, וע"כ צ"ל שנותן ראש הסילון סמוך לכותל המקוה העליון ומציף מים באופן שיושק הסילון למי המקוה.

והא דבעינן שיתמלא מים ולא סגי במים מקלחין בתוכו כבר נתבאר מדברי אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דעיקר הטעם דחשיבי מי הסילון אשבורן ולא קטפרס, הוא מפני שהסילון מלא מים והמים נתמכים ע"י כותלי הסילון ולמטה ע"י ידו או מי המקוה, שאז המים מאוגדים יחד כבכלי, אבל אם המים מקלחין בחצי רוחב הסילון כע"ג דף וכיו"ב, היינו קטפרס שאינו חיבור לעצמו וכש"כ שאינו מחבר מקואות זל"ז.

ומושבו ומושיקו אפי' כשערה דיו, לכאורה פירושו שמושך הסילון לצד מתחת ידו, ואפי' השיקו כשערה בלבד דיו, דהיינו שעדיין ידו סותמת רוב הסילון, ורק כשערה ממנו פתוח ומחובר למי המקוה, ולפ"ז מפורש כאן שא"צ שפופרת הנוד, והטעם משום דלטהר שאובין סגי בזריעה וא"צ חיבור המועיל לעירוב מקואות, ואפשר שמי הסילון אף משלימין למקוה, כדין סגוס שמקצתו נוגע במים, דחשיב מחובר באשבורן למקוה, ואף למש"כ דדוקא בפרוץ במלואו מצטרף י"ל דסתמת עראי של ידו אינה חוצצת בזה, ול"ד לסתמת ידו בשופה"נ דממעט, וצ"ע בזה, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה פירש שמרחיק כל היד מן הסילון ובמרחק כחוט השערה דיו, ומיירי בדאיכא שפופרת הנוד בסילון, וכיון שידו עראי במים אינה מגרעת החיבור וחשיב כמחובר ע"פ כולו דהו"ל כשפופרת הנוד.

הי' בעליון מ' סאה כו', ממלא בכתף ונותן לעליון כו' נראה דהמים ששופכין ע"ג העליון אף בזמן שהוא מלא על כל גדותיו מתחברין באשבורן עם מי המקוה, משני טעמים, א' דלעולם הנשפכים מן הכתף נכנסים

דשפופרת הנוד שהרי א"צ כעוביה וכחללה, לית לן לחדש שיעור ברוחב מדנפשין.

י. מקוה צר שאין בו כשפופרת הנוד ונפרץ הכותל למעלה במלואו למקוה רחב, סגי בקלה"ש במלואו, אע"פ שאין בו כשפופרת הנוד, דכל שנפרץ במלואו בטלה המחיצה לגמרי, אבל אם יש תקרה על גביהן, אע"פ שנפרץ סוף הכותל סמוך לתקרה, הרי"ז נקב ולא מצטרפין.

ביאור המשנה בקצרה

כותל^א שבין שני מקואות כו' הא דבעינן לעירוב מקואות כשפופרת הנוד היינו דוקא בתוך המחיצה, אבל אם בטלה המחיצה לגמרי, כגון שנסדק כל הכותל שביניהם א"צ שפופרת הנוד, דכיון שאין מחיצה הו"ל כחד, ורבנן סברי דמלמעלה למטה עדיף שבכל המקוה הכותל פרוץ, ור"י סבר שמכותל לכותל עדיף שבמקום הסדק נעשו כמקוה אחד, והכותל שממשיך למעלה אינו מגרע, אם המים צפין על גבי הכותל המפריד, וזהו לשון נפרצו שהמים פרוצו ועברו מעל המחיצה, בזה סגי בעברו ברוחב כשפופרת הנוד ורום כקלה"ש.

ביאורים

כותל שבין שני מקואות שנסדק מצטרף, פי' מצטרפין שני המקואות להיות כאחד, ואע"פ שאין בסך הכל שפופרת הנוד אפי' בתשבורת, ויש לדקדק למה שנו לשון מצטרף, הו"ל מצטרפין, ואין נראה לחדש דאף המים שבסדק אין מצטרפין, ולהכי קתני מצטרף דמשמע על הכותל עצמו, דלמה יגרע מסתם סדקי המערה בזה שיש עוד מקוה מעבר לכותל, מיהו לענין להשלים מ' סאה יש להסתפק אם כולו משלים לשניהם, או שחצי עביו לזה וחצי לזה (וכן בחרו שבין שני מקואות) אבל לעולם מצטרף לזה או לזה, והרמב"ם העתיק מצטרפין וכן בשו"ע הלשון אין מצטרפין.

ה. באופן שמצטרפין אפי' אין בסדק כולו ביחד שיעור שפופרת הנוד בתשבורת מצטרפין, ובמקום שאין מצטרפין לא מהני שיש שפופרת הנוד בסך הכל, עד שיהא במקו"א שפופרת הנוד כעביה וכחללה.

ו. נראה דהסדק עצמו כמקוה ממ"נ, דהו"ל כחורי המערה וסדקי המערה לזה ולזה, ויש להסתפק אם כל הסדק משלים למ' סאה לכל אחד מהם, או דחציו לזה וחציו לזה, כדתנן אהלות פ"ו מ"ב, ויש להסתפק אם אפשר לטבול חציו במקוה זה וחציו במקוה זו, כגון שהנקב פחות משפופרת הנוד ומטביל סכין וכיו"ב שחציו במקוה זה וחציו בזה, וכן אדם ששערו בחרו ונכנס למקוה השני, ומסתברא לקולא דבעינן ורחץ במים, וא"צ שם מקוה אחד.

ז. נפרצו זה לתוך זה, פי' ר"ש שנפרץ הכותל, אבל בדעת הרמב"ם אפשר לפרש כפשוטו שפרצו המים ועברו זל"ז, ומיירי ע"ג הכותל מלמעלה, ומשכח"ל שהכותל משפע, או שהניח שם בגד, ויש מים רק ברוחב כשפופרת הנוד, ולפ"ז כותל שנפרץ כשפופרת הנוד ברוחב הפירצה, לא סגי ברום כקלה"ש אלא בעינן רום כשפופרת הנוד, דכיון שנפרץ רק ברוחב מועט הרי"ז נקב, ואין מועיל מה שהנקב ארוך, ורק ע"ג הכותל אמרו דסגי ברום כקלה"ש שכבר נתבטלה המחיצה, מיהו אם נפרץ רוב הכותל ג"כ סגי ברום כקלה"ש ורוחב כשפופרת הנוד, ואפשר דבנפרץ ד"ט או ג"ט סגי, ועי' תוספתא דארשב"ג טפח מלא רוחב הפרצה.

ח. נראה דרום כקלה"ש מדרבנן, אבל מדאורייתא סגי בטלה"ט, וטעמא דרבנן מפני שמים הטופחין ע"פ המחיצה מתבטלין אליה, ואינם מבטלין אותה אלא כשצפין בשפע של עצמן וסגי במשהו.

ט. גם רוחב שפופרת הנוד נראה שהוא מדרבנן, דכיון שלא נמסרה כאן ההלמ"מ

וכן רוחב כשפופרת הנוד לא נאמר בהללמ"מ, וא"כ מדאורייתא מסתברא דבכל חיבור מצטרפין, ומדרכבן הצריכו דומיא דעירוב מקואות.

משנה י

הקדמה – ידיעות ודינים

א. אביק הוא כלי שסותמין בו את הנקב שבשולי האמבטי, וסתמא יש בו בית קיבול, והמים שבתוכו כשאובין, כיון שהוא עשוי להכניס ולהוציא כשמוציאין מי האמבטי, ולא נתבאר לאיזה צורך עושין בו בית קיבול, שהרי סתמו כפקק בעלמא, ואולי נופלין לתוכו חפצים שנפלו במרחץ, או שהוא מתחבר יפה לסילון המקבל מימיו, מיהו משמע מדראב"צ שפעמים אין בו בית קיבול כלל.

ב. פשטות הדברים דמתני' מיירי באביק שמקבל ג' לוגין, וכשממלאין האמבטי מתמלא האביק תחלה ומימיו שאובין, כיון שאינו משוקע בתוך המים, ורק אחרי שנתמלא האביק מתמלא האמבטי במים כשרין, ורק ראב"צ חידש לפסול כשמקבל אפי' כל שהוא.

ג. ויש לשאול מה בין אביק לספוג ודלי שיש בהם ג' לוגין ונפלו למקוה לא פסלוהו, וי"ל דספוג ודלי הם כלים נפרדין ושייך לומר שמימיהם נשארו בתוכן ולא נפלו למקוה, אבל אביק הוא חלק מהמקוה, ולא שייך לומר שמימיו לא נפלו למקוה, ומצינו סברא זו בתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ד דגסטרסא שמשוקעת בקרקע הבור ומקבלת ג' לוגין מים אין בה קולא דספוג ודלי, מפני שהיא נמצאת בקרקע הבור, וכל מי הבור שוכנים עליה, ולא שייך לומר שהמים שבתוכה כחוץ לבור, ואמנם ר"א פליג וסבר שהגסטרסא כספוג ודלי, היינו מפני שהגסטרסא אינה נצרכת לבור, ושייך לומר שהיא ככלי בפ"ע, אבל באביק שהוא חלק מהאמבטי, אין לדנו ככלי בפ"ע שלא

ולערב אין מצטרף, עד שיהא במקו"א כשפופרת הנוד, לכאורה מיותר, אלא קמ"ל שאפי' נסדק בסדק גדול שהוא ברוחב שני אצבעות פחות משהו אינם מצטרפין, אע"פ שאין שמו נסדק אלא נפרץ.

רי"א חילוף הדברים, משמע שהיתה קבלה דבאופן אחד מצטרף, ונחלקו מה חשיב טפי חיבור, ובשתי יש סברא שהמקוה לכל עומקו פרוץ, ונמצא שאין מחיצה, ובערב יש סברא שהמים צפו מעל כל המחיצה, ובמקום הסדק כאילו אין מחיצה, משא"כ בשתי שעדיין העומ"ד.

שיעור הפירצה ברוב הכותל, וזה נמדד במ' סאה הראשונים לקולא, אבל אם יש למעלה רוב פרוץ, אפשר דמהני, אע"פ שמיעוטו למטה שלם, והשיעור נמדד לפי כמות המים, דכותל שמעל המים אינו בחשבון, ומיירי שיש בסדק כקלה"ש מים.

יש להסתפק אם יכולין לטבול בשני מקואות יחד חצי הכלי בזה וחצי בזה, דרך חור שאין בו כשפופרת הנוד שהוא מתבטל לשניהם ואינו מצרפן, ומסתברא לקולא.

נפרצו זה לתוך זה, בפשוטו הכונה שהמים עברו מעל המחיצה, ולא מיירי בנפרץ הכותל, אלא שהמים עברו מעל המחיצה כולה, אבל אם נפרץ הכותל ברוחב כשפופרת הנוד, אפי' רואה האויר מלמעלה, דינו כנקב, כיון שכל הכותל קיים, ובעינן גם רום כשפופרת הנוד, וזה ע"ד פי' הרמב"ם.

על רום כקלה"ש ועל רוחב כשפופרת הנוד, לא מצאנו מדאורייתא שיעור כקלה"ש, אלא הצריכו כאן מים שעומדים לעצמם, ולא מים שמתבטלין לכותל, שאין בכחם לבטל המחיצה, ומסתברא שזוהי סברא דרבנן, ומדאורייתא כל מעל המחיצה סגי בטלה"ט.

ח. כל מש"כ באביק וגסטרא אינו דבר מוסכם, ובר"ש נראה הענין שיש פסול מיוחד במים שגדורין ומתקיימין ע"ג כלים, ולפ"ז אפשר דגם בפחות מג' לוגין פוסלין, שחל פסול על כל המים שהם כמתקבלין באביק ובגסטרא, ויש בזה אריכות דברים במקו"א, ולהרמב"ם לא שמענו פסול מחודש בגדורין ע"ג כלים, אלא כמש"כ שזוהי סברא רק לבטל מהם קולא דספוג ודלי, שהגסטרא א"א לראותה כדבר נפרד כיון שכל המים גרורין עליה.

ט. הרמב"ם למד ממתני' דבכל דוכתא אין קולא דמקוה סמוך למקוה באמצע אלא מן הצד, ועד"ז ביאר טעמיה דר"י לקמן מ"א במטהרת, ובפיה"מ משמע שסבר כן גם במתני' דג' מקואות פ"ו מ"ג.

ביאור המשנה בקצרה

האביק שבמרחץ כו' אביק הוא כלי קיבול שמשמש כפקק בשולי האמבטי, והמים שבתוכו שאובין מפני שהוא כלי העשוי להוציא כשמרוקנים המרחץ, ואם יש בו קיבול של ג' לוגין יש מקום לומר שפוסל את המקוה, דלא דמי לספוג ודלי שנפלו למקוה, מפני שהאביק כחלק מן המקוה, ולא שייך לומר שמימיו כבכלי בפ"ע ולא נפלו למקוה, מיהו יש מקום לומר דכיון שמים שבאביק אינם משמשים עם האמבטי לרחוץ, ואדרבה המים ששם כיוצאין מן האמבטי, א"כ שייך בזה קולא דמקוה סמוך למקוה, כיון שלא פסלו בשאובין אלא כשהם מוסיפין מים למקוה, דנראה כטובל בשאובין, ואר"מ דמן הצד שייך לראותו כדבר בפ"ע, אבל באמצע הרי הוא כשולי כל המקוה, וא"א להתייחס לו כמקוה אחר הסמוך לזו, וחכמים הוסיפו דאפי' מן הצד דוקא כשיש לאמבטי שם מקוה בפ"ע, בזה חשבינן להו כשני מקואות, אבל כשכל קיבול האמבטי מתחיל באביק, אין כאן שני מקואות לקרותו מקוה סמוך למקוה, וראב"צ חידש דאף בפחות מג' לוגין כיון

נפל לבור, כ"נ לפמשנ"ת במקו"א ענין התוספתא הזו.

ד. ויש לשאול א"כ מה שייך לומר שהאביק כמקוה סמוך למקוה, הרי הוא כגומא שבמקוה דודאי לא חשיבא כמקוה אחר הסמוך לזה, ואפי' לר"ש פ"ב מ"ה שאמר בגומות שבמקוה ענין מקוה סמוך למקוה ביארנו שם דהיינו רק הגומות זו כלפי זו, אבל לא הגומא כלפי המקוה, ומודה ר"ש בגומא אחת שפוסלת, וי"ל דשאני אביק שאינו עשוי לשמש ככלי קיבול לרחיצה, וגרע מגומא שבמקוה, שהיא מקבלת מים כמקוה, אבל האביק עשוי להוציא המים ומים שבתוכו אינם מועילים למרחץ, וסופן לישפך, ולכן יש מקום לדונם כגומא בפ"ע דהו"ל כמקוה סמוך למקוה, דשאובין שלא מוסיפין למקוה במימיהם, יש בהם קולא דמקוה סמוך למקוה.

ה. ובזה מובנים דברי ר"מ שאמר שאביק מן הצד נדון כמקוה סמוך למקוה, ורבנן סברי שאם אין לאמבטי קיבול בפ"ע, אין כאן שני מקואות, ולא הקלו בזה לחשוב האביק כמקוה סמוך למקוה, שהאמבטי אין לה שם מקוה בלא האביק, וכשמקבלת רביעית בפ"ע יש עליה שם מקוה.

ו. ואביק שבאמצע לכו"ע פוסל, מפני שהוא ניכר ונראה יותר כשולי האמבטי, שכל מי האמבטי גרורין עליו שהשיפוע מכל הצדדין לכיוון האביק, אבל מן הצד דומה יותר כדבר בפ"ע, ויתכן שמן הצד חקוק בדופן האמבטי, ונראה כדבר נפרד, א"נ באמצע גרע מפני שמי האמבטי עוברין דרך האביק לחצי השני של האמבטי.

ז. ראב"צ פוסל אף כשאין האביק מקבל ג' לוגין מפני שדפנות האמבטי כהמשך הכלי קיבול של האביק, ודוקא באביק שהוא בנוי כחלק משולי האמבטי, אבל בגסטרא שבקרקע הבור בתוספתא הנ"ל מודה שפוסלת רק בג' לוגין.

שהאביק כלי קיבול המשמש שולי האמבטי, הרי כל האמבטי הנמשכת ממנו כהמשך לכלי קיבול ופסולה.

ביאורים

האביק שבמרחץ, לא נתפרש היטיב ענין האביק, דלפי הנראה הוא פקק של האמבטי, ויש לו בית קיבול, ומדברי ראב"צ משמע שיש אביק שאינו מקבל, וא"כ משמע ששימושי האביק מועילין גם בלא הקיבול, וא"כ הר"ז פקק בעלמא, גם בפיה"מ הנדמ"ח נראה שאין ענינו ידוע ולכן לא העתיק ד"ז להלכה, שכתב דלפי צורת מבניהם במרחצאות ה' ידוע ענין מחלוקתם, והעולה לנו מזה הוא רק הכלל דקולא דמקוה סמוך למקוה אמרינן רק מן הצד ולא מן האמצע ע"ש.

והאביק הוא כלי קיבול שמוציאין ומחזירין אותו, ולכן המים שבתוכו שאובין, ואינו פוסל כל האמבטי, אבל המים הנכנסין תחלה לאביק נעשין שאובין, ואח"כ צפין המים ע"פ האביק, ואין כאן קולא דספוג ודלי, כיון שהאביק משמש רצפת המקוה, ולא שייך לחשוב המים שבתוכו כנמצאין בתוך דלי נפרד מהמקוה, ולפ"ז מיירי במחזיק ג' לוגין (או בנפלו עוד, ונתכוין לרבות).

בזמן שהוא באמצע פוסל, ומן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה דברי ר"מ, בעיקר שימוש האביק אין חילוק בין מן הצד לבאמצע, אלא שבאמצע הוא משמש יותר כקרקע של כל האמבטי, שכל צד משפע כלפי האביק, וגם אינו רחוק כמן הצד שכל משך האמבטי כדבר בפ"ע, אבל מן הצד מקילינן לראותו כדבר בפ"ע, כיון שאינו משמש להוסיף מים לאמבטי, אלא אדרבה מימיו יוצאין מן האמבטי, ולכן אין בו חומרא כגומא שבמקוה.

וחכ"א אם מקבלת כו', מדלא אמרו בין כך ובין כך כשרה, ש"מ דלא פליגי

בפסולא דהאמצע, אלא בהכשירא דמן הצד, וס"ל שאם אין לאמבטי קיבול בפ"ע ואין בה שם מקוה בלא האביק, לא מקילינן לחשבו כמקוה סמוך למקוה, ושיעור רביעית הוא משום דחשיב מקוה לכלים, וסגי בזה לשם מקוה בפ"ע ולא מפני שמטהר השאובין.

ראב"צ אומר אם מקבל האביק כ"ש פסול, משמע דלרבנן אינו פוסל בכל

שהוא אלא בג' לוגין, דאם טעמייהו דרבנן מפני שמי האמבטי מתקיימין וגרורין על האביק פסולין, א"כ למה לי ג' לוגין, וראב"צ חידש דכיון שהאמבטי בנויה בענין זה שהאביק הוא הרצפה הר"ז חשיב כאילו דפנות האמבטי המשך לכלי קיבול של האביק, ול"ד לגיסטרא שבר"ש פ"ב מ"ד דהתם אין הבור בנוי שהגסטרא מחזקתו לפי פשטא דתוספתא, מיהו הר"ש פ"י גם שם שמי הבור מתקיימין ע"י הגסטרא דומיא דאביק, ונתבאר במקו"א.

משנה יא

הקדמה - ידיעות ודינים

א. הרמב"ם לא העתיק מטהרת שבמרחץ, אלא שתי בריכות זו בצד זו, ויתכן דדוקא קתני בנקב שעשוי להעביר המים מזל"ז, ואין ד"ז בכל שתי בריכות, אבל עכ"פ לביאור המשנה יש לצייר לפנינו שתי בריכות מלאות מים ונקב ביניהם, ומיירי באופן ששניהם מלאים ואין מים עוברין מזל"ז.

ב. לכו"ע יש במתני' קולא דמקוה סמוך למקוה, שהרי גם כשאין כנגד הנקב ג' לוגין, הרי יש כאן בריכה מלאה שאובין המחוברת ע"י הנקב לכשרין ואינה פוסלת, ופשטא מיירי אף בנקב שיש בו כשפופרת הנוד.

ג. ר"י חידש דכנגד הנקב חשיב טפי כמעורב ופוסל, והכי משמע לישני' דר"י שהוצרך לומר רק הפסול, ולא אמר ואם לאו כשר,

הרצפה של התחתונה, וזה למדנו ממ"ש אחד מש"ך לבריכה דהא לא אשמועינן חושבנא בעלמא, אלא לומר שמשערין לפי המים שכנגד הנקב, ולא לפי גודל הנקב, בין יש בו כשפופרת הנוד ובין אין בו.

ביאורים

המטהרת שבמרחץ, הרמב"ם העתיק מתני' בשתי בריכות, ומבואר דלא ס"ל שד"ז דוקא במטהרת שבמרחץ, אע"פ שיש סברא לומר דשאיני מטהרת שיש קשר בין הבריכות ועשוין לשפוך מזל"ז.

התחתונה מלאה שאובין והעליונה מלאה כשרים, אם יש כנגד הנקב ג' לוגין פסול, בפשוטו מיירי בזעג"ז ממש, שהנקב שברצפת העליונה הוא בגג התחתונה, ורק בזה חידש ר"י דכנגד הנקב חשיב כגומא שבעליונה ופוסל, אבל מן הצד מודה דמקוה סמוך למקוה דמי, דהא גם בזעג"ז לא חשבינן כל המקוה כמעורב, אע"פ שבמציאות אין הפרדה בין המים שכנגד הנקב לשאר המים שבבריכה, וע"כ דחשבינן להו כמקוה סמוך למקוה, אלא דמ"מ כנגד הנקב החמיר ר"י, והכי משמע לישנא דהחידוש הוא לפסול שלא הזכיר ואם לאו כשר.

כמה יהא בנקב ויהא בו ג' לוגין, אחד מש"ך לבריכה, צ"ב מאי אתא לאשמועינן, ונראה דלמדנו מזה דאפי' יש בנקב כשפופרת הנוד אינם חיבור ליפסל לגמרי אלא מה שכנגד הנקב, ואף אם אין בנקב כשפופרת הנוד פוסל מה שכנגד הנקב, ושכל מה שכנגד הנקב עד הרצפה של התחתונה בכלל כנגד הנקב, דמשערין לפי הבריכה כולה, ולא בנקב עצמו.

ר"י אמר אם יש כנגד הנקב, דהיינו למטה מן הנקב, ור"א אמר ויש בצד הנקב דהיינו למעלה ע"ג הנקב, וזה סיעתא למש"כ מפר"ש דמיירי בזעג"ז, דמן הצד אע"פ

וש"מ דסתמא מכשרינן להו כמקוה סמוך למקוה.

ד. פשטות המשנה שהבריכות הם זעג"ז ממש, דהכי משמע לישנא דעליונה ותחתונה, וכ"מ בשינוי הלשון דר"י אמר כנגד הנקב דהיינו מפני שהנודן על העליונה והנקב בתחתיתה, ור"א אמר ויש בצד הנקב מפני שהנודן על התחתונה והנקב בגגה, אבל אם הנקב בצד, והחילוק שהעליונה גבוהה יותר, א"כ בשניהם שייך לשון כנגד או בצד, ולפ"ז מיושב טעמיהו, דר"א סבר דכמו שאין כל הבריכה המחוברת לה פוסלת, ה"ה דכנגד הנקב ג"כ לא קרינן ביה שנפלו, ור"י סבר דכיון שבמקום זה הקרקעית של העליונה ברצפת התחתונה, דיינינן לה כגומא שבמרחץ, אבל מה שבצדדין שהדופן מפסיק אינם פוסלין, וכן אם השאובין מלמעלה חשבינן להו כנפלו שהרי הם שוכנים ע"ג הכשרים בלא הפסק כלל, ור"א אמר דכיון שלא נפלו לתוכן אע"פ שעומדים בצדן לא קרינן בהו ג' לוגין שנפלו.

ביאור המשנה בקצרה

המטהרת שבמרחץ כו', שתי בריכות זו ע"ג זו אחת כשרה ואחת שאובה ויש נקב ביניהם יש מקום לדון אם יש כאן קולא דמקוה סמוך למקוה, דמצאנו כן רק במקוה בצד מקוה, אבל זעג"ז ויש נקב ביניהם י"ל דמקוה אחד דמו, ור"י אמר דהמים שאינם כנגד הנקב ודאי אינם פוסלין, אבל המים שכנגד הנקב רואין אותן כגומא שבקרקע העליונה, וכל שכן אם העליונה שאובה שרואין את המים ששוכנים ע"ג התחתונה כנגד הנקב כנפלו לתוכה, ור"א אמר דכיון שבמציאות לא נפלו לתוכה, אע"פ שנוגעין זב"ז כנגד הנקב מלמטה או מלמעלה אינם פוסלין, דכיון שלא נתרבה מי המקוה ע"ז לא קרינן בהו ג' לוגין שנפלו. - כנגד הנקב דפסול לר"י היינו כל מה שברוחב הנקב עד

בספוג ודלי שהיו בהם ג' לוגין ונפלו למקוה אין ענין כנגד הנקב, כיון שבאמת כולן במקוה, ואף אם הכלי מתרחב לצדדין הוא בטל, ואין בו קולא דמקוה סמוך למקוה וספוג ודלי, וכיון שהקולא שבהם מפני שהכלי בפ"ע ויכולין להפרידו א"כ בכל ענין מקילינן.

שהאחד גבוה מחבירו, מ"מ תרויהו בצד או כנגד מיקרו, שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו, ואלו לא נפלו דהא ר"י גופיה אינו פוסל אלא כנגד הנקב, אע"פ שאין הפרדה ביניהם וכמשנ"ת, ויסוד הדברים דהו"ל מקוה סמוך למקוה, ואין נפסל זה מזה.

פרק ז

הקדמה כללית

א. כל המעלין דמתני' מיירי אפי' בשאובין, שהרי הפוסלין משום שאובין הן, ודכוותה מעלין אפי' שאובין, והרז"ה חולק בזה.

ב. כל אלו ששנינו פוסלין ולא מעלין כשרין מדאורייתא אפי' כל המקוה מהם, ואם אינם שאובין כשרין אף מדרבנן, כדתניא בתוספתא פ"ה ה"ז.

ג. מי הפשרת שלגים וברד, פשיטא דכמים הם לכל דבר, שעושין מהם מקוה בתחלה, ושאיבה פוסלתן, שהרי כל הנהרות מהפשרת שלגים הם, וא"כ מה שאמרו במתני' דמעלין היינו כשנתן בתוכו השלג קודם שנימוח וקמ"ל דאין שאיבה פוסלתן, ומעלין את המקוה אפי' מילאן בכתף, וחידוש זה איצטריך גם לכשנימוחו אח"כ, וכ"מ בעובדא דאנשי מידבא, א"נ דאפי' קודם שנימוחו משלימין למקוה, אבל בזה נחלקו ר"י ורבנן בתוספתא.

ד. מתני' מיירי בהכשר המקוה, ולא במעשה הטבילה, דודאי אין שם טבילה לנוגע בגוש מלח, וה"ה שהנוגע בשלג י"ל דלא חשיבא טבילה, אלא דאשמועינן שהשלג משלים לשיעור מ' סאה, וכגון שיש שם מקצת מים שטובל בהם.

ה. לשון מעלין משמע שיש כאן מקוה מים והם משלימין כדמפרש בסיפא, ומשמע

דבעינן רוב שיעור מקוה ממים, מיהו ודאי דאפי' יש בו מ' סאה שלג וכ"א סאה מים דכשר, ואפשר דמשום טיט הנרוק שנה בכולם לשון מעלין, וה"ה כשכולו שלג.

ביאור המשנה בקצרה – משניות א–ב

יש מינים שדינם כמים ואין שאיבה פוסלתן, ואף משלימין למקוה כמות שהן, ואלו הן השלג כו', ויש מים שנראין כמי פירות וכשרין למקוה ולכן נפסלין בשאיבה ואלו הן המים כו' ומי כבשים כו', ויש מי פירות שפסולין לטבילה מדאורייתא, ומ"מ כשהמים רוב הרי הם משלימין, וכ"ז שלא הי' המקוה שלם לא התירו להשלים בהם מדרבנן.

ביאור המשנה בקצרה – משניות ג–ד

מים שנשתנו ע"י משקין עד שדומין למי פירות גזרו שפסולין למקוה, אבל אם נשתנו מחמת דבר גוש הרי זה כמים שנשתנו מחמת עצמן, וזהו החילוק בין הדיח בהם סלין לנפל לתוכו יין, ומים שאובין צבועין דינם כמים ולא כמשקין, מים שנשתנו חוזרין להכשרן, ואם נשארו מ' סאה כשרים יכול להוסיף שאובין כמה שירצה עד שיחזרו למראה מים, מקוה שמקצתו משקין פסול מדאורייתא לטבול במקום המשקין ואם הרוב משקין אף המים שבו בטלין, ולכן גזרו במקצתו מראה יין.

ביאור המשנה בקצרה – משנה ה'

לרבנן תרתי בעינן ג' לוגין מים בלבד ומראהן מים, ולריב"ז הכל הולך אחר המראה, ובמראה מים לעולם פוסל כ"ז שהמים רוב, ובמראה יין לעולם כשר.

משנה א**ביאורים**

יש מעלין את המקוה ולא פוסלין, לכאורה הול"ל יש מעלין ויש פוסלין ויש לא מעלין ולא פוסלין, אלא דקמ"ל שאפי' בשאובין אינם פוסלין, ואפי' רוב המקוה מהם, ובפוסלין ולא מעלין קמ"ל דאף באופן שאין פוסלין כגון בפחות מג' לוגין ועוד אופנים, מ"מ לא מעלין, מיהו הא דלא מעלין ולא פוסלין היינו דוקא עד רובו, ואפשר דברובו נמי אין פוסלין לגמרי, שאם הוסיף מים חוזרין וניעורין המים להכשרן.

אלו מעלין ולא פוסלין, השלג אפי' שלא נימוח ואפי' שאוב בכלי, והברד והכפור, שניהם יורדים מן השמים קפואים, אלא שהברד כעין גרגירים שנקפאו, והכפור כעין קליפין שנקפאו, והגלד, מים שקפאו בקרקע או בכלים, וה"ה קרח הנעשה ביד"א, והמלח אפי' שלא נימוח דינו כמים להשלים את המקוה, שתולדתו מן המים, והוא נמס ונעשה כמים, וטיט הנרוק, היינו מים מעורבין בחול שעושים ממנו טיט, ואינם נפסלין בשאיבה וגם העפר שבהם משלים לשיעור מקוה, ולשון נרוק שהוא רך ונשפך, ושיעור רכותו מפורש בפ"ב מ"ב.

אר"ע הי' רי"ש דן כנגדי לומר השלג, שנשאב בידי אדם למקוה דינו קצת כמים שאובין שאינו משלים למ' סאה אפי' כשנימוח ומ"מ אינו פוסל כשאובין גמורין, אבל השלג שנפטר בבקעה טובלין בו אף לס"ד דרי"ש, שכל הנהרות מימיהם מרובין מהפשרת שלגים, והעידו אנשי מידבא בשמו

שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה, שחזר בו והכשיר אפי' כולו משלג שנימות, וקרוב הדבר שהוצרכו למלאת מקוה משפסקו הגשמים ולא הי' אפשרות להביא מים בלא שאיבה, ואמר להם שיביאו שלג מההרים שאינו נפסל בשאיבה, ובפשוטו לס"ד סבר דיש להחמיר בשלג כיון שיש עליו תורת משקה בחישוב עליו כדאמר נדה י"ז א' מפני שהוא רך ונימוח בקל ודמי קצת למים, אבל בברד וכפור וגלד מודה דלא חשיבי משקין כלל.

ריב"ז אומר אבן הברד כמים, לשון אבן הברד נאמר על הגרגרים הקטנים כמו שהם יורדין מן השמים, דס"ל שיש לחשבם כטיפות מים, ופוסלין את המקוה בשאיבה, אבל אם חיברם לגוש אחד הרי הם כגלד, ומשמע דאף לענין הכשר ס"ל שדינם כמים.

כיצד מעלין ולא פוסלין, מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת נפל מהם סאה לתוכו העלהו, מדנקט בכה"ג משמע דכולו מהם פסול, ובטיט הנרוק הדין כן שהוא רק משלים למקוה, אבל שלג וברד וכפור וגלד ומלח שנימוחו יש ללמוד מדרי"ש שאפי' כולו מהם כשר, וכשלא נימוחו אם יש כ"א סאה מי גשמים אפי' רוב המקוה משלג ואינך כשר, ואפי' סאה אחת מים, למעשה הטבילה דבעינן מים, והשאר שלג ג"כ כשר, ויש חולקין בזה.

משנה ב (א)**הקדמה – ידיעות ודינים**

א. מים טמאין שאינם שאובין כשרין למקוה, כיון שנטהרין בקרקע משנעשו מקוה, מדאורייתא ברביעית ומדרבנן במ' סאה, כ"נ בפסחים י"ז ב', וכ"ה סתמות הפוסקים שהכשירו בטבילה שאין לה לזבזב ובכלים נקובים אע"פ שכולם טמאים בזה"ז, ובתוספתא פ"ד ה"א ובמתני' פ"ד מ"ב מבואר כן במים המוכשרין לקבל טומאה, חוץ ממי

חטאת שאינם נטהרין אפי' בהשקה ובזריעה למקוה שלם ולמעין כדתנן פ"י מ"ו.

ב. מקוה שכבשו בו ירקות ונשתנו מראיו כשר, כיון שלא נתערבו בו מים או משקין פסולין, והר"ז כמים שנשתנו מחמת עצמן, וכ"מ במי צבע ובהדיח בהם סלי זיתים וסלי ענבים לקמן מ"ג.

ג. מן האמור נלמד דכולה מתני' דקתני פוסלין מיירי בפסול שאובין, וקתני סתמא משום דרישא וסיפא נמי בשאובין מיירי.

ביאורים

אלו פוסלין ולא מעלין, המים השאובין בין טמאין בין טהורין, ומי כבשים ומי שלקות שהם שאובין בכלי, אע"פ שמראיהם מראה הירקות, כיון שאין בהם ממשות משקין, הרי הם בדין מים שנשתנו מחמת עצמן, ומיא דשלקי מיקרו, ובכלל זה שכר תמרים ושכר שעורים, ומה"ט כשרין לטבול בהם כשאינם שאובין, כיון שאין כאן אלא מים, כמבואר בתוספתא פ"ה ה"ז.

והתמוד עד שלא החמיץ, פ"י מים שנתן ע"ג שמרים שיש בהם לחלוחית יין, ואם נתן בהם ג' מדות ויצאו ד' הרי הם כיון מיד, נתן בהם ג' ויצאו ג' ומחצה פלוגתא דתנאי ב"ב צ"ו ב', נתן ג' ויצאו ג' כיון שלא יצא ממשות יין, אלא שנתערב במים כח היין מהשמרים, בזה אין המים מקבלין טעם ומראה יין עד שהוא מחמיץ ומרתיח כיון התוסס שמשנתנה ע"י תסיסתו, ע"י רש"י פסחים מ"ב ב', ולשון החמיץ בכאן אין הכונה שנעשה חומץ אלא שהרתיח ותסס, אבל טעמו מתוק, ונחלקו ר"י ורבנן אם דינו כמי כבשים ושכר שאין משקה גמור מעורב בהם, או שדינו כיון מזוג, ונפ"מ אם צריך לעשר התמוד, ואם ניקח בכסף מעשר, ואם פוסל את המקוה, ומתני' ר"י היא, ולר"א חולין כ"ו א' מודים חכמים לר"י בהחמיץ וקמיפלגי בלא החמיץ, ולא

נתבאר בגמ' הלכתא כמאן, ובהלכות מקואות סתמו הפוסקים כמתני'.

עוד מבואר בגמ' דתמוד שעדיין לא החמיץ אם לקחו בכסף מעשר ואח"כ החמיץ, איגלאי מילתא שהי' פרי מעיקרא וחל המקח, וה"ה אם נפל למקוה ונשתייר ממנו בכוס, וראינו שמה שנשתייר החמיץ, א"כ גם מה שנפל למקוה פרי הי' ואינו פוסל, ואפי' לא נשתייר כלום מבואר בתו' דחשיב ספק מים שאובין שאינם פוסלין את המקוה, ומתני' דקתני עד שלא החמיץ פוסל את המקוה, היינו כששייר ממנו בכוס ולא החמיץ, דחזינן שלא נקלט בו יין כשיעור הראוי להחמיץ, ולכן דינו כמים, ורבא מוקים מתני' כריב"נ דאזיל בתר חזותא, ואף אם עתיד להחמיץ השתא מיהא טעמו וחזותו מיא, וכיון דלא קי"ל כריב"נ, יש לפרש מתני' כששייר ממנו בכוס ולא החמיץ, ובהלכות מקואות סתמו הפוסקים כלישנא דמתני', כיצד פוסלין ולא מעלין מקוה שיש בו מ' סאה חסר קורטוב ונפל מהם קורטוב לתוכו לא העלהו, ופוסלו בג' לוגין, אפי' בכה"ג שחסר רק קורטוב, דלא נימא כיון שנשלם מ' סאה בהכשר שוב אינו נפסל בג' לוגין, קמ"ל דכ"ז שאין בו מ' סאה מי גשמים נפסל בג' לוגין, וכן הדין בעוד אופנים שמים שאובין אינם פוסלין דמ"מ אינם משלימין, כההיא דפ"ג מ"א ומ"ד ושנשתנו מראיהן לקמן בתוספתא ובמ"ד, אבל בהמשכה אף משלימין כדלעיל פ"ד מ"ד.

משנה ב (ב)

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מקוה משאר משקין אפי' אינם שאובין פסול מדאורייתא כדילפינן חולין פ"ד א' מקוה מים למעט שאר משקין.

ב. מקוה שרובו משקין אפי' יש בו מ' סאה מים ומ"א סאה משקין פסול, אפי' יין לבן וחלב שמראהן כמים, וג"ז מדאורייתא, ועי'

כיצד מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת, נפל מהם סאה לתוכו לא העלהו, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא כמו שמשלימין למ' סאה אחר שהיו בו מ' סאה, ה"ה כשחסר ממ' סאה, מיהו עי' זבחים כ"ב א' שיש להם יתרון בביטול של מ' סאה מדאורייתא, לענין שמשלימין למקוה של רביעית.

היו בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה הר"ז כשר, כאן מבואר דמי פירות משלימין למ' סאה, אע"פ שאין דינם כמים, שהרי רק במיעוט משלימין ובמתני' לא הוזכר אלא סאה אחת, וא"ר יוחנן עד רובו, דברוב מי פירות נפסל מדאורייתא ואפי' יש בו מ' סאה מים ומ"א סאה מי פירות פסול, ולכן אין זה ענין למעלין דמתני' דהא בכל גונא פסול, וכתבו הפוסקים דבנטל יותר מ"ט סאה פסול אע"פ שלפי ערך עדיין נשאר יותר מרוב מים במקוה, שבכל פעם שנטל יצאו גם מהמי פירות לפי ערך, אפ"ה לא התירו אלא כשלא נטל רוב המקוה, ויתכן שחששו שמא לא יתערבו יפה ויטול מים לחוד, או הרחקה מדרבנן דמיחזי כנטל המים.

אין להקשות היכי קתני פעמים מעלין על מי פירות דמשמע דשאובין לעולם פוסלין, והרי אדרבה שאובין אפי' ברובו אינם פוסלין, דבאמת מים שנשאר בהם פסול שאובין אינם מעלין, אבל שאובין שנפלו למקוה מ' סאה נטהרו ושוב אינם בדין שאובין, ולכן לא שייך לשנותם במעלין, ותדע דמקוה שכולה שאובה והשיקה למקוה כשרה שעה אחת נטהרה, ואין נופל עליה שם מעלין שהרי כולה שאובה היתה והיא לבדה מקוה כשרה, אבל מי פירות שהושקו למקוה כשרה נשארו בפסולן, ואף כשנפלו לתוך המקוה ונתערבו נשארו בדין מי פירות שאינן מטהרין אלא עד רובו, ואפי' יש בו מ' סאה מים פוסלין ברובן, וכיון שהם בדין מי פירות ואפ"ה משלימין למ' סאה, בזה שייך לשנות דפעמים שמעלין.

יבמות פ"ב ב' בראשונים כשהי' קמא קמא בטל במים.

ג. מיעוט מי פירות משלים מדאורייתא אפי' אין במקוה מ' סאה מים, ומדרבנן גזור שלא להשלים בהם מקוה חסר, שיבואו להכשירן למקוה בפ"ע.

ד. כל שבריתו מן המים שנימוח מטבילין בו, כגון יבחושין אדומים שריסקן או שבריתן לחה ורכה כעין לובן ביצה, וכן עין של דג שנימוח, וא"ת א"כ ציר ומוריס למה אינם מעלין את המקוה, תירץ מרן זללה"ה שהם כזיעת פירות שאינם חשובין גוף הדבר, וה"נ ציר כזיעת הדג ואין לו דין בריתו מן המים.

ביאורים

אבל שאר המשקין מושבעה משקין אע"פ שהם כמים לענין הכשר אינם מעלין, וכן מי פירות אע"פ שאינם כמשקין פעמים שמעלין, והציר והמוריס אע"פ שהם מי מלח המתמצין מן הדג אין דינם כבריתו מן המים, אלא כזיעת הדג חשיבי, ולכן דינם כמי פירות, והתמד משהחמיץ אף המים שבו דינם כיון, וה"ה יין מזוג.

פעמים מעלין ופעמים שאינם מעלין, ברישא שנינו דיש לא מעלין ולא פוסלין, וא"כ הו"ל לפרושי בהני דלא מעלין ולא פוסלין, והגיה בהגר"א הנדפס בסוף המסכת בלשון זה, אבל שאר המשקין כו' לא מעלין ולא פוסלין ופעמים שמעלין, ונראה דגם בלישנא דמתני' מתפרש כן פעמים מעלין ופעמים לא מעלין ולא פוסלין, דממילא מובן שאם שנינו לא מעלין ש"מ שרק לא מעלין אבל לא פוסלין, והא דלא קתני ברישא ויש שפעמים מעלין פעמים אינם מעלין, היינו משום דכולה מתני' במקוה שאין בו מ' סאה, דביש בו מ' סאה אין פוסלין כלל, ובכה"ג דיש פוסלין ולא מעלין, הרי אלו לא מעלין ולא פוסלין.

משנה ג

הקדמה – ידיעות ודינים

א. כבר נתבאר דמקוה של שאר משקין פסול מדאורייתא, ואפי' מקוה שיש בו מ' סאה מים, ונפלו בו משקין במקום אחד הטובל במקום המשקין לא עלתה לו טבילה, כ"ז שלא נתערבו המשקין יפה ונתבטלו ברוב המים, כ"מ מכות ד' א', ובתוספתא שבר"ש מ"ד.

ב. אם נתערבו המים והמשקין ובטלו המשקין ברוב המים, אבל מראהן כמראה המשקין, כשרין מדאורייתא, אבל מדרבנן גזור שמא יאמרו טובלין בשאר משקין, ושמא יטבלו במקום שלא נתערבו המשקין יפה, שג"ז פסול מדאורייתא. - אם ניכר שאינו מראה יין אע"פ שניכר שנתערבו משקין במים ונשתנו ממראה מים צלולין, כשר, ובדעת הראב"ד נתבאר במקו"א.

ג. אם נשתנה המראה שלא מחמת משקין, כגון שנפלו בתוכו סממנים של צבע, או שהדיח בו סלי זיתים וענבים שנדבק בהם צבע משיורי שמן ויין, כיון שלא נתערב משקה אחר כשר.

ד. מים שאובין שיש בהם צבע שלא מחמת משקה שפוסלין את המקוה בג' לוגין לכו"ע, נחלקו ר"מ ור"י בתו"כ אם פוסלין את המקוה בשינוי מראה דכיון שניכר מראה השאובין במים יבואו להכשיר לטבול בשאובין, ור"מ פוסל שהרי לענין פסול שאובין אנו דנין אותן כמים שמראהם כך, ור"י מכשיר.

ה. מי פירות שאינם בדין משקין נחלקו אמוראים בשבת קמ"ד ב' אם פוסלין בשינוי מראה, וקי"ל דפוסלין, ונפ"מ במוחל שפוסל בכל ענין, אפי' מוחל היוצא בתחלה שהוא טהור לכו"ע.

ו. מקוה שנשתנו מראיו אפי' אין בו מ' סאה אינו נפסל בג' לוגין מים שאובין, כיון שהמים נעשין במקוה כמשקין ואפי' למ"ד דג' לוגין מים וקורטוב יין פוסל, היינו מפני שבמקוה חזרו למראה מים אבל כאן שבמקוה מראהן יין הרי לא נפלו למקוה ג' לוגין מים, ואם נפלו במקום שמראהן מים פסלו מקום המים, ואם ע"י נפילת הג' לוגין חזרו למראה מים הרי בסתמא לא נפלו ג' לוגין שלימים אחר שחזרו למראה מים, ואם בטיפה הראשונה כבר נתחלפו יש להסתפק אם אזלינן בתר שעת נפילה, או כיון שבמציאות נפלו ג' לוגין שנשארו במראה מים הרי הם פוסלין, ומרן זלה"ה פ"י בתוספתא דכשר.

ז. מים אלו שנפלו במקוה שנשתנו מראיו אע"פ שלא פסלוהו, מ"מ אינם מצטרפין להשלים למ' סאה.

ח. מקוה שנפסל בשינוי מראה חוזר להכשרו כשיחזרו מראיו למראה מים מעצמו או ע"י שהוסיפו עליו מים.

ט. מקוה שנפסל בג' לוגין שאובין ואח"כ נשתנו מראיו, נראה שחוזר להכשרו ע"י מ' סאה מים כשרים, אבל הראשונים שנפסלו אינם חוזרים להכשרם, ומ"מ אינם פוסלין את המי גשמים שבאין אח"כ.

ביאורים

הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושינוי את מראיו כשר, ג' אופנים בשינוי מראה,

א' שנשתנו שלא ע"י משקין, ב' ע"י מים שאובין, ג' ע"י משקין ומי פירות, וזהו בבא קמיתא שנשתנו מהצבע הדבוק בסלין, כיון שאין בו ממשות משקה, אע"פ שבא הצבע מיין ושמן שנתייבש בהן, כשר, שמים שנשתנו מראהן מחמת עצמן כשרין, דליכא למיגזר בהו כיון שאין כאן אלא מים.

ר' יוסי אומר מי הצבע אע"פ שפוסלין אותו בג' לוגין לכו"ע, אין פוסלין אותו בשינוי

(ויש להסתפק בהיו בו מ' סאה מים ומ"א סאה יין, אם ג"כ נטהר ע"י מילוי בכתף, או שרק בדרבנן הקלו בזה), ואם מקצתו מראה מים ומקצתו מראה יין יכול למלאות אפי' במקום המים, דלענין זה מהני מה שיש בו מ' סאה עם מקום המראה יין, והיינו דקתני ממלא בכתף ואינו צריך לחוש שבמקום שממלא חזרו מראהו למראה מים.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מקוה שמקצתו מראה מים ומקצתו מראה יין, הרי מראה היין נדון כמקוה בפ"ע שנשתנו מראיו, ואינו משלים למ' סאה לטבול במראה המים, ואם השיק במקום היין למקוה כשר לא נטהרו כלל, ואם השיק במקום המים נטהרו רק המים, ולעולם אין טבילה מועלת במקום המראה יין אפי' יש במקוה מ' סאה מראה מים. ב. מיהו לענין מים שאובין שנפלו למקום המים, מהני המים שבמקום המראה יין להשלים שלא יפסלו בג' לוגין, כדין מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים, והיינו דאיצטריך מתני' לאשמועינן דמ"מ לענין טבילה אין המראה יין משלים.

ביאורים

נפל לתוכו יין או מוחל, ושינו מקצת מראיו, אם אין בו מראה מים מ' סאה הר"ז לא יטבול בו אפי' במקום המראה מים, אבל אם יש בו מראה מים מ' סאה לא אסרו לטבול במקום המים שמא יושיט ידו או רגלו במקום היין, דא"כ אין לדבר סוף, שאם תפול חבית יין לים הגדול יפסל כולו.

ויש לדקדק מ"ט נקטו לשון לא יטבול בו, ולא אמרו פסול, והראב"ד הבין ברמב"ם דרק לכתחלה לא יטבול והשיג עליו, ואפשר שאם הי' שונה פסול הי' משמע דביש בו מראה מים מ' סאה כשר כולו, וזה אינו שהרי מראה היין לעולם פסול.

מראה, כיון שהמראה אינו מהמים, או דבשאוובין לא גזרו, ונשנו בשם ר"י משום דר"מ פליג בתו"כ וסבר דפוסל, ומ"מ חשיב סתמא כר"י כיון שלא הובאו דברי ר"מ במתני'.

נפל לתוכו יין, שהוא בדין משקין, או מוחל שהוא זיעה היוצאת מן הזיתים אע"פ שאינו בדין משקין להכשר, ושינו את מראיו למראה יין או למראה מוחל (ואפשר דלהראב"ד פסול בפחות מזה), פסול מדרבנן, שמא יאמרו טובלין במשקין או שמא יטבלו במקום שנפלו משקין ולא נתערבו יפה.

כיצד יעשה ימותין לו עד שירדו גשמים ויחזרו מראהו למראה המים הכשרין למקוה, אע"פ שלא חזרו למראה מים צלולין, וקמ"ל דשינוי מראה אינו פוסל את המים לגמרי, אלא חוזרין להכשרן כשיחזרו למראה המים, ועוד אשמועינן דאע"פ שאינו נפסל בשאוובין מ"מ לא ימלאנו בכתף עד שיחזרו למראה המים, שיש לחוש שיפסלנו אם ימשיך למלאותו במקום שכבר חזרו למראה המים, ולא ישים לב לזה, כיון שעדיין לא נשתנה מראה כולו, ובלא"ה צריך להמתין למי גשמים שישלימו למ' סאה, דהשאוובין אע"פ שאינם פוסלין אינם משלימין, ואחר שיהא בו מ' סאה ימלא בכתף כבסיפא, וג"ז קמ"ל בהאי לישנא שלא ירויח אם ימלא בכתף כעת, ורק עלול לפסלו.

היו בו מ' סאה, ממלא מים שאובין בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראהו למראה המים, לכאורה נראה דצריך שישארו מ' סאה הראשונים במקוה והם המטהרין כשחזרו למראה מים, אבל המים הנוספין לא נטהרו כ"ז שאין כאן מקוה של מ' סאה מראה מים, ולא עוד אלא אפי' יש במקוה מ' סאה מים כשרין, והשאוובין נפלו לתוך המראה יין לא נטהרו, מיהו אפי' אם מילא מ"א סאה מים שאובין, ורק אח"כ חזרו למראה מים כשר,

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

א. שלשה לוגין מים שמראיהן מראה יין ע"י שהודחו בהם סלי ענבים, לכו"ע פוסלין את המקוה כמי צבע, כיון שלא נשתנו ע"י תערובת משקין, וכן אם נשתנו ע"י ירקות שנכבשו או נשלקו בהם כדתנן לעיל מ"ב, וה"ה שכו.

ב. ג' לוגין מים שנתערבו בד' לוגין שאר משקין אפי' מראיהן מראה מים, נראה דלכו"ע אינם פוסלין כיון שבטלו ברוב.

ג. ג' לוגין מים חסר קורטוב, וקורטוב יין ומראיהן כמראה היין, אע"פ שהקורטוב בטל במים, מ"מ כיון שאין כאן שיעור ג' לוגין מים ולא חזותא דג' לוגין מים לכו"ע אינו פוסל, ג' לוגין מים חסר קורטוב וקורטוב חלב, כיון דאיכא ג' לוגין שחזותן מים ריב"ג פוסל וחכמים מכשירין כיון שחסר בשיעור ג' לוגין מים, ג' לוגין מים ועוד קורטוב יין ומראיהן יין, ריב"ג מכשיר, ובדעת רבנן איכא פלוגתא דאמוראי מכות ד' א' וזה תלוי אם גרסינן במשנה חסר קורטוב ברישא, ולהלכה קי"ל בתרוייהו לקולא.

ביאורים

ג' לוגין מים ונפל לתוכן קורטוב יין, והרי מראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו, כ"ה הגרסא במשניות וכן העיד הר"ח במכות ד' א' שכ"ה במשניות מדוקדקות, ולפ"ז מבואר דלרבנן תרתי בעינן שיעור ג' לוגין מים ושיהא מראיהן מראה מים, אבל במראה מים בלא שיעורא כשר כבסיפא בחלב, ובמראה יין לעולם כשר כדתנן הכא.

אבל בגמ' מכות ד' א' העתיקו ברישא חסר קורטוב, ולפ"ז דוקא בכה"ג מכשרי רבנן, אבל ביש בהם שיעור ג' לוגין מים אפי' מראיהן יין פוסל לרבנן, וכן פסק הריטב"א

שם בשם הרמ"ה, אבל בהלכות מקואות נקטו כל הפוסקים לקולא.

מה ששנינו והרי מראיהן כמראה היין לא משכח"ל שיהא מראה יין גמור אלא ביין חזק מאד, שהרי קורטוב הוא אחד מקצ"ב בג' לוגין כדאמר ב"ב צ' א', והתנא דינא קתני דבאופן שמראיהן כיון אפי' ע"י דבר מועט כקורטוב שוב אינם פוסלין.

שלשה לוגין מים חסר קורטוב, ונפל לתוכן קורטוב חלב והרי מראיהן כמראה המים ונפלו למקוה לא פסלוהו, דכיון שחלב אינו פוסל, אינו משלים לג' לוגין, וריב"ג אומר הכל הולך אחר המראה, לגרסא דידן מתפרש כמו שאתם מודים לקולא בג' לוגין וקורטוב יין דאינו פוסל, ה"ה לחומרא הכא דפוסל, ולגרסא דחסר קורטוב ברישא, פליג נמי ארישא לומר דאפי' יש ג' לוגין מים הואיל ומראיהן יין אינו פוסל, דהכל הולך אחר המראה בין לקולא בין לחומרא, מיהו נראה דברוב משקין אפי' יש במים ג' לוגין ומראיהן מים מודה ריב"ג שאינו פוסל, דבאופן שבמקוה פסול לא גזרו בג' לוגין, אבל מיעוט חלב משלים מדאורייתא בכל גונא ומדרבנן כשהי' כבר שיעור מקוה ונתן סאה ונטל סאה.

משנה ו (א)

הקדמה – ידיעות ודינים

א. ג' אופנים בחיבור המים נצוק קטפרס ואשבורן, נצוק היינו שהמים מקלחין באויר, קטפרס שהמים מקלחין במדרון, ונסמכין ע"ג הר או כותל, אשבורן שהמים עומדים במקום אחד בשקע שבקרקע או בבקעה, ובכולם מיירי שהמים נוגעין זב"ז ברוחב וגובה שוה, וקי"ל דנצוק וקטפרס אינם חיבור זל"ז, דהיינו שאין רואין את כל המים המחבורין זל"ז כגוש אחד, שהנוגע בקצהו כנוגע בכולו, אלא חשבינן כל טיפה כגוש

נראה יותר כשוכן ע"ג התחתון, ור"מ סבר שם גודר אסיק נמי אמרינן, ואפשר דלר"מ דוקא בדאיכא מקוה שלם.

ה. בגמ' איכא חד לישנא דמודו רבנן לר"י במעלות דרבנן, וא"כ משמע דמדאורייתא מודו ליה דהוי חיבור, ואיכא חד לישנא דר"י אמרה רק במעלות דרבנן.

ו. אדם וכלי שבמקוה סגי בטלה"ט שצף על גביו לחשוב כולו כבמקוה, כ"כ מרן זללה"ה בתנינא ס"ט סק"ו.

ז. לר"י מים שע"ג גופו של ראשון אינם מק"ט שהם מי מקוה, ואם היו טמאין נטהרין בהשקה זו כ"מ בירושלמי חגיגה פ"ב ה"ו, ולרבנן משעלה כל שהוא אינו חיבור כ"מ בירושלמי שם ממתני' דמכשירין, ובפשוטו מתני' דפ"ו מ"ו שהידים נטמאין בתנור דלא כר"י.

ח. לר"י בעינן רוב מים במקוה, ואז המיעוט שע"ג האדם נטפל למקוה, כ"כ מרן זללה"ה בקמא ס"ג סק"י א בשם מהרי"ק.

ט. המים שיורדין מגופו מיד בעלייתו וחוזרין למקוה לא חשיבי כמים שאובין לרבנן, כיון שלא הי' להם קיום ע"ג גופו, וכחזרו מעצמם דמי, אבל המים העומדים אם יחזירם האדם בירידתו במתכוין חשיבי כבאו למקוה ע"י אדם.

ביאור המשנה בקצרה

מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות כו' רי"א אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור, דמירי שע"ג גופו של ראשון המים מחוברין זל"ז בטלה"ט, ואם הי' כל גופו במים והמים צפין ע"ג בטלה"ט לכו"ע הוי חיבור, שזהו חיבור אשבורן, אבל כשעלה גופו אפי' כל שהוא מן המים כבר נעשו המים שע"ג גופו קטפרס, ואינם חיבור, והרי הם כמים תלושין לרבנן, ולר"י כיון שיש

כפ"ע אלא שהגושין נוגעין זב"ז, אבל מים שבאשבורן חשיבי כגוש אחד.

ב. החסרון של נצוק וקטפרס מפני שאין דבר המחבר את המים, שהרי אין להם קיום במקום אחד, אלא כטיפות רודפות זו אחר זו במהירות עד שנוגעות זו בזו, ולפ"ז יש לדון דאדם שעלה מן המים ומשקין טופחין על גופו ונשארינן במקומן דחשיבי חיבור, כיון שיש להם קיום במקום אחד, ואפי' אם נימא דלענין טומאה בעינן חיבור גמור שהדפנות מאגדות את המים אבל לענין השקה סגי במה שנוגעין זב"ז בקביעות, כדאשכחן נדה י"ז א' השלג שהוא חיבור לטהרה ואינו חיבור לטומאה.

ג. פשטות הדברים דטופח להטפיה באשבורן הוי חיבור לכו"ע, ושיעור מים כקליפת השום הוצרכנו רק מעבר לכותל כדי שלא יתבטלו המים לכותל, וזה כדעת תו' חגיגה כ"א ב', ולפ"ז מה שאמרו גיטין ט"ז א' דטלה"ט חיבור רק לר"י דמתני', היינו בכה"ג שהטלה"ט בקטפרס.

ד. בגמ' חגיגה י"ט א' אמרינן דטעמיה דר"י משום דאית ליה גוד אחית, שרואין המים שלמעלה ע"ג גופו כנמצאים למטה, ואף המים שאין סופן לירד, שהרי המים שבראש אינם עתידין לירד, וגם שע"ג גופו מתייבשין, שאין בהם כמות מרובה שינטפו למטה, ד"ז אינו מוסכם ע"י תו' גיטין ט"ז א', וכ"מ בגמ' שם שהגממית שבאמצע שיש בה מ' סאה מתחברת לתחתונה שיש בה כ' סאה, אע"פ שאין המים שבמקוה האמצעי יורדין למטה, ונראין הדברים דעיקר טעמיה דר"י מפני שיש כאן טלה"ט עומד במקומו, דקטפרס המקלח במדרון הוי חיבור רק לב"ש כדלעיל פ"ה מ"ו, דהיינו חרדלית של גשמים, ועמש"כ שם, וזהו שאמרו גיטין שם דטעמיה דר"י משום דטלה"ט חיבור, אלא שהחמיר שלא להחשיב קטפרס חיבור אלא מלמעלה למטה, שזה

ב. משפך או סילון מלאים מים שהשיק שוליהם למקוה באופן שמי המקוה סותמין אותן ונעשין כשולים לכלי המלא מים, אע"פ שהמים יורדין ומשתוין כטבע המים, אפ"ה חשיבי חיבור אשבורן למקוה, כמו שביאר אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה בפ"ו מ"ח, והיינו נמי טעמא דסגוס ובגד שהם חיבור למקוה, כיון שהמים בתוך הבגד כבתוך כלי, שגוף הבגד מגן ומעמידו כדפנות הכלי.

ג. אם הגביה הסגוס או הבגד מן המים הרי המים שבתוכן שאובין, עכ"מ שם ממתני' דסוחט את כסותו פ"ג מ"ג.

ד. וכן הדין בכר וכסת של בגד שכ"ז שהם מחוברין למקוה המים שבתוכן משלימין, אבל אם הגביהם כל שהן כל המים שבתוכן אע"פ שיוצאין דרך הנקבים נעשו שאובין בתלישתן.

ה. כלי המשוקע במקוה מימיו משלימין למ' סאה, אפי' אין בפיו כשפורת הנוד, וצ"ע ברשב"א בזה, וכ"ז ששפתו מחוברת למקוה אפי' במשהו הרי מימיו כבמקוה, אף באופן שאין מטבילין בו, אבל אם הגביה שפתותיו סביב נעשין מימיו שאובין, כדתנן בכר וכסת של עור.

ביאור המשנה בקצרה

המביא בו את הסגוס כו' דבסגוס מודים חכמים לר"י שכ"ז שתחתיתו נוגעת במים הרי הוא כבמקוה, כיון שחיבור מימיו למקוה כאשבורן, ודוקא בבגד, אבל בכר וכסת של עור לא מהני מה ששוליהם משוקעים במים, אלא כיון שהגביה שפתותיהן מן המים נעשו שאובין.

ביאורים

הטביל בו, במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, את הסגוס שהוא בגד עבה שבולע מים מרובין, והעלהו רובו מן המים, דמימיו

כאן טלה"ט עומד, הרי הוא מחבר את כל המים לומר בהם גוד אחית, וכאילו כולם במקוה להשלים למ' סאה.

ביאורים

מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, שאם יחסרו המים שעולין ע"ג גופו של הטובל שוב אין בו מ' סאה, וירדו שנים וטבלו, אפי' ירדו שניהם יחד אין המים שנדבקיין לגופן ממעטין השיעור שכולן מתבטלין ומחוברין למקוה, והיינו דקמ"ל דאם טבלו בזא"ז הראשון טהור ואין השני ממעט, כ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה, והשני טמא שמשעלה הראשון אין המים שע"ג גופו חיבור, וכבר נחסר המקוה, ואף אם יחזור וירד לא ישלים שכבר נתלשו המים שעליו, והר"ז כממלא המקוה בידי אדם, וכ"מ בתוספתא פ"ג שמים שבראשו פוסלין בג' לוגין.

ר"א אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים, הרי כל המים שמחוברין למקוה בטלה"ט חיבור ומשלימין לשיעור מ' סאה כדמעיקרא, ומבואר בגמ' דה"ה רגלו אחת, והקשה אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה דמים שבידיו ובזקנו מתחברין למקוה רק ע"י גוד אסיק וגוד אחית, ור"י לית ליה גוא"ס, וצידד דשמא מיירי בלא מים אלו, וי"ל דהכא גוא"ח סברא דרבנן היא, וכל האדם בדין גוא"ח כיון שהוא מלמעלה והמקוה תחתיו, וכדאמרינן בגמ' גוא"ח לחבר מקוה האמצעי לתחתון.

משנה ו (ב)

הקדמה – ידיעות ודינים

א. המעלה בגד מן המים כ"ז שמקצתו נוגע במים המים שבתוכו אין דינם כשאובין, כ"כ הכ"מ פ"ה ה"ב, וכ"ה פשטות הדברים דכל בגד דינו כסגוס, ונראין הדברים דכ"ז שהם חיבור לענין שאובין משלימין למקוה, וכ"ה פשטא דמתני' דבהא מודו רבנן לר"י, וכ"ה ברמב"ם, והראב"ד נסתפק בזה.

כע"ג גופו של ראשון וממעטין את המקוה, אפ"ה כ"ז שמקצתו נוגע במים הרי הוא חיבור, והמקוה טהור דחשיב כיש בו מ' סאה, כיון שחיבורן למקוה מיקרי חיבור אשבורן, ואע"פ שהר"ש והרא"ש הזכירו פסול שאובין ה"ה דמשלימין, דהא בהא תליא, וכ"מ ברמב"ם, והראב"ד נסתפק בזה, וכן משמע לשון טהור ששנינו דאמקוה קאי, ולא הוזכר שכבר נפלו לו ג' לוגין מהסגוס.

הכר והכסת של עור, אין דינם ככר וכסת של בגד דסגי במקצתן נוגעין במים, כיון שהעור מפסיק בין המים למקוה, אבל בנקבי הבגד מתחברין מימיהן למקוה, וכמו בסגוס, ולכן כ"ז שהכר משוקע במים הרי מימיו מחוברין למקוה דרך שפתו, אבל כיון שהגביה שפתותיהן מן המים לגמרי, שלא נשאר שום חיבור כל שהוא בין שפתו למקוה המים שבתוכן שאובין, אע"פ שגוף הכר רובו במים, (ומשמע דאף לר"י לא מהני טלה"ט לחברם, ואולי משום דבעינן גוא"ס וגוא"ח יחד, ולע"כ).

כיצד יעשה, מטבילין כדרכן והופכן בתוך המקוה ומעלה אותן דרך שוליהן, דכיון דתנן פ"י מ"ב דכר וכסת של עור צריכין שיבואו בהם המים, ותנן שם במשנה א' שכלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל, א"כ כשיכניס הכר והכסת דרך פיהם למקוה ושוליהם למעלה לא יטהרו, כיון שלא נתמלאו מים, וכש"כ כר וכסת של עור שנדבקין זל"ז, מש"ה קתני כיצד יעשה שיטבלם כראוי ולא יפסלו המקוה במימיהם, מטבילין כדרכן והופכן במקוה ומעלה אותן דרך שוליהן.

משנה ז

הקדמה – ידיעות ודינים

א. ג' מיני טיט הם, א. טיט הנרוק ששנינו פ"ב מ"י ולעיל מ"א. ב. סתם טיט, והוא הנקרא במתני' טיט העבה, לאפוקי טיט הנרוק,

וגם כדי שהגומות יתקיימו ליחשב חורין. ג. טיט החוצץ ששנינו פ"ט מ"ב דהיינו טיט היון והיוצרים וגץ יוני, והנה טיט הנרוק כשמים צפין על גביו מטבילין בו, אפי' כולו בטיט, וא"צ מים מקדמין שהוא עצמו כמים, וגם אין שם הענין של מים מקדמין, שאין נעשין בו גומות כחורי המקוה, מיהו אפשר דטיט הנרוק או קרוב לזה, מיקרי בכל גונא תוך המקוה, כיון שהוא נוזל ועומד ע"י כותלי המקוה, וכלפי זה שנינו כאן טיט העבה, שאין מטבילין בו, אבל הגומות שנעשין בו הרי הם כחורי המקוה, והמים מקדמין בהם, ולכן טהורה, ובטיטין החוצצין מבואר בר"ש דלא מהני מים מקדמין מפני שנדבקין לרגלי המטה וחוצצין, ויש חולקין בזה.

ב. הגומות שנעשין ע"י רגלי המטה א"צ שיהא בהם כשופרת הנוד (ולא מים כקלה"ש) שהם כחורי המקוה, דתנן פ"ו מ"א דא"צ כשופרת הנוד.

ג. מים מקדמין לא מהנו אלא כשהמים שם בזמן טבילת כולה ודינם כמקוה, דאין טבילה לחצאין.

ד. שני בנ"א הטובלין יחד, אע"פ שכל אחד מסייע לחבירו בהגבהת המים, לא מיקרי הוי' ע"י אדם, לפי שהמים כבר במקוה, וגובה המים לא מיקרי הויה, תדע דכל עיקר שיעור מקוה ג' אמות יש מפרשים דהשיעור נקבע ע"י שהמים צפין על ראשו מפני גופו, וגדולה מזו שנינו בפ"ו מ"ג בג' מקואות ע"ש.

ה. מקוה שחלקו בחבילי עצים ואין המים צפין על גביהם, אע"פ שמחלחלין ביניהם דינו כשני מקואות, ובעינן נקב כשופרת הנוד לחברם, אבל אם לא חילק את כל המקוה הרי המים שביניהם ג"כ כמקוה, ואם נתן החבילות אצל הכותל לפעמים חשיבי כחורי המקוה, ולפעמים כחוץ למקוה, ומתני' מיירי באופן שהחבילות אינם חוצצין ונטפלין למקוה.

שאינן ברחבן כשפופרת הנוד, והמים רק טלה"ט.

אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה, שהוא חוצץ בפני המים בכה"ג שהוא בפ"ע בקרקעית המקוה, אע"פ שמעט טיט לח על בשרו אינו חוצץ, אבל בעובי כזה ובקרקע המקוה חוצץ, ומסתברא דאדם שעומד ע"ג קרקע יבשה ואח"כ מילאו המקוה, הר"ז כרגליו חוצצות בינו למים ולא כחוץ למקוה, דקרקע המקוה כמקוה ועיכוב המים כטיט הדבוק ברגליו, ולפי"ז ה"ה ברגלי המטה, שאם הכניס המטה כך, ואח"כ מילא המקוה מים, דליכא מים במקום רגליה, חשיב כמיעוט החוצץ בינו למים דטהור מדאורייתא כיון דחורין לאו כחוץ למקוה חשיב, ומציאות החורין לא נקבעת מפני שהמים מקדמין, אלא כיון שיש להם קיום מעט, וצ"ע.

טהורה מפני שהמים מקדמין, מדקאמר מקדמין ולא אמר שהמים קדמו, משמע שהמים מקדמין לגומא ונכנסין בין רגלי המטה לטיט, קודם שידבק הטיט למטה, ולא רק בגלל שהמים קדמו להרטיב המטה כשהורידוהו דרך המקוה, וכ"פ בא"ר.

מקוה שמימיו מורודדן, כובש אפי' חבילי עצים אפי' חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל, עיקר החידוש דאע"פ שהמים תפחו ע"י דבר תלוש, ואפי' חבילי עצים שדרכן לצוף ואין להם קבע בקרקעית המקוה, אלא שכבשן לפי שעה ע"י אבנים וכיו"ב, אפ"ה חשיב המקוה בגובה הזה כמקוה שבקרקע, וכש"כ אם נתן שם אבנים דקביעי טפי, ואצ"ל אם שאובין שהרי נעשין גוף המקוה, ועי' בדק הבית שער הטבילה בזה, וכאן לא הוזכר שיש בו מ' סאה מכוונות שעיקר החידוש אינו בהשלמת מ' סאה, מיהו קושטא הוא שהמים שבין העצים מתבטלים למקוה, כמ"ש הר"ש, דסתמא המים צפין על גביהם, ואינם חולקין את כולה, אבל אם

ו. מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירד וטבל במהירות באופן שהמים הוגבהו לצד אחד ואינם נחים במקום שוה, אפ"ה חשיבי כולם כמי המקוה באשבורן, שתנועות המים אינם מוציאים אותן מרשות המקוה, ואין התנועות בתוך כותלי המקוה מפרידין אותן זה מזה, והיינו נמי טעמא דמעלות המערה, שאם לא ה' המקוה מתרחב לשם אלא היו המים עולין בגובה, ג"כ אין מקומם כאן קבוע בגובה כזה, וכ"ז דוקא כשהן מחוברין, והגלים עולים מתוך המים, דהיינו רביתיהו וחשיבי אשבורן, אבל אם שפך מים שאינם שאובין מבחוץ, וירדו על מעלות המערה ונתחברו למקוה הרי הם כקטפרס ולא כאשבורן, (וכ"מ בפ"ד מ"ד דמעלות המערה כחוץ למקוה).

ביאור המשנה בקצרה

הטביל בו את המטה כו', דכמו שמצינו שמקוה מתרחבת עד ראשו של ראשון וראש הסגוס, יש עוד אופנים שמקוה מתרחבת מעיקר שטחה, ושנינו בזה ג' אופנים, א' חורין הנעשין ע"י רגלי המטה חשיבי כמקוה והמים שבהם מטהרין עם המקוה, ב' מים שהוגבהו ע"י דבר עראי שבמקוה, אפי' שכבשו לפי שעה וסופו לצוף כחבילי עצים וקנים, אפ"ה טובלין בגובה הזה, ג' מים שהוגבהו ע"י תנועה במים, לדחפן כגלים למעלות המערה, ג"כ מטהרין, אע"פ שכשינוחו לא יגיעו לגובה הזה.

ביאורים

הטביל בו את המטה, משמע במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, ולכאורה הכונה דכיון שמימיו מועטין גם שטחו קטן מלהכיל המטה עם רגליה, מיהו נראה שיש כאן חידוש גם בצירוף המים ששקעו במקום רגלי המטה שמשלימין למ' סאה, דחשיבי הנקבים כחורי המקוה אע"פ שאינם חורין קבועין, רק נעשו לפי שעה ע"י רגלי המטה, מ"מ נטפלין לשטח המקוה, והטובל שם כטובל במקוה, אע"פ

המים בתוך כותלי המערה היינו רביתייהו ולא מתבטל עי"ז חיבור האשבורן שלהם, ודוקא כשהתנועות מכח המים והם מחוברין דהר"ז כמים שעולין ע"י בועות אויר שבתוכן, וה"ה התנועות שבצדן, אבל אם הי' שופך מי גשמים מבחוץ על מעלות המערה והם מחוברין למי המקוה לא מהני, כיון שמים אלו כקטפרס, ואינם כמי האשבורן שעולים מתוך האשבורן.

הרבה חבילות יסתמו חצי המקוה מן הצד לכל רחבה, י"ל שלא יחשבו המים שביניהם כחורין, אלא כבתוך העפר שבכותלי המקוה. **מחט שהיא נתונה על מעלות המערה,** שהם גבוהין משפת המים שבמערה, והמים העולין לשם אינם מתקיימין שם, אלא יורדין מיד ומשתוין עם גובה המים כדמעיקרא, והרי הם כקטפרס היורד במדרון, אפ"ה כיון שעבר עליה הגל טהורה, שתנועות

פרק ח

משנה א

הקדמה – ידיעות ודינים

- א. מקוה העשוי לטבילה שברשות ישראל חזקתו כשר, אפי' לא ידענו מי מלאהו.
- ב. בד"א שאין סיבה לחשוב שנתמלא בפסול, אבל אם יש מכתשת בצד הצנור, וידענו שנתמלא המקוה ממי הצנור, חיישינן שמא עברו רוב המים דרך המכתשת.
- ג. הי' ברשות גוי שעה אחת פסול, באופן שאינו מתירא מישראל, דחיישינן שזלפו ומילאו בשאובין.

ד. מקואות שבשדות שמתמלאין מהגשמים והפשרת שלגים בארץ ישראל כשרות, ובחו"ל שהגוים שולטים שם אין חזקתן ככשרות, וכתב הש"ך שאם הם בשדות במקום שאינם עשויין לשימוש בנ"א כשרות, אפי' בחו"ל ובוזה"ז, וצ"ע מהו גדר חוץ למפתח שבחו"ל פסול, ורק בא"י כשרין, כנראה ברמב"ם.

ביאור המשנה בקצרה

ארץ ישראל טהורה כו' ארץ ישראל טהורה מטומאת ארץ העמים שגזרו חכמים שתטמא כספק קבר, ומקואות ארץ ישראל כיון

שהם בחזקת ישראל טהורין, ולא חיישינן שמילאם מי שאינו בקי, וכן המקואות שחוץ למפתח העיר בארץ ישראל טהורין, מקואות העמים שבחו"ל בין מקוה כשר שבשליטת גוי או סתם מקואות שנעשין מעצמן ממי גשמים כיון שהם בשליטת הגוים חיישינן לשאובין, וכשרין רק לבעלי קריין שהקלו להם בשאובין, אפי' נתמלאו בקילון דהיינו שאובין ודאי, שבארץ ישראל כיון דאין חשש שהחליפום אין לפסלם אלא מפני הכביסה וכיו"ב, ולכן שחוץ לפתח העיר כשרין אף לנדות, שאין שואבין מהם אלא מעט, ור"א מחמיר בקרובין לעיר ולדרך.

ביאורים

ארץ ישראל טהורה, מטומאת ארץ העמים שגזרו עליה משום ספק קברות כמ"ש רש"י שבת י"ד ב' ועי"ש ט"ו ב', ובתוספתא שנינו גם ארץ הכותים, ואפשר דמתני' לאחר שקלקלו ועשאו כגוים חולין ו' א'.

ומקואותיה טהורין, שני פירושים נאמרו בזה, א' דמקוה העשוי לטבילה שברשות ישראל, סתמו כשר, ולא חיישינן שמלאהו ע"ה שלא כדינו, או ששאבוהו בכביסה וכיו"ב, ושברשות גוי אפי' שעה אחת פסול, שמא שאבו ומלאהו שאובין, ב'

משנה ב-ג

הקדמה – ידיעות ודינים

א. דין בע"ק שנשנה במשנה הקודמת שהקלו בו בשאובין, מיירי לענין ד"ת מתקנת עזרא, אבל משנה זו מיירי לענין תרומה כמ"ש בתוספתא, ופשוט הדברים שלא הקלו בהן לטבול בשאובין, ושנו טבילתן בהדי פולטת שטומאתה מדאורייתא, וכ"נ ברמב"ם שטבילתן ככל הטמאים לכל דבר, ואפשר שלכך הקדים התנא אלו בע"ק שהם צריכין טבילה, לומר דלא סגי להו בשאובין כברישא, וערש"ש וחזו"א ובסמוך.

ב. כתב הר"ש מהתוספתא דכל הני טהורין לחולין וטמאין לתרומה חוץ מן הפולטת דפליגי התם אם טמאה לחולין, והובא ברמב"ם וביאר שטומאתן מדרבנן ולא החמירו לחולין, ובמג"א סי' פ"ח סק"א כתב דלד"ת טהורין, והגרע"א ז"ל ציין שכ"ה בתוספתא דלחולין טהורין, ומוכח מזה דאלו בע"ק כו' לא קאי ארישא.

ג. בנדה מ"ג א' אמר שמואל כל ש"ז שאין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאה מ"ט ש"ז אמר רחמנא בראויה להזרע, ולחד לישנא בעינן נמי יורה כחץ, וביארו בגמ' דבמתני' דהמהרהר בלילה יש חשש שיצא בהרגשה, והקשה הר"ש ממתני' דראה מים חלוקין כו' הרי לא הרגיש כל גופו, ותיירץ אאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דחיישין שנעקר מעיקרא בהרגשה ורק עכשיו יצא, משא"כ במהרהר שהחשש הוא על רגע זה, ואכתי קשה למאן דמצריך יורה כחץ, הרי ידעינן שבשעה זו אינו יורה כחץ, ושמא נאמר דעם יציאת מ"ר יתכן שיש כח יורה כחץ, ודוחק, ולכאורה ה"י נראה לומר כמ"ש מרן זללה"ה דמדרבנן טימאו אף שלא בהרגשה, כדאשכחן נדה נ"ז ב' דאמרין הכי אמימרא דשמואל, ושמעתי מאאמור"ר (שליט"א) זללה"ה דמהא דלא פי' כן בגמ' הכא משמע שלא גזרו כאן מדרבנן, (והטעם

דמקואות שחוץ למפתח כשרין רק בא"י, אבל בחו"ל כיון שהם בשליטת הגוים אפי' מים שנקוו בבקעה בעלמא חיישינן שהם שאובין.

מקואות העמים שבחו"ל אע"פ שיש בהם חשש שאובין כשרין לבעלי קריין, ובהא מודה ר"מ בתוספתא, אבל בודאי שאובין פליג, וזהו שהוסיף רבי במשנה אפי' נתמלאו בקילון שהם שאובין, ולאפוקי מדר"מ.

אפי' נתמלאו בקילון, בערוך יש שני פירושים אם הקילון זוהי גומא שדולין ממנה בדלי, או הצינור המוליך המים, ולשני הפירושים המים שאובין גמורים, ואורחא דמילתא נקט, וכמ"ש בתוספתא שאני אומר גוים נכנסו כו' ומילאו אותה בקילון, ואין טעם שיאמר דחיישינן שמא מילאו בהמשכה, א"ו שאובין גמורין ניהו, וכ"מ ברכות כ"ב ב'.

שבארץ ישראל שלפנים מן המפתח כו', בפשוטו מיירי במי גשמים שמתאספין בגומות שבבקעה בעיר וחוץ לעיר, כענין מי גבאים ששנינו בפ"ק, והם ע"פ חוצות הפקר לכל, ובעיר חיישינן שרבו שאובין ע"י כביסה וכיו"ב, אבל בדרך לא חיישינן לכביסה מרובה, ולכן נשארין בחזקת כשרות שרובן כשרין, ואפי' יש בהם מ' סאה מצומצמות, הו"ל ספק מים שאובין למקוה דכשר, ולא מיירי במקוה ידוע לטבילה, שאין מכבסין שם וחזקתו כשר.

רא"א הקרובים לעיר ולדרך, טמאין מפני הכביסה והרחוקים טהורין, בפ"ק שנינו כן לענין שתה טמא דסגי באחד ששותה, אבל בכביסה בעינן שיכבסו הרבה כדי לפסלן, ואפ"ה חייש ר"א, ומשמע דרחוקים טהורין אף משהלכו רוב בנ"א, שאין לחוש שכיבסו שם.

מתחלה ועד סוף הם בצורה זו תלינן להו בלקותא דמ"ר או מפני עצירותם, וכן בתחלה לחוד, אבל אם ראינו שהמ"ר יוצאין כדרך, ואח"כ באמצע או בסוף יש מראות אלו חיישינן לקרי, ואם היו לבנים ונמשכין אפי' מתוע"ס טמאין, וענין נמשכין ביארו שהם נדבקין זה בזה כעין ליחה, ולפי ענין המשנה משמע שהעיקר בצבען הלבן שהוא כחלב וסיד ולא כמים, ולפ"ז נמשכין לאפוקי חלוקין, שאם ראינו ריעותא בצורת יציאתן תלינן גם לבנוניתן בזה, אבל אם נמשכין כדרך, חיישינן לקרי מפני הלבניות, ורי"א דדינן כעכורין, שרק באמצע ובסוף טמא.

ביאור משנה ג'

המטיל טיפין עבות, שלא בהטלת מ"ר אלא שיצאו רק טיפין אלו, ועבות היינו שיש בהם סמיכות כליחה וכדאמרינן ברכות כ"ה ב' ברוק עבה, טמא, דחיישינן שזהו קרי, ונעקר מעיקרא בהרגשה, והרמב"ם פסק כרבנן דפליגי עליה דר"א ומטהרין.

ביאורים

המהרהר בלילה, פ' בגמ' ששימש מטתו בחלום ונתעורר מיד עם חלומו ומצא בשרו בקישוי, דכיון דחזינן שהשפיע החלום על גופו חיישינן שיצאה טיפה בהרגשה ואבדה, דכיון ששימש ודאי ארגיש ולאו אדעתיה, ולשון בלילה כמו בחלום הלילה, וה"ה הישן ביום.

הפולטת ש"ז ביום השלישי כו', פולטת מטמאה רק כ"ז שראוי להזריע, ומהו שיעורו כולוהו ילפי מסיני כמבואר שבת פ"ו א', דהפריש מרע"ה את בניי כדי שלא יפלטו ויהיו הנשים טמאות במתן תורה, וראב"ע סבר דמשעברו ג' ימים שוב אין הש"ז מטמא, אפי' מקצת יום א' ומקצת יום ג', ורי"ש סבר דיום ג' לעולם טמאה יום ד' לעולם טהורה, ומקצת יום א' ככולו, כ"ה

י"ל משום דהרגשת כל גופו ניכרת טפי מהרגשת דם, ואין טועין בזה כ"כ, ועוד דש"ז שלא בהרגשה שונה בתכונתה משא"כ בדם ששניהם שוין, ומרן זללה"ה הקשה ע"ז דא"כ מאי פריך ממהרהר בלילה נימא שטומאתו מדרבנן, ונראה לבאר בזה ע"פ מה שנתעוררתי לחלק בין נמצא קרי לפנינו לחשש שמא הי' ואבד, דכשנראה קרי לפנינו חיישינן שמא יצא בהרגשה מעיקרא, ובנעקר בהרגשה שפיר מטמאין מדרבנן, או דחשיבא נמי יציאה בהרגשה ככה"ג, אבל במהרהר בלילה שאין לנו סמך שראה כלל, אלא דלפי סיפור דבריו חיישינן שמא ראה ואבד, בזה שפיר מקשינן שהרי לפי דבריו לא הרגיש, ואין לנו לחוש טפי ממה ששמענו מדבריו, וע"ע בסמוך.

ד. בתו' י"ד א' פירשו דרוכבי גמלים אסורין לאכול בתרומה דחיישינן דילמא ארגיש ולא אדעתיה, ושם החידוש גדול דחיישינן נמי דילמא נפיק ולא אדעתיה, והטעם מפני שמתחממים בקביעות ואינו נדון על מאורע ששייך בו שימת לב, וכיון שידענו שאצבע בעין מדמעת קרוב לחוש לזה, שהרי קראום רשעים מחמת זה, ובהני דמתני' שיש מראה קרי במ"ר מסתברא שיצא בהרגשה, שאין דרך שיצא שלא בהרגשה, ולכן חיישינן דלאו אדעתיה, ובמטיל טיפין עבות מתוך האמה, למ"ד דבעינן יורה כחץ, צ"ל דטמא מדרבנן, או דחיישינן שיש כאן הרגשה.

ה. פולטת ש"ז כל זמן שראויה להזריע מטמאה כרואה, ולא כנוגעת, ונפ"מ שמטמאה בכל שהוא וסותרת בנקיים, ולרבנן מטמאה בפנים ולר"ש רק בחוץ כבועלה.

ביאור משנה ב'

ראה מ"ר משונים, כגון שהם נחלקין זה מזה ואינם יוצאין בשטף אחד, ויש מקום לחוש שחיבורם הוא ע"י קרי שבהם, ולכן נחלקין זה מזה, וכן בעכורים יש לחוש לזה לפי שדרכם בצלולים, ומפרש התנא שאם

לפרש"י, ור"ע סבר דבעינן שיעור ה' עונות, דהיינו ס' שעות כן פי' ר"ח, ולהלכה לא קי"ל ככל הנני אלא כרבנן, ואיכא גרסאות בגמ' חלוקות בזה או דלרבנן בעינן שש עונות שלימות, או ג' עונות שלימות.

אלו ב"ק, שהם צריכין טבילה גמורה במי גשמים וצריכין הערב שמש, אבל טומאתן מדרבנן וטהורין לחולין וטמאין לתרומה, וכן טהורין לד"ת.

ראה מים, משנה זו בזמן הטלת מ"ר, והמטיל מתוך האמה מיירי שהטיל רק אלו.

חלוקים, פי' נפרדין שאינם מקלחין בשטף אחד, ואינם טיפין עבות אלא מים, אבל יוצאין בכעין גושים נפרדין זה מזה, שאף לאחר שיצאו הם חלוקין זה מזה, ולא מיירי ביוצאין כדרך אלא שיש הפסק ביציאתן, דהני לאו מים חלוקין מיקרי, אלא עמוד ראשון ושני.

או עכורים, שמעורב בהן דבר ואינם צלולין כסתם מ"ר.

בתחלה טהור, כמו מתחלה ועד סוף, דתלינן להו בלקותא דמ"ר אבל כשראינו שהמ"ר כדרכן, ואח"כ יוצא בצורות אלו, חיישינן בהו לתערובת קרי, ונראה דכיון שגם מחמת קרי הדבר משונה שיצא כך לא חיישינן לזה כלל אלא כשראינו לנגד עינינו כן, וצ"ע במג"א הלכות פסח לענין נתינת חלה לכהן.

לבנים נמשכין, מבואר בראשונים דחדא קתני לבנים שהם נמשכין, ואפי' גרסינן בוא"ו מפרשינן כן, מדלא קתני או נמשכין, מיהו צ"ב האם העיקר מפני שהם לבנים או מפני שהם נמשכין, וברמב"ם ורא"ש נראה דהעיקר מפני שנמשכין ונדבקין זה מזה כליחה ולובן ביצה, ולפ"ז לבנים מיותר, ואם הכונה לבנים צלולין, הול"ל נמשכין בלבד, וביותר קשה דר"י הזכיר רק לבנים, ולכן הי' נראה

לפרש נמשכין מלשון נהרות המושכין, שהמים מושכין ומקלחין בשטף, ועיקר החסרון מפני שצבעם לבן כחלב וסיד ואינם צלולין כמ"ר, מיהו אם היו חלוקין זה מזה, הרי ראינו שיש כאן ריעותא נוספת, ובזה מודים חכמים לר"י דלבנים כעכורים, ותלינן הכל בלקותא דמ"ר, אבל כשהם נמשכין כדרך שאין כאן לקותא בצורת ההטלה, ס"ל לרבנן דמין קרי הוא ואפי' מתוע"ס טמא, שו"ר דהרמב"ם מפרש לבנים לאפוקי אדומין וכיו"ב דבזה אפי' נמשכין טהורין כן יש ללמוד ממ"ש בפ"ה מאה"ט ה"ג ש"ז אדומה טהורה עד שתהא לבנה ונמשכת, ולפ"ז ניחא דבאמת העיקר משום נמשכין, אלא דבעכורין דחזינן לקותא לא תלינן בקרי אפי' נמשכין, ור"י אמר לבנים נמשכין כעכורין נמשכין, וכי היכי דמודיע בעכורין נמשכין דבתחלה טהורין, ה"ה לבנים נמשכין.

המטיל טיפין עבות, שיש בהם סמיכות כרוק עבה, וכליחה, מתוך האמה שאינם

באין בתוך הטלת מ"ר, מין קרי הוא וטמא, דברי ר"א חסמא, והרמב"ם פסק דטהור, ולא נתפרש במאי פליגי, דלכאורה טיפין עבות חמירי טפי מאינך דלעיל ששייך לתלותן במ"ר, ולא משמע כלל דטעמא מדשמואל דבעינן הרגשה, דהא ר"א חסמא לא פליג ע"ז, ושמא י"ל דטעמיהו דרבנן דמדלא ארגיש לאו קרי הוא, ולא חיישינן שנעקר מזמן ויצא עכשיו מעצמו, שאם מתעכב שוב אינו יוצא אלא ע"י מ"ר, ולכן קרוב יותר לתלותן במ"ר, [או בראי' שלא בהרגשה דטהורה, מיהו זה אינו מיישב לל"ב דשמואל או אם טמא מדרבנן], ור"א חסמא חייש דנעקרה מעיקרא והשתא נפקא.

המהרהר בליחה, ועמד ומצא בשרו חם טמא, הרמב"ם פי' בשרו גופו, וטעמו דקישוי אינו סימן להזרעה אלא איפכא, אבל רש"י פי' אברו והטעם דבעינן שיהא ניכר שהחלום השפיע על גופו במעשה, דבלא זה

שימשה ביום א' סמוך לשקעה"ח, דהו"ל ד' עונות, ובין יום א' שחרית דהו"ל ה' עונות, לעולם עד יום ג' בשקיעה"ח טמאה, ואח"כ טהורה, וטעמא משום דס"ל דמרע"ה הפרישן ביום ד' דאיכא מקצת יום ד' ויום ה' ויום ו' ובליל שבת טבלו, ולפ"ז אין ענין עונות לרי"ש כלל, והו"ל רי"ש אומר בג' טמאה בד' טהורה.

ולפ"י ר"ח והרמב"ם רי"ש סבר דבעינן ד' עונות בג' ימים, דלעולם מנין העונות מתחיל מהנה"ח דוקא, ולכן אם שימשה יום א' קודם הנה"ח, ופלטה ביום ג' אחר הנה"ח טהורה, והיינו ד' עונות שלימות, ומשהו לפניהם ומשהו אחריהם, שימשה תחלת ליל א', ג"כ טהורה רק בהנה"ח של יום ג', והיינו ה' עונות, שימשה יום שבת אחר הנה"ח, ג"כ טהורה רק בהנה"ח של יום ג', והיינו ו' עונות, ולפ"ז מיושב שהזכיר העונות כיון דבעונות תליא מילתא ולא בימים, דפעמים ביום ג' טהורה ופעמים ביום ג' טמאה, וכ"מ בירושלמי דלרי"ש בעונות תליא מילתא, וגרסתם בגמ' פ"ו א' ר"ע דאמר כר"י אלא רי"ש דאמר כמאן, ומשני שהפרישן משה בהשכמה קודם הנה"ח דהו"ל יום ד' וליל ה' ויומו וליל ו', וטבלו ביום ו'.

ר' עקיבא אומר לעולם חמש, מבואר בברייתא בגמ' דלר"ע לא בעינן עונות שלימות של יום ולילה, אלא שיעור ה' עונות, שאם שימשה ליל א' שעה אחת אחר שקיעה"ח ופלטה ביום ג' שעה אחת אחר הנה"ח טהורה קודם לכן טמאה, וס"ל כר"י דמרע"ה הפרישן ביום ד' ובהשכמה הפרישן, וא"צ בהשכמה קודם הנה"ח, אלא אם הפרישן בשעה שני', טובלין בליל שבת בשעה שני' של הלילה, ולגר"ח והרמב"ם לא נאמר בהשכמה ע"ד ר"ע אלא ע"ד רי"ש, ולפרש"י למדנו מההשכמה ענין עונות, וזה כדי שלא יצטרכו לאחר טבילתן באמצע ליל שבת.

לא מחדשין שאבדה הטיפה, אלא אמרינן מדלא הרגיש ש"מ שהי' זה במחשבה בלבד, ואוקמיה בגמ' במשמש מטתו בחלום שאם יצאה טיפה יצאה בהרגשה גמורה.

הפולטת ש"ז ביום השלישי טהורה, דברי ראב"ע, פשטות הדברים דלראב"ע לעולם טהורה ביום השלישי, והכל תלוי בימים, ומקצת יום ראשון ככולו וכן מקצת יום שלישי, וכן אמרו בירושלמי שבת פ"ט [ה"ג] דיום אחד ושני משהויין טהורה לראב"ע, דהיינו שמשא ביום א' סמוך לשקיעה"ח ופלטה ביום ב' אחר שקיעה"ח שהוא תחלת יום ג' טהורה, וטעמא מפרש בשבת פ"ו א' דס"ל דבסיני הפרישם מרע"ה ביום ה' ונשאר מקצת היום עד שקיעה"ח, ויום ו' לילו ויומו, וטבלו בליל שבת, דלכו"ע ניתנה תורה בשבת שחרית.

גרסת ר"ח והרמב"ם [וכן גרסת הרז"ה והרמב"ן והרבה ראשונים] בשבת פ"ו ב' דארחב"א אר"י אבל חכמים אומרים שלש עונות שלימות בעינן, ופי' ר"ח דס"ל כראב"ע שהפרישן בחמישי, וטבלו בשבת שחרית, או שהפרישן בחמישי קודם הנה"ח וטבלו בליל שבת, ועכ"פ בעינן ג' עונות שלימות, וממילא הו"ל ג' ימים כדראב"ע, אלא דלא סגי ביום אחד ושני משהויין, אלא בעינן ג' עונות ושני משהויין, והרמב"ם מפרש כן בדראב"ע דמתני', ונקט כן להלכה דסגי בג' עונות שלימות, ועוד שני משהויין בתחלה ובסוף, ועי' להלן בגרסת רש"י ובפי' הרמב"ן.

ר' ישמעאל אומר, פעמים שהם ארבע עונות פעמים שהם חמש פעמים שהם שש, רש"י פי' דלרי"ש ביום הראשון מקצת היום ככולו וביום השלישי כולו טמאה וביום הרביעי טהורה, דלעולם עד ג"י טמאה, דבימים תליא מילתא, ולכן בין אם שמשא תחלת ליל א', מיד אחר שקיעה"ח דהו"ל שש עונות, בין אם

לומר שנתבטל לגופה, דהא פולטת רואה הויה, וכל שפולטת ש"ז שראויה להתעבר טמאה, וגם הולד הוי כשר כישראל, ויתכן שיש בזה חידוש שהמ"ר המעורבין בש"ז טהורין לפי שנתבטלו בגופה, ובסתם ש"ז של גוי אמרו חוץ ממ"ר שבה, ופירשנו דהיינו חלק המים שאינו קשור כלובן ביצה שדינו כמ"ר, וכן ש"ז של ישראל אינו מתבטל במעי גויה ומטמא.

ב. המשמשת טמאה כדכתיב ואשה אשר ישכב איש אותה וגו' וטמאו עד הערב, ואינה נטמאת אא"כ הוציא האיש ש"ז בגופה בביאה כדרכה בגדול הבא על הגדולה, כדממעטינן להו מקראי ביבמות ל"ד ב', ופשטות הדברים שמטמאה אפי' נכנס הש"ז לפניו מן השינים ולא יצא כלל, שאין טומאתה משום פולטת, אלא משום משמשת, וכ"כ ברמב"ם ותו' ורמב"ן, אבל ברשב"א אליבא דרבנן כתב לפרש דמטמאה רק כשנגע ש"ז בבית החיצון מדין פולטת, וצ"ע.

ג. הפולטת ש"ז טמאה, ודינה כרואה שמטמאה בפנים, דהיינו כשיצא הש"ז מבין השינים לבית החיצון, ומטמאה במשהו, וא"צ כעדשה אפי' למאן דמצריך כעדשה לנוגע בש"ז, וסותרת יום אחד אם פלטה באמצע הנקיים, ואם פלטה ג' ימים בכל יום משהו, סותרת ג' ימים.

ד. דין פולטת לסתור היינו דוקא כשפלטה מן השינים לבית החיצון, אבל כשפלטה אח"כ לחוץ ממש שוב אינה סותרת, וקשה לכוין ולדעת פליטה זו, ואם כיבדה הבית החיצון לא חיישין שתפליט עוד, ומ"מ אם פלטה טמאה.

ה. כל משמשת סופה לפלוט בודאי, ולכן אע"פ שטבלה לשימושה, אסורה לאכול בתרומה, דבכל שעה חיישין שמא תפלוט עתה כשהתרומה בפיה ותטמאנה, ומצינו בזה כמה חילוקי דינים, א' משמשת שלא נתהפכה

גרש"י בגמ' שבת פ"ו ב' אבל חכ"א שש עונות שלימות בעינן, והרמב"ן מפרש לגרסת ג' עונות שלימות דג"כ הכונה שש עונות, דג' שלימות היינו של יום ולילה, וסברי דהפרישן בד' אחר הנה"ח וטבלו ביום שבת אחר הנה"ח, ולא בעינן שש עונות שלימות, אלא שיעור שש עונות וכד"ע, ואם נימא שהפרישן בד' קודם הנה"ח, י"ל דבעינן שש עונות שלימות בעצמן, וא"א להשלים מעונה שביעית לשיעור שש עונות, וטבלו בשבת שחרית.

הרמב"ן הביא ירושלמי דלרבנן דין ש"ז כג' ימים של זב, ומשמע מדבריו שזה כפירושו וכפרש"י, אבל לכאורה דין הזב הוא דיום ראשון מקצתו ככולו, ואינו מצטרף ליום ד' אפי' בתוך שיעור ג' מעל"ע, וצ"ל להרמב"ן דסימנא בעלמא הוא, ולא דמי ממש לזב, אבל באמת לפי ר"ח והרמב"ם בדרי"ש אפשר לפרש דלרבנן בעינן לעולם ג' ימים, וכדפרש"י בדרי"ש, והיינו דיום ג' לעולם טמאה יום ד' לעולם טהורה, ואתיא מתני' דשבת כרבנן, ובדוחק אפשר להעמיס כן בגרסת ג' עונות שלימות בעינן, לומר דיום שלישי כולו בעינן, ויתיישבו בזה כמה מקומות שנראה דבתר ימים אזלינן, אבל לא מצאנו שיפרשו כן במימרא דר' יוחנן בתלמודן, וצ"ע בכ"ז.

משנה ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מדאוריתא גוי כבהמה לא טמא ולא מטמא, ורבנן גזרו עליהם שיטמאו כזבים, ולכן מעינותיו טמאין כגון רוקו וזובו ומ"ר, אבל ש"ז שלהם טהורה, דעברו היכירא שידעו שטומאתן מדרבנן, ולא ישרפו עליהם תרומה וקדשים, וזהו ששנינו בת ישראל שפלטה ש"ז מנכרי טהורה, וקמ"ל דלא גזרינן אטו פולטת דעלמא דסתמא מישראל היא, וגם ה' מקום

האשה ששמשה את ביתה וירדה ברגליה (מיד) וטבלה אע"פ שפלטתה חיישינן שמיד עם טבילתה חזרה ופלטתה עוד משהו שנשתייר ולכן אם לא כיבדה את הבית כאילו לא טבלה, ואע"פ שנראה בתוספתא שזה חשש רחוק ולא טמא לה לחולין אלא לתרומה, מ"מ שנינו כאילו לא טבלה לומר שאין לה רגע לתלות שלא תפלוט, וחיישינן שפלטתה מיד.

בע"ק שטבל קודם שהטיל מים טהור עד שיטיל את המים, דחיישינן שנשתייר מעט ויוצא עם המ"ר, ואע"פ שלא יצא עתה בהרגשה, כבר נעקר בהרגשה ויצא רובו בהרגשה, ולכן גם במיעוט הנשאר יש בו כח להזריע, ר"א בילד ובבריא טהור דלא חיישינן שנשתייר, בחולה או בזקן טמא, דכדי לטהרו בעינן תרתי ילד ובריא.

ביאורים

נכרית שפלטתה ש"ז מישראל טמאה, לכאורה אין בזה חידוש דאטו מעי נכרית מטהר טמאין, ובגמ' אמרין דלא שמעינן ממתני' שיעור פולטת דנכרית בכמה, ויתכן דאגב סיפא נקטיה, או דס"ד כיון שפולטת כרואה והולד הנוצר ממנה כנכרית, הרי הוא בטל במעיה, קמ"ל.

בת ישראל שפלטתה ש"ז מנכרי טהורה, קמ"ל דלא גזרו על ש"ז של גוי, אע"פ שגזרו על מעינותיו, ולא גזרו על הפולטת אטו פולטת מישראל.

האשה ששמשה את ביתה וירדה וטבלה, משמע שמיד ירדה וטבלה, (וכן מתפרש במ"ה שנתנה מעות בפיה ובעוד המעות בפיה ירדה וטבלה), ולפ"ז לא שמעינן ממתני' אם טבלה לאח"ז מה דינה, וקרוב הדבר שאם הלכה יום אחד וטבלה תו לא חיישינן שתוסיף לפלוט, וראיתי בריטב"א נדה מ"א ב' שכתב דסתמא קתני אפי' הלכה מעט, וגם אין לחדש שיעור מדנפשינן, ומ"מ נראה

כלל והטבילוה במטה מותרת לאכול בתרומה לערב, וכן אם סתמה פיה במוך שלא יצא לחוץ, וצ"ל דתלינן שהכל כבר יצא לבית החיצון, דאל"כ יש לחוש שתפלוט מהשנים לבית החיצון, שאין מחסום לעכב אפי' בשוכבת, וצ"ע, ב' נתהפכה במטה ועדיין לא פלטתה, אסורה לאכול בתרומה כל ג' ימים, דהיינו כ"ז שאם תפלוט טמאה לכל חד כדאית ליה לעיל מ"ג, ג' ואם כבר פלטתה מעט והיא עדיין במטה, צ"ע אם חיישינן שמא תפלוט עוד בשכיבה ומסתברא דמדרבנן מיהא אסורה כל ג' ימים, ד' כיבדה את הבית וטבלה מותרת לאכול בתרומה, אבל אם הרגישה אח"כ שיצא פליטת משהו לחוץ טמאה, אם מסופקת שזה ש"ז, ונפ"מ לדידן שסותרת, ה' הלכה ברגליה ולא כיבדה את הבית, אסורה מדרבנן לאכול בתרומה, שמא נשתייר עוד, ומסתברא דבזה א"צ ג' ימים, אלא כל שהלכה הרבה תו לא חיישינן שתפלוט יותר, וצ"ע בד"ז ובשיעורו.

ו. חומר בפולטת ממשמשת, שהפולטת סותרת בנקיים, והמשמשת אינה סותרת, בין אם יצא הש"ז לבין השניים או לבית החיצון, עד שתפלוט מבין השניים לבית החיצון, ושיטת הרשב"א בזה עי' לעיל אות ב', ונראין הדברים דלענין שילוח מחנות אין משמשת ופולטת כבע"ק, אלא כמגע שרץ.

ז. פשטות התוספתא שבר"ש וברמב"ם דטומאת פולטת דמתני' שהלכה וטבלה ובע"ק שהטיל מים היינו מדרבנן, ומה ששנינו כאילו לא טבלה, היינו לומר שברגע הטבילה כבר נטמאת מחשש פליטה, אבל טומאתה רק לתרומה ולא לחולין, וקיל מכל טומאה דרבנן.

ביאור המשנה בקצרה

נכרית שפלטתה, דש"ז של ישראל אינה מתבטלת במעי נכרית, ומטמאה אם נפלה על כלי או אדם, וש"ז של גוי טהורה, ואפי' פלטתו ישראלית לא גזרו שתטמא.

שע"ג המעות כתלוש, ואינו נטהר עמה בטבילתה, ואף אם לא נתלש לרצונה הרי הוא מטמא, דלא אמרו דין תלישה לרצון אלא במשקין או רוק הטהורין, אבל משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון.

ג. רוק הנדה מטמא אדם במגע ובמשא, אבל בתוך הפה יש מקומות שדינם כבית הסתרים כגון בסדק שבין החניכים ללחיים, ואם המעות שם אין הרוק מטמא אותה במגע, אלא במשא, והר"ש כתב משא והרמב"ם מגע, ושניהם אמת.

ד. נתנה שעה בפיה, הר"ז כחציצה על שעה, כיון שלא באו מים על השער שבפיה, ושעה גלוי הוא דיצריך ביאת מים, וכן קפצה ידה לא נכנסו מים במקום ההידוק, וכן קרצה שפתותיה שע"י הסגירה נתכסה מהשפתים מקום שהוא גלוי וצריך ביאת מים, אבל סגירת השפתים בחוזק אינה מגרעת דלא בעינן פתיחת הפה שיוכלו ליכנס מים בפיה, והא דבעינן ראוי לביאת מים היינו כשיש מעכב מבחוץ, אבל מה שאין המים נכנסין מפני צורתה הטבעית חשיב ראוי לביאת מים.

ה. אע"פ ששנינו כאילו לא טבלה היינו מדרבנן, אבל מדאוריתא עלתה לה טבילה כדין מיעוט המקפיד דטהורה מדאוריתא, ואדרבה חציצה דמגופה ה' מקום לומר דקיל טפי, והיינו דקמ"ל מתני' דחוצץ, ולשון כאילו לא טבלה נאמר כלפי הרישא דטהרה מטומאתה וטמאה רק במגע הרוק שהיא ראשון לטומאה, וכאן נשארה אב הטומאה.

ו. אם היו מים טלה"ט בשעה ובתוך ידיה וע"ג שפתותיה טהורה, דהמים האלו כמי המקוה הם, וכמו שתחת רגליה סגי בטלה"ט, וכ"מ באוחז באדם ובכלים שאם הדיח את ידיו במים טהורין.

ז. האוחז באדם ובכלים ומטבילין טמאין, מפני שחוצץ במקום אחיזתו, ודינו כמיעוט

דאין לחדש ממתני' דג' ימים כאילו לא טבלה, דרבא מיירי כשעדיין לא פלטה, ולכן כל ג"י שעדיין מטמאה חיישינן בכל רגע שמא תפלוט עתה.

ולא כיבדה את הבית, בפשוטו הכיבוד הוא בבית החיצון, ועדיין יש חשש שתפלוט מבין השנים ולפנים לבית החיצון, וצ"ל דסתמא נפלט הכל, ולא אמרו כאילו לא טבלה לחשש רחוק, ואם תפלוט אח"כ באמת טמאה, אבל כ"ז שלא פלטה לפנינו מחזקת עצמה בטהורה, ובסיני חששו שמא תפלוט בפנינו.

כאילו לא טבלה, לשון זה מחודש, שהרי טומאתה רק חומרא מדרבנן, וצ"ל דנקט הכי לומר דחיישינן שתפלוט מיד בלי משך זמן כלל, וכאילו לא טבלה שמיד עם טבילתה נטמאת.

בע"ק שטבל ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא, דחיישינן שנשתייר מעט הראוי להזריע, ודינו כיצא בהרגשה לטמא.

ר"א בילד ובריא טהור, בחולה ובזקן טמא, בעינן תרתי לטיבותא ילד ובריא, ואמרו בגמ' וילד עד כמה עד כדי שיהא עומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל מנעלו, ובפשוטו בחולה השיעור כדין חולה בעלמא, אבל חולשא זמנית שאינו יכול לעמוד על רגלו אחת, לא משוי ליה חולה, וצ"ע ברמב"ם שהשוה חולי לזקנה בזה.

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

א. נדה שנתנה מעות בפיה אינם חוצצין מפני שהם רפויין, ואם יכנסו מים בפיה יגביהו המעות או יחלחלו תחתיהן.

ב. רוק הנדה הוא אב הטומאה ומטמא אדם, אבל כ"ז שלא נתלש הרי הוא נטהר עמה בטבילתה, ואם נתנה מעות בפיה הרי הרוק

ובעור התוף צידד מרן זללה"ה דחשיב כבלוע, וכן בגובה האף בעומק, ובאו"מ בן השנים כבלוע, כדאמר נדה מ"א ב', ובחולין ע' ב' קרי לפ"ט בלוע דלמטה, אבל השנים והלשון חשיבי מקום גלוי לענין מגע, ומ"מ א"צ ביאת מים ממש, וסגי בראוי לביאת מים.

יא. קמטים שמתהוים בגוף דינם כביה"ס לכל דבר ואינם מטמאין במגע, כף הרגל דינה כביה"ס לענין נגעים, אבל לענין טבילה אפשר דנחלקו בזה ר"ע ורבנן, שאר מקומות שאינם מטמאין בנגעים א"צ ביאת מים.

יב. הא דחציצה פוסלת בביה"ס נחלקו הראשונים ז"ל אם זה מדאוריתא או מדרבנן, ויש להחמיר בזה דכ"נ עיקר, ונפ"מ מדאוריתא שאם יש חציצה על חצי גופו הרי ביה"ס משלימין לרוב, אבל לקולא כתב מרן זללה"ה ביו"ד סי' צ"ה דלא מהני ביה"ס כיון שא"צ ביאת מים, ויש מקום לדון שמשערין האדם בתמונתו הכללית וכנגד חלל האוזן והעין והאף ובית השחי משלים אף לקולא, כיון שרוב שטח האדם נכנס במים כדינו.

ביאור המשנה בקצרה

נדה שנתנה מעות כו' נדה שנתנה מעות בפיה וטבלה כשהמעות בפיה, אין המעות חוצצין מפני שהם רפויין וראוי מקומם לביאת המים, ולכן טהורה מטומאת נדה, אבל הרוק שע"ג המעות אינו נטהר בטבילה זו, וחוזר ומטמא אותה כדין טהור שנוגע ברוק הנדה שהוא ראשון לטומאה, ודוקא תוך הפה א"צ ביאת מים, אבל נתנה שצורה בפיה ולא באו מים ע"ג השער הר"ז חציצה, וכן אם קפצה ידה באופן שלא נכנסו מים בידה, וכן אם קרצה שפתותיה שהדביקה חלק השפתים שצריך להיות מגולה, כאילו לא טבלה שנשארה בטומאת נדה מדרבנן כדין מיעוט המקפיד.

האוחז באדם ובכלים ומורידן למקוה הרי מקום אחיות ידו חוצץ בפני המים,

המקפיד, ואע"פ שהאדם האוחז אינו טובל, לא חשיב כמקצתן חוץ למים, דהחציצה אינה כגוף הנטבל וא"צ להיות במים, ואפי' במיעוט שאינו מקפיד נראה כן במתני' דידות הכלים פ"י מ"ה, ועי' בזה לקמן.

ח. אם הדיח ידיו תחלה ויש טלה"ט בין ידיו לגוף הנטבל, הרי מים אלו כמי המקוה ונטהרין בהן, שאין ידו חוצצת בין מי המקוה לגוף הנטבל, ואפי' הדיח ידיו במים שאובין או שהוציא ידו ונתלשו המים על ידו, מ"מ כשחזר והכניסן נתחברו ונעשו מי מקוה כשרין, וכן נוהגין, ויש מהדרין שלא יוציא ידו מהמקוה או שיתפוס הכלי אחר שנרטב במי המקוה ולא הגביהו, וממילא אם לא יתלוש ידו הרטובה ע"כ גם הכלי יהא רטוב ממי המקוה, אבל בעיקר הדברים סגי בהדחת ידו או הכלי, ומהא דקתני הדיח ידיו נמי משמע שהדיחה בחוץ, דאל"כ הרי ע"כ גם הכלי הודח וא"צ הדחת ידיו.

ט. נחלקו הראשונים ז"ל אם ר"ש לחומרא פליג דלא סגי בהדחה, או לקולא דסגי בריפוי ידיו, ובירושלמי מבואר טעמיה דר"ש משום דמחמיר בטבילת כלי בתוך כלי, והיד אוחזת ככלי המחזיק דמיא, ולפ"ז כש"כ דמרפה ידיו מהני לרבנן, וכ"ה בשו"ע.

י. בבית הסתרים יש ג' דרגות, א' בלוע, ב' ביה"ס לכל דבר, ג' ביה"ס לטבילה וגלוי לשרץ, בלוע, א"צ ראוי לביאת מים אע"פ שמקפיד עליו, ואינו מטמא לא במגע ולא במשא, ביה"ס ובית הקמטים א"צ ביאת מים אבל חציצה פוסלת בהן דבעינן ראוי לביאת מים, ואינם מטמאין במגע אבל מטמאין במשא, שאם יש נבילה בקומטו נטמא במשא, ויש ביה"ס שמטמאין אף במגע ואפ"ה א"צ ביאת מים, איזהו בלוע, תוך המעים לפני מביית הבליעה, וכן חץ התחוב באדם ואינו נראה כלל מבחוץ, איזהו ביה"ס תוך העין תוך האוזן וכיו"ב, כל מקום ששימושו בסתר,

קרצה שפתותיה, שהכניסה שפתותיה לפנים באופן שנתכסה מקום הגלוי, אבל עצם סגירתן בחוזק אינו מגרע, דלא בעינן פתיחת פיה שיגיעו מים לפה.

כאילו לא טבלה, מדרבנן בעלמא כדין מיעוט המקפיד, ונקט האי לישנא כלפי רישא שטהרה מטומאתה וטמאה רק ע"ג רוקה, [וער"ש בד"ה והטבילין טמאין], ומצינו לעיל במ"ד כאילו לא טבלה אע"פ שטהורה לחולין וטמאה רק לתרומה, וכן מצינו בחגיגה י"ט ב', ומצינו לשון זה בפ"י מ"א על צורת טבילה בדליכא חציצה, שבצורה זו לא מהני, וגם כאן שייך טעם זה קצת, דחציצה מבחוץ חשיב חסרון בהכנה לטבילה, ובדליכא חציצה אמרינן דטבילה באופן זה אינה טבילה, ושם מ"ו מוקמינן בגמ' בכלי טהור, וניחא לשון כאילו לא טבל, וגם לומר שהמשקין לא נטהרו.

האוחז באדם ובכלים והטבילין טמאין, ואם הדיח האוחז ידו במים טהורין, כבר כתב בס"ט ס"ק נ"ז שאין לדקדק מלשון דיעבד שנשנה משום טמאין, וסתמא דמילתא המטביל כלים אוחזן בידו, ואינו משליכן למים, והיינו דקאמר ר"ש ירפה כו' שאין להצריכו להשליכן.

ואם הדיח ידו במים, קודם אחיזתו טהורין, לפי שמשקה שעל ידיו מתחבר למי המקוה ואין כאן חציצה, עכ"ל הר"ש, ומבואר שהמים תלושין שהרי תופס בכלי כשהוא בחוץ והוא עדיין יבש, והכי מתפרשא מתני', שאם הכלי במים בשעה שתופס בו, הרי הכלי כבר לח מהמים, וגם ידו ע"כ תרטב מהמים, ואם מוציא ידו לחוץ כבר נתלשו ונעשו שאובין, א"ו אפי' בשאובין מהני טבילה שהם נעשין כמי המקוה.

רש"א ירפה, כדי שיכנסו המים בין ידיו לכלי, אבל בהדחת ידו לחוד לא שרינן, דסבר ר"ש שאפי' לחולין אין מטבילין

ולכן לא סלקא להו טבילה, ואם הדיח ידיו תחלה ואח"כ תפס בהם הרי המים האלו מתחברין למקוה, ונטהרין במים אלו כמו במים שתחת רגלי האדם דסגי בטלה"ט, וכש"כ שאם מרפה ידיו ונכנסין הרבה מים דמהני, ור"ש מצריך שירפה דוקא, דאז לא חשיבי האדם והכלים כבתוך ידו, כ"ה לשיטת הרשב"א וכ"מ בירושלמי.

בית הסתרים ובית הקמטים, א"צ שיבואו בהם המים, אבל ראוי לביאת מים בעינן, בתו"כ דרשינן לה מידידו לא שטף במים דומיא ידידו דאבראי, ובגמ' אמרינן דבשרו אבראי משמע.

ביאורים

נדה שנתנה מעות בפיה וירדה וטבלה, לשון וירדה וטבלה משמע מיד, ור"ל שטבלה עם המעות שבפיה, ואולי יש גם חידוש בזה שמיד חשוב הרוק תלוש ע"ג המעות.

טהרה מטומאתה, שאין המעות חוצצין בראוי לביאת מים, אבל נתנה מעות בידה צריכה לדקדק שנכנסו מים תחת המעות.

אבל טמאה ע"ג רוקה, שאין הרוק נטהר אלא המחובר לגופה שלא נתלש, ואע"פ שנתלש שלא לרצון, רוק טמא מטמא אפי' שלא לרצון, ואם המעות נוגעין בלשונה או בשיניה מטמאין אותה במגע, ואם בסתרי הפה מטמאין אותה במשא בלבד, דביה"ס אינם מטמאין במגע.

נתנה שערה בפיה כו', קמ"ל דאע"פ שאין כאן חציצות מבחוץ, והי' מקום לומר דחשיבא כבאה כולה במים, וכדין ביה"ס ובית הקמטים דכיון שצורתן מונעת ביאת המים אינה חציצה, וקמ"ל דבמקום הגלוי בעינן ביאת מים דוקא ואם הדיחה שערה תחלה ויש טלה"ט המחובר לחוץ טהורה, וה"ה בידה ושפתותיה.

ביה"ס, ועי' נדה ס"ז א' בזה, וכן בחגיגה כ' ב' מתיר ומנגב ואח"כ מטביל משום חציצות שבמקום הקשר אע"פ שדינו כביה"ס, ומבואר בזה דאף בכלים בעינן ראוי לביאת מים [ועי' מש"כ בהל' חציצה דלפרש"י אין ראוי לזה], ואין חילוק בין נשואה לפנויה, אלא בקלקי ביה"ס, ונקט התנא לשון נקיה, ואין הכונה לכל ביה"ס אלא לאו"מ בלבד.

דעת רוח"פ שא"צ לפתוח הפה שיהא ראוי לביאת מים, דכל שהמניעה מצורתו הטבעית זהו דין ביה"ס שא"צ ביאת מים אלא שלא תהא בו מניעה חיצונית, וצ"ע בכונת תו' נדה ס"ז א', וגדולה מזו מצינו בפ"י מ"ב דכדור ואימום וקמיע ותפלה אע"פ שדין תוכם כביה"ס א"צ שיבואו בהם המים ואע"פ שהם מדובקין באופן שאין מים יכולין לבא בהם כלל, כיון שזוהי צורתם בתפירתן ודבוקן, והו"ל כפה סגור וכקמט הדבוק בטבעו.

כלי בתוך כלי, גזירה משום חציצה, וסבר דיד האוחזת ככלי דמיא, כ"מ בירושלמי חגיגה פ"ג ה"א, וצ"ע מאי קסבר ר"ש במתני' דלעיל פ"ו מ"ב שמתבילין כלים בתוך דלי, ושם מ"ד בתוך שידה ותיבה, ובמ"ו בתוך גסטרא, ואם הכלי החיצון הי' במים תחלה ואח"כ הכניס לתוכו יש מקום לדון דטהור לר"ש, והראשונים ז"ל שנחלקו בזה אם ר"ש לחומרא או לקולא לא ראו הירושלמי.

בית הסתרים ובית הקמטים, א"צ שיבואו בהם המים, נחלקו הראשונים אם בעינן ראוי לביאת מים מדאורייתא או רק מדרבנן, ופשטות הגמ' שזה דאורייתא, וכד' תו' והרא"ש וכ"נ דעת הרמב"ן והרשב"א שלא הסכימו להי"מ שהוא מדרבנן, ובפשוטו כל התנאים מודים בזה, כדתנן פ"י מ"ח בחץ שהוא חוצץ, אע"פ שמקומו ביה"ס, וכן לפלוף שבעין איצטריך לאשמועינן אע"פ שהוא

פרק ט

משניות א-ב-ג-ד

הקדמה – ידיעות ודינים

א. דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ, ומדרבנן גזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד, וכולו אפי' שאינו מקפיד חוצץ מדאורייתא, ובעינן שיעור חשוב גלוי לעינין שלא יחשב כולו, וצ"ע שיעורו.

ב. אלו ששנינו במתני' שאינם חוצצין, יש מהם מפני שאין מקפידין, ויש מפני שהמים מחלחלין בהם, ולכאור' נפ"מ ברובו, דאם הטעם משום דמחלחלין הרי גם ברובו טהור, אבל יתכן שלא סמכו על החלחול בדאורייתא, ורק כשהנדון בדרבנן הקלו בזה.

ג. תכשיטין אע"פ שאין מקפידין עליהם חוצצין, כיון שמעלת מקפיד הוא בזה

שבטל לגופו, שהקילה תורה לטבול כפי מה שרגיל בו, דאז כניסתו למים היא בגופו הטבעי בלא חציצות, משא"כ כשיש דבר שאינו רגיל בו שאז יש כאן חציצה, ותכשיטין אינם בטלין לגופו, שהם כבגדים דניחא ליה ולא חשיבי כגופו, מיהו אם ביטלן לגופו לעולם אינם חוצצין, כגון שן תותבת של זהב או פאה נכרית שקבוע בגופה, והראב"ד כתב הטעם בטבעת שמקפדת עליה בשעת לישא להורידה, ויש בתשובת בעלי התו' טעם אחר דדבר חשוב לא בטל לגוף, אבל יסוד הדברים אחד, דאינו מקפיד היינו שבטל לגוף, ולא סגי בדניחא ליה.

ד. כל החציצות אפי' שאינו מקפיד אינם כגוף האדם לעינין טומאה שהנוגע בחציצה שעל הטמא או שהטמא נוגע בחציצה שעל הטהור טהור, כ"מ בתו"כ ובתוספתא, וראי' לזה מהא

בקלקי, וממילא מובן דקלקי שייך רק בשער, וצ"ע בר"ש ורמב"ם בזה, - לדעת הגאונים דרוב שער אפי' אינו מקפיד חוצץ, כתב בס"ט דצ"ל דמיירי במיעוט שער דוקא.

מ. לפלוף שבעין אינו חוצץ משום דלא קפיד ע"ז, אבל חוץ לעין חוצץ משום דקפיד, ואפי' לח לא מחלחלי מיא, ובלפלוף יבש אפי' בתוך העין חוצץ, ונחלקו הפוסקים אם ד"ז רק לטהרות או גם לבעלה, וי"מ דבלח מחלחלי ביה מיא ובתוך העין בסתמא לח הוא.

י. גלד שעל המכה זהו ריר היוצא מן המכה ונדבק ומתייבש ע"ג המכה, ומגין בזה על המקום הפצוע, והמכה מתרפאה תחתיו, וריר זה אינו כגוף האדם, שהוא דבר תלוש לגמרי ואין בו שום חיות, אלא כרטייה שע"ג המכה, ומ"מ יש חילוק שרטייה חוצצת וגלד אינו חוצץ, והטעם מפני שאין הגלד גנאי יותר מפצע פתוח, ולכן אע"פ שמצטער בגלד, הר"ז כמצטער במצבו הפצוע, ועוד דגלד מתקבל כדבר טבעי ואינו מקפיד, ועוד דרטייה ניכרת יותר ומתרחבת יותר, וי"מ בגלד שהמים מחלחלין בו, וזה צ"ע. - גלד שחוץ למכה היינו ריר שנתפשט על העור הבריא, אבל גלד שהמכה מעלה במקום הפצוע אע"פ שרגיל להתרפאות מן הצדדים תחילה כולו חשיב גלד שע"ג המכה ואינו חוצץ, ויש דנין בזה.

יא. קרום שעל המכה זהו עור האדם ממש אלא שבתחלה הוא דק כקרום עד שמתחזק ומתעבה יותר, ואינו ענין לחציצה כלל שאפי' כולו ומקפיד עליו אינו חוצץ, וזהו ששינוי דטמא ומטמא, ושינוי בנגעים דמאי דכתיב כי יהי בעורו שחין ונרפא היינו שנעשה קרום כקליפת השום במקום המכה, ועדיין לא חיתה המכה כל צרכה.

יב. רטייה זוהי חתיכת בגד או עור שנותנין ע"ג המכה, ועליה נותנין אספלנית או

דכולו חוצץ אפי' באינו מקפיד, ואם הי' כגופו אין שייך חסרון דחציצה, ויש להסתפק אם יש מצב של ביטול שאינו בגדר חציצה, והרשב"א כתב כן בצבע שצובעין לנוי, אבל התם איכא רק חזותא, והנוגע בשער הצבוע או בבשר הצבוע, לא חשיב שנוגע בצבע לבד, אבל נפ"מ בשן תותבת קבועה ובפאה נכרית, אם דינם כגוף האדם, ומסתברא שאין באדם דין גופו בכל דבר תלוש שנתחבר לו.

ה. כל החוטין המהודקין על הבשר חוצצין, וחוטין שעל הצואר לנוי בדרך כלל הם רפויין שאינה חונקת עצמה, אבל חוטין המהודקין על השער אינם מתהדקין יפה, ולכן חוטין משער של בהמה או של אדם אינם חוצצין, ושל פשתן חוצצין, ושל צמר פלוגתא דר"י ורבנן.

ו. כל חציצה שהוא מקפיד עליה אע"פ שרוב העולם אינם מקפידין חוצצת, כ"כ הש"ך בשם רוח"פ, וכל חציצה שדרך העולם להקפיד אע"פ שהוא אינו מקפיד בטלה דעתו, ודעת הרשב"א דבהא פליגי ר"א ורבנן במתני', ואם הוא טבח או מוכר רבב או צבע, כיון שכל העולם אם היו כמותו לא היו מקפידים בחציצות שמשיירי אומנותם אינו חוצץ אצלו.

ז. קלקי פירושו שערות הנדבקות זו בזו ע"י ריבוי זיעה ואבק וכיו"ב, אבל מצינו בתו"כ שהנוגע בקלקי של הזב אינו נטמא, וש"מ שיש בו ממש לנגוע בקלקי ולא יחשב נוגע בשער עצמו, וכמו ששינוי שם בצואה שעל בשרו, ואם נדבקו השערות זו לזו ע"י טיט וצואה חוצצין, כ"מ בתוספתא שבר"ש סופ"י.

ח. פשטות המשנה דקלקי שבראש ובית השחי כיון שמצויין שם אינם חוצצין, ובזקן ובשער שבחזה שסמוך ללב אינו מצוי אלא בריבוי מיוחד, ולכן מקפיד דנראה כמזוהם, ובית הסתרים היינו קלקי שבשער הערוה, ובזה מחלק בין אשה נשואה לאיש, וכ"ה בשו"ע, ולא מיירי הכא כלל בחציצות שבביה"ס אלא

צואה בכל שעה, אבל בצק שתחת הצפורן חוצץ מפני שהוא דבר גוש ומפריע, משא"כ צואה שנכנסת כדבר נוזל, ומעט כפי שהמקום מכיל, ואינה דוחקת את הבשר, וי"מ מפני שהמים מחלחלין, וזה צ"ע, ושלא כנגד הבשר אף צואה מקפידין עליה, מפני שאין דרך להתאסף שם צואה, וזה בא מריבוי לכלוך וגם ניכר וכולט יותר.

יז. מלמולין הם גרגרי צואה שמתאספין ע"י שפשוף ידיהם או בזו או בגופו, דכשהצואה מרוחה אינה ניכרת ולא קפיד, אבל משנאספו כגרגרים ונדבקין חייצי דקפיד עליהם, וה"ה מלמולי טיט החוצץ ובצק, ואפשר דמלמולין כטיט יבש דמו וכולן חוצצין.

יח. טיט היון וגין יוני כפי הנראה נשחקין דק דק ולכן הם נדבקין בחוזק שאין מים מחלחלין בהם, משא"כ טיט מעפר גס שהמים מחלחלין בו, ואבק דרכים דומה לטיט של יתדות הדרכים מפני שהוא דק, וכן היוצרים לוקחין טיט מיוחד שנדבק יפה, ור"י סבר דמה שאמרו של יוצרין היינו מה שהיוצרין סותמין בהם סדקי הכלים שזה נדבק יותר מטיט שעושין ממנו עיקר הכלי.

יט. ג' דינים נאמרו בטיט, א' טיט הנרוק משלים למקוה ולר"י טובלין בו, ב' רגלי המטה שוקעות בטיט טהורה מפני שהמים מקדמין, ג' מטבילין טבעת בתוך לבינה של טיט לח, וכן לגין מלא מים וטיט לח בפיו, וכן לענין חציצה על בשרו, ובה חילקו בין טיט היוון וחבריו לשאר טיט, ובמתני' שינו שאין טובלין בהם ולא מטבילין אותן, והר"ש והרא"ש פירשו שאין טובלין כשהגליו שוקעות בהן ולא מהני מים מקדמין, ולא מטבילין אותן בתוך לגין או לבינה, ובפיה"מ נראה שאין טובלין בטיט הנרוק מאלו, אבל לכו"ע משלימין, ולהסוברים דמהני מים מקדמין בכל הטיטין, פירש מרן ז"ל שאין טובלין כשהם חוצצין על הגוף והיינו רישא, כלומר שהלכה

מלוגמא שהם שני סוגי תרופות כדתנן כלים פכ"ח מ"ג שאספולנית עשויה מחלב ושעוה ושאר שמנים ורישומה ניכר בבגד, ומלוגמא עשויה מקמחים ועשבים ויכולה להתקלף, וה"ה דמלוגמא לחוד ג"כ חוצצת, ועי' בגרסת סם יבש שבתוספתא, וכ"ה בר"ש וברמב"ם הנדמ"ח, וגרסת הרמב"ם בדפו"י והרא"ש דם יבש וזה מיושב טפי.

יג. שרף הלח היינו שרף של אילנות מסוימין ששינו בתוספתא שהוא דליל ואין בו עובי וסמיכות, אבל רוב אילנות שרפן כדבק וחוצצין, כמ"ש בתוספתא, וכש"כ מדם שנסרך שהוא חוצץ.

יד. נחלקו הראשונים בטעמא דשרף הלח ודם ודיו לחין אינם חוצצין, אם משום דמחלחלי בהו מיא, או מפני שאין מקפידין, ונקטינן עיקר כרוה"פ דמחלחלי מיא, אבל הדבר צ"ב דמי שיש דיו על בשרו נשאר הכל אף לאחר הרחיצה, ולא ניתק מחיבורו ע"י החלחול, וי"ל דהחלק שנשאר דבוק אין בו ממש והוא גוף האדם, ומ"מ צ"ל שהמים מתמזגין עם הלחלוחית שבשרף ובדיו וחשיב כבאו מים משקה טופח על בשרו, [ועמש"כ בזה מרן זללה"ה בקמא ס"י סק"ב], ויתכן שרק במיעוט הקלו, דבדרבנן סמכינן לומר שחלחלו, וכתבו תו' שרק במעט המרוח על בשרו המים מחלחלין, ולאפוקי כלי מלא דם לח, וכיו"ב.

טו. גלדי צואה שעל בשרו הטעם שחוצצין משום קפידא, דכיון שכבר נתקשו ונתערבו כגלד, הרי הם מפריעים יותר וגם מגיע מריבוי זוהמא, משא"כ לכלוכי צואה דמצוי שנמרח על הגוף כמו שנאסף תחת הצפרנים, וצואה ממש דינה כבצק וגם מקפדת טובא, אלא הכונה מה שמתאסף מזיעה ואבק ושאר כיו"ב, וי"מ משום דמחלחל, וזה צ"ע.

טז. צואה שתחת הצפורן אין מקפידין ע"ז, מפני שכ"ה דרך העולם שמתאספת שם

זו נאמרה על טיטין אלו, ומזה למדנו שהם חוצצין.

ב. צפורן המדולדלת היינו שפירשה רובה, ופשטות הדברים דכשאינה מדולדלת אע"פ שפירשה מעט אינה בגדר חציצה כלל אלא כגופו דמיא דטמא ומטמא, וכ"נ בשבת צ"ד ב', וכן כתב הב"י בדעת הרמב"ם וכ"כ באו"ז, וכן יש לדקדק מדלא קתני ברישא גונא דחוצץ, כדקתני בכולהו דכוותה בחוצצין, ודעת הטור דפירשה מיעוטה חוצץ.

בא. נראה דקתני צפורן לרבותא וכש"כ אבר ובשר המדולדלין, שבוה אין חולק בתוספתא, ודין צפורן נשנה ביחידאה, ומשמע דאפי' מקפיד אינו חוצץ דכגופו דמי, ואין להקל כן, ומזה יש ללמוד דדוקא מדולדלין, אבל פירשו ואינן מדולדלין כגופו דמי וכדלעיל דין כ'.

בב. כשות של קטן היינו שער דק שרגיל לנשור, ובקטנים ודאי לא קפדי, ובגדולים שנינו בתוספתא דבמקפיד חוצץ, ומשמע דגרע מאבר ובשר המדולדלין לפי שהשער דבר בפ"ע שנדבק לגוף, משא"כ בשר המחובר בבשר דגופו ממש הוא.

בג. מה ששנינו לא טמא ולא מטמא פי' הגר"א דאכוליה פרקין קאי, ועמשנ"ת בזה לעיל דין ד', וקרום שעל המכה נתבאר בדין י"א.

כד. בדין אם הכנסת החציצה במים מעכבת מדאורייתא, נתבאר לקמן פ"י מ"ה במקפיד ובאינו מקפיד.

ביאור משנה א'

א'. חוצצין באדם, לענין חציצה בעיני דברים שאין מים מחלחלין תחתיהם ושמקפיד עליהם, ובמשניות אלו שנינו אלו שחוצצין ומקפיד עליהם, ואלו שאין חוצצין יש מהם מפני שהמים מחלחלין ויש מהם מפני שאינו מקפיד.

חומי צמר ופשתן, ורצועות של עור מתהדקות היטיב על השער וחוצצין, וחומי שער לכו"ע אין חוצצין, ושל צמר פלוגתא דר"י ורבנן, וטעמיה דר"י נראה מפני שהמים נבלעין בתוך החוטין, וזהו ששנינו שהמים באין בהם.

ביאור משנה ב'

ק"קי הלב והזקן הם שערות הנדבקות זו לזו ע"י זיעה ולפעמים יש בהם ליחה שיש בה ממש מאבק וכיו"ב, ובלב וזקן אינו מצוי אלא במאורע, ולכן מקפיד טפי שנראה כמזוהם, וגם מפריע וניכר יותר, ובשער בית הערוה מקפדת רק אשה נשואה, וזהו ששנינו ביה"ס באשה.

פ"פוף שחוץ לעין זוהי ליחה הנפרשת מן העין וכשהיא מרובה יוצאת חוץ לעין וחוצצת בפני המים ומקפידין עליה.

וכן גלד דהיינו ריר דביק הנפרש מן המכה, אם נתפשט על העור הבריא הרי הוא חוצץ שם בפני המים ומקפידין עליו, והרטי"י אפי' שע"ג המכה מקפידין עליה, ואע"פ שעכשיו ניחא ליה ורוצה בכך א"א לחשבה כגופו, ואפי' במכה תמידית צריך להורידה ולנקותה ולהחליפה.

וישרף היבש, זהו ריר היוצא מגזע האילן, וברוב האילנות הוא עב ודביק, ואף לח חוצץ, ובתוספתא מנו האילנות שלח אינו חוצץ, וטעמא מפני שהמים מחלחלין בו, וי"מ משום דלא מקפיד על לח, וזה צ"ע.

וגלדי צואה שעל בשרו, דכיון שנתייבשה ונעשית כגליד קפיד עלה דניכרין ומפריעין יותר, וי"מ משום דמחלחלי, וזה צ"ע.

ובצק שתחת הצפורן, שדבר גוש הנכנס תחת הצפורן לוחץ הבשר ומפריע ומקפידין עליו, משא"כ צואה שתחת הצפורן שנכנסת לחה ואין דוחקת הבשר, אלא כפי השיעור

שיש ריוח ביניהם, וי"מ משום דבצואה מחלחלי מיא, וזה צ"ע.

והמלמולין, הם גרגירי צואה וטיט שנאספו ע"י שפשוף הידים זו בזו או בשאר מקומות בגוף, שמתחלה היתה הצואה מרוחה ולא קפיד, ועכשיו שנעשה גוש קפיד.

ומיט היום, כיון ששרוי כל היום במים נשחק הדק ונעשה כאבק שחלקיו צמודים זל"ז ואין המים מחלחלין ביניהם, וכן יתדות הדרכים נשחקין ברגלי אדם ובהמה, ונעשין אבק שמתחבר היטיב.

ומיט היוצרים כמשמעו, שיש טיט מיוחד שעושין ממנו הכלים, והוא נדבק יותר מכל טיט, ולכן אפי' לח חוצץ, ור"י מטהר בשל יוצרים שאינו דק כ"כ, וסבר דמה שהזכירו של יוצרים היינו של מריקה, שהיוצרים מדביקין בו נקבים וסדקים, שהוא נדבק יותר, וער"ש שמערכין בו דברים המדביקין יותר.

שאיין טובלין בהם, פי' שעל טיטין אלו אמרו שאין טובלין כשהם מרוחין עליו וחוצצין בינו למים, ואין מטבילין אותן, ד"ז נאמר כלפי שאר טיט שאפשר להטביל גם אותו, כגון טבעת בתוך לבינה של טיט לח, ולגין מלא מים שסתם פיו בטיט, שמטביל את הטיט ומה שבתוכו נטהר, וטיטין אלו אין מטבילין אותן, והר"ש פי' דאין טובלין בהן דלא מהני מים מקדמין בטיטין החוצצין, ואין מטבילין אותן היינו לגין ולבינה הנ"ל, א"נ לפ"ז י"ל שאין מטבילין אותן היינו בחציצתן.

ויש שהעיר לפרש טובלין בהן היינו טבעת שבתוך הלבינה, ומטבילין אותן היינו לגין מלא משקין, ונקרא מטבילין אותן כיון שבא לטהר את המים שבטיט כדי להשיקן למים שבלגין, וכ"מ בר"ש, אבל במחט שבלבינה מתאים יותר טובלין בהם שעשו את כל הטיט כמקוה, אבל בלגין רק השיקו המים שבטיט למקוה, וזה מיושב יותר מלפרש

טובלין בהם שאינם חוצצין, דבזה מתאים טובלין אע"פ שהם עליו, או לומר אינם חוצצין, וכיון שבלגין אינו טובל את המים רק משיקן למים שבטיט המושקין למקוה, לכן זה נקרא מטבילין אותן שמשיק את המים, אבל בלבינה צריך להטביל כולה כדי לטהר המחט שבתוכה.

ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח, היינו בין טובלין בו בחציצתו ובין מטבילין בתוכו כלבינה ולגין הנ"ל, ולשון מטבילין בו משמע כנגד אין טובלין בהן דרישא, וזה כפי' בתרא.

ולא יטבול באבק שעל רגליו, שהוא דק ונדבק כיתידות הדרכים, ובפשוטו אא"כ שפשוף קאי גם על רגליו כבתוספתא, אלא שזה פשיטא דמהני שפשוף, כיון שלא נשאר אח"ז כלום.

ולא יטבול את הקומקום בפחמין, אא"כ שפשוף, דריבוי השחור שבחוץ חוצץ, אבל השחוררית שנשארת אחר השפשוף אינה חוצצת, ונקטיה משום שדינו שוה לאבק שעל רגליו.

ביאור משנה ג'

וא"ו שאינם חוצצין כו' כל הני דבר והיפוכו מרישא, משום דברישא קפדי וחייצי, ובהני לא קפדי ומהם דלא חייצי במציאות, וכמשנ"ת לעיל.

רא"א אחד האיש ואחד האשה כל המקפיד כו' לכאורה רבותא דרא"א דאשה שאינה מקפדת לא בטלה דעתה, דהמקפיד פשיטא דחוצץ, וא"כ הו"ל למיתנייה ברישא, אלא דלא נידוק מרישא דאיש אפי' מקפיד אינו חוצץ, לכך תנייה הכא, ומתפרש דרא"א שאף ביה"ס שבאשה בכלל אלו שאינם חוצצין.

ביאור משנה ד'

וצפורן המדולדלת, בפשוטו צפורן וכש"כ אבר ובשר המדולדלין, אבל כשאין

מדולדלין אף כשפירשו מעט דינן כגוף האדם, דטמא ומטמא ואפי' כולו אינו חוצץ.

כשות של קטן, היינו שער דק שנושר מאליו, וגדול לפעמים מתבייש בזה, אבל קטן אורחיה בהכי, וגם מסתמא יש תועלת לגוף בזה.

לא טמא, אם נגע הטמא בטהור בכשות שלו או בשאר חציצות אינו נטמא, ולא מטמא אם נגע הטהור בטמא בכשות של הטמא אינו נטמא, [ואי גרסינן ולא מיטמא א"כ קאי על הטהור, ורישא לא טמא פירושו שאינו בדין טמא לטמאות אחרים], וה"ה בכל החציצות השנויות בפרקין כמ"ש בתוספתא ובתו"כ, והגר"א מפרש דמתני' לא קיימא אכשות בלבד, אלא היא בבא בפ"ע אכוליה פרקין, ואפשר דלא טמאין ולא מטמאין גרסינן.

קרום שעל המכה, הוא עור דק שהוא גוף האדם ומתחזק לאט לאט, ואינו ענין לחציצה כלל, ולכן טמא ומטמא.

ביאורים

אלו חוצצין באדם, בפרקין דלעיל קתני קפצה ידה קרצה שפתותיה שאינם בגדר חציצה שהרי הם מגוף האדם, וכן האוחז באדם ובכלים אינם בגדר חציצה שאין האוחז נטפל לטובל כחציצות דעלמא, אלא הוא מונע ביאת מים, ולכן קתני אלו חוצצין שהם בגדר חציצה שיש לדון אם מקפיד או לא, ומ"מ גם הני דלעיל כדין חציצה דמקפיד, ובמיעוטו טהור מדאורייתא, דלא חשיב כחוצץ למים, וכל שבאו מים על רובו, וכל גופו בתוך המים שפיר דמי, וזה נלמד מהלכה למשה מסיני דעד רובו אפי' מקפיד טהור, וכן מסקנת מרן זלה"ה דמדאורייתא טהור, וכ"מ בראשונים ז"ל דהאוחז באדם ובכלים דינו כמיעוטו, - לשון באדם כלפי מתני' דלקמן אלו חוצצין בכלים.

חוטי צמר, רכין ומתהדקין טפי מחוטי פשתן שהם קשין, אבל לעומת זה צמר בולע בעצמו מים, ופשתן נמתח יפה ולא נשאר מקום לבליעת מים.

והרצועות, היינו של עור, וכ"מ ברשב"א.

שבראשי הבנות, אכולהו קאי, ואפשר דבנות היינו פנויות ששערן מגולה וצריכין הידוק יותר.

ר"י אומר של צמר ושל שער, אינם חוצצין, מפני שהמים באין בהם, מבואר בגמ' דרבנן מודו בשל שער, ור"י קאמר להו כי היכי דמודיתו בשער אודו לי נמי בצמר, ויש להבין מה ענין צמר לדומיא דשער, הרי צמר רך ושער קשה כמבואר בגמ', וגם צ"ב דפשתן קשה חוצץ וצמר רך אינו חוצץ, ובזה תירץ הר"ן שהצמר עצמו בולע מים, ונראה דס"ל לר"י דהיינו נמי טעמא דשער אינו חוצץ, והדבר מפורש בדברי ר"י דקאמר טעמא מפני שהמים באין מהם, וצ"ב מה בא לפרש בזה, הרי כל הנדון דפרקין אם חוצץ היינו מפני שהמים באין בהם או שאינו מקפיד, ולמש"כ מבואר דה"ק מפני שהמים באין בתוך הצמר והשער, ולא רק בין החוטין לשער, ורבנן סברי שבשער לא מיהדק ונכנסין מים בינתים, אבל לא סגי בבליעת המים בחוטין עצמן, א"נ בשער נבלע יותר לפי שקשה להדקו, ובצמר אין נבלע כמו שבפשתן לכו"ע לא נבלע.

קלקי הלב והזקן, במקומות אלו אין הזיעה מצויה, ולכן במאורע שנעשה בהם קלקי מקפיד, שאינו רגיל בכך, וגם נראה מזוהם יותר.

וביה"ס באשה, הדבר פשוט שקלקי פירושו שער דבוק, ולכן לא חשש התנא שיפרשו ביה"ס כלשון ביה"ס שבסופ"ת, ושפיר נקט התנא לשון נקיה, והרי כבר הזכיר בית השחי במ"ג, ולא נשאר מקום אחר

לקלקי, וצ"ע בר"ש שלא פי' כן, והרמב"ם פי' כן בסיפא ולא ברישא, מיהו בטוש"ע פי' כפשטה וכמשנ"ת.

בתו"כ מבואר שהנוגע בקלקי של הזב טהור, וש"מ שזהו דבר דבוק בשער ואפשר לנגוע בו ולא לנגוע בשער, וכנראה דומה לצואה שעל בשרו, שבמאורע משכח"ל שניכרת הצואה בפ"ע.

ובאמת הדבר מחודש איך משכח"ל אחר חפיפה קלקי הראש, ושמא מיירי בטובלת במוצאי ר"ה בליל שבת, ושמרה עצמה מחציצות ולא מזיעה, ומתני' משכח"ל באיש ובכהנות שא"צ חפיפה.

לפלוג שחויץ לעין, בפשוטו אפי' לח חוצץ, דמקפיד עליו וחוצץ בפני המים, דחויץ לעין דומיא דתוך העין קתני, ויבש שבתוך העין חוצץ, ונחלקו הראשונים בזה לדינא לבעלה אם חוצץ, ואם מקפדת מסתברא דחוצץ, ויבש היינו משהתחיל להצהיב מיבשותו.

וגלד שחויץ למכה והרטיי' שעליה, מדחשיב רטיי' שעליה, ש"מ שגלד עבה דומיא דרטיי' דינו כע"ג המכה שאינו חוצץ, וסתמא דמילתא אין מקפידין על גלד עד שתחיה המכה ויפול מעצמו, ואע"פ שהדרך שמתרפא סביב תחלה, מ"מ לא חשיב גלד שחויץ למכה, דגלד שהעלתה המכה לרפואתה זהו גלד שעל המכה, ורק במאורע שנתפשט הריר שממנו נעשה הגלד ונדבק גם ע"ג העור הבריא, בזה שנינו שחוצץ, ואפי' מצטער על הגלד אינו בדין מקפיד, כיון שיותר מגונה פצע פתוח מגלד, והר"ז כמצטער על פצעו, אבל הגלד בטל.

ושרף היבש, בתוספתא אמרינן דשאר אילנות אפי' לח חוצץ, וכן נראה לעינים ששרף האילנות הוא דביק ונסרך הרבה, ויש לדקדק למה סתם התנא דשרף הלח אינו

חוצץ, ונראה דכמו ששנינו בדם דלח אינו חוצץ ואמרו בגמ' דבנסרך חוצץ, ש"מ דלח מתפרש נוזל גמור, וכנסרך אינו בכלל לח בסתמא, ושרף שאר האילנות נסרך יותר מדם שנסרך, ולכן אע"פ שנקראין גם לחין סמך התנא שאינם בכלל לחין בפשיטות.

וגלדי צואה שעל בשרו, לאו צואה ממש קאמר, אלא כמו צואה שתחת הצפורן, שמתאסף מכל מה שמתעסק בו, ה"נ על בשרו מתאסף מזיעה ואבק וכיו"ב, וכשהוא מרובה ומתייבש נעשה כקליפה דקה, ומקפיד עליה.

ובצק שתחת הצפורן, אע"פ שבצק אינו מאוס כ"כ, מ"מ הוא לוחץ הבשר שתחת הצפורן ומפריע לאדם, ולכן מקפיד עליו, אבל צואה נכנסת לחה ורק כשיעור הריח נשאר שם.

וטיט היון והיוצרים וגין יוני, כל הני הם כאבק דק ולכן נדבקי בחוזק ואין מחלחלין בהם, ור"י סבר דכשאמרו טיט היוצרים היינו טיט שהיוצרים סותמין בהם נקבים וסדקים, ולא עשיית עיקר הכלים.

שאין טובלין בהם ואין מטבילין אותם, פי' שעל ג' טיטין אלו אמרו שאין טובלין כו' ומזה למדנו שהם חוצצין, ואין טובלין בהם סתמא מתפרש שאין טובלין כשהם על גופו, ואין מטבילין אותן היינו טיט בפ"ע, כגון טבעת שנמצאת בתוך הטיט או לגין מלא מים שסתמו בטיט, ששנינו בשאר טיטין דלחין טהורין, ובאלו אמרו שאין מטבילין אותן, ובפיה"מ משמע שטיט הנרוק מאלו אין טובלין בו, והר"ש והרא"ש סברי דלא מהני מים מקדמין בטיטין אלו, וזהו לדבריהם אין טובלין בהם.

ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח, משמע טובלין בו כשהוא חוצץ על בשרו, מיהו בכלל זה שמתבילין אותן בלבינה ובלגין.

ולא יטבול באבק שעל רגליו, בתוספתא מבואר שמעכב בדיעבד, והרמב"ם פי' ולא יטבול הנהגה, ותלוי בגרסת התוספתא, וכבר כתב הגר"א דהעיקר שמעכב, והענין שאבק חוצץ כטיטין החוצצין, שהוא כיתדות הדרכים, ואם טבל בחמין טהור, ואפשר דמשו"ה לא קתני דאבק חוצץ, ועוד דתלוי לפי הענין בין לענין חלחול המים ובין לענין מקפידא.

ונראה דהא דקתני בקומקום אא"כ שפשף קאי נמי אאבק שעל רגליו, ומה"ט תנא קומקום הכא, אלא דברגליו לאחר שפשף הדבר פשוט שכבר נשטף הכל, אבל בקומקום קמ"ל שמה שנשאר אחר השפשוף אינו חוצץ.

ולא יטבול את הקומקום בפחמין, אא"כ שפשף, כבר כתב בבהגר"א סי' ר"ב שאין להקל כפי' הרמב"ם והרא"ש דמיירי בפחמין שבתוך המים, שזה רחוק, ואינו ענין לפרקין, א"ו פחמין שע"ג הקומקום הם כאבק שעל רגליו, וכדקתני להו בתוספתא בענין אחד שבחמין או שפשף טהור ואם לאו טמא, ואע"פ שסתם קומקום יש בו פחמין, אבל מ"מ ריבוי הפחמין שמשחירין הידים ויורדין בשפשוף חוצצין, ואמנם מה שנשאר שחור אחר השפשוף אינו חוצץ, אבל הנדבק בידים ובמפה קפיד עליה וחוצץ, וקמ"ל שפחמין כטיט החוצץ דמו, ומ"ש הרא"ש שהוא כגוף הכלי צ"ע, דנהי דלא קפיד עליה אבל ודאי בכלל חציצה הוא, מיהו הנשאר אחר השפשוף י"ל דהו"ל כצבע של הכלי, אע"פ שאינו נוי ולא לרצונו.

אלו שאין חוצצין, קלקי הראש ובית השחי מפני שאינו מקפיד, כדחזינן ברישא שקלקי חוצצין בפני המים, ודבר המצוי בהכרח בכל שעה ע"כ אין מקפדין ע"ז אע"פ שלא ניחא ליה בזה, וצריך להבחין בין מקפיד ללא ניחא ליה, אבל אם מקפיד חוצץ.

רא"א אחד האיש ואחד האשה, עיקר חידושו דאשה אינה חוצצת בשאינה מקפדת, וא"כ פליג ארישא, אבל באיש המקפיד לא פליגי רבנן עליה.

וצואה שתחת הצפורן, בתוספתא תניא דשלא כנגד הבשר חוצץ, וי"ל שאין זה בשם תחת הצפורן, דבמקום שהצפורן עודפת הרי הצד התחתון והעליון של הצפורן מגולין.

וצפורן המדולדלת, פי' שפירשה רובה כדקתני בתוספתא, אבל פירשה מיעוטה כגוף האדם דמיא, ולכן לא קתני בזה דבר והיפוכו ברישא דמיעוטה חוצצת, ולא קתני אבר והבשר המדולדלין שאינם חוצצין מפני שזה ק"ו מצפורן, דבתוספתא קתני אבר והבשר המדולדלין בסתמא, וצפורן ביחידאה, ותנא דמתני' שפסק בצפורן לא הוצרך להביא אבר והבשר, ומזה ג"כ מוכח דפירשה מיעוטה שאינה מדולדלת הרי היא כגוף האדם וכ"מ שבת צ"ד ב', וכ"כ באו"ז, וכ"נ ברמב"ם ורשב"א, ובדברי הטור נדחקו האחרונים למה כתב דמיעוטה חוצצת, - ומשמע דאפי' מקפיד לא חייצא, ומ"מ קשה להקל בזה.

כשות של קמן, אדלעיל קאי שאינו חוצץ, אבל בדגדול אם מתבייש בו ומקפיד עליו חוצץ כדתניא בתוספתא, וזה גרע מאבר והבשר המדולדלין כיון שהוא גוף בפ"ע, ואבר ובשר הם חלק אחד עם מה שהם מחוברין בו.

לא טמא ולא מטמא, פי' הגר"א דאכוליה פרקין קאי, ועדיף לגרוס לפ"ז לא טמאין ולא מטמאין, והדין מבואר כן בתוספתא ובתו"כ.

קרום שעל המכה טמא ומטמא, מזה משמע שרק גוף האדם ממש טמא ומטמא, שאין שום דבר מתחבר לאדם להיות כמותו, כגון צבע השער וכן תותבת הקבועין.

משניות ה-ו-ז

הקדמה – ידיעות ודינים

א. כלי זכוכית טומאתן מדרבנן משום דדמו לכלי חרס שבריייתן מן העפר, ופשטות הגמ' שאין להם טהרה במקוה ככלי חרס, וכ"כ הרמב"ם, ולפ"ז נפ"מ בחציצה דמתני' לענין כלי זכוכית הנקחין מן הגוי, שאמרו בגמ' דחייבין בטבילה משום דדמו לכלי מתכות שאם נשברו מתיכין אותן וחוזרין ועושין מהם כלים, ובגמ' אמרו נפ"מ אליבא דר"מ בשניקבו וסתמן במתכת, אבל דעת ר"ח והר"ש והגר"א דלמסקנא ככלי מתכות דמו אף לענין טהרה במקוה, דמסתבר להשוות טהרה מטומאה לנקחין מהגוי.

ב. כל השנויים במשניות אלו קיימי אצפת ומור, שהם חוצצין בפני המים, וחילוקי הדינים הם משום דאינו מקפיד, ודין טיט ושרף על הכלים והבגדים לא שמענו כאן, דבגמ' אמרו טעמא דשל בנאים חוצץ משום דהו"ל רבב על בגדו, והיינו זפת ומור שהם כשומן וחלב, מיהו ממטפת היוצרים ומפסלי אילנות יש לדקדק דחציצתן היא טיט היוצרים ושרף האילן, ואפשר שטיט חוצץ יותר וכמ"ש הסמ"ג דלרבנותא נקט זפת ומור שיש כלים שמזפתין אותם, וכן בבגדים בולטין יותר ומפריעין, וכ"מ בגרסת הרמב"ם הזפת והחמר דהיינו טיט, מיהו גרסת המור נראה עיקר דבתוספתא קתני זפת ומור כמו שהעתיק שם גם הרמב"ם, וכן מדקרי ליה רבב, וכמ"ש הש"ך בשם בה"ג דשמן המור חוצץ באדם.

ג. בתוספתא שנינו זפת שבכוס וצלוחית מבחוץ אם באו כך מבית האומן אינם חוצצין, ונראה דלכך שנינו הדין בכלי זכוכית דבין מבפנים בין מבחוץ חוצץ, דכיון שתוכו כבור, הרי המאסות שבחוץ נראית כבפנים, ובמור לא חילקו שם, וכן בקערה ותמחוי, ונראה הטעם שזפת מתייבש ואינו מאוס כ"כ,

ודוקא בכוס שמשמש צונן, אבל קערה מתחממת ומתיכה הזפת.

ד. במשנה חילקו בין שלחן וטבלה נקיים לבין בלוסין, דבבלוסין אין הזפת חוצץ, ויש לשאול למה אין הלכלוכין שעושין אותם בלוסין אינם חוצצין, ונראה שהם כתמים ושחרורית שנעשין במשך הזמן, וא"א להסיר אותן אלא בשפשוף כל השלחן וטורה מרובה, וכשהגיעו למצב זה שוב אין מקפידין אף על טיפת זפת ומור שאינם מכערין אותן, אבל בנקיים קפדי עליהו, והיינו טעמא דמחלקינן בין מטת עני לבעה"ב ובין אוכף זקקין לבעה"ב.

ה. מטות ואוכף מיירי על העץ (והעור) שלהם, ורק במרדעת מיירי על הבגד, ולכן באוכף חוצץ לכו"ע בפחות מאיסר האיטלקי, כיון שאינו נבלע הר"ז בולט יותר, ועוד דבגד אין דרך לכבסו בכל שעה, אבל אוכף אפשר בגירוד, וכן לא דנו בגמ' אם צריך מב' צדדים אלא במרדעת ולא באוכף.

ו. על הבגדים כיון שיש טירחה מרובה בהסרת הלכלוך, אין ממהרין לכבסן מפני מעט לכלוך, כ"ז שלא עבר הלכלוך מעבר לעבר בבגד, ור' יוסי סבר דת"ח חייבין להקפיד על כל רבב אפי' מצד אחד, ות"ק סבר שאין לקבוע בזה כלל גמור, דכיון שאינו מעבר לעבר אפשר דלא מיקרי רבב, שאינו נמאס כ"כ בעיני הבריות, ואולי פליג רק בצד הפנימי.

ז. לשון בנאין מחודש, ואפשר שבא לומר דדוקא בגד החיצון שניכר לחוץ, ויותר נראה דקמ"ל דא"צ ת"ח גמור, אלא כל שאינו בור יש לו להקפיד על בגדיו, וכן מצאתי בבהגר"א, וריש לקיש בגמ' כנראה פליג מה"ט.

ח. בסברא נראה דאף עני מקפיד על זפת מרובה, אפי' כשהוא מיעוט המטה, ומתני'

ביאורים

הזפת והמור בכלי זכוכית, יש לדקדק מ"ט שבק תנא כל הכלים ונקט כלי זכוכית, ורש"י בשבת ט"ו ב' פ' דשאר חציצות נופלין מהם ולא חייצי, ובב"י בשם סמ"ג כתב איפכא דשאר כלים יש שמזפתין אותן, ולפי המבואר בתוספתא דזפת שעל הכוס מבחוץ אינו חוצץ בבא מבית האומן, נראה דהיינו דוקא בכלי מתכת, אבל כלי זכוכית נראה ברו כתוכו, (כלשון הגמ' שבת ט"ז ב' תוכו כברו), א"כ מקפידין על חוצה לו כתוכו, וכדי שלא יצטרך להאריך ולחלק בין זפת למור, ובין כוס לקערה ובין באין מבית האומן לבאין מבעה"ב נקט כלי זכוכית שבכל האופנים אף מבחוץ חוצצין.

והמור, הרמב"ם הביא בפיה"מ דיש גורסין והחמור, וכ"כ בהלכות, אבל בתוספתא קתני רק זפת ומור כמו שהעתיק שם הרמב"ם, וכן בגמ' קרי להו רבב, וש"מ שהוא שמן המור, וכמ"ש בש"ך בשם בה"ג דשמן המור חוצץ באדם.

על השלחן כו' ועל הבלוסין אינם חוצצין, דכיון שבלא"ה בלוסין הן תו לא קפיד עלייהו, ונקט בלוסין ולא קאמר שאינם נקיים, משום דבאינם נקיים מזפת וכיו"ב קפיד לנקותם, אבל אם הושחרו מרוב השימוש ונעשו עליהם כתמים שקשה להסירם, תו לא קפיד על זפת ומור שנטף עליהם דבלא"ה בלוסין הם על כרחו.

על ממוות, היינו העץ של המטה, כמ"ש בתוספתא דר"ע מחלק בין גשיש החיצון לפנימי, וכן מדלא דנו אם מצד אחד או משני צדדין ש"מ דלא קאי בסדין, וכן סתם מטה מיירי בגוף המטה.

של בעה"ב חוצץ ושל עני אינו חוצץ, לכאורה אין לומר דבעה"ב שנוהג כעני בטלה דעתו, אלא תנא קמ"ל הגבול בין מקפיד לבין רוצה בנקיות, שאף העני מעדיף

מיירי באופן הרגיל שנופלת טיפת זפת ויותר מעט, והרמב"ם כתב דברוב חוצץ אע"פ שאינו מקפיד.

ביאור משנה ה'

זפת ומור אין המים מחלחלין בהם, ולכן אם מקפיד חוצצין, ובכלי זכוכית מקפידין בין מבפנים בין מבחוץ, ושלחן וטבלה ודרגש הנקיים מקפידין על טיפת זפת שעליהן, אבל הישנים שיש עליהם כתמים ושחרורית שוב אין מקפידין אף על טיפת הזפת שעליהן, וכן על מטות של בעה"ב מקפיד, והיינו על העץ ולא על הסדין, והעני אינו מקפיד, שבודרך כלל מטתו בלוסה, ועל הסדין אפשר שגם עני מקפיד, ואפשר דלא טרח בכיבוסו מיד, ושאינו מיטה שאפשר בגירוד וגם בולט יותר, וכן על אוכף של בעה"ב דהיינו העץ והעור שעליו חוצץ, אבל של זקקין אינו חוצץ, ועל המרדעת שהוא בגד שכולע בשל בעה"ב חוצץ, והוא שנבלע בו משני צדדין, רשבג"א עד כאיסור האיטלקי, מלמעלה למטה חשיב, דפחות מכאיסר אינו חוצץ.

ביאור משנה ו'

ע"ה הבגדים כו' ת"ק סבר דאף ת"ח לא קפדי על רבב אא"כ עבר את כל עובי הבגד, ור"י משום ר"ש דכו"ע קפדי אף מצד אחד, ור"י מחלק בין ת"ח לבור, דת"ח חייב להקפיד יותר על רבב.

ביאור משנה ז'

מטפחת של זפתין כו' כל אלו מטפחות שלהן מלוכלכין בחציצות שאינם יורדין בקל, היוצרין בטיט היוצרין ומפסלי האילנות בשרף היבש, ולכן תו לא קפדי גם בשאר חציצות, ושל קייצין שהם עושי קציצות אפשר שאין לכלוכיהן קשין להורידן ומש"ה סברי רבנן דקפיד לנקותן, זה הכלל כל המקפיד כו' דברי הכל הוא, וקמ"ל דאזלינן בתר בעלים, ובגד של טבח ומוכר רבב אינו חוצץ.

מפני שניכר, ולכן סתמות הדברים דבין מבפנים בין מבחוץ בכלל, וטעמא דאינו מקפיד מצד אחד מפני שא"ל לו לכבס בגדו בכל רגע, וגם דכשנבלע אינו מאוס כלכלוך הבולט.

ר' יוסי אומר של בנאים כו', בתוספתא ורש"י בשבת פי' דמשום רי"ש קאמר, ואפי' נאמר דמשמיה דנפשיה קאמר, מ"מ מתפרש דקאמר ליה לר' יהודה דמה ששמעת מצד אחד בשל בנאים שמעת.

לשון של בנאים מחודש שלא נמצא כן בכל הש"ס, ואמנם קתני בור לעומתם, אבל אין להמציא לשון חדש, ובבהגר"א שבסוף המס' פי' דקמ"ל שאפי' אינו ת"ח, אלא כל שעוסק בבנינו של עולם כמקרא או משנה דינו כת"ח, ורק בור יוצא מן הכלל, ויתכן עוד דלא כל בגדי הת"ח מקפיד עליהם, ודוקא גלימא כדאמר שבת שם לענין רבב, ולכך הזכיר בגד שניכרין בו הבנאים לבנ"א, ורשב"ל פי' בגמ' כלים האולירין לבנים הבאים ממדה"י, ומשמע דבחשובין קצת קפדי, ותלוי בבגד ולא בבעליו.

מטפחת של זפתים משום זפת ושל יוצרים משום טיט היוצרים ושל מפסלי אילנות משום שרף היבש.

זה הכלל כו', דברי הכל הוא, וקאמר הכלל דאזלינן לפי הבעלים אם ראוי לו להקפיד, כגון טבח ומוכר רבב, וקצת משמע דבגופו לא אזלינן בתור בעלים, ע"י ברשב"א שלמד לצבע ע"ג ידיו, וכן ברמ"א לענין טבח בטבילת גופו.

כלים נקיים, מ"מ כל שנוהג כעני אינו בגדר מקפיד, וכל שאינו עני אע"פ שאינו עשיר, הרי הוא בגדר מקפיד, ומש"ה לא אמרינן דאחד עני ואחד בעה"ב כל המקפיד כו'.

על אוכף, היינו העץ של האוכף שאינו בולע, ואולי גם העור של מושב האוכף, אבל לא מיירי הכא שנבלע בבגד, ורק מרדעת דסיפא מיירי בבגד.

ועל המרדעת חוצץ, אמרו בגמ' שבת דוקא שנבלע ועבר בשני צדדין, ורשב"ל נסתפק בזה כיון דקתני מרדעת סתמא, ובתור הכי קתני בבגדים שני צדדין, וש"מ דמרדעת כאוכף ומטות שאין בהם בליעה לב' צדדין, ופשט ל"י ר"ח דמרדעת ק"ו מבגדי בור דסיפא, אלא דתני מרדעת בהדי אוכף, ומדרשב"ג נמי שמעינן דדוקא ביש בו כאיסור חוצץ, ובבגדים אפי' בפחות מכאן סתמא דחוצץ.

רשבג"א עד כאיסור האיטלקי, פי' מלמעלה למטה קא חשיב, וצ"ע למה לא אמר מכאיסר האיטלקי ולמעלה חוצץ, ולמדנו מדבריו דבמקום שאינו חוצץ אפי' טפי מאיסור האיטלקי טובא אינו חוצץ, דאל"כ אין להתחיל מלמעלה שחוצץ בכל דבר, ומ"מ נראה דהרבה פחות מרוב כבר מקפידין עליו בכל דבר, וצ"ע ברמב"ם פ"ג ה"י שכתב דמה שאמרנו שאינו חוצץ היינו רק עד רוב, משום דרובו שאינו מקפיד ג"כ חוצץ, והרי בפשוטו פחות מרוב טובא כבר מקפיד.

על הבגדים מצד אחד אינו חוצץ, סתמא הלכלוך מגיע מצד החיצון ואינו נוגע בבשרו, מיהו יש סברא איפכא דבחורין מקפיד

פרק י

משנה א

הקדמה – ידיעות ודינים

א. פרק הקודם מיירי בחציצות הדבוקות שאינם כגוף הכלי ליטמא ולטמא, ופרק זה מיירי באופני הטבילה של גוף הכלי שיגיעו מים לכולו, וידות הכלים הם ג"כ כגוף הכלי, שכאשר הם במקומם כתיקונן אינם בגדר חציצה שאינו מקפיד, אלא הם טמאין ומטמאין דאיתרבו ידות מקרא, ולכן שנאם התנא בפרק זה שכשאננם כתיקנם הרי גוף הכלי אינו כתיקנו ולא כחציצה, אבל פסולו משום חציצה, ולפי' הרמב"ם גם בידות מיירי באופן הטבילה, דמוקים מתני' בידות חלולות וקמ"ל תנא דצריך שיבואו מים לחללן, ופירושו מחודש וצע"ג ליישבו במשנה.

ב. ידות הכלים ישנם בשני אופנים, א' שיש נקב בכלי והיד נכנסת בנקב, כיד הקדרום והפטוש, ב' שיש נקב ביד, ומהכלי יוצא כעין שפוד שנתחב ביד, כקתא דסכינא, והכלי מק"ט גם בלא יד כלל, וכן נטהר בפ"ע, ומ"מ כשיש יד צריך להטביל גם היד כדתנן לקמן מ"ה, וכשהיד שלא כתיקנה הרי היא חוצצת במקום חיבורה לכלי, ואפי' אם דינו כביה"ס כיון שסתמו סתום שם, מ"מ ראוי לביאת מים בעינן, ועוד דכיון שהיד אינה בטלה, הרי"ז במצב זה כמקום גלוי.

ג. יד שנשברה ומשמשת מעין מלאכתה הראשונה אע"פ שדעתו להחליפה אינה חוצצת, אבל אם הכניסה שבורה כדי שתשמש בינתיים עד שיחליפה מסתברא דחוצצת, לפי שלא נתבטלה לכלי מעולם, וכן הדין בהכניסה שלא כדרכה או שלא הכניסה עד הסוף דאע"פ שמשמשת מעין מלאכתה חוצצת.

ד. שנינו במתני' כמה אופנים שנשאר אויר בכלי ומונע המים מלהגיע לדופני הכלי,

כגון כלי שהכניסו ופיו למטה שסתמו המים את פתח הכלי ואין האויר שבתוכו יכול לצאת, ואין המים יכולין ליכנס, וכן שאר האופנים במשנה זו, ונראה דהא פשיטא דאויר לא גרע מחציצה של דבר בעין, הגע עצמך כלי שהטבילו דרך פיו ואין בו כלום מי גרע מאם ימלאנו זפת ועפר ויטבילו דרך פיו, וכ"מ בתוספתא דאויר ביה"ס אינו חוצץ, והטעם דכיון שהכלי כולו בתוך המים, לא שייך לדון מקום האויר כחוץ למקוה, והרי הוא מתבטל למקוה ככל החציצות, וכאויר שבפה ובחוטם, ואדרבה ה"י מקום לומר דאויר לית ביה מששא ואינו כדבר המקפיד, והיינו דקמ"ל מתני' שאינו מתבטל לכלי ודינו כחציצה בדבר המקפיד, כיון שחוצץ בפני המים ואינו מתבטל כדבר שאינו מקפיד, והא דתני במתני' כאילו לא טבל, היינו מפני שאין כאן חציצה במציאות, וחשיב החסרון בצורת הטבילה.

ה. תוך הכלי אינו ענין לביה"ס, שהרי הוא גלוי ככל הכלי, וקרינן ביה מה בשרו אבראי, ולכן שקע שבצדי הכלי או בכתפות הכלי מתוכו צריך ביאת מים, וזהו דין צלוחית שפיה שוקע וכתפותיה בולטין שצריכין ביאת מים, ואע"פ שאין מים נכנסין בגובה זה, מ"מ חשיב עיקר הכלי שאינו בסתר, וגם מתוך הכלי עוברין המים לראשו כשמטוה על צדו, מיהו בסברא ה"י מקום לומר שאין להצריך שבירת הכלי כדי לטהרו, וכטומאתו כן טהרתו, ע"י כע"ז ברש"י חגיגה כ"ב א', ועכ"פ מדרבנן ה"י מקום להקל, והיינו דקמ"ל מתני' דבעינן נקיבה דוקא, ובלא זה אינו נטהר.

ו. ויש לשאול אמאי לא סגי שינער הכלי בהיותו בתוך המים, ואז ישאר טלה"ט בכולו ויטהר בזה, ואפשר דהמים שבגובה דינם כקטפרס, ולא מהני אלא לר"י פ"ז מ"ו,

האוויר יוצא מן השקע והרי הוא חוצץ, זהו פירוש הטבילו כדרכו בלא זיבורית להרמב"ם והגר"א, וקרוב הדבר דצ"ל ולו זיבורית, כלומר אע"פ שהטבילו כדרכו ופיו למעלה שנכנסו מים בחללו, מ"מ אם יש לו זיבורית צריך להטותו על צדו, וכן כלי שצר מן הצדדין הרי הוא כשקע הזיבורית שאין מים נכנסין בכולו עד שיטנו על צדו.

צ'לוחית שפיה שוקע, דהיינו שכתפות הכלי גבוהות ופיו שוקע באמצע, אם ממלא הכלי כדרכו מגיעין המים עד פיו, והאוויר שבכתפות הגבוהות מפיו נשאר כלוא בתוכו ואין לו מקום לצאת ואין מים מגיעין לתוכו, ולכן צריך לנקבה משהו שיצא האוויר משם, וכן בקלמרין הדיוטות עשוין בצורה זו כדי שאם תתהפך הקלמרין על צדה לא ישפך הדיו, כי ישאר בגובה הצדדין עד הפתח שבאמצעו, וסתמא דמילתא אע"פ שנקבה בשעת טבילה חוזר וסותמו, אבל יוסף הכהן הניחה נקובה, שלא ישכחו בשעת טבילה ושתהא טהרתה מזומנת מיד, או שנקבה תחלה קודם שנטמאת לפרסם שצריכה נקיבה כן פ"א אמור"ר (שליט"א) זללה"ה.

ביאורים

כל ידות הכלים כו', מה שהפריד התנא דין חציצה דידות מפרקין דלעיל, מפני שידות אינם בגדר חציצה אלא כגוף הכלי דטמא ומטמא, ולכן גם כשנתנן שלא כתיקנן שמוגדרים כחציצה מ"מ הר"ז דומה לכלי שאינו עשוי כצורתו ולא לחציצה, ודומה לקשרים ולצורת הטבילה, ולהרמב"ם דהנדרן בביאת מים לחלל היד, הר"ז ככולה מתני' דמיירי בהכי.

נראה דלא זו אף זו קתני, לא מיבעיא הכניסן שלא כדרכן דאיכא קפידא טובא, אלא אפי' הכניסן כדרכן אלא שלא מירקן דלא קפיד כ"כ על המירוק, אפ"ה מיקרי מקפיד על מקום החציצה, כיון שאינה עתידה

ואם נימא דלרבנן נמי חשיב כאשבורן כיון שכולו בתוך המים, י"ל דחיישינן שיתנגב במקום אחד, שאין הכלי מחזיק מים בכולו כבשר האדם.

ז. קלמרין זהו כלי שמניחין בו הדיו, ופיו שקוע בתוכו ושם טובלין הקולמוס, וכתב הרמב"ם שעושין כן כדי שאם יתהפך הכלי לא ישפך הדיו, כי יתפשט בדפנות שסתומין מלמעלה, ולפ"ז אם נוקבין אותה מפסדין כל הריח של הצורה הזו, וצריך לחזור ולסתום הנקב אחר הטבילה, ואפשר שלכך שנינו לנוקבה בצדה, והיינו בצדה הפנימי שישאר הדיו בתוכה עד שיגיע לגובה הנקב, ואם זוהי הכונה בצדה, צריך לנוקבה סמוך לראשה.

ח. צלוחית ששפתה שוקעת לאחריה נחלקו ר"ע וריב"נ בתוספתא אם דינה כביה"ס, ולר"ע צריך להפכה בתוך המים כדי שיכנסו המים בחלל שתחת שפתה, ומסתברא דרגל גביעי הכסף שמצויין כיום, שיש בהם שקע לתוכן מלמטה, א"צ ביאת מים שדינו כביה"ס לכו"ע, ומטבילו כדרכו וא"צ להפכו במים.

ביאור המשנה בקצרה

כ"ל ידות הכלים, כגון העץ התחוב בנקב הקרדום והפטיש, אע"פ שהוא כחלק מן הכלי, מ"מ אם הכניסו שלא כדרכו הר"ז חוצץ במקום הנקב, ולא נטהר הקרדום, שהקרדום מק"ט בפ"ע, ויד שאינה כדרכה אינה בטלה וחוצצת, וכן אם הכניסה כדרכה ולא גמר להכניסה עד הסוף, הרי החלק החוצץ אינו מתבטל לכלי, לפי שמקפיד לשנות מקומו, וכן אם נשברה ואינה משמשת מעין מלאכתה, הרי בטל ממנה שם יד, והרי היא כחציצה בעלמא.

כ"ל שהפכו על פיו, והכניסו כך במים ולא הפכו, הרי האוויר נשאר בתוך הכלי ומונע שם ביאת מים, ודינו כחציצה, שמקפיד עליה, שהרי האוויר אינו בטל לכלי, וכן כלי שיש לו שקע בצדו אם אינו מטהו על צדו אין

אין מים נוגעין כלל בשקע שבו, ולכן כאילו לא טבל, עי' להלן בזה.

כלי שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן

האמצע, בפשוטו היינו שיש לו שקע

בשני צדדיו שהוא צר ברחבו מעיקר הכלי, ושפע המים שנכנסין במקום הרחב סותמין על הפתח, ונשאר אוריר מעט במקום הצר, והוא חוצץ שלא יגעו המים בכולו, ואין מים נכנסין בכל השקע עד שיטנו על צדו שהמים לוחצין על האוריר שיצא, כיון שלכוון מטה יש יותר לחץ אוריר על המים וע"ז יוצא הבועה החוצה, וצ"ע בלשון בעה"נ בזה.

צלוחית שפיה שוקע בו, תוך הצלוחית אינו

ענין לביה"ס, שהרי הוא גלוי ככל הצלוחית, ואע"פ שכתפותיה גבוהים הרי הם מגולים ככל תוך הצלוחית, אבל ה' מקום שיקלו חכמים במיעוט זה ולא יצריכוהו לשבור הצלוחית, בפרט שאין כאן חציצה ממשיה.

ויש לשאול למה לא סגי בנענוע הכלי בתוך המים שיהא טלה"ט בכולו, וי"ל דחשיב המים כקטפרס כיון שאין להם קיום ויורדים מיד, ומסתברא דאף לר"י דרגליו של ראשון נוגעות במים מצטרפין לעיל פ"ז מ"ו, הכא חיישינן שמתנגב מיד, שכלי אינו מחזיק מים בכולו, ולפ"ז יתכן דכיון שמשוקע כולו במים דינו כאשבורן בתוכו, וצ"ע בזה.

עד שניקבנה מצדה, צ"ע למה בצדה ולא בראשה, ואפשר שנוקבה בצד הפנימי של השקע סמוך לראשה כדי שלא ישפך כשתפול על צדה.

וקלמרין הדיוטות, הרמב"ם ל"ג הדיוטות, וכן יש נוסחאות במשניות וראשונים, ויש לעי' אם הדיוטות לאפוקי אומנים, או לאפוקי סוג קלמרין חשובים, כדאשכחן בכלים פ"ב מ"ו קלמרין המתואמות, וכאן קאמר קלמרין שאינם מתואמות מדלא קאמר קלמרין

להתקיים כך, ואפי' מירקן ונשברו שכבר נתבטלו ונעשו כגוף הכלי, וס"ד שדינו כנשבר מקצת כלי קמ"ל דיד אינה כגוף הכלי, וכשנשברה חוצצת.

מיהו נראה דמ"ש בתוספתא דבעושין מעין מלאכתן אין חוצצין, היינו דוקא בנשברה שכבר נתבטלה, אבל לא בהכניס שבורה שעדיין לא נתבטלה כיון שעתיד להחליפה, וכן בהכניסן שלא כדרכן או שלא מירקן אע"פ שעושין מעין מלאכתן חוצצין.

כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל,

נראה דמדאורייתא עלתה לו טבילה שהרי רובו בלא חציצה, ואוריר שבתוך המים לא גרע מאילו ה' שם טיט וזפת, אלא אדרבה ס"ד דאוריר לית ביה מששא ואינו מעכב בטבילה, והא דקתני כאילו לא טבל היינו מפני שאין כאן חציצה ממשית, והחסרון רק בצורת הטבילה, וע"ז נופל הלשון דטבילה בצורה כזו אינה טבילה.

הטבילו כדרכו בלא זיבורית, עד שיטנו על

צדו, לפי' הרמב"ם והגר"א דכלי שיש לו שקע בצדו אע"פ שהטבילו כדרכו צריך להטותו על צדו, אבל לשון בלא זיבורית אינו מתיישב, ובר"ה גאון הגרסא ולא זיבורית, ויש מזה סמך לגרוס ולו בוא"ו כלומר כלי שיש לו זיבורית דהיינו שקע בצדו או כע"ז, צריך להטותו על צדו, והגר"א מפרש דהיינו שהטבילו כדרכו בלא להתייחס לזיבורית שבו, ולפי' הראב"ד בהשגות יש יישוב ללשון בלא זיבורית.

צריך טעם למה לא נשנה בכבא זו דאינו טהור עד שיטנו על צדו כדקתני באינך, והלשון מתפרש דארישא דכאילו לא טבל קאי, דאם הטבילו בלא זיבורית כאילו לא טבל עד שיטנו על צדו, וכ"נ ברמב"ם, ואם נימא דבאינך יתכן שנשאר טלה"ט בכל הכלי, ואינו טהור שמא נתנגב מקצתו, י"ל דבגונא דזיבורית

בתוכן, אבל המוכין שבתוכן אינם חיבור ואינם מק"ט.

ג. כרים וכסתות כהיום דינם ככסת עגולה כיון שתפורין באופן קבוע, - ושל בגד המים נבלעין וחשיב ביאת מים גם מתוכן.

ד. הכדור והתפילין אין דינם כגוף אטום, שהרי כלי עור שאין לו בית קיבול טהור, וע"כ להתייחס לזה ככלי קיבול, וכן בסברא שהפרשיות של התפילין אינם בלועין, אלא מונחין בכלי שלהם, וכ"מ ברש"י ותו' סנהדרין ס"ח א' אלא דהתם מיירי בנקרעו, וכיון דתפילין כביה"ס דמו, א"כ חציצה פוסלת בהן, והפרשיות אינם חוצצין מפני שרוצה בקיומן ואינו מקפיד עליהם, וגם ראויין לביאת מים כיון שהם רפויין, אבל אינם חיבור שאם נטמאו הבתים הנוגע בפרשיות טהור אפי' כשהם בתוכן, וברש"י ותו' שם משמע דלרבנן בנקרעו חוצצין בטבילה, וצ"ע דבפשוטו חיבור לטומאה ענין אחר הוא, דחציצה שאינו מקפיד אינה חיבור.

ה. הקשרים ששנינו שא"צ ביאת מים דינם כביה"ס, שכך היא צורת הכלי במקום הקשר, וכולן רוצה בקיומן, ואף קשר שאינו מקפיד אפשר דנעשה כביה"ס, כיון שמתבטל להיות כך, ונפ"מ בקשרי נימין שנעשו מאליהן, מיהו אפשר שדינו כחציצה להצטרף לרובו שאינו מקפיד.

ו. מהני דצריכין שיבואו בהם המים למדנו דאע"פ שהקשר כולו בתוך המים ועתידין המים ליכנס לתוכו, לא מהני, אלא בעינן שיבואו המים בתוכו כולו בשעת טבילה, ומכאן לכל החציצות כגון ג' שערות קשורות אע"ג דמחלחלי מיא צריך להמתין שיכנסו המים בהם, מיהו בהני דמחלחלי מפני שהם לחין משמע שמיד מתמזגין המים עם הלחות וחשיבי כמים, וגם בג' שערות סתמא משמע דמחלחלי מיד, אבל עכ"פ לא סגי בזה שהם

של הדיוטות, וגם בסתמא עיקר קלמריין לאומנין, ואין קלמריין מיוחדין להדיוטות, ואין כל אדם נקרא הדיוט כלפי הלבבל, מיהו גם לשון הדיוט על כלי לא מצינו, ועי' להלן שתיבה זו נשתבשה בדפו"ח, ובבהגר"א פי' שאצל האומנים הפתח של הקלמריין רחב והאוויר נכנס בכולו, ואאמו"ר (שליט"א) זללה"ה פי' שהם זהירים וא"צ לעשות פיהם שוקע, שוב שמעתי שתיבת הדיוטות ליתא בדפו"י ובכת"י ובראשונים ונשתבש בדפוס נאפולי ממ"ש בגליון דקלמריין פי' שמחזיק הדיו, ומיושב מה שדקדקנו שכ"ז מסייע לומר שתיבת הדיוטות ט"ס.

וקלמריין של יוסף הכהן, היתה נקובה בצדה, יש לשאול מאי רבותיה, והגר"א פי' שהי' אומן, ומשמע דאף בשל אומנים יש שקע אלא שנכנסים המים שם ע"י השתדלות, ויותר נראה שהשאירה נקובה ולא סתמה כדי שתהא טהרתה מזומנת ושלא ישכחו, וכ"פ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שנקבה מתחלה קודם שנטמאה לפרסם הדבר שצריכה נקיבה.

משניות ב-ג-ד

הקדמה - ידיעות ודינים

א. גם בכלים יש ג' חילוקים, מקום גלוי, ביה"ס, ובלוע, ואמנם אין בלוע בכלים מציל כבלוע בבע"ח, אבל לענין חציצה תוך הדופן של הכלי אינו שייך לביאת מים, ואע"פ שמקפיד אין בו משום חציצה, וכבר נתבאר שתוך הכלי אינו ענין לביה"ס, שהוא כצד הפנימי של הבגד, וכצד השני של סדין ושלחן, וביה"ס א"צ ביאת מים, אבל חציצה פוסלת בו משום דבעינן ראוי לביאת מים, והר"ש במ"ה כתב דא"צ ראוי לביאת מים, וזה צ"ע.

ב. כר וכסת של עור דרכן להכניס ולהוציא המוכין, ולכן צריכין שיבואו בהם המים

ברצועות שהסנדל עשוי מהם, ושניצן הם חוטינן שקושרין בהם הסנדל ע"ג הרגל, ואפשר שלכך שינה התנא הסדר מרישא לסיפא, שנדע דבסנדל לא מיירי בדבר והיפוכו.

יד. הקשר שבפרקסין שבכתף, ר"ל קשרי רצועות שסוגרין אותם בשעת לבישה, ואע"פ שפעמים חולצין כך, וגם שימושן בסגירתן, מ"מ חוצצין בטבילה, ולאפוקי קשרי נימי האפרקסין שאינם חוצצין, ולכן אמרו שבכתף דהיינו שסוגר הבגד למעלה בכתף.

טז. שפה של סדין צ"ע מה ענינה לכאן, ואם נימא שצריך למתח הנימין ולהפרידן ניחא, שהם נמללין ונקשרין, ומקפיד להפרידן לנוי, ושמא כנגד נימין דרישא הזכיר כאן השפה שרגילה להתקפל בקצה הסדין.

טז. בגדים שהטבילין מיירי שהכניס כולן תוך המים, וכשיוצאין בועות אויר הרי הם חוצצין ואין המים באין בבגד, ובגדים מכובסין מיירי במקופלין שיש אויר בין הקפלים, ואין דרך לשטוח הבגד, וכ"כ הרע"ב, ובנגובין הבועות יוצאין מתוכן ומעכבין ביאת המים, עד שינוחו, אבל א"צ שיבלעו מים בעומק הבגד.

ביאור משנה ב'

כ"א. שדרכן להכניס ולהוציא אע"פ שעיקר שימושם כשהם סתומין לא מיקרו בית הסתרים, וצריכין ביאת מים בתוכן, ולכן כר וכסת של עור צריך להוציא כל הנוצות בשעת טבילה, שגיגעו מים לכל תוכן, לפי שדרכן להכניס ולהוציא המוכין לכרסן ולהוסיף עליהם, ואין תופרין אותן בסתימה גמורה ככרים שלנו.

אב"ז. כסת עגולה, תופרין אותה בתפר של קיימא שסותמה לעולם, ולכן דין תוכה כביה"ס שא"צ ביאת מים, וכן כדור שממלאין אותו במוכין לשחק בו, ואימור דהיינו עור בצורת מנעל שעושים על גביו מנעלים, וקמיע

תחת המים ועתידין לחלחל, ובמקו"א הארכנו בזה.

ז. קשר התפילין אע"פ שהוא נצרך לעיקר הענין של הרצועה, מ"מ דינו כביה"ס, כיון שהוא קיפול הרצועה ולא תוכה ואפשר להתירו ואינו בגדר בלוע, ולכן חציצה פוסלת בהן, וכן בחבט של סנדל ואינך.

ח. קשרי העני היינו שקושר החוט שנקרע וסתמא אין דעתו לתפרו, אבל בעה"ב אע"פ שקשרו לפי שעה סתמא מקפיד להתירו ולתפרו, ואמרו בתוספתא דעני המקפיד חוצץ ובעה"ב שאינו מקפיד אינו חוצץ.

ט. נימי הבגד שקשרן במתכוין כדי שיתקיימו אינם חוצצין, ובתוספתא שנינו בנימי סדין שקשרן במתכוין חוצצין ובנקשרו מאליהן אינם חוצצין, וצ"ע.

י. בפשוטו המעברתא שבתפילין דינו כביה"ס, כיון שעשוי להחזיק הרצועה ואין מים נכנסין בו, אבל הרמב"ם מפרש דמתני' מיירי בזה, ואמרו שכשאינה חוצה צריכה ביאת מים, ופי' חוצה שהרצועה דבוקה לבית, מיהו הרצועה שעוברת במעברתא בשל ראש פעמים משנים מקומה, והו"ל כעשוי להכניס ולהוציא.

יא. הר"ש מפרש מתני' בקשר של הרצועה, שאם עושין אותו מהודק הו"ל קבע שאין דרכו לפתחו והו"ל כביה"ס, ואם עושין אותו רפוי שיוכלו להגדיל ולהקטין אינו כביה"ס, ובפשוטו רק הרצועה הנכנסת ויוצאת חשיבא גלוי, אבל כל הקשר כביה"ס, לפי קשר הדל"ת שאנו נוהגים.

יב. בשל יד ג"כ מיירי ברצועה שנקב הלולאה שהרצועה נכנסת בו הוא צר מאד ודוחק את הרצועה שאינה עולה ויורדת רק מתאימה למדת היד כמו בשל ראש שלנו, וגם בזה חוצץ רק חלק הקשר שעולה ויורד.

יג. חבט של סנדל ושניצן של סנדל שני דברים נפרדים הם, דחבט של סנדל מיירי

וראוי לביאת מים, דהו"ל כמקום גלוי שצריך ביאת מים ממש.

ביאורים למשנה ג-

קשרי העני, היינו חוט מן הבגד שנקרע וקשר חוטי הקרע, דעני לא קפיד להתיר הקשר ולתפור הקרע יפה, אבל בעה"ב עושה כן רק לזמן עד שיתפרנו, ומבואר בתוספתא דהיינו בסתמא, אבל עני המקפיד חוצץ ובעה"ב שאינו מקפיד אינו חוצץ.

35 והנימין, היינו חוטין שיוצאין בקצוות הבגד, ואם קושרין אותן לחזק הבגד פשיטא דאין זו חציצה, ויתכן לחשוב מקום הקשר כבלוע בכה"ג, אבל פשטא משמע שדינו כביה"ס, ככולה מתני', ואי מיירי בעשוין לנוי ונקשרו שלא במתכוין, יש לדון אם מקפיד, ובה אפשר שהחוט קשור ע"ג עצמו, אבל בעשוין לחזק צריך לקשור כמה חוטין זל"ז, ובתוספתא לפנינו וברמב"ם מחלק אם קשרן בכונה חוצצין ומאליהן אין חוצצין, ובפשוטו איפכא מיבעיא ליה, ובמנחת ביכורים פי' דמעצמן הם רפויין ומים באין בהם, וצ"ע.

וחבט של סנדל, היינו קשרים שעיקר הסנדל עשוי מהם, וכשתתירין אותן מתפרק כולו, ועדיין מק"ט דאל"כ פשיטא, ואפי' אין כולו מתפרק מ"מ הם קשרים קבועין, ולאפוקי שניצן שהם הרצועות שקושר בהם הסנדל על רגלו.

ותפלה של ראש כו' ושל זרוע כו', פי' קשרי התפילין, דהיינו הדל"ת בראש

והיו"ד בזרוע, והנה קשר הדל"ת קבוע ואין מתירין אותו, אבל אם עושין אותו רפוי, כדי שיוכלו להגדיל ולהקטין חלל הראש, א"כ חלק הרצועה הזה אינו קבוע, וצריך ביאת מים בחלק שעולה ויורד, אבל החלק שנשאר קבוע א"צ ביאת מים, וכן בזרוע היו"ד עצמו א"צ ביאת מים, אבל הרצועה הנכנסת בלולאה הסמוכה ליו"ד, אם אינה עולה ויורדת, דהיינו

ותפילין שימושם בסגירה קבועה, ולכן דין תוכן כביה"ס שא"צ ביאת מים, אבל אם יש חציצה בדבר המקפיד בתוכן חוצצין דראוי לביאת מים בעינן.

ביאורים למשנה ב

הכר והכסת של עור, בפשוטו ה"ה של בגד אלא ששם המים מחלחלין ככל בגד שעוברין לשני צדדיו, ואפשר דכר של בגד רגילין לתופרו בקבע.

בשבת מ"ח א' מבואר שמחזירין בשבת מוכין שנפלו מן הכר, וש"מ שיש לו פתח שרגילין להכניס ולהוציא בו, וראוי לשימוש במצב זה.

כסת עגולה והכדור כו', כולם נקראין כלי קיבול בגלל שמקבלין מה שבתוכן, שאם היו כגוף אטום הי' דינם כפשוטי כלי עור שאינם מק"ט, וכיון שאין דינם כבלוע חציצה מעכבת בהן, ופשטות המשנה כלים פכ"ג מ"א שאין מה שבתוכן חיבור להם לענין טומאה, שאם נגעה טומאה בהן אין מה שבתוכן טמא ולא מעביר טומאה, ומ"מ אינם חוצצין מפני שראוין לביאת מים וגם לא קפיד עליהן, אבל כ"ז אינו פשוט, דבספר מרן זלה"ה כלים סכ"ז סק"ז נראה דרק בנקרעו אינם חיבור, וברש"י ותו' סנהדרין ס"ח א' פי' דבנקרעו מה שבתוכן חוצץ, ונתבאר בפנים, וגם פשטות הדברים דכו"ע מודו דמק"ט כשהן סתומין, ויעו' ברש"י ותו' שם בזה.

ביאור משנה ג' ד'

מקום הנסתר ע"י קשר שאין דרך להתירו דינו כביה"ס שא"צ ביאת מים, ולכן א"צ להתיר הקשר בשעת טבילה שיכנסו המים בתוך קפלי הקשר, אפי' אם הוא מהודק שאין ראוי לביאת מים מחמת ההידוק, לאפוקי חציצה אחרת שמעכבת, אבל אם מתירו לפעמים, אין דינו כביה"ס וצריך שיבואו מים בתוכו ממש, ולא סגי בזה שהקשר תחת המים

שהידק הלולאה על הרצועה במדת ידו, ואינו יכול להדק הקשר ע"י מתיחת הרצועה, אלא מכניסה ע"ג ידו כשהרצועה סגורה במדת ידו, כמו שמניחין בשל ראש, א"כ הו"ל כל הקשר קבוע וא"צ ביאת מים, אבל אם עולה ויורדת צריך מים בחלק שעולה ויורד, ונקב הלולאה בשלנו שפתוח ודאי צריך ביאת מים, אבל במהודק אלא שעולה ויורד יש לדון דחשיב ביה"ס, וכ"כ אאמו"ר (שליט"א) זללה"ה שלא כל הקשר צריך ביאת מים בעולה ויורדת, ועי"ש בכ"ז.

הרמב"ם כנראה פי' תפלה על גוף התפילין, ולכן פירש שהחציצה בנקב המעברתא שהרצועה עוברת שם, ובפשוטו לפי' ר"ש אם הוא מהודק דינו כביה"ס וא"צ ביאת מים.

ואזני החמת ואזני התורמל, לכאורה היינו ידיות שתופסין בהם החמת, ואין תופרין אותן אלא מכניסין רצועה בנקב וקושרין אותה וכן קצה הרצועה השני חוזרין וקושרין אותו, והנה הידיות כשאנים קשורים, אינם כלי כלל, וא"כ החידוש דאע"פ שחוצצין על עיקר החמת והתורמל, אפ"ה א"צ ביאת מים.

הקשר שבפרקסין שבכתף, פי' כעין כתונת שקושרין פתח הצואר ברצועות על הכתף, ולאפוקי נימי הפרקסין שהם בשולי הבגד, ואפשר שפעמים חולצין אותו בלא התרת הקשרים, וזהו החידוש דחוצצין, ובתוספתא קתני נמי מפתח חלוק של אשה, ובשבת אמרינן ע"ז דקמ"ל דאע"פ שיש שני פתחים וא"צ לפתוח שניהם ללבישה, וה"נ י"ל שפותחין רק צד אחד של הכתף.

ושפה של סדין צריך למתח, פי' הרמב"ם והרא"ש דלא קאי על קשרים אלא על גוף הסדין שנקמט בסופו וצריך לפתחו שיכנסו המים, וצ"ל דכלפי נימין דרישא שכולל נימי הסדין, קאמר דהשפה עצמה צריכה מיתוח, וא"צ מיתוח בחוזק, אלא

לפתוח הקפלים מעט, ויתכן לפרש דקאי על נימי שפת הסדין שנמללין ונדבקין, וכיון שעשוין לנוי מקפיד עליהם כשהם מתחברין ונדבקין יחד, ולכן צריך למתחן וליישר הנימין ולהפרידן זמ"ז, והשתא הוי דומיא דרישא דקשרים אלו צריכין ביאת מים, אבל גוף הסדין פשיטא, ושמא ס"ד דכיון דאורחיה בהכי אינו מקפיד והו"ל כבית הקמטים שא"צ ביאת מים.

ותפלה של ראש בזמן שאינה חוצה, קמ"ל דאע"פ שהקשר מוכרח למצות התפילין, וגם עיקרו נשאר קבוע, מ"מ החלק שאפשר לשנותו להקטין ולהגדיל צריך ביאת מים, ולא אמרינן שבשעה זו הרי צורת הרצועות בקשירתן זוהי צורת הכלי.

ובישל זרוע קמ"ל דאע"פ שמהודקת כ"ז שעולה ויורדת צריכה ביאת מים, דסתמא משנה מקומה בהנחתן ועשויה לכך, מיהו נקב הלולאה של הקשר יתכן דחשיב ביה"ס בכה"ג, ורק הרצועה העולה ויורדת צריכה ביאת מים.

ושניצן של סנדל, היינו רצועות דקות שקושרין בהם הסנדל על רגלו, ולכך שינה התנא מקומו ולא כתבו קודם התפילין כנגד חבט של סנדל, מפני שאינם אותן רצועות בשינוי הקשר, כמו התפילין דרישא וסיפא, אלא רישא בגוף הסנדל וסיפא בקשירתו על הרגל.

ובגדים שהטבילן מוכבסין עד שיבעבעו, פשוט שהבגדים כולן תחת המים, אלא שבועות האויר חוצצות בין הבגד למים, ופי' הרע"ב דמיירי שהבגד מקופל, דאין דרך לשטוח סדין ביושר ע"פ רוחב המקוה, ובבגד לח יש בועות אויר בין הקפלים, ומשהחלו לבעבע יצא כל האויר, אבל בבגד יבש יש בועות בגוף הבגד, והם מונעים ביאת מים במקום שהאויר מבעבע לצאת, ולכן צריך להמתין שינוחו מבעבעון דהיינו שכבר חלחלו

אבל כשראוי לקוצצן ודעתו לקוצצן ס"ל לת"ק דקצוצן דמי, וא"כ אף אם יטביל כולה לא הועיל כלום, דאין המים שסובבין את החלק הנוסף מתייחסין למקום החתך, ור"י סבר דלאו כקצוצן דמי, ולכן מהני כשמטביל את כולה.

ד. לכו"ע אין החלק המיותר טעון טבילה, אלא דלר"י צריך להטביל כולה כדי שיחשב מקום החתך מוקף במים, ולפ"ז בשלשלת העשויה מטבעות, לכו"ע א"צ להטביל אלא הטבעת שבה נשלמה המדה, כ"מ בתוספתא, וצ"ע בראשונים בזה, [נאח"ז ראיתי בתוספתא שבר"ש כלים פ"ט מ"ב שמטביל החבל עד עשרה טפחים והתם לא מחלק בעתיד לקוצצו].

ה. פשטות הדברים ידוע דרישא מיירי ביד של עץ התחובה בפטיש או בקרדום וכיו"ב, וכגון שהיא ארוכה ח' טפחים ושיעורה לקבל טומאה ששה טפחים ועתיד לקצוץ ב' טפחים המיותרים.

ו. הקשו הראשונים ז"ל לת"ק אמאי אין היד חוצצת על מקום חתך, שהרי מקפיד עליה ועתיד לקוצצה, וד' תירוצים נאמרו בזה, א' תירוצ' תו' בחולין דמיירי בידות של חוליות, כשלשלת העשויה מטבעות, שאין אחת חוצצת על חברתה, ב' תירוצ' הר"ש והרא"ש דהו"ל כביה"ס וביה"ס של כלים אין חציצה מעכבת בהן, וכתב הר"ש הטעם מפני שאין מקפידין שם, ג' תירוצ' הר"ן דחשיב אינו מקפיד, כיון שרוצה לקוצצן רק לאחר טבילה, וכנראה כונתו מפני שהוא גוף אחד עד אחר טבילה, ד' תירוצ' המאירי בשם הראב"ד דחשיב אינו מקפיד, אבל גם בזה צריך להכניס החציצה במים, ומודה ת"ק בזה, ומ"ש מטביל עד מקום המדה ר"ל שאם יש חציצה על יותר ממקום המדה לא מעכב ולר"י מעכב.

ז. ויש להקשות ולר"י מי ניחא הרי הוא מקפיד לקוצצן, ומאי מהני מה שכולו במים, וי"ל דכיון שהוא גוף אחד אע"פ

המים בכל המקומות, ולא סגי בתחלת הבעבוע, אבל בבגד לח סגי בבעבוע שאז כבר באו מים בכולו, ואם הטביל סגוס עבה והכניסו שטוח א"צ להמתין שיבלעו בו המים, דסגי במים מבחוץ כמו בכל כלי.

משנה ה

הקדמה – ידיעות ודינים

א. ידות הכלים הרי הם חיבור לכלי להכניס ולהוציא טומאה, ואיתרבו בחולין קי"ח א' מקרא דלכם לכל שבצרכיכם, אבל אם היד ארוכה יותר מהשיעור הראוי לשימוש הכלי, אין החלק המיותר חיבור, ואם הכלי טמא הנוגע ביד עד השיעור טמא, חוץ לשיעור טהור, וכן להכניס טומאה לכלי, כדתנן כלים פכ"ט מ"ז דשיעור יד הקרדום והפטיש ששה טפחים, וברמב"ם פ"כ מכלים הי"ב, ועוד טובא נשנו במשנה שם, וכן שלשלת דלי גדול ד"ט ודלי קטן י"ט חיבור, ויותר אינו חיבור, כדתנן כלים פ"ד מ"ג וברמב"ם שם פ"ט הט"ו.

ב. יש להסתפק אם ידות הכלים [שיכולין להתפרק] שהם חיבור לטומאה, אם הם כגוף הכלי לענין טבילה, שאם נשאר משהו מן היד חוץ למים הר"ז כנשאר משהו מן הכלי, שלא עלתה לו טבילה מדאוריתא, או שהיד כחציצה שאינה מעכבת טהרת הכלי מדאוריתא, ופשטות הדברים שהיד כגוף הכלי, כמו שהיא חיבור להזיה כדתנן פרה פ"ב, וכן שנינו בתוספתא שחציצה שע"ג הידות מעכבת, אבל אין זה מוכרע דמצינו בירושלמי שחציצה שאינו מקפיד חיבור להזיה ולא לטומאה, וא"כ י"ל שהידות צריכין טבילה מדרבנן הואיל והם חיבור לטומאה, ומ"מ הפשטות דחיובן מדאוריתא, ובדין החציצה אם צריך להכניסה במים, עי' להלן דין י'.

ג. ידות הכלים שאינם ארוכין, אע"פ שדעתו לקוצצן, הר"ז כרוצה לקצוץ מקצת הכלי,

כלי בתוך כלי, וברשב"א לטבעת החוצצת על בשרו, ואין חילוק אם החציצה דבוקה או מונחת בהידוק, שהרי אף הדבוקה אינה חיבור לטומאה, וכ"מ מדאיצטריך קרא שיהא שערו במים, והרי שערו כחציצה שאינו מקפיד, כמבואר בתוספתא דכשות של גדול שמקפיד עליו חוצץ, והיינו שהשער הדק חוצץ על הבשר.

יא. ביה"ס של כלים בפשוטו הם כביה"ס שבאדם, דחציצה דכלים מאדם ילפינן, ואין מקור לחלק ביניהם לא בסברא ולא בקראי, ולכן בעינן ראוי לביאת מים, וכ"מ בהדיא חגיגה כ' ב' לפי' הירושלמי והרמב"ם שם, והר"ש והרע"ב כתבו דאיך דרך להקפיד שם, ולפ"ז אם מקפיד חוצץ אף בכלים, אבל מסתמות הרא"ש משמע שזהו דין דאורייתא, וזה צ"ע.

יב. בגמ' משמע דת"ק ור"י פליגי בפלוגתא דר"מ ורבנן בעלמא אם כל העומד ליקצץ כקצוץ דמי, אבל במתני' ותוספתא ל"מ כן, וכן הרמב"ם והרא"ש פסקו כת"ק, ואמנם באו"ז בשם ראבי"ה כתב מה"ט דהלכה כר"י, ובגמ' מיייתי גרסת המשנה דברי שא דר"מ וחכ"א עד שיטביל את כולה.

יג. חבל שקשור בדלי הרי הוא חיבור, וקתני בתוספתא אפי' מאה אמה, ושלשלת עשויה מטבעות של מתכת ובארוכה תשבר הטבעת, אבל תפירה אין שייך ואין צורך בדלי, משא"כ בקופה שאין דרכה בחבל אא"כ תפר ועשאה לכך בקבע.

ביאור המשנה בקצרה

ידות הכלים ילפינן מקרא שהם חיבור להכניס ולהוציא טומאה, והיינו בשיעור שראוין לשימוש יד, אבל אם יש לקרדום ולפטיש ידית ארוכה ז' טפחים אינה חיבור אלא עד ששה טפחים, והנוגע בטפח השביעי אינו נטמא ולא מכניס טומאה, ונחלקו במתני'

שמקפיד לא חשיב חציצה, דקפידתו חשובה כמקפיד לקצוץ חלק מהכלי, ואע"פ שלגבי הכלי אינה חיבור, אבל לגבי היד עצמה כולה כחיבור שלא תחשב חציצה, והכי משמע באבר ובשר וצפורן המדולדלין דאע"פ שמקפיד אינם חוצצין.

ח. ובזה יש ליישב טעמיה דר"מ, דלא החמירו מדרבנן בידות כה"ג, כיון דלא דמו לחציצה דעלמא, שכאן החוצץ הוא גוף הכלי, ולא ראו להצריך שבירת היד קודם טבילה, דאין לגזור אטו חציצה ברובו ואם נצריך להכניס כולה במים לא הרווחנו כלום דכמאן דקצוץ דמי, ואפשר דבאבר ובשר המדולדלין וצפורן המדולדלת מודה ת"ק דצריך להכניסן במים, וידות קילי טפי, עי' דין ב'.

ט. מדברי כולם [חוץ מהראב"ד] נלמד דחציצה שאינו מקפיד אין מעכב אם היא חוץ למים, שהרי הקשו רק משום דהו"ל מקפיד, וי"ל דלרווחא דמילתא הקשו כן, דבסברא נראה דקולא דאינו מקפיד שייכא רק כשכולה במים, דבזה אמרינן שהמים שסובבין את החציצה מתייחסין לבשר שתחתיה, כיון שאינו מקפיד ונכנס במים כי אורחיה, אבל אם החציצה חוץ למים אין יתרון במה שאינו מקפיד עליה, והמאירי בשם הראב"ד אמנם כתב דצריך להכניס החציצה במים, אבל מדבריו בהשגות פ"א מטו"מ ה"ד משמע דס"ל שחציצה שאינו מקפיד טמא ומטמא, וא"כ אין ראי' לפמשנ"ת מתו"כ ותוספתא דלא טמא ולא מטמא.

י. מה שכתבנו לדון בחציצה שאינו מקפיד שצריכה להיות במים, היינו שאם היא חוץ למים דינה כמקפיד, אבל אין דינה כמקצת האדם או הכלי חוץ למים, דחציצה אינה חיבור לטומאה וה"ה לטהרה, וכ"מ בירושלמי וברשב"א וש"פ במתני' דהאוחז באדם ובכלים ומטבילן, שאין בזה אלא נדון מדרבנן של מיעוט המקפיד, דבירושלמי מדמה לה למטביל

ביאורים

שהם ארוכין ועתיד לקוצצן, תרתי בעינן שיהיו ארוכין יותר ממדתן שאינם חיבור לטומאה, אבל אם דעתו לקצוץ חלק מהיד שהוא חיבור לטומאה אינו כקצוץ, דהו"ל כדעתו לשבור חלק מהכלי, אף באופן שלא בטלה דעתו, דמ"מ כ"ז שלא קצצו הרי הוא כגוף הכלי, ואם אין עתיד לקוצצן אע"פ שהם ארוכין לכו"ע לאו כקצוץ דמי, מיהו בסיפא לא הוזכר שעתיד לקוצצן, ושמא בשלשלת בטלה דעתו, לפי שאם ידלה בשלשלת ארוכה תשבר, ויותר נראה דסמין ארישא ומיירי בעתיד לקוצצן.

מטביל עד מקום המדה, ושאר היד בולטת חוץ למים, ויש לשאול מה בין זה לשערה אחת חוץ למים דכאילו לא טבל מדאוריתא, וי"ל דכיון שאינה חיבור ה"ז כדבר הדבוק ע"פ הכלי, ולא חשיב כמקצת כלי חוץ למים, אבל אם היד כשיעור שהוא חיבור לטומאה ומקצתה חוץ למים פשטות הדברים שלא עלתה לכלי טבילה מדאוריתא, ונתבאר בהקדמה.

בקושיית הראשונים ז"ל דלהוי חציצה לת"ק, וכן בקושיא מאי מהני הטבלת כולו לר"י הרי הוא מקפיד על הנוסף לקצצו, ע"י בהקדמה.

ר"י אומר עד שיטביל את כולה, בחולין ע"ג א' הגרסא ברישא דברי ר"מ וחכ"א עד שיטביל את כולה, ואם ר"מ לשיטתו בעומד ליקצץ בעלמא כדתנן שבועות מ"ב ב' בענבים העומדות ליבצר, ומייתי לה בסנהדרין ט"ו א' לענין שיער העומד ליגזז, נחא דפירשו בגמ' דחכמים כר"י, אבל אם הכא שאני דכולו תלוש י"ל דגרסת המשנה עיקר, והרמב"ם והרא"ש וכן בטוש"ע פסקו כת"ק, אבל באו"ז ובמרדכי בשם ראבי"ה כתוב דה"ה דפליגי בכל עומד ליגזז והלכה כר"י, וכ"ה פשטות הגמ' בחולין שם.

לענין טבילה אם צריך להטביל כולה, ת"ק סבר כיון שעתיד לקוצצה ואינה חיבור הרי היא כקצוצה ולא מהני מה שיטביל כולה, ולכן מכניס הכלי במים עד ששה טפחים מהיד, והטפח השביעי נשאר חוץ למים, ור"י סבר שצריך להטביל כולה מפני מקום החתך, דאע"פ שחלק הטפח הנוסף אינו טמא, אבל הוא כגבו של היד, דאכתי לאו כמאן דקצוץ דמי.

שלשלת דלי גדול כו', ד"ז דומיא דרישא, אלא שהיד עשויה מטבעות של מתכת זו בתוך זו ובזה שנינו בכלים פי"ד מ"ג דבדלי גדול שיעור ד"ט חיבור שאין עושין לו שלשלת גדולה שלא תקרע מפני כובדו, ובדלי קטן י"ט הוי חיבור, ואם נשלם ד"ט באמצע הטבעת בזה יש מקום לומר דכל הטבעת חיבור טפי מיד ארוכה, כיון שאם יחתוך הטבעת במקום שנשלם ד"ט, לא יהא חצי' ראוי לכלום, ולכן סבר ר"ט דכל הטבעת שבה נשלם המדה צריך להטביל, אבל הטבעות שאחריה א"צ להטביל, אפי' לר"י, כמבואר בתוספתא דר"י כר"ט בד"ז, ות"ק סבר דכמו שלענין טומאה אינה חיבור, ואמרינן שרק עד חצי הטבעת דינו כיד, שעתיד לחתכה ולעשות ממנה טבעת קטנה, ה"ה לענין טבילה.

החבל שהוא קשור בקופה אינו חיבור, דכיון שלא תפרו ש"מ שחיבורו עראי, ואע"פ שמשמש כיד אינו בדין יד, אבל בדלי הוי חבל קשור חיבור, שאין תפירה בדלי של עץ, וגם כדי לדלות בו צריכין חיבור חזק וחבל קשור מחזיק יותר מחוטי תפירה שחיבורו, אבל בקופה אינו חיבור אא"כ תפר וכיון שכן חשיב נמי חציצה, ואם המים נכנסין במקום הקשר כגון שהוא רפוי מעט, מטביל עד מקום החבל, שאינו חלק מהכלי, והיינו דקתני ליה הכא בהדי ידות הארוכין.

לגר"ש רואין אותן כאילו הן יין, ואם בטל מהן מראה יין בתערובת מי המקוה שבכלי, שוב אינם חוצצין, ולגרסא שלפנינו דינם כמים ואין חוצצין, ומשקין דינם כיון במים, וחמירי ממ"ר לגרסא שלפנינו, וחמירי ממי חטאת, אבל לגר"ש גרסינן רוקין במקום משקין, ואינם בטלין אפי' במים מרובין והרוק מועט ביותר, מפני שהרוק עבה ואינו מתערב ונשאר חוצץ במקומו, ולהלן נתבאר דיניהם לפרטיהם.

ג. משקין פסולין למקוה מדאוריתא דאיממעטו מקרא חולין פ"ד א', וכן אין להם טהרה במקוה, ולכן הם חוצצין בין הכלי למקוה, מיהו יש חילוק בין משקין שבמקוה למשקין שבכלי, משקין שנפלו למקוה וקוין וקיימי ועדיין לא נתערבו יפה במי המקוה הטובל שם לא עלתה לו טבילה כמבואר מכות ד' א', אבל משקין שנפלו למקוה ונתערבו בטלין ברוב לכו"ע, ואפי' אם חזותם ניכרת טובלין בהם מדאוריתא לדעת ר"ה פ", שכך הדין דמיעוט משקין משלים למ' סאה, וה"ה מי פירות שאינם מק"ט בכלל זה.

ד. משקין ומי פירות שבכלי אם חזותם ניכרת אינם בטלין וחוצצין, כגון יין אדום שבכלי אע"פ שהיין מיעוט ומי המקוה שבתוכו רבין עליו, מ"מ כ"ז שחזותו של היין ניכרת הרי הוא חוצץ, ונראה שאם היין אינו אדום כ"כ אין רואין אותו כאילו הוא אדום, שלא אמרו רואין אלא במין במינו, דשייך לומר שחזותו של המיעוט ניכרת כאן, מיהו מצינו בגמ' סברא איפכא דדוקא במינים חלוקין קצת כיון לבן במים אמרינן רואין אותו כיון אדום, אבל לא מים במים, ואיכא תנא דסבר כן אף במים במים.

ה. יין לבן וחלב במים פליגי תנאי אם בטל ברוב או דרואין אותו כאילו הוא יין אדום, ודינו כדין ד'.

ו. מן האמור נלמד דמה ששנינו מלא משקין כאילו לא טבל, היינו כ"ז שהוא מלא, אבל

רט"א עד שיטביל את כל הטבעת, סדר המשנה מתפרש דר"ט מודה ברישא, כיון שאם יחתוך עד מקום המדה תהא כולה ראויה לשימוש, משא"כ בטבעת שאם יחתוך חציה, יפסיד גם חלק שבתוך ד"ט, ולפ"ז לת"ק כש"כ ידות מטבעת, ולכן הרמב"ם שפסק כת"ק חיבר שניהם כאחת, כל ידות הכלים כו' כיצד שלשלת כו', אבל ר"י בתוספתא פליג ולמד מר"ט דטבעת לכל ידות הכלים.

החבל שהוא קשור בקופה אינו חיבור, וא"צ להטבילו, אבל לא קתני מטביל עד מקום המדה, מפני שאם החבל מונע ביאת מים הרי הוא חוצץ, דאע"פ שרוצה בקיומו אינו בטל כדין מיעוט שאינו מקפיד, כיון שעתיד להתיירו.

משנה ו

הקדמה – ידיעות ודינים

א. מקוה שמקצתו מים יפים ומקצתו רעים ודאי מצטרפין למ' סאה, וטיט הנרוק יוכיח, ולפ"ז מסתברא דמהני נמי השקה דיפים ברעים, ולכן פר"ש דטעמיהו דב"ש משום דחיישי שמא לא יטביל יפה כדי שלא יתערבו רעים ביפים, ופעמים שחושש שלא יטנפו מי המקוה, והרא"ש תמך בדעת הרמב"ם דטעמייהו דב"ש מן הדין דדין זריעה ענינו שמתבטלין למקוה ובמינים חלוקים אין מתבטלין, וקשה לחדש כן בדאוריתא ולחלק בין קרקע לכלים, ואי מדרבנן ע"כ הגזירה כפר"ש.

ב. ג' מינים נשנו במתני', משקין ומ"ר ומי חטאת, ויסוד הדברים דמשקין שבכלי שאינם נטהרין בהשקה לא חשיבי כמי המקוה, ולכן הם חוצצין בין מי המקוה לכלי, ואם המשקין נתבטלו לגמרי במי המקוה שוב אינם חוצצין, ובשיעור הביטול חלוקין מינים אלו זה מזה, דמי חטאת בטלין ברוב מים, ומ"ר

י. מי חטאת דינן כמשקין שחוצצין עד שיתבטלו במים, ונחלקו תלתא תנאי בד"ז מתי בטלין, למ"ד מב"מ אינו בטל הרי הם חוצצין לעולם, ולמ"ד מב"מ בטל איכא למ"ד דבטלין ברוב, ואיכא למ"ד דרואין אותן כאילו הן יין במים, ונחלקו אב"י ורבא אם מאן דאית ליה רואין ביין לבן במים אית ליה נמי רואין במי חטאת במים, דאב"י סבר דדוקא יין לבן שמינו חלוק ממים אמרינן רואין, וה"ה מ"ר במים דינו כיון לבן במים, אבל מי חטאת במים בטלי ברובא, ורבא סבר דמאן דאית ליה רואין לא שנא יין לבן במים ולא שנא מים במים, ואף אב"י מודה דתנא דזבחים וחולין אית ליה רואין אפי' בדם ודם שהם שוין לגמרי, אבל נחלקו בדעת תנא דמתני', דאית ליה רואין במ"ר במים, כגוסת תו' הנ"ל אות ז', מאי קסבר במי חטאת.

יא. נחלקו אב"י ורבא בזבחים אי מתני' בדלי טמא כולו, או בדלי שתוכו טהור וגבו טמא, ולאב"י דכולו טמא קשה א"כ המים נטמאו ושוב אין להם דין מי חטאת, וי"ל דאתיא כמ"ד מי חטאת שנטמאו מטהרין, א"נ כיון שעדיין מטמאין מדרבנן, הרי הם חוצצין, ואם נימא דלטומאה זו מהני השקה, ע"כ דאתיא כמ"ד דאפי' נטמאו מטהרין.

יב. רבא מפרש מתני' בכלי שתוכו טהור וגבו טמא, ומשכח"ל כשנטמא מגבו במשקין דרבנן גזרו עליהם שיטמאו כלים ועשו היכירה לטמא רק גבו, וא"כ גם הטבילה סגי בגבו ושפת הכלי למעלה, כמבואר בכלים פכ"ה מ"ג, אבל גזרו רבנן שאם יש בתוכו משקין לא עלתה לו טבילה דילמא חיים עלייהו ולא מטביל שפת הכלי יפה, כדי שלא יתערבו מי המקוה במשקין שבכלי, ובפשוטו יש לקיים דברי רבא בכולה מתני' דע"כ מיירי שיש לו צורך ברוקין ומ"ר דאל"כ הי' שופכם תחלה, וכיון שכן גזרו עליהם שיחצצו כ"ז שלא נתבטלו, ודין ביטולם כמו לאב"י כדלעיל אות

אם רבו עליו מים עד שבטלה חזותו טהור, וביין לבן איכא תנאי דסגי ברוב מים, אבל קשה למה שנה התנא כן, ובזבחים הגרסא מלא רוקין, וזה מיושב כפשוטו דרוק לעולם חוצץ, מפני שהוא עבה ועומד בפ"ע ואינו מתערב עם המים, - רוק דינו כמשקין שאין לו טהרה במקוה ואין טובלין בו, אע"פ שנכלל בתולדות המים בפ"ו דמכשירין, התם מדרבנן ולחומרא.

ז. מ"ר בפשוטו דינן כיון לבן במים, ותלוי בפלוגתא דתנאי באות ה', ולגר"ש והתו' וכ"ה בתוספתא דטהרות, רואין אותן כאילו הם יין במים, והיינו דתנא דמתני' ר"י היא דאית ליה רואין כאילו הוא יין אדום, וכ"ה פשטות הדברים דמ"ר אין טובלין בהם ואין להם טהרה במקוה ודינן כרוק, אבל גרסא שלפנינו שדינן כמים ואינם חוצצין, וכ"ה גרש"י בזבחים והרמב"ם, ולשון רואין כאילו אינו מובן, דאין כאן רואין אלא שדינן כמים, וגם הדין קשה שאין טובלין במ"ר ובפשוטו דינן כרוק לכל דבר, וסוגיא דזבחים מוכחת כפרתו'.

ח. מי חטאת, היינו לאחר שכבר נתקדשו באפר פרה, אין להם טהרה במקוה ואין טובלין בהם, ופרש"י והר"ש הטעם הואיל והן אב הטומאה וחשיבי משום קדושתיהו, ולפי טעם זה לא שייך לדון במים שמילאן לחטאת שלא יטהרו, אבל בתו' הזכירו עוד טעם משום דכמו שאין זריעה להקדש להטהר במקוה ה"ה שאין זריעה לחטאת, ולפי טעם זה יש לדון דה"ה במים שאינם מקודשים, והדברים צ"ת, ועי' להלן אות י"ג.

ט. מי חטאת שנפסלו מטמאין מדרבנן כאב הטומאה, ואם נטמאו ג"כ מטמאין לכו"ע, כדתנן פרה פ"א מ"ח, ונחלקו תנאי זבחים צ"ג א' אם מי חטאת שנטמאו כשרין לטהר (מדאורייתא מיהא).

לשפכם, ואם אינו שופכם ע"כ דחיים עליהו, ולכן גזרו בכל גונא, שמא לא יטביל הכלי יפה.

ביאור המשנה בקצרה

ב"ש חיישי שלא להטביל מים שחושש שלא יתערבו עם מי המקוה גזירה שמא לא יטבילם יפה, מפני שרוצה שלא יתערבו, א"נ כיון דשני מינים הם לא בטלי מים שבכלי למי המקוה, וב"ה לא חיישי לזה, ולכן מטבילין חמין בצונן וצונן בחמין רעים ביפים ויפים ברעים.

כ"י שהוא מלא משקין כו', במשנה זו יש גרסאות חלוקות, ולפי הגרסא שלפנינו כל משקין שאינם נטהרים בהשקה הרי הם חוצצין בין המקוה לכלי, ונשנו כאן ג' מינים, משקין אינם נטהרין בהשקה עד שירבו המים כ"כ שאם היו המשקין יין לא ה' חזותם ניכר במים, ולשון כאילו לא טבל, היינו כ"ז שהמשקין בתוכו לא נתבטלו, אבל מ"ר דינם כמים וא"צ ביטול דנעשין כמקוה ואינם חוצצין, ומי חטאת סגי להו ברובא, כמשי"ת להלן לאביי ולרבא.

בסוגיא דזבחים מייטנין כלישנא דמתני' וקתני ברישא כלי שהוא מלא רוקין, ובמציעתא גרסת תו' דמ"ר רואין אותן כאילו הן יין, ונחלקו אביי ורבא בפירושה, לאביי מיירי מתני' בכלי טמא כולו, וברוק אינו מתבטל כלל, כיון שהוא עבה ואינו מתערב עם המים, ובמ"ר רואין אותן כיון במים, ואם נתבטל מראיהן טהור, ובמי חטאת כיון שהם מין מים א"צ רואין כיון, אלא סגי ברוב.

ולרבא מיירי בכלי שתוכו טהור וגבו טמא, כגון שנטמא במשקין שטומאתן מדרבנן, וכדי שיהא היכר שזה דרבנן, תיקנו שרק גבו נטמא כשנגעו משקין בגבו, וכשאין בו משקין סגי בטבילת גבו ושיעברו המים על שפתו, וא"צ למלאת הכלי מים, אבל כשיש

ו' ז', [וכ"נ בשטמ"ק ע"ח ב' אבל תו' ושטמ"ק ע"ט א' נקטו דליכא חשש דחיים ברוק ומ"ר, וע"כ רישא בכלי טמא], אבל מי חטאת א"צ ביטול גמור דכיון שבטלו ברוב שוב אינם ראויים למי חטאת ולא חיים עליהו, ולכן אע"פ שטומאתן לא בטלה ברוב, אם משום דמב"מ אינו בטל או משום דרואין אותן כאילו הם יין, מ"מ הכלי נטהר ברוב מי מקוה, שכבר עברו מים על שפתו יפה, אבל בכלי שכולו טמא ס"ל לרבא דלתנא דמתני' רואין אותן כאילו הם יין במים וחוצצין, ולר"י לעולם חוצצין.

יג. ויש כאן תימה היכי משכח"ל בחטאת כלי שתוכו טהור וגבו טמא, הרי שנינו בפרה פ"ב מ"ח דבחטאת כלי שנטמא אחוריו נטמא תוכו, קושיא זו הקשה הר"ש בפרה שם וצידד לאוקומה במים שאינם מקודשים, ולחדש שלא נאמר ד"ז דנטמא תוכו אלא במים מקודשין, והרבה קושיים יש בזה, ואם מתני' כר"א דמי חטאת שננטמאו מטהרין [עי' אות י"א], ניחא, דלדידיה מעלות דמי חטאת נאמרו רק עד הקידוש, וא"כ במים מקודשין שכשרין אפי' נטמאו, אין לעשות מעלות בטהרת הכלי, ולכן נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובוה מיושב מה שהעיר הרש"ש דמי חטאת שנתנן על מקום טמא פסולין כדתנן פרה פ"י מ"ג, ולר"א מיתוקמא רק באפר קודם קידוש, מיהו בזה יש ליישב דאחורי הכלי לא חשיב מקומו של תוכו, ואם נימא דלרבנן דנטמאו פסולין לכו"ע סגי ברוב כיון דטומאתן רק מדרבנן, א"כ מוכח דסוגיין כמ"ד דטמאין מטהרין, גם י"ל דפשטא דמתני' במי חטאת כשרין, ולכן לא הוצרכו לפרש דאתיא כר"א, ויתכן דלרבא עיקר מה ששנינו מי חטאת הוא לגלות דמיירי בתוכו טהור, דנידוק הסתירה ממ"ר למי חטאת.

יד. ר' יוסי דפסל אפי' רביעית בכור גזירה דרבנן היא שלא יטבילו עם משקין בתוך הכלי דילמא חיים עליהו, שהרי בקל יכול

נקט רוקין לאשמועינן שאינם נטהרין בהשקה אע"פ שנמנו כתולדות למים בפ"ו דמכשירין, וכן מ"ר, ולאשמועינן דחייס עלייהו אליבא דרבא לפמש"כ, ולאשמועינן דלא בטלי אפי' במים מרובין כיון שאינם מתקרבין, - גרסת משקין קשה דהול"ל תקנתא עד שירבו, א"נ רואין אותן כאילו הן יין.

מ"ר רואין אותן כאילו הן מים, גרסא זו קשה דהול"ל טהור או הרי הם כמים, ולשון רואין אותו מתפרש שאינו כן ואנו מדמין לשער כאילו ה' כך, וזה מיושב לגרסת תו' דגרסין יין, וכן גרסת ר"ש בתוספתא דטהורות, ולפנינו גם שם הגרסא מים, וכן מוכחת סוגיא דזבחים.

אוקימתא דרבא בכלי שתוכו טהור וגבו טמא מחודשת וצריך לדקדק היכן רמיזא במתני', והנה רבא לא סבר כאביי דהא דיד' הא דרביה, משום דקים ליה דר"י כר"ג ס"ל, ועוד דפשיטא ליה דמ"ד רואין במ"ר במים אמר נמי במי חטאת במים, כמשנ"ת דסברא דרואין שייכא טפי במב"מ, וס"ל דאין חידוש במ"ש מלא רוקין כאילו לא טבל, וביותר מדקתני מלא רוקין, ומזה למד דנתחדש במתני' גזירה דילמא חייס עליה, ודברי ר"י בכלי מחזיק כור מסייעין סברא זו, וכן נלמד מענינא דרישא דמה"ט אמרי ב"ש אין מטבילין חמין בצונן.

ויצויו בהקדמה אי מתני' כמ"ד מי חטאת שנטמאו מטהרין.

לשון עד שירבו ק"ק, דהול"ל משירבו שהרי רואין אותו כאילו הן מים הוי טפי מרוב מים, ולגרסא דרואין אותן כאילו הן מים ניחא, וכן לרבא אם נימא דרק מי חטאת מיירי בתוכו טהור, כפרתו, א"כ כאן נתחדש דבעינן עד שירבו.

ר"א אפי' כלי מחזיק כור, ואין בו אלא רביעית, נקט רביעית שהוא שיעור

משקין בתוכו גזרו חכמים דילמא חייס על המשקין ולא יטביל שפתו כראוי, לכן אמרו שכ"ז שהמשקין לא נתבטלו במים, כאילו לא טבל, בד"א במשקין שצריך להם, ואפי' מ"ר ורוקין, דמדלא שדינהו ש"מ שצריך להם, אבל מי חטאת כיון שרבו המים על מי חטאת שוב אינם ראויין למצותן ולא חייס עלייהו, ולכן אע"פ שלא נתבטלו, מ"מ אינם חוצצין, שהרי גבו ושפתו הוטבלו כדין.

ור"י גזר בכל משקין שבכלי שצריך להשליכם תחלה, גזירה אטו משקין שלא יתבטלו, דכ"ז שדעתו עליהם, מדאינו משליכן, ראוי לאסור לטבול בהם דיש לחוש דילמא חייס עלייהו ולא יטבילם יפה, שימחר להוציאם קודם שנתמלאו יפה.

ביאורים

חמין בצונן, מקפיד טפי שמתקררים מהר ואין לו תקנה כ"כ, אבל צונן בחמין סתמא אינם רותחין ומתחממין רק מעט וגם יניחם שיתקררו, יפים ברעים מקפיד טפי שנפגמים מים שבכלי, אבל רעים ביפים אינו חושש כ"כ לפגם המקוה שמימיו מרובין ואינם נקיים כ"כ, ולא חייש דמיפגמי במשהו של ההשקה, ובמקוה מודו ב"ש דמצטרפין ונטהרין, ורק בתוך כלי פליגי.

פרי"ש מיושב טפי, וכן מצינו חשש דחייס עלייהו בסיפא דמתני' לאוקימתא דרבא לכו"ע אף לב"ה, ומדאורייתא ודאי מסתברא דמודו ב"ש, וא"כ ע"כ הגזירה מדרבנן כדפר"ש.

כלי שהוא מלא רוקין, לשון מלא מיותר דהול"ל למימר שיש בו רוקין כדתניא זבחים ע"ח ב', ורש"י פ"י אגב מלא מ"ר דטהור, אבל התו' לשיטתם לא נתיישב בזה, ולכאורה נראה דלרבא ניחא, דקמ"ל שהי' מקום לטהר אפי' מלא רוקין, כיון דצריך טבילה רק לגבו.

